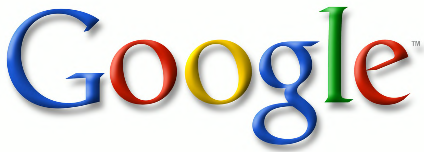
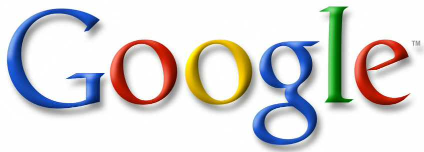
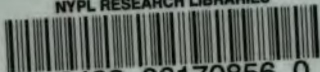

George
80

SOCIALA SPÖRSMÅL

AF

HENRY GEORGE

ÖFVERSÄTTNING

AF

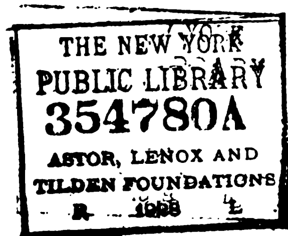
R. FRÖLANDER

"Det finnes för menniskornas förhållanden en ordning, som är den bästa. Den ordningen sammanfaller ej alltid med den existerande; men det är den som borde existera till högsta gagn för menskligheten. Gud vet den och vill den; det är menniskans pligt att upptäcka och införa den." — *Emile de Laveleye.*

STOCKHOLM
JOS. SELIGMANN & C:IS FÖRLAG.

Se omslagets sista sida!

STOCKHOLM
ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBOLAG.
1884.

INNEHÅLL

Tillägg

FÖRSTA KAPITLET.

De sociala frågornas tilltagande betydelse.

Det gifves ögonblick af vårt lif, som påkalla all vår förmåga — då vi känna att vi, uppgifvande alla illusioner, måste besluta och handla med uppbjudande af det yttersta af vår intelligens och vår energi. Så komma ock i folkens lif skeden, som särskildt kräfva allvar och intelligens.

Vi synas hafva inträdt i ett af dessa skeden. Åter och åter hafva nationer och civilisationer stälts inför spörsmål, hvilkas icke-besvarande, likt sfinxens gåta, innebar undergång; men aldrig förut hafva så vidtomfattande och invecklade spörsmål framstält sig. Häri ligger intet underligt. Att detta århundrades sista år måste framkalla betydelsefulla sociala frågor följer af det materiella och intellektuella framåtskridande, som betecknat dess lopp.

Emellan samhällets utveckling och artens utveckling förefinnes en sträng analogi. Inom de lägsta formerna af animalt lif eger ringa skilnad rum mellan delarne; såväl behof som förmågor äro få och enkla; rörelsen synes automatisk; och instinkterna kunna knappast särskiljas från växternas. Så likartade äro några bland dessa lefvande ting, att, om de skäras i bitar, hvarje bit fortfar att lefva. Men i den mån lifvet höjer sig till högre yttringar, lemnar enkelheten rum för sammansättningen, delarne utveckla sig till organer med skilda förrättningar och inbördes vexelverkan, nya behof och förmågor uppstå, och en allt högre medvetenhet är af nöden för att skaffa födan och undvika faror. Besatt fisken, fogeln eller det fyrfotade djuret icke ett högre medvetande än polypen, kunde naturen blott föda dem till att dö.

Denna lag — att den mera sammansatta och finare organisation, som medför högre förmåga, äfven åtföljes af ökade behof och ökade faror och derföre kräfver en högre grad af medvetenhet — genomgår naturen. På lifvets uppåtgående skala kommer menniskan sist såsom det högst och finast organiserade djuret. För bruket af hennes högre förmågor kräfves likväl icke blott en högre medvetenhet än de öfriga djuren ega, utan hon kunde icke ens lefva utan denna högre medvetenhet. Hennes hud är för tunn; hennes naglar för sköra; hon är allt för klent utrustad för att springa, klättra, simma eller gräfva. Vore hon icke begåfvad med en högre medvetenhet än något djur besitter, skulle hon gå under af köld, svälta ihjäl genom oförmåga att förskaffa sig föda eller utrotas af djur, som äro bättre utrustade för den kamp, hvari den råa instinkten gör till fyllest.

Den på naturens skala alltjemt stigande medvetenheten når med ett språng i menniskan en sådan höjd, att en artskilnad snarare synes föreligga än en gradskilnad. Hos henne omvandlas den begränsade medvetenhet, vi kalla instinkt, till sjelfmedvetet förnuft, och den gudalika förmågan af afpassning och uppfinning gör den svaga menniskan till naturens konung.

Men med menniskan har stegringen nått sin gräns. Det animala lifvet antager icke någon högre form; ej heller kunna vi påstå att menniskan, såsom djur betraktad, under alla sina generationer har förbättrats ett grand. Men framåtskridande i en annan riktning vidtager. Der artens utveckling afstannar, börjar den sociala utvecklingen, och det samhällets framåtskridande, som vi benämna civilisation, förökar så de menskliga krafterna, att det mellan den vilda och den civiliserade menniskan ligger en klyfta, hvars vidd förer tanken på klyftan mellan det högt organiserade djuret och den vid klippan fastklistrade ostran. Och med hvarje framsteg på denna bana öppna sig nya synfält. När vi försöka tänka oss, hvilket vetande och hvilken makt den framåtskridande civilisationen kan gifva framtidens menniskor, sviker oss inbillningskraften.

Inom denna progression, som börjar med menniskan, råder samma lag som inom den, hvars slutpunkt hon är. Hvarje framsteg uppställer ett kraf på en allt högre medvetenhet. Med samhällets begynnelse uppstår behofvet af

social medvetenhet, — af den samstämmighet mellan individernas medvetenhet, som bildar en offentlig opinion, ett offentligt samvete, en offentlig vilja, och som uppenbarar sig i lagar, institutioner och förvaltning. I samma mån som samhället utvecklas, påfordras en allt högre grad af denna sociala medvetenhet, ty individernas inbördes förhållanden blifva innerligare och betydelsefullare, och den tilltagande sammansättningen af den sociala organisationen medför möjlighet af nya faror.

I begynnelsen producerar hvarje familj sjelf sin föda, förfärdigar sjelf sina kläder, bygger sjelf sitt hus, och sörjer sjelf för fortskaffningsmedlen, när han förflyttar sig. Jemför detta oberoende med de nutida statsinvånarnes invecklade beroende af hvarandra. Må vara att de förse sig med sina förnödenheter säkrare, rikligare och i större omvexling än vilden; men det sker genom en samverkan af tusenden. Till och med det vatten de dricka och det konstgjorda ljus de nyttja tillföras dem genom fulländade maskiner, som taga i anspråk många menniskors trägna arbete och vaksamhet. De kunna resa med en för vilden otänkbar snabbhet; men dervid måste de lemna omsorgen om sina lif och lemmar åt andra. En bräckt skena, en drucken lokomotivförare, en försumlig vexlare kan slunga dem in i evigheten. Och makten att använda sitt arbete på sina begärs tillfredsställande glider likaledes ur individens händer. Arbetaren blir blott en stor maskin, hvilken när som helst kan sättas ur verksamhet genom omständigheter, som han ej kan förekomma eller ens förutse. Sålunda blir hvar och ens välbefinnande allt mera beroende af allas välbefinnande — individen allt mera underordnad samhället.

Och så komma nya faror. Det outvecklade samhället liknar de varelser, som lefva, äfven om de styckas; det högt civiliserade samhället liknar ett högt organiseradt djur: ett styng i någon ädel del, undertryckandet af en enda funktion, innebär döden. Hos vildarne må en by brännas och dess invånare bortjagas — men, vana att direkt vända sig till naturen, kunna de dock finna sitt uppehälle. Den högt civiliserade menniskan åter, van vid kapital, vid maskiner, vid en långt drifven arbetsfördelning, blir hjelplös, när hon plötsligt beröfvas allt detta och hänvisas till naturen. Under fabrikssystemet samverka ett sextiotal personer, med tillhjelp af

dyrbara maskiner, vid förfärdigandet af ett par stöflar. Men bland dessa sextio kan icke en enda göra en hel stöfvel. Sådan är tendensen inom alla produktionsgrenar, till och med inom åkerbruket. Hur många af de yngre jordbrukarne kunna handtera slagan? Hur många jordbrukarehustrur kunna nu göra en rock af ullen? Många af våra landtmän bereda icke ens sitt eget smör eller odla sina egna grönsaker! Man hemtar en oerhörd vinst i alstringskraft af denna arbetsfördelning, som låter individen producera blott några få eller till och med blott en liten del af en enda bland de saker han behöfver, och som gör hvar och en beroende af andra, med hvilka han aldrig kommer i beröring; men samhällsorganisationen blir ömtåligare. Ett primitivt bysamhälle kan fortsätta sitt lugna lif utan att få känning af olyckor, som drabba andra byar på en eller annan mils afstånd; men med den hårdt sammanknutna civilisation, som vi uppnått, utöfvar ett krig, en missväxt, en handelskris inom den ena jordhalfvan mäktiga inverkningar inom den andra, under det att skakningar och slitningar, från hvilka ett primitivt samhälle med lätthet återhemtar sig, skulle för ett högt civiliseradt samhälle innebära undergång.

Man häpnar vid tanken på, huru förderfbringande sådana våldsamma strider, som fylla det förgångnas historia, skulle vara för en civilisation som vår. Krigen mellan högt civiliserade länder hafva efter inträdet af ångans och maskinernas tidsålder snarare varit dueller mellan krigshärar än sammandrabbningar mellan folk eller klasser. Paris-kommunen lemnar oss den enda inblicken uti hvad som skulle kunna inträffa, om lidelserna lösssläpptes. Och sedan 1870 har till kännedomen om petroleum lagts en ny om ännu kraftigare förstörelsemedel. Exploderandet af litet nitroglycerin under ett par af de stora vattenledningsrören skulle göra en stor stad obeboelig; sprängningen af ett par jernvägsbroar och tunlar skulle framkalla hungersnöd snabbare än den ringmur, hvarmed Titus omslöt Jerusalem; inpumpning af luft i gasrören jemte tillförandet af en tändsticka skulle uppbryta hvarje gata och jemna hvarje hus med jorden. Det trettioåriga kriget pressade tillbaka civilisationen i Tyskland; ett så våldsamt krig i våra dagar skulle tillintetgöra den. Ej blott hafva de förstörande krafterna ökats, utan hela den sociala organisationen har blifvit vida ömtåligare.

I ett enklare tillstånd känna husbonde och tjenare, granne och granne, hvarandra, och der finnes denna förtroliga beröring, som sätter samhället i stånd att i farans tider sluta sig tillsammans. Men nutidens sträfvan går ut på att undanrödja allt dylikt. I London känna invånarne i det ena huset icke dem i det nästa; hyresgäster af rum, som stöta intill hvarandra, äro sins emellan fullkomliga främlingar. Låt ett uppror krossa eller förlama den myndighet, som upprätthåller ordningen, och den stora befolkningen skall blifva en förryckt pöbelhop utan föreningspunkt eller sammanhållning, och London skall plundras och brännas af en armé af tjufvar. London är blott den största bland stora städer. Det, som är sant om London, är sant om Newyork och i lika mått sant om de talrika städer, hvilkas hundratusental oaflåtligt svälla ut emot milliontal. Dessa stora menniskogyttringar, der den som söker ensligheten finner den säkrare än i öknen; der rikedom och armod trängas och knuffas; der den ene fråssar och den andre svälter med blott några fots afstånd mellan sig, ändock skilda af en lika vid klyfta som klyftan mellan den rike mannen i helvetet och Lazarus i Abrahams sköt — de äro medelpunkter och typer för vår civilisation. Låt hugg eller slag rycka den sammansatta och ömtåliga organismen ur led, låt polismannens battong falla till marken eller slitas ur hans händer, och det stora djupets källor äro öppnade, och snabbare än någonsin inställer sig åter kaos. Stark som den må synas, framaflar dock vår civilisation ödeläggande krafter. Icke öken eller skog utan stadsgränder och vägkanter uppamma de barbarer, som kunna blifva för den nya verlden, hvad hunn och vandal voro för den gamla.

Ej heller böra vi förglömma, att vilden ännu lurar hos den civiliserade menniskan. De män, som i flydda tider kufvade eller gjorde uppror, som kämpade på lif och död i småaktiga trätor, som brände städer och styckade riken, voro väsentligen lika dem vi dagligen skåda. Det sociala framåtskridandet har ökat vetandet, mildrat sederna, förfinat smaken och vidgat sympatierna, men menniskan är likväl förmögen af en lika blind vrede som då hon, insvept i hudar, kämpade mot de vilda djuren med en flinta. Och den nuvarande riktningen hotar i vissa afseenden åtminstone att upptända lidelser, som så ofta förut flammat i förtärande raseri.

Inom det förflutna finnes intet att jemföra med de snabba

omskapningar, som nu pågå inom den civiliserade verlden. Det synes liksom om menniskan, ehuru hon hunnit det nittonde århundradet och framfödt den europeiska rasen, nu först började att lefva — började gripa sina verktyg och blifva medveten om sina krafter. Snigelgången genom tidrymderna har plötsligt förbytts i det allt snabbare framskyndande lokomotivets brådstörtade lopp. Detta hastiga framåtskridande eger ursprungligen rum inom industriella metoder och materiella krafter. Men industriella omskapningar innebära sociala och nödvändiggöra politiska omskapningar. Framåtskridande samhällen växa ur sina institutioner, liksom barnen växa ur sina kläder. Socialt framåtskridande kräfver alltid högre intelligens i skötseln af de allmänna ärendena; och detta i samma mån som framåtskridandet är hastigt och omskapningarne snabba.

Och att de hastiga omskapningar, som nu pågå, frammana spörsmål med kraf på den allvarligaste uppmärksamhet, kan skönjas inom alla områden. Inom hela den civiliserade verlden visa sig hotande förebud och varnande våldsamhetsyttringar. Tron dör ut och öfvertygelser rubbas; konservatismens gamla krafter aftyna. De politiska institutionerna äro bristfälliga; lika påtagligt i det demokratiska Amerika som i det monarkiska Europa. Det finnes en växande oro och bitterhet bland massorna, hurudan än styrelseformen må vara, ett blindt trefvande efter någon räddning från olidliga förhållanden. Att söka orsaken till allt detta uti demagogers läror liknar att söka orsaken till febern i pulsens förökade hastighet. Det är det nya vinet, som börjar att jäsa i de gamla flaskorna. Inpassad i ett segelskepp skulle en förstklassig oceanångares väldiga maskin spränga detta i stycken med sin våldsamma rörelse. Så måste ock de nya krafter, hvilka snabbt omskapa samhällets alla förhållanden, krossa sociala och politiska institutioner, som ej äro lämpade att bära deras tryck.

Att afpassa våra institutioner efter växande behof och förändrade omständigheter är den uppgift, som åligger oss. Klokhet, fosterlandskärlek, sympati för våra medmenniskor och religiös känsla uppfordra oss i lika mån härtill. Det ligger en fara i hänsynslösa förändringar; men en större fara i blind konservatism. De spörsmål, som träda oss till mötes, äro betydelsefulla — så betydelsefulla, att de hota att fram-

kalla stora olyckor genom en för sen lösning. Men deras betydelse härflyter af vår obenägenhet att öppet erkänna och brottas med dem.

Dessa faror, hvilka icke hota ett enskildt land utan sjelfva den moderna civilisationen, visa blott, att en högre civilisation söker bana sig fram — att menniskornas behof och sträfvanden hafva vuxit ifrån förhållanden och institutioner, som förut gjort till fyllest.

En civilisation, som syftar att koncentrera rikedom och makt i händerna på ett lyckligt fåtal och att af andra göra blotta menskliga maskiner, måste oundvikligen framalstra anarki och medföra undergång. Men en civilisation är möjlig, i hvilken de fattigaste skulle åtnjuta alla de beqvämligheter och friheter, som den rike nu har; i hvilken fängelser och fattighus skulle vara obehöfliga och välgörande sällskaper otänkbara. En sådan civilisation väntar blott på den sociala intelligens, som skall afpassa medlen efter ändamålen. Krafter, som skulle kunna gifva ymniga håfvor åt alla, stå oss redan till buds. Ehuru det finnes fattigdom och nöd, råder det likväl en lätt skönjbar förlägenhet på grund af öfverflödet af rikedomsalstrande krafter. "Gif oss blott afsättning", säga fabrikanterna, "och vi skola förse er med varor utan all ända!" "Gif oss blott arbete!" ropa arbetslöse män.

De missförhållanden, som börja att visa sig, uppstå derigenom att förnuftets användning på samhällsangelägenheter ej hållit jemna steg med dess användning på individuella behof och materiella syften. Naturvetenskapen går framåt, men den politiska vetenskapen blifver efter. Med alla våra framsteg inom de verksamhetsgrenar, som alstra rikedom, hafva vi icke gjort något framsteg med afseende på betryggandet af dess rättvisa fördelning. Vetandet har i vidsträckt mån ökats; industrin och handeln hafva omskapats; men huruvida frihandel eller skyddstull är bäst för ett folk, är ännu icke afgjordt. Vi hafva bragt maskinerna till en höjd af fullkomning, hvarom man för femtio år sedan icke kunde drömma; men gent emot den rådande politiska korruptionen tyckas vi lika hjelplösa som idioter. Brooklyn-bron är den mekaniska skicklighetens största seger; men för att få den byggd måste en af Brooklyns ledande män föra med sig till Newyork sextio tusen dollars i en resväska för att muta Newyorks magistrat. Den menniskosjäl, som uttänkte

den stora bron, är fängslad inom en förstörd och bruten, vid bädden fastnaglad kropp och kunde endast på afstånd genom ett teleskop följa arbetena. Likväl är den ofantliga massans tyngd beräknad och afpassad för hvarje tum. Men ingeniörens skicklighet kunde icke förekomma att utdömd ståltråd insmugglades i kabeln.

Civilisationens framsteg fordra, att allt mera intelligens egnas åt sociala angelägenheter, och detta icke de fås utan de mångas. Vi kunna icke med trygghet lemna politiken åt politikerna eller statsekonomin åt universitetsprofessorerna. Folket måste sjelft tänka, ty endast det kan handla.

I en "tidning för civilisation" förklarar en prestman det räddande budet för samhället vara, att hvar och en skall sköta sitt. Detta är sjelfviskhetens evangelium, rogifvande som milda flöjttoner för dem, hvilka, då det gått dem sjelfva väl i handom, tycka att hvar och en borde vara tillfredsstäld. Men samhällets frälsning, förhoppningen om mensklighetens fria, fulla utveckling, ligger i broderskapets evangelium. Det sociala framåtskridandet gör allas välbefinnande allt mera till en angelägenhet för hvar och en enskild; det binder alla närmare och närmare tillsamman med band, från hvilka ingen kan frigöra sig. Den är icke någon sann kristen, som iakttager lagens och anständighetens fordringar samt sörjer för sin familj men icke hyser något intresse för det allmänna bästa och icke består en tanke åt dessa, som trampas under fötterna, utom då och då under form af en allmosa. Ej heller är han en god medborgare. En medborgares pligt ställer ett större och strängare kraf än så.

Den insigt, som erfordras för lösandet af sociala spörsmål, är ej en blott förnuftets sak. Den måste lifvas af den religiösa känslan och värmas af sympati för menskligt lidande. Den måste gå utöfver det egna intresset, vare sig detta är de fås eller de mångas egna intresse. Den måste söka rättvisan. Ty på botten af hvarje socialt spörsmål skola vi finna en social orättvisa.

ANDRA KAPITLET.

Politiska faror.

Den amerikanska republiken är i våra dagar banerföraren för den moderna civilisationen. Bland alla den europeiska familjens folk är dess folk det mest enartade, det mest verksamma och det mest mottagliga. Detta folk står högre i intelligens och komfort; det har fullständigast tillegnat sig nyare industriella förbättringar och är det snabbaste i att tillgodogöra sig uppfinningar och upptäckter; dess politiska institutioner stå mest i öfverensstämmelse med den nya tidens tankar, dess lands belägenhet fritager det från faror och svårigheter, som ansätta de europeiska nationerna, och en vidsträckt yta af obesatt jord gifver det plats för tillväxt.

Med bibehållande af samma hastighet i folkökningen skall den engelsktalande befolkningen i Amerika vid århundradets slut räkna inemot ett hundra millioner — en folkmängd lika stor som den Rom i sina mest blomstrande dagar hade under sin spira. Vid medlet af nästa århundrade — en tid som de nu födda barnen komma att upplefva — skall den, med samma tillväxthastighet, vara talrikare än Europas nuvarande befolkning; och vid dess slut skall den i antal närma sig den befolkning man vid början af detta århundrade tillskref hela jorden.

Men tillväxten i makt är snabbare än tillväxten i folkmängd och fortgår med tilltagande hastighet. Upptäckter och uppfinningar sporra till upptäckter och uppfinningar; det är blott när vi eftertänka, att det sista femtiotalets industriella framsteg lofva att öfverflyglas af det följandes storverk, som vi kunna dunkelt föreställa oss den framtid, hvilken tyckes öppna sig för det amerikanska folket. Rikedomens, konstens, lyxens och lärdomens medelpunkt måste

flyttas öfver till denna sidan af Atlanten, till och med före befolkningens. Det förefaller som om denna kontinent blifvit förbehållen — afstängd under tidsåldrar från den öfriga verlden — till ett fält, hvarpå den europeiska civilisationen skulle fritt blomstra. Och af just det skäl, att vår tillväxt är så hastig och våra framsteg så snabba, af just det skäl, att den moderna civilisationens hela syftning här gör sig gällande snabbare och kraftigare än annorstädes, skola de spörsmål, som den moderna civilisationen måste möta, här först i sin helhet framställa sig och mest bjudande kräfva sin lösning.

Det är ej lätt för någon att utan en viss bäfvan vända sina tankar från det förgångnas historia till den ojemförliga storhet, som förebådas genom Förenta Staternas snabba tillväxt — en bäfvan, liknande den känsla, som dref Amasis af Egypten att uppsäga sin gästvänskap med den framgångsrike Polykrates, enär "gudarne icke förunna dödlige en dylik lycka". Härom åtminstone kunna vi vara vissa: snabbheten i vår utveckling medför faror, mot hvilka vi endast genom vaken intelligens och allvarlig fosterlandskärlek kunna skydda oss.

Det finnes ett innebördsrikt faktum, hvilket måste falla hvar och en i ögonen, som tänker öfver förgångna tiders och svunna civilisationers historia. De stora, rika och mäktiga nationerna hafva alltid förlorat sin frihet; det är blott inom små, fattiga och isolerade samhällen, som friheten upprätthållits. Så sant är detta, att skalderna alltid qvädit att friheten älskar klipporna och bergen; att hon skyr rikedom och makt och glans, skyr den folkuppfylda staden och den jägtande marknaden. Så sant är detta, att filosofiska historiker i ymnigheten af de materiella tillgångarne sökt orsakerna till folkens förfall och förslafvande.

Friheten är naturlig. De ursprungliga förnimmelserna innebära medborgarnes lika rättigheter, och den politiska organisationen utgår alltid från denna grundval. Det är under den sociala utvecklingens fortgång som vi finna, att makten koncentrerar sig, och att på jemlika rättigheter grundade institutioner omvandlas till institutioner, som göra de många till de fås slafvar. Huru detta tillgår kunna vi se. Alla de institutioner, som i sig innebära en lokalisering af den styrande makten, hafva under den sociala utbildningens fortgång en benägenhet att utvidga sitt verksamhetsområde och centralisera sin makt, och de starkare bland dessa institu-

tioner hafva benägenhet att uppsluka de öfrigas makt. Sålunda har den sociala utbildningen benägenhet att göra styrelsen till en särskild klass' angelägenhet. Och allt efter som antalet ökas och den enskildes makt och betydenhet blir mindre i jemförelse med allas, sträfvar styrelsen att undandraga sig massornas granskning och kontroll. Anföraren för en handfull krigare eller hufvudmannen för en liten by kunna endast befalla och styra genom allmänt bifall, och den som förfördelas kan utan omsvep vädja till de öfrige. Men när stammen blir en nation och byn sväller ut till ett folkrikt land, blir höfdingens makt, utan att den uttryckligen förökas, i praktiskt afseende långt större. Ty i och med antalets ökning blir pröfningen af hans påbud kinkigare, det blir allt svårare att med någon framgång vädja emot dem, och den samlade makt, som han leder, blir gent emot de enskilde oemotståndlig. Och allt efter som makten sålunda koncentreras, förloras den ursprungliga uppfattningen, och den tankegång träder fram, hvilken betraktar massorna såsom födda blott till att tjena sina styresmän.

Sålunda bär den sociala tillväxten i sitt sköte faran af styrelsens gradvisa öfvergång till något oberoende af och utom folket samt af en herskande klass' gradvisa besittningstagande af makten — ehuru icke med nödvändighet en klass som utmärkes genom personliga titlar och ärftliga värdigheter, ty, såsom historien visar, dessa åtfölja icke maktens koncentration utan efterfölja den. I en liten stad, der hvar och en känner sina grannar, och der saker af allmänt intresse ligga under allmänhetens ögon, sättas borgarne i stånd att fritt styra sig sjelfva genom samma anordningar, hvilka, såsom vi vid flera tillfällen sett, i en stor stad kunna sätta ett fullständigt ordnadt röfvarband i stånd att tillvälla sig och behålla styrelsen. Så orsaka äfven, såsom vi se inom kongressen och likaledes inom Staternas lagstiftande församlingar, landets tillväxt och intressenas större splittring, att antalet röster, hvilka tillfalla en representant, som hans valmän känna till eller bry sig om att känna till, blir förhållandevis allt mindre. Och så syfta äfven de förvaltande och dömande myndigheterna att träda utom folkets pröfningsvärjo.

Men till de omskapningar, som framkallas af tillväxten, komma hos oss de omskapningar, som förbättrade industri-

ella metoder åstadkomma. Ångan och maskinerna sträfva att öka arbetets delning, att hopa rikedom och makt. Arbetare anställas i hundratal och tusental hos enskilde och firmor; små bodhandlande och köpmän blifva försäljaré och bokhållare för stora affärshus; vi hafva redan aktiebolag, hvilkas intägt och aflöningslistor vida öfverträffa de största Staternas. Och med denna koncentration växer lättheten till sammanslutning mellan dessa stora affärsintressen. Huru villigt sammansluta sig icke jernvägsbolagen, kolhandlarne, stålfabrikanterna, till och med tändstickstillverkarne, vare sig det är fråga om att bestämma priserna eller begagna styrelsemakten! Inom industrins alla grenar finnes en benägenhet för bildande af ringar, mot hvilka den enskilde är hjelplös, och hvilka utöfva sitt inflytande på styrelsen, när helst det kan vara till fromma för deras intressen.

Det är ej blott positivt utan äfven negativt som hopandet af stora rikedomar, vare sig i enskildes eller korporationers händer, har benägenhet att försämra styrelsen och undandraga den folkets kontroll. "Intet är mera räddhågadt än en million dollars", — utom två millioner dollars. Den stora rikedomen understöder alltid det parti, som har makten, huru dåligt detta än må vara. Den vinnlägger sig aldrig om reformer, ty den fruktar instinktlikt förändringar. Den kämpar aldrig emot styrelsens missbruk. När den hotas af den politiska maktens innehafvare, agiterar den ej eller vädjar till folket; den mutar dem. Det är ej mindre på detta sätt, än genom dess omedelbara inblandning, som den hopade rikedomen försämrar styrelsen och bidrager att göra politiken till en affär. Våra ringar af yrkespolitiker, både inom kongressen och inom Staternas lagstiftande församlingar, spekulera lika mycket i penningintressenas farhågor som i deras förhoppningar. När "marknaden" är flau, förmå de någon att framställa ett lagförslag, för hvars förkastande ett penningintresse skall betala dem. Så lemna äfven dessa stora penningintressen bidrag till fonder för politiska ändamål, enligt grundsatsen att man bör stå på god fot med de makthafvande, alldeles såsom jernvägsbolagen gifva fri resa åt presidenten Arthur, när han far till Florida för att fiska.

Ju större en styrelses korruption är, dess lättare kan rikedomen betjena sig af den. Der lagstiftningen är till salu,

göra de rike lagarne; der rättvisan kan köpas, hafva de rike domstolens öron. Och äfven om den stora rikedomen icke obetingadt föredrager en korrumperad styrelse framför en god, utöfvar den icke dess mindre ett korrumperande inflytande. Ett samhälle, som är sammansatt af mycket rika och mycket fattiga, faller ett byte för hvem som helst, som kan tillvälla sig makten. De mycket fattiga hafva ej nog mod och intelligens att göra motstånd; de mycket rika hafva för mycket på spel.

Uppkomsten af oerhörda förmögenheter inom Förenta Staterna, hopandet af en ofantlig rikedom i korporationers händer, innebär med nödvändighet folkets förlust af kontrollen öfver styrelsen. De demokratiska formerna må bibehållas, men det kan finnas lika mycket tyranni och styrelsemissbruk under demokratiska former som under andra — i sjelfva verket låna sig de förra villigast åt tyranni och missbruk. Former betyda föga. Romarne fördrefvo sina konungar och fortforo att afsky sjelfva namnet konung. Men de kröpo för tyranner, mera enväldiga än konungar — under namn af Cæsarer och Imperatorer, hvilket till en början ej betydde mera än vårt "Boss"*). Vi hafva redan utvecklat politiska Cæsarer under detta populära namn inom stadssamhällen och stater. Om denna utveckling fortgår, kommer med tiden en nationell "Boss". Vi äro unga; men vi äro stadda i tillväxt. Den dag kan komma då "Amerikas Boss" skall för den nutida verlden vara, hvad Cæsar var för den romerska. Så mycket är åtminstone visst: en mera än till namnet demokratisk styrelse kan blott förefinnas, der egendomen är någorlunda jemt fördelad — der den stora massan af medborgare är personligen fri och oberoende, hvarken fjettrad genom sin fattigdom eller underdånig genom sin rikedom. Det ligger, när allt kommer omkring, något förstånd i en valcensus. Den, som för sitt lifsuppehälle är beroende af en husbonde, är icke någon fri man. Att gifva rösträtt åt slafvar är blott att gifva röster åt deras egare. Att den allmänna rösträtten kan föröka i stället för att minska rikedomens politiska makt, se vi, när fabriksegare och grufbesittare uppbåda sina underhafvande till röst-

---

*) Amerikanskt slagord, betecknande en inflytelserik person, en förman, en chef. (Jemför vårt "bas", t. ex. murarebas.) *Öfv.*

ning. Friheten att utan fruktan eller gunst förtjena ett anständigt uppehälle borde gå hand i hand med friheten att rösta. Endast på detta sätt kan man betrygga en sund grundval för republikanska institutioner. Huru kan någon sägas hafva ett fädernesland, hvarest han icke har rätt till en qvadrattum af marken; hvarest han har ingenting utom sina händer och, drifven af svält, måste underbjuda sina likar för att få rättighet nyttja dessa? När man får röstande lösdrifvare, har en princip drifvits till en löjlig och farlig ytterlighet. Jag har sett val afgöras derigenom, att hjonen hemtats från fattigstugan till valurnorna. Men slika afgöranden kunna näppeligen tjena att befordra god styrelse.

Under alla politiska problem ligger det sociala problemet om egendomsfördelningen. Detta erkänner icke vårt folk i allmänhet, och det lyssnar till qvacksalfvare, som föreslå att bota symptomerna utan att behandla sjukdomen. "Låtom oss välja utmärkta embetsmän", säga qvacksalfvarne. Ja; låtom oss fånga små fåglar genom att strö salt på deras stjertar.

Det höfves oss att se fakta i ansigtet. Försöket med folkstyrelse inom Förenta Staterna är tydligen misslyckadt. Icke så att det är misslyckadt öfver allt och i allt. Ett försök af denna art behöfver ej fullt genomföras för att visa sig vara misslyckadt. Men tala vi om landet i sin helhet, från Atlanten till Stilla Oceanen och från Canadiska sjöarne till Mexikanska viken, så har vår styrelse genom folket blifvit, och håller på att i än större mån blifva, en styrelse genom de starka och samvetslösa.

Folket fortfar naturligtvis att rösta; men det är på väg att förlora sin makt. Penningar och organisation betyda allt mera vid valen. Inom vissa områden har falheten blifvit kronisk, och ett stort antal valmän beräkna alltid att få sälja sina röster; inom några truga många stora arbetsgifvare sina underlydande att rösta som *de* önska. Inom städernas, Staternas och Förbundets förvaltning tilltager "maskinens" makt. På många ställen har denna blifvit så stark, att den gemene borgaren ej har större inflytande på den styrelse, under hvilken han lefver, än han skulle hafva i Kina. Han tillhör i verkligheten icke en af de styrande klasserna utan en af de styrda. Någon gång röstar han, af förargelse, för "den andre kandidaten" eller "det andra par-

tiet"; men vanligen för att finna att han blott åstadkommit ett ombyte af herrar eller förskaffat sig samma herrar under andra namn. Och han börjar finna sig i omständigheterna och lemna politiken åt politikerna såsom något, hvarmed en hederlig karl med sjelfaktning icke kan befatta sig.

Vi afsöndra oaflåtligt en styrande klass eller snarare en klass af Prætorianer, hvilka göra en affär af att vinna politisk makt och sedan sälja den. Typen för den inflytelserike partiledaren är icke talaren eller statsmannen från forna tider, utan den förslagne direktören, som vet att handtera "arbetarne", att sammanbinda penningintressen, att förskaffa penningar och gifva ut dem, att förvärfva sig anhängare och försäkra sig om deras troskap. Den ena partimaskinen blir ett komplement till den andra; politikerna, liksom jernvägsdirektörerna, hafva upptäckt att sammanslutning lönar sig bättre än täflan. Så göras ringar ogenomträngliga och uppnå stora penningintressen sina syften, utan att valens utfall hafva något inflytande. Det finnes sjelfständiga Stater, som äro så fullständigt i händerna på ringar och bolag, att icke någon lindrigare åtgärd än ett folkuppror synes kunna beröfva dessa väldet. Det må sannerligen sättas i fråga, huruvida icke förbundsstyrelsen redan blifvit oåtkomlig för folkets kontroll. Säkert är att sedan någon tid tillbaka har blotta besittningstagandet af regeringsmakten betryggat den fortfarande besittningen. Och presidentstolen har, för en period åtminstone, intagits af en man, som dertill aldrig blifvit vald. Detta kunde visserligen i stor mån tillskrifvas den dåliga karaktären hos den, som blef vald, och hans gynnares principlöshet. Men det inträffade icke destomindre.

Hvad beträffar de stora jernvägsdirektörerna må de väl säga, för att låna ett uttryck af en af de största bland dem, "Åt fanders med folket!" När de behöfva folkets makt, köpa de folkets herrar. På Förenta Staternas karta äro Stater och Territorier betecknade genom färger. En karta öfver de verkliga politiska väldena skulle bortse från Statgränser. Här skulle vara en stor fläck, som förestälde Vanderbilts besittningar; der skulle Jay Goulds besittningar lysa i klar färg. På ett annat ställe skulle Stanfords och Huntingtons riken vara utsatta; på ännu ett Henry Villards nyare rike; de Stater och delar af Stater, som lyda under Pensylvania Centraljernvägen, skulle särtecknas från dem,

som styras af Baltimore- och Ohiojernvägarne; och så vidare. Sjelfständiga medlemmar af Unionen antagas vara representerade inom Förenta Staternas senat; men det, som i verkligheten är representeradt, är jernvägskungar och stora penningintressen, ehuru man tillfälligtvis tillåter någon grufmånglare från Nevada eller Colorado, som ej är fiendtligt stämd mot de herskande makterna, att köpa sig ett säte för ärans skull. Och domaresätet fylles liksom senaten med bolagens handtlangare. En jernvägskung gör sin advokat till en domare i högsta instans, liksom den höge lorden brukade göra sin kaplan till biskop.

Vi få icke ens en billig styrelse. Vi skulle kunna underhålla en kunglig familj, inhysa den i palats, sådane som Versailles eller Sans Souci, förse den med hofstat och lifvakt, garderobsföreståndare och hofjägmästare, låta den gifva baler, dyrbarare än fru Vanderbilts, och bygga jakter, finare än Jay Goulds, för mycket mindre än det, som bortödes eller stjäles under vår så kallade folkstyrelse. Hvilken ståtlig inkomst skulle ej erhållas af en hertig af Newyork, en markis af Filadelfia eller en grefve af San Francisco, som åtoge sig förvaltningen af dessa samhällens angelägenheter mot femtio procent af det under nuvarande förhållanden bortödda eller stulna! Så framt vi icke finge en estetisk Chinook, hvarifrån skulle vi väl få en enväldig herskare, som skulle uppresa en sådan den ytterliga smaklöshetens minnesvård som Staten Newyorks nya Kapitolium? Och såsom vi sågo i den nyss ajournerade kongressen, tvista under tiden de välvilliga herrar, hvilkas önskan det är att bevara oss från Europas fattighjonarbete, öfver sina andelar af bytet med lika liten hänsyn för skattebetalarne, som en sjöröfvarbesättning skulle visa för ett uppbringadt fartygs lastegare.

Folket är i fullt mått medvetet härom och mycket missnöje råder bland massorna. Men det råder en brist på det intelligenta intresse, som är af nöden för att afpassa politisk organisation efter vexlande förhållanden. Den allmänna uppfattningen af en reform tyckes blott innebära ett ombyte af personer eller ett ombyte af partier i stället för ett ombyte af system. Politiska barn, tillskrifva vi dåliga personer eller usla partier det, som i verkligheten härstammar från djupt liggande allmänna orsaker. Våra båda stora po-

litiska partier hafva i sjelfva verket intet annat att föreslå än att undanhålla eller fråntaga det andra partiet embetena. På deras flyglar stå Greenbackers*), hvilka med en mer eller mindre klar föreställning om, hvad de vilja göra med pappersmyntet, representera ett obestämdt socialt missnöje; reformatorer af de civila tjensterna, hvilka hoppas genomdrifva en politisk reform, under det de hålla den fri från politik; och antimonopolisterna, hvilka föreslå att hålla fast lokomotiver med segelgarn. Till och med arbetareföreningarne tyckas ej gå längre på sina talarestolar än till sådana förslag som lagar om åtta timmars arbetstid, byråer för arbetarestatistik, och förbud mot fångarbetets konkurrens med den frie arbetaren.

Allt detta ådagalägger brist på handlingskraft och försagdhet i tanken. Det är icke af en tillfällighet, som styrelsen försämras och går ur folkets händer. Om vi verkligen vilja göra vår styrelse till och bibehålla den såsom en folkets styrelse, för folket och genom folket, måste vi egna allvarlig uppmärksamhet åt vår politik; vi måste vara beredda att ransaka våra åsigter, att uppgifva gamla åskådningar och mottaga nya. Vi måste öfvergifva fördomar och göra vår räkning med fria sinnen. Den seglare, som envisades, oafsedt vindens vexlingar, att hålla skeppet under samma segel och på samma bog, skulle aldrig nå sin hamn.

---

*) Greenbacks (grönryggar) kallas af amerikanska regeringen ursprungligen under tvångskurs utfärdade sedlar, hvilka genom stora värdeförändringar störande inverkat på affärslifvet och varit föremål för betydlig ovilja.
Öfv.

TREDJE KAPITLET.

Det sociala tryckets blifvande stegring.

När jag skrifver detta, hafva träden ännu ej börjat att löfvas eller blommorna att visa sig; och likväl möter man, när man i dessa vårens tidiga dagar går framåt nedre delen af Broadway, en oafbruten ström af underligt klädda män och qvinnor, bärande bylten och kistor och allehanda reseffekter. Allt efter som årstiden framskrider, skall den menskliga strömmen ökas; till och med under vintern skall den ej fullständigt utsina. Det är den stora golfström af mensklighet, som från Europa flyter till Amerika — den största folkvandring sedan verldens begynnelse. Strömmen har åtskilliga smärre förgreningar. Till Boston och Filadelfia, till Portland, Quebec och Montreal, till NewOrleans, Galveston, San Francisco och Victoria komma utflöden från denna ström; och under sitt lopp hemtar den ökad vidd från aflägsnare källor. Utvandring till Amerika har sedan 1848 förminskat Irlands folkmängd med mer än en tredjedel; men under det Irlands förmåga att gifva strömmen näring aftager, tillväxer den engelska utvandringen; det tyska utflödet är på väg att intaga första rummet, och Italiens millioner, påtryckta af en nöd, lika stor som Irlands, börja att söka sig till emigrantfartygen liksom irländarne gjorde. I Castle Garden får man se alla europeiska folks drägter och höra deras språk. Från Norges fjordar, från Rysslands och Ungerns slätter, från Wallachiets berg och från Medelhafvets stränder och öar, en gång medelpunkten för den klassiska civilisationen, matas den stora strömmen. Hvarje år underlättar dess flöde. År efter år minska förbättringar inom ångbåtsfarten afståndet mellan de båda verldsdelarne, praktiskt taget; år efter år göra europeiska jernvägar det lättare

för inlandets bebyggare att nå kusterna, och telegrafen, tidningen, skolläraren samt det billiga postportot försvaga denna okunnighetens och känslans motvilja mot flyttning, hvilken är så stark hos länge på samma plats bofasta menniskor. Trots detta stora uttåg är likväl Europas folkmängd, i sin helhet, stadd i jemn tillväxt.

Och tvärs öfver nordamerikanska fastlandet, från öster till vester, från de äldre till de nyare Staterna, fortgår en än större vandring. Vårt folk ändrar villigare boningsplats än Europas, och tilltagande som den europeiska invandringen är, håller den likväl på att blifva en allt mindre betydande insats i vår tillväxt, i jemförelse med vår folkmängds naturliga förökning. Vid Chicago och St. Paul, Omaha och Kansas City, har omfånget af den vesterut dragande strömmen tilltagit, icke aftagit. Från hvad som för så kort tid sedan var den nya Vestern af oafbrutna prärier och urskogar pågår, allt efter barnen växa upp, en oaflåtlig flyttning till en nyare Vester.

Denna utbredning mot vester af befolkningen har oaflåtligt fortgått allt sedan den första bosättningen på den östra stranden. Den har varit det stora utmärkande draget i vårt folks förhållanden. Utan möjligheten dertill skulle vi inom intet område blifvit hvad vi äro. Vår högre ståndpunkt med afseende på löner, välmåga och genomsnittsintelligens, vår öfverlägsenhet i sjelfförtroende, viljekraft, uppfinningsrikhet, smidighet och assimilationsförmåga härrör, liksom vår exempellösa tillväxt, omedelbart från denna möjlighet till utbredning. Allt, hvaröfver vi yfvas i det nationella lifvet och det nationella skaplynnet, kommer ursprungligen från vår bakgrund af obruten jord. Vi äro endast omflyttade europeer och, hvad det beträffar, till största delen af de "lägre klasserna". Det är vanligen icke de, hvilkas ställning är gynsam och hvilkas utsigter äro ljusa, som utvandra; det är de, som äro betryckta och missnöjda, de, för hvilka ingen utsigt synes öppna sig. Det finnes heraldiska samfund i Europa, som drifva en lönande affär med att förse en viss klass af amerikaner med stamtaflor och vapensköldar; men det är troligtvis lyckligt för denna art af sjelfaktning, att flertalet bland oss icke kan spåra sina anor mycket långt tillbaka. Vi hade några pilgrimfäder, det är sant; likaledes några qväkarfäder, och andra slag af fäder; likväl kom icke flertalet ens af de

ursprungliga nybyggarne till Amerika för "frihet att dyrka Gud", utan emedan de voro fattiga, missnöjda, olyckliga eller äfventyrslystna — många emedan deras egodelar fråntagits dem, många för att undslippa fängelset, många såsom bortröfvade, många såsom sjelfsålda trälar, såsom kontraktsbundna lärlingar eller legoknektar. Den unga jordens kraft, den rikedom på tillfällen, som möjligheten af utbredning medför, har här till sund mensklig tillväxt omsatt ett material, hvilket, om det qvarblifvit i Europa, kunde hafva blifvit förderfvadt och farligt; samma förhållanden hafva i Australien gjort förbrytares afkomma, eller till och med förbrytarne sjelfva, till aktade och sjelfaktande medborgare.

Inflytandet af Nya Verldens öppnande på den moderna civilisationens utveckling torde ännu icke vara till fullo uppskattadt. I många hänseenden har Columbus' upptäckt visat sig vara den vigtigaste tilldragelsen i den europeiska verldens historia efter Kristus' födelse. Huru vigtigt Amerika varit för Europa genom att erbjuda ett aflopp för de oroliga, de missnöjda, de förtryckta och de förtrampade; huru inflytelser, som utgått från Amerikas rikare tillfällen och friare lif, återverkat på det europeiska tänkandet och lifvet — deraf få vi endast en dunkel uppfattning, när vi försöka tänka oss, hurudant Europas tillstånd nu skulle hafva varit, om Columbus blott funnit en stor vattenöken mellan Europa och Asien, eller till och med om han här funnit ett fastland, befolkadt likt Indien eller Kina, eller Mexiko i forna dagar.

Och, omvändt, en af de mest betydelsefulla händelser, som kunde inträffa för den nutida verlden, skulle vara ett upphörande af denna möjlighet till utbredning åt vester. Att den förr eller senare måste upphöra, blir påtagligt, när vi besinna, att jorden är rund.

Praktiskt sedt står denna händelse för dörren. Dess skugga smyger sig till och med nu öfver oss. Icke att någon fara föreligger för en verklig öfverbefolkning af denna verldsdel. Icke att det ej ännu i långa tider, äfven med vår nuvarande tillväxthastighet, skall finnas en myckenhet obrukad eller endast delvis brukad jord. Men vi skola icke behöfva vänta på att få känna verkningarne af det man kallar folkökningens tryck; att här få röna ett tryck af den art, som pressar den europeiska utvandringen till våra kuster. Europa är för närvarande icke öfverbefolkadt. I Irland, hvarifrån vi

mottagit en så oerhörd invandring, är icke en sjettedel af jorden under brukning, och gräset växer och kreaturen beta, der en gång folkrika byar stodo. I Skotland råder hjortskogens och vildhönshedens ödslighet, der för ett århundrade sedan funnos menniskors hem. Man kan färdas med jernvägarne genom Englands bördigaste åkerbruksdistrikter och se knappt så många hus som i Plattedalen, der några år tillbaka buffelhjordar hade sitt tillhåll.

För tolf månader sedan, då häckarne blommade, färdades jag på en vacker engelsk landsväg nära förbi en stuga, som tillhör den der "Fåraherden på Salisbury-Slätten", om hvilken jag som gosse läste i en traktat, ett utmärkt prof på de agnar man ofta gifver barn såsom religiös föda, och hvilken ännu, förmodar jag, sprides af det amerikanska lika väl som af det engelska Traktatsällskapet. På ena sidan af vägen låg en stor sträckning af bördig jord, hvilken ingen plogbill fårat på ett år, emedan dess egare fordrade ett högre arrende än förpaktarne ville gifva. På den andra utbredde sig öfver mången god acre en ståtlig park, hvars sammetslena grönska blott trampades af några lättfotade hjortar. Och under det vi färdades förbi, klagade min följeslagare, en inföding i dessa trakter, bittert öfver att bymännen icke kunda hålla ens en gås, och att barnen i byn icke hade plats för sina lekar, sedan godsherren inhägnat den lilla byängen och dragit gräset vid vägens sidor inom sina staket! Plats fans det i ymnighet, men, för så vidt barnen beträffar, kunde den lika väl vara i Afrika eller i månen. Och i vår Fjerran Vester har jag sett emigranter mödosamt draga fram genom långa sträckor af onyttjad jord utan att finna en plats, på hvilken de vågade slå upp sina bopålar. I ett land, der källorna och strömmarne alla äro omgärdade af murar, som han ej kan bestiga, skulle vandraren, funnes ej välgörenheten, förgås af törst liksom i en öken. Det finnes en myckenhet onyttjad jord på Manhattan-ön. Men på Manhattan-ön äro menskliga varelser tätare sammanpackade än på något annat ställe i verlden. Der finnes fullt upp af frisk luft rundt omkring — en man eger fyrtio acres deraf men inandas ej en mun full af den, enär han har sitt hem på sin jakt i europeiska farvatten; i trots af detta dö tusentals barn hvarje sommar i Newyork af brist på frisk luft, och flera tusental skulle dö, om ej välgörande menniskor lemnade bidrag till

fonderna för frisk luft. Det sociala tryck, som pressar denna stigande flod af invandring mot våra kuster, har ej sin orsak deri, att all Europas jord är under bruk, utan deri, att all dess jord har egare. Så skall fallet snart blifva äfven hos oss. All vår jord skall icke vara under bruk; men den skall helt och hållet vara "inhägnad".

Vi språka ännu om våra vidsträckta statsdomäner, och siffror, som utvisa millioner och millioner acres af statsjord, prunka ståtligt i vår domänförvaltnings rapporter. Men att finna för nybyggen lämplig statsjord är redan så svårt, att det stora flertalet af dem, som önska nybygga, finner det billigare att köpa gamla gårdar, och arrendeafgifterna i Californien och de nordvestra delarne af vårt land utgöra från en fjerdedel till hälften af skörden. Det måste ihågkommas, att den yta, som figurerar i redogörelserna för våra statsdomäner, inbegriper alla de stora bergskedjorna, alla de vidsträckta ödemarker och torra slätter, som endast äro tjenliga till bete, eller ej ens till det; det måste ihågkommas, att af den egentligen fruktbara jorden många millioner acres upptagas af jernvägskoncessioner eller, hvilket för nybyggaren har samma betydelse, hotas af dem; och att vid en stor del häfta åtskilliga anspråk, hvilka, vare sig de äro lagliga eller olagliga, äro tillräckliga för att utestänga nybyggaren, så framt han ej vill friköpa jorden från dem eller inteckna sitt arbete för åratal.

Jorden är likväl ännu jemförelsevis billig hos oss. Men detta kan ej länge fortvara. Invandringens ström skall i förening med vår egen naturliga förökning snart besätta de tillgängliga områdena, så att priset på den kargaste odlingsbara jord skall stiga till en hos oss okänd höjd. För nära tjugu år sedan förutsade mr Wade från Ohio, i ett tal inom Förenta Staternas senat, att hvarje acre god åkerjord inom unionen skulle vid århundradets slut vara värd åtminstone 50 dollars. Att hans förutsägelse skall blifva mer än besannad, kunna vi redan se. Vid århundradets slut skall vår folkmängd, med den normala tillväxthastigheten, vara mer än fyrtio millioner större än den var år 1880. Det vill säga att en ytterligare befolkning, talrikare än hela Förenta Staternas vid slutet af inbördeskriget, skall inom de nästa sjutton åren fordra plats. Hvar skola dessa finna billig jord? Det finnes icke någon fjermare Vester. Vårt framtåg har nått

Stilla Oceanen, och bortom denna ligger Östern med dess svällande millioner. Från San Diego till Pugetsundet finnes ej en dal i kuststräckan, som icke är bebyggd eller inköpt. Till republikens aflägsnaste hörn tåga redan nybyggare. Trycket är redan så starkt, att spekulationen och nyodlingen börja öfverskrida den norra gränsen mot Canada och den södra mot Mexico; så starkt, att jord upptages och blifver värdefull, som för några få år sedan skulle försmåtts — jord, der vintern varar under sex månader och termometern sjunker ett fyrtiotal nedom fryspunkten; jord, der på grund af otillräckligt regn skörden ständigt står på spel; jord, som utan bevattning icke kan odlas alls. De vida sträckorna inom kontinentens vestra halfva omfatta ej på långt när en så stor del af åkerjord som den östra. Den "stora amerikanska ödemarken" finnes ännu, ehuru numera ej betecknad på våra kartor. I våra dagar finnes ej någon större mängd obebyggd god statsjord, dit nybyggare kunna begifva sig med utsigt att erhålla en gård på regeringsvilkor. Nybyggarströmmen bryter sig redan våldsamt mot de för indianerna reserverade områdena och skulle öfversvämma dem, om ej förbundsregeringen lade hinder i vägen. Ehuru folkmängden i Texas blott obetydligt öfverstiger sex på qvadratmilen, har redan den sista acren af dess stora offentliga jordområde öfvergått i enskilda händer, i det köplustan under det gångna året varit så stor, att tusentals acres blifvit sålda, utöfver hvad staten innehade.

Hvad vi ha att vänta kunna vi se på den begärlighet, hvarmed jord inom Förenta Staterna uppköpes af kapitalister, och i synnerhet utländska kapitalister, hvilka veta, hvad jordens värde blir, der ingen finnes öfrig för befolkningens fria utbredning. Denna rörelse har i all stillhet pågått under några år, till dess det nu synes, som om hvarje förmögen engelsk pär eller rik engelsk bankir, antingen enskildt eller såsom delegare i något bolag, egde ett stort område af vår nya jord; och uppköpet af stora bygder för utländsk räkning fortgår dag för dag. Det är med dessa frånvarande jordegare, som våra vardande millioner måste göra upp vilkoren.

Ej heller bör det förglömmas, att under det vår folkmängd ökas och våra "obygder" blifva enskild egendom, minskas oaflåtligt vår jords bärkraft, hvilket i praktiskt af-

seende är detsamma, som att dess qvantitet minskas. Förenta Staternas åkerbruk är, i allmänhet taladt, ett utsugande åkerbruk. Vi återbörda icke jorden, hvad vi taga ifrån den; hvarje bergad gröda lemnar en magrare jordmån. Vi nedhugga skogar, som vi ej återplantera; vi utskeppa i hvete och bomull, tobak och kött, eller uttömma i hafvet genom våra stora städers kloaker de bördighetselement, som blifvit aflagrade i jorden genom långsamma, under stora tidrymder verkande naturprocesser.

Den dagen är snart inne, då det ej längre skall vara möjligt för vår växande folkmängd att fritt utbreda sig öfver ny jord; då vi för våra egna millioner skola behöfva det ofantliga öfverskott af näringsämnen, som nu utföres; då vi ej blott skola börja få känning af det sociala tryck, som inträder, när alla de naturliga hjelpkällorna monopoliseras, utan då äfven det tilltagande sociala trycket här skall öka det sociala trycket i Europa. Huru ödesdigert detta förhållande är, börja vi att fatta, när vi speja omkring oss efter ett aflopp, sådant som det Förenta Staterna erbjudit. Vi blicka förgäfves. De britiska besittningarne i norr omfatta jemförelsevis föga åkerjord; dalarne kring Saskatschawan och Röda Floden äro redan på väg att upptagas, och jordspekulationen rasar redan der i feberyra. Mexiko erbjuder tillfällen för amerikansk företagsamhet, amerikanskt kapital och amerikansk handel men näppeligen för amerikansk utvandring. Det finnes någon plats för våra nybyggare inom den nordliga trakt, som hållits öde af vilda indianer; men den är högst obetydlig. Mexikos slättland och de delar af Central- och Sydamerika, som äro lämpade för vårt folk, äro redan uppfylda af en befolkning, hvilken vi ej kunna undanskaffa om icke, såsom anglosaxarne undanskaffade de gamle briterna, genom ett utrotningskrig. Anglosaxiskt kapital och spekulation och inflytande skola utan tvifvel beherska dessa områden, och många bland vårt folk skola begifva sig dit; men de skola göra det, såsom engelsmännen begifva sig till Indien eller britiska Guinea. Der jorden redan är öfverlåten, och ett dagsarbete erhålles för en spottstyfver, dit kan ingen sådan utflyttning ega rum som den, hvilken trängt sig fram mot vester öfver Förenta Staterna. Så är det ock med Afrika. Vår stam har fattat fast fot i den södra ändan af denna vidsträckta verldsdel, men dess framryckande norrut

hejdas af den tropiska hettan och närvaron af raser med stark lifskraft. I den norra delen synas de romanska grenarne af den europeiska familjen åter hafva blifvit hemtamda, och de skola sannolikt med tiden återupplifva det gamla Afrikas folkrikhet och makt; men näppeligen lärer här finnas ett aflopp för flere än dem. Hvad tropikernas Afrika beträffar, må vi utforska och civilisera och utveckla det, men vi kunna ej kolonisera det, då vi hafva att möta dess klimat samt folkslag, hvilka snarare föröka sig än dö ut vid beröringen med den hvite mannen. Australiens odlingsbara jord skulle snart fullt befolkas genom en folkström liknande den Europa nu gjuter ut öfver Amerika, och dessutom pågår förköpet af jord lika raskt der som här. Och så komma vi åter till den största af verldsdelar, den, från hvilken vårt slägte en gång drog ut på sitt vestliga tåg, Asien — folks och religioners moder — ännu inrymmande större delen af det menskliga slägtet — millioner, som lefva och dö i en ytterlig omedvetenhet af vår moderna verld. I dessa folks uppväckande genom påverkan af den vesterländska civilisationen ligger en af framtidens största uppgifter.

Men det är ej min afsigt att ingå i dylika betraktelser. Hvad jag vill framhålla är, att vi snart skola förlora en bland de mest vigtiga förutsättningar, hvarunder vår civilisation utvecklat sig — denna möjlighet till utbredning öfver jungfrulig jord, som gifvit spelrum och frihet åt det amerikanska lifvet och lättat det sociala trycket inom de mest framåtgående europeiska nationerna. Krafter, som äro oskadliga under denna förutsättning, kunna blifva högst farliga, om den rubbas. Krut exploderar ej, förr än det inneslutes. Du må lägga din hand på den långsamt uppstigande kolfven till en hydraulisk press. Han skall blott sakta lyfta den. Men vänta ett ögonblick, till dess han möter motstånd!

FJERDE KAPITLET.

Två stridiga tendenser.

Så mycket friare, så mycket högre, så mycket fullare och rikare är vår tids lif, att vi, då vi blicka tillbaka, ej kunna undgå att känna någonting liknande medömkan om ej ringaktning för föregående slägten.

Beqvämligheter och njutningsmedel, som för kort tid sedan rikedomen ej kunde köpa, äro nu föremål för allmänt bruk. Vi tillryggalägga på en timme, lätt och beqvämt, en väg, som för våra fäder var en mödosam dagsresa; vi sända på minuter budskap, som på deras tid skulle erfordrat veckor. Vi äro bättre förtrogna med aflägsna länder, än de voro med närbelägna bygder; vi känna såsom enkla saker det, som för dem var naturens förseglade hemligheter; vår verld är större, vår synkrets vidsträcktare; under våra lefnadsår kunna vi se mera, uträtta mera, lära mera.

Besinna kunskapens utbredning, underrättelsernas snabba öfverförande. Jemför de af våra barn nyttjade skolböckerna med dem våra fäder begagnade; se huru billigt tryck gjort literaturens skatter tillgängliga för massorna; hvilken ofantlig utvidgning romanförfattarens, historikerns och skaldens publik har vunnit; se huru öfverlägsna till och med de lumpna romaner och skildringar, som utgöra bodflickans förtjusning, äro i jemförelse med de konstlösa visor samt döendes afskedsord och bekännelser, hvilka voro deras förebilder. Låt blicken falla på de dagliga tidningarne, lästa af äfven de fattigaste och gifvande dem skymtar af tilldragelserna inom samhällets alla klasser, nyheter från verldens alla delar. Tänk på de illustrerade tidskrifterna, som hvarje vecka tillföra millioner sina taflor öfver lifvet i alla faser och alla länder — fågelperspektiv af stora städer, af stor-

artade och sköna landskap; berömda mäns och qvinnors drag; riksdagars, kongressers och föreningars sammanträden; hofvens ståt och vildarnes råa lif; konstens triumfer; arkitekturens mästerverk; industrins hjelpmedel; uppfinningsförmågans stordåd. Ett sådant panorama som det, hvilket nu vecka efter vecka upprullar sig inför den stora allmänhetens ögon, kunde för en mansålder sedan ej de rikaste och mäktigaste hafva förskaffat sig.

Dessa ting och många andra ting, som omnämnandet af dessa skall frammana för sinnet, utöfva med nödvändighet ett kraftigt inflytande på tanke och känsla. Vidskepelser dö ut, fördomar gifva vika, seder och bruk utjemnas, sympatierna vidgas, nya förhoppningar lifva massorna.

Vi komma till verlden med för hvarje intryck mottagliga sinnen. För barnets öga är allt nytt, och det ena tinget ej mera underbart än det andra. I allt, som går utöfver den hvardagliga erfarenheten, antaga vi vår omgifnings tro, och det är blott de starkaste intelligenserna, som kunna i någon mån höja sig öfver sin tids gängse meningar. Inom ett samhälle, der en dylik åsigt förherskade, skulle de flesta bland oss lika obetingadt tro, att jorden vore en skifva, uppehållen af en oerhörd elefant, som vi nu tro den vara ett kring solen kretsande klot. Ingen teori är för falsk, ingen fabel för orimlig, ingen vidskepelse för ovärdig att antagas, när den en gång blifvit införlifvad med den allmänna tron. Män skola underkasta sig tortyr och död, mödrar skola offra sina barn, på kraf af bekännelser, som de sålunda antagit. Hvad är väl mera onaturligt än månggiftet? Betänk likväl, huru länge och vidsträckt det herrskat.

I denna benägenhet att taga för godt det vi finna före oss, att tro hvad man bjuder oss, ligger på en gång godt och ondt. Det är härigenom det sociala framåtskridandet blir möjligt; det är härigenom det blir så långsamt och smärtande. Hvarje generation erhåller sålunda utan ansträngning den hårdvunna kunskap, som gifves den i arf; den fastkedjas också af misstag och villfarelser, som den på samma väg mottager.

Det är härigenom tyranniet vidmakthålles och vidskepelsen fortvarar. Månggiftet är onaturligt. Uppenbara fakta inom den allmänna erfarenheten visa detta. Likheten i antal mellan de födda af båda könen; den exclusiva riktningen

hos den känsla, hvarmed de under normala förhållanden dragas till hvarandra; de kraf, som barnens långsamma tillväxt och utveckling uppställa; allt detta pekar på föreningen mellan en man och en qvinna såsom naturens afsigt. Och likväl synes månggiftet, ehuru det står i strid med de mest uppenbara fakta och de starkaste instinkter, vara en helt naturlig sak för dem, som uppfostrats inom ett samhälle, der det blifvit en godkänd anordning; och denna föreställning kan endast utrotas genom långvariga ansträngningar och ihärdig kamp. Detsamma gäller om slafveriet. Till och med för sådana andar som en Plato och en Aristoteles syntes det lika naturligt att ega en menniska som att ega en häst. Till och med i detta nittonde århundrade och i detta "frihetens land" är det ej längesedan de, som förnekade eganderätten till menskligt kött och blod, beskyldes för att vara "kommunister", "otrogna" eller "upprorsstiftare", i färd med att upplösa samhället och tillintetgöra all eganderätt. Detsamma gäller om konungadömet, om aristokratin, om mångfaldiga andra, lika onaturliga saker, som ännu obetingadt godkännas. Kan väl något vara mera onaturligt — det vill säga mera stridande mot sundt förnuft samt mot naturens lagar och förhållanden — än att de, som arbeta minst, skola få det mesta af det, som arbetet frambringar? "Den der icke vill arbeta, han skall ej heller äta." Detta är ej blott apostelns ord; det är naturens uppenbara lag. Likväl är öfver hela verlden de trälande massornas bröd dåligt och njuggt, under det de, som hvarken med hand eller hufvud deltaga i produktionen, lefva yppigt och spisa kräsligt. Detta hafva vi vant oss vid, och det synes oss derföre naturligt, alldeles såsom månggifte, slafveri, aristrokrati och konungadöme synas naturliga för dem, som äro vana dervid.

Men andliga vanor, som kommo ett sådant sakernas tillstånd att synas naturligt, äro på väg att brytas; vidskepelser, som skyddade det från misstro, äro på väg att dö ut. Naturvetenskapens upptäckter, den ökade kännedomen af andra tider och andra folk, bildningens utbredning, utvandring, resor, den kritiska andans utveckling och de öfverallt pågående omskapningarne af gamla arbetssätt nedbryta öfvertygelser, som gjorde den stora hopen nöjd med vedhuggarens eller vattendragarens lott, förmildra sederna och vidga sympati-

erna, utbreda idéen om mensklig jemlikhet och menskligt broderskap.

Öfver hela verlden förmärkes hos massorna ett växande missnöje med förhållanden, under hvilka deras fäder skulle hafva varit tillfreds. Fåfängt låter man dem höra, att deras ställning betydligt förbättrats; fåfängt påvisar man för dem, att beqvämligheter, förströelser och möjligheter stå dem till buds, om hvilka deras fäder ej kunde drömma. Allt, hvad de erhållit, föranleder dem blott att fråga, hvarföre de icke skulle få mera. Begäret finner ökad näring af det, som tillfredsställer det. Menniskan är icke lik oxen. Hon har icke en fast måttstock för tillfredsställelsen. Att väcka hennes äregirighet, att uppfostra henne till nya behof, gör henne lika säkert missnöjd med sin lott, som om sjelfva lotten göres hårdare. Vi foga oss i det, som vi tro icke kan hjelpas; men när vi fatta, att en förbättring är möjlig, blifva vi motspänstiga. Häri ligger förklaringen till den paradox, som Tocqueville fann så öfverraskande: att massorna finna sin ställning olidligare, ju mera den förbättras. De slaflagar voro visa, som hotade dem med straff, hvilka lärde trälar att läsa, och de tänkte riktigt, som motsatte sig folkupplysningen på den grund, att den skulle framkalla revolution.

Men våra dagars civiliserade verld bär i sitt sköte något ännu mera ödesdigert än denna växande motspänstighet mot länge fördragna missförhållanden. Allt är egnadt att väcka känslan af naturlig jemlikhet, att lifva massornas förhoppningar och sjelfkänsla, att frammana en allt starkare förnimmelse af den grofva orättvisan i rättigheternas och egendomens ojemna fördelning. Samtidigt går likväl allt ut på en snabb och oerhörd ökning af denna ojemnhet i fördelningen. Allt sedan stora förmögenheter sönderfrätte Roms hjerta, har verlden aldrig sett så ofantliga rikedomar som de nu under bildning varande. Och aldrig några fullkomligare proletärer. I den tidning, som innehöll en mångspaltig redogörelse för Vanderbilts bal med dess lysande drägter och dess rikedom på juveler, med dess öfverflöd af rosor till ett pris af två dollars stycket och dess likt vatten flödande dyrbara viner, läste jag också en kort notis om, att trettionio personer — hvaribland aderton qvinnor — hade sökt tak öfver hufvudet på en polisstation i närheten, och att de morgonen derpå förts inför domstolen samt blifvit dömda till sex må-

naders fängelse. "Qvinnorna", säger notisen, "gräto och snyftade bittert, när de fördes till fängelset." Kristus föddes af en qvinna. Och öfver Maria Magdalena varkunnade han sig och gaf henne syndernas förlåtelse. Men några af dessa till Guds afbild skapade menskliga varelser hafva blifvit en sådan ohyra, att vi måste forsla dem till fängelset utan att vara för nogräknade.

Jernvägen är en ny sak. Den har knappast börjat sitt verk. Likväl har den redan bragt till stånd skilnaden mellan mannen, som räknar sin månatliga inkomst i millioner, och de tusental af män, som äro glada att få arbeta för honom mot ett njuggt lifsuppehälle. Hvem skall väl under den nuvarande utvecklingsgången sätta gränsen för den kommande generationens stora förmögenheter? Eller för dessa stora förmögenheters motsvarigheter, lösdrifvarne?

Alla de uppfinningar och förbättringar, som så underbart öka produktionsförmågan, hafva benägenhet att hopa en ofantlig rikedom i händerna på några få, att göra de mångas ställning hopplösare, att förvandla menniskor med vaknande förhoppningar till maskiner för produktion af en rikedom, hvaraf de aldrig skola njuta. Utan ett enda undantag, så vidt jag vet, gynna de moderna industriella förbättringarne en produktion i stor skala och en uppdrifven arbetsfördelning samt gifva det stora kapitalet en öfverväldigande fördel. Till och med telefonen och skrifmaskinen befordra rikedomens samlande på få händer genom att underlätta skötseln af stora affärer och utflytta de skrankor, som, sedan en viss punkt blifvit uppnådd, försvårade en ytterligare utvidgning.

Maskinen har benägenhet icke blott att sätta arbetaren ur stånd att blifva sin egen utan att nedbringa honom till en blott vaktare eller matare; att göra omdöme, skicklighet och förstånd öfverflödiga utom hos några få uppsyningsmän; att tvinga alla de andra till ett enformigt automatiskt arbete, utan annan framtid än samma oföränderliga kretsgång.

Arbetaren må hafva mödat sig hårdt och länge under det gamla handtverkssystemet, men vid sitt arbete hade han sällskap, omvexling, nöjet af att utöfva sin skapande färdighet och förnimmelsen af att föremålen under hans hand småningom vunno fulländning. Han arbetade i sitt eget hem eller sida vid sida med sin arbetsgifvare. Arbetet lättades genom täflan, genom samspråk, genom skratt, genom me-

ningsutbyte. Såsom lärling motsåg han att blifva gesäll; såsom gesäll motsåg han att blifva mästare och sjelf taga sig en lärling. Med några verktyg och litet rååmne var han oberoende. Han handlade direkt med dem, som nyttjade de fullfärdiga varor han producerade. Om han ej kunde förvandla dem i penningar, kunde han utbyta dem mot andra varor. Denna förskräckliga fruktan — fruktan för att beröfvas tillfällena till utkomst, för att finna sig fullkomligt urståndsatt att försörja sin familj — förmörkade aldrig hans dagar.

Tänk på grofsmeden under den industriella tidsålder, som nu håller på att gå till ända öfver allt. Smedjan stod vid sidan af vägen eller vid gatan. Genom dess öppna dörrar uppfångades skymtar af naturen; allt som färdades förbi kunde ses. Resande stannade för att fråga, grannar för att berätta eller höra nyheter, barnen för att se det heta jernet glöda och de röda gnistorna flyga. Än skodde smeden en häst, än satte han på en hjulskena, än smidde och härdade han ett verktyg; så hopsvetsade han ett sönderbrutet stekspett eller formade med konstskicklig hand ett ställ för den djupa eldstaden, eller, då intet annat göromål var för handen, hamrade han jern till spikar.

Gå nu in i något af dessa stora etablissementer, i hvilka arbetarne äro hopade i tusental och jernet med tillhjelp af ånga och maskiner afpassas för de olika ändamålen mot en ringa bråkdel af det gamla systemets kostnader. Du kan icke komma in utan tillstånd från kontoret, ty öfver hvarje dörr möter dig "Tillträde förbjudet". Om man tillåter dig gå in, får du ej tala vid arbetarne; men detta betyder föga, eftersom du icke kunde göra det, äfven om du ville, under dånet och slamret samt surrandet af remmar och hjul. Här finner du menniskor, som oupphörligt göra om samma sak — passera jernstänger genom stora valsar, hela dagen lång, föra fram plåtar till stålramar, vända jernstycken fram och tillbaka, under ett dån, hvarvid du knappt kan "höra dig sjelf tänka", sextio gånger i minuten, timme efter timme, dag efter dag, år efter år. I hela det stora etablissementet finnes det icke en karl — utom en eller annan, som haft sin lärotid under det nu bortdöende enklare systemet — som kan göra mera än en obetydlig del af det, som behöfves för

att få en till afsalu färdig artikel. Pojken lär sig på kort tid, hur han skall sköta sin särskilda maskin. Der stannar hans utveckling. Hans hår kan gråna, utan att han lär sig något mera. När hans barn växa upp, har han intet annat medel att öka sin inkomst än att sätta dem i arbete. Han kan lika gerna sträfva efter att blifva konung öfver England eller påfve i Rom som efter att blifva mästare öfver ett sådant etablissement med dess kapital af millioner i maskineri och förlager. Han har icke större inflytande på de omständigheter, som bereda honom arbete, än passageraren i en jernvägsvagn har på tågets rörelse. Orsaker, som han hvarken kan afvärja eller förutse, kunna när som helst stoppa hans maskin och slunga honom ut i verlden såsom en ytterst oskicklig arbetare, ovan till och med att föra hackan eller handtera spaden. När tiderna äro goda och hans arbetsgifvare hafva stor förtjenst, kan han blott genom strejk eller hotelse om strejk skaffa sig löneförhöjning. Vid de minsta tecken till dåliga tider afkortas hans lön, och han kan blott sätta sig till motvärn genom en strejk, hvilket betyder ingen lön under en kortare eller längre tid.

Jag har blott talat om ett yrke; men inom alla andra råder samma tendens. Sådan är den form, som den industriella organisationen öfverallt antager, till och med inom jordbruket. Stora bolag uppsätta ofantliga områden med boskap, och "Bonanza-gårdar" brukas af nomadhorder, hvilka fullkomligt sakna allt, som kan kallas hem. Inom alla näringsgrenar afhändes arbetaren alltjemt tillfälle och medel till arbete; öfverallt blir olikheten med afseende på förmögenhetsförhållanden mera skärande. Och detta på en tid då tankarne eldas, då konservatismens gamla krafter svika, och då idéen om mensklig jemlikhet vinner styrka och spridning.

När det emellan dem, som arbeta och umbära, och dem, som lefva i maklig yppighet, ligger en så vid klyfta, att de i den allmänna föreställningen synas tillhöra skilda slag af varelser; när det i religionens namn ihärdigt inpräglas hos massorna, att allt i denna verlden ordnas af en gudomlig försyn, som tilldelar hvar och en hans plats; när barnen från sin spädaste ålder läras, att det, för att bruka den episkopala katekesens ord, är deras pligt mot Gud och menniskor att "ära och lyda den verldsliga öfverheten", att

"skicka sig ödmjukt och vördnadsfullt mot alla, som stå öfver dem, och göra sin pligt på den plats i lifvet, der det behagat Gud att sätta dem"; när dessa förmaningar till ödmjukhet, förnöjsamhet och sjelfförnedring inskärpas under den gräsliga hotelsen om evig pina, och å andra sidan de fattiga läras tro, att om de med tålamod bära sin lott härnere, skall Gud efter döden förflytta dem till en himmel, der det ej finnes någon enskild egendom eller någon fattigdom — då kunna de mest skärande olikheter i lefnadsförhållanden förefinnas, utan att de uppväcka afund eller förbittring.

Men de ideer, som röra sig inom verlden i våra dagar, äro helt andra.

För nitton hundra år sedan, då en annan civilisation framfödde oerhörda olikheter i lefnadsvilkor, då massorna öfverallt försänktes i hopplöst slafveri, uppstod i en judisk by en olärd timmerman, som, försmående tidens ortodoxi och religionsbruk, för arbetare och fiskare predikade evangeliet om Guds faderskap, om menniskornas jemlikhet och broderskap, och som lärde sina lärjungar att bedja för Guds rikes tillkommelse på jorden. De äldste begabbade honom; de skriftlärde anklagade honom. Han försmädades såsom en drömmare, en orostiftare, en "kommunist", och slutligen greps det ordnade samhället af ängslan, och han korsfästes mellan tvenne ogerningsmän. Men ordet gick ut, och spridt af flyktingar och slafvar bröt det sig väg emot våld och förföljelse, tills det omhvälfde verlden och ur den murknande gamla civilisationen framdrog fröet till den nya. Sedan sammanslöto sig de privilegierade klasserna på nytt, snidade bilder af folkets man och satte upp dem vid hofven och på konungagrafvar, helgade i hans namn jemlikhetens motsats och förvredo hans evangelium till ett försvar för social orättvisa. Men det allmänna tänkesättet börjar åter att lifvas af samma stora idéer om ett gemensamt faderskap, om ett gemensamt broderskap, om ett samhällstillstånd, hvari ingen skall öfverarbetas och ingen lida nöd.

Det bådar ej smult vatten, när en häftig vind möter en stark ström. Och hvar och en, som tänker på de stridiga tendenser, hvilka börja träda i dagen, skall uppskatta vigten af de sociala spörsmål den civiliserade verlden snart

måste möta. Han skall ock
ord, när han sade:

*"I skolen icke mena, att
frid på jorden; jag är icke k
svärdet."*

FEMTE KAPITLET.

Koncentrationens gång.

Då år 1790 den första folkräkningen i Förenta Staterna egde rum, innehöllo städerna blott 3,3 procent af hela befolkningen. År 1880 innehöllo de 22,5 procent af densamma. Denna befolkningens benägenhet att koncentrera sig är ett bland vår tids utmärkande drag. Öfver hela den civiliserade verlden tillväxa de stora städerna hastigare till och med än befolkningen i sin helhet. Ökningen af folkmängden i England och Skotland under innevarande århundrade faller på städerna. I Frankrike, der folkmängden är nästan stillastående, blifva de stora städerna år för år större. I Irland, der folkmängden alltjemt aftager, äro Dublin och Belfast stadda i en jemn tillvext.

Samma stora häfstänger — ångan och maskinerna — som hopa befolkningen i städer, utöfva en ännu kraftigare koncentrerande inverkan på industrin och handeln. Detta kan man se, hvarhelst de nya krafterna verkat; inom industrins alla grenar, från de mera ursprungliga, såsom åkerbruk, boskapsafvel, grufbrytning och fiske, till de af nyare uppfinningar skapade, såsom jernvägs- och telegrafhandtering, belysning med gas eller elektricitet.

Med åberopande af Förenta Staternas Statistiska Byrå har uppgifvits, att landtgårdarnes medelstorlek förminskas inom Förenta Staterna. Denna uppgift står ej blott i strid med uppenbara fakta inom hela Förenta Staterna och med tendenserna inom jordbruket i andra länder, till exempel Storbritannien, utan den står äfven i strid med Statistiska Byråns egna tabeller. Enligt ett "Sammandrag af tionde folkräkningen" hade antalet landtgårdar i Förenta Staterna ökats med 50 procent under tioårsperioden 1870—80, och inom de uppräknade åtta klasserna af landtgårdar utvisa tabellerna en

jemn minskning i de smärres antal och en jemn ökning i de större. Inom klassen "mindre än tre acres" hade minskningen under tioårsperioden utgjort omkring 37 procent; mellan tre och tio acres, omkring 21 procent; mellan tio och tjugu acres, omkring 14 procent; mellan tjugu och femtio acres, ej fullt 8 procent. Med klassen mellan 50 och 100 acres börjar ökningen, som för denna klass belöper sig till omkring 37 procent. Inom nästa klass, mellan 100 och 500 acres, utgör ökningen nära 200 procent. Inom klassen mellan 500 och 1,000 acres utgör den nära 400 procent. Inom klassen öfver 1000 acres, den högsta uppgifna, bestiger sig ökningen till i det närmaste 700 procent.

Långt ifrån att de statistiska tabellerna gifva någon grund för påståendet, att gårdarnes medelstorlek i Förenta Staterna minskats från 153 acres år 1870 till 134 acres år 1880, ådagalägga de tvärtom vid närmare granskning, att medelstorleken undergått en ansenlig ökning, och detta har också varit föremål för allmän iakttagelse. Det är ett obestridligt faktum, att jordegendomen, liksom allt annat, koncentreras, och att åkerbruket börjar bedrifvas i större skala. Detta har sin grund i åkerbruksmaskinernas förbättring, hvilken gör landtbruket till en mera kapitalfordrande affär, i stegringen af jordvärdet, i af jernvägarne framkallade omskapningar och i den stora producentens förmånligare ställning genom de särskilda priser han kan betinga sig. Att denna tendens är i tilltagande står utom all fråga. Den nya tidsåldern inom landtbruket är ännu i sin gryning. Och hvilka fördelar den än må bringa, medför den dock en nedflyttning af den stora mängden amerikanska sjelfegande jordbrukare till förpaktarnes eller arbetarnes leder. Det finnes intet medel att uppvisa ökningen af förpaktningsjordbruket under den sista tioårsperioden, alldenstund de statistiska tabellerna icke särskildt upptaga förpaktarne förr än vid sista folkräkningen, men af denna framgår, att år 1880 funnos i Förenta Staterna icke mindre än 1,024,601 förpaktande jordbrukare.*) Om vi kunde få reda på och härtill lägga antalet af de jordbrukare, som till namnet ega sin egen jord, men i verkligheten betala ett arrende under form af räntor å inteckningar, skulle resultatet blifva häpnadsväckande.

---

*) Hela antalet jordbrukare och plantageegare uppgifves vara 4,225,945.

Det är knappast af nöden att orda om, huru samma förhållande eger rum inom alla andra näringsgrenar. Ofverallt ligger det i öppen dag, huru den oberoende handtverkaren varder en fabriksarbetare, den lille detaljhandlaren ett biträde i en stor butik, den lille köpmannen en skrifvare eller bokhållare, samt huru män, som under det gamla systemet voro oberoende, hoptals taga tjenst hos stora firmor eller bolag. Men verkningarne häraf har man näppeligen klargjort för sig. En stor mängd personer, deribland många undervisningens målsmän, låta beständigt påskina, att intet annat än energi, flit och sparsamhet behöfves för ekonomisk framgång — påpeka beständigt, att män, som började med tomma händer, nu äro rika, såsom ett bevis för, att hvem som helst kan börja med tomma händer och blifva rik.

Att de fleste af våra rika amerikaner börjat med tomma händer, är sant. Men att samma framgång kan vinnas lika lätt nu för tiden, är icke sant. Tider af omskapning erbjuda alltid individen tillfällen att komma sig upp, hvilka försvinna, när de sociala förhållandena åter ordnats. Ej blott hafva vi utbredt oss öfver en ny verldsdel, utan ångan och maskinerna hafva medfört industriella omskapningar, hvilkas like verlden aldrig sett.

När Wilhelm Eröfraren utstyckade England bland sina följesmän, skapades en feodal aristokrati utaf en armé äfventyrare. Men när samhället återvann stadga, hade en ärftig adel bildats, till hvilken ingen af gemene män kunde hoppas bana sig väg, och afkomlingarne af Wilhelms äfventyrare blickade ned på män af deras fäders klass såsom på varelser af sämre daning. Då ett nytt land hastigt bebygges, hafva på samma sätt de, som komma dit medan jorden är billig och handel och industri under bildning, gynsamma tillfällen, hvilka icke stå dem till buds, som från samma utgångspunkt börja lifvet, när jorden står högt i värde och samhället är ordnadt.

Inom ett nytt land äro den första generationens rike män alltid män, som börjat med tomma händer, men följande generationers rike män hafva i allmänhet ärft sin grundplåt. När vi i Förenta Staterna höra talas om en rik man, fråga vi helt naturligt, "Hur har han förtjenat sina penningar?" ty inom större delen af landet förutsättes, att han förvärfvat dem sjelf. I England framställes denna fråga

mera sällan — der förutsättes det, att han ärft dem. Men ehuru Englands mark för länge sedan blifvit utdelad, hafva de stora omhvälfningar, som ångan och maskinerna fört med sig, der liksom här öppnat tillfällen för män ur arbetarnes leder att höja sig till stor rikedom. Dessa tillfällen äro nu stängda eller på väg att stängas. När ett jernvägståg långsamt sätter sig i rörelse, kan ett enda steg förhjelpa oss att komma med. Men efter några minuter kunna de, som ej togo detta steg, springa sig andlösa i det förtviflade försöket att hinna fatt tåget. Det är orimligt att tro det vara lätt att stiga på ett tåg i full fart på den grund, att de, som gingo på det när det sattes i gång, gjorde detta med lätthet. Det är lika orimligt att tro, det tillfällen, som stodo öppna när ångan och maskinerna började sitt koncentrerande verk, skola förblifva öppna.

En af mina engelska vänner, en rik fabrikant i Manchester, som dragit sig tillbaka från affärerna, berättade mig en gång sitt lifs historia. Huru han vid åtta års ålder började arbeta, hvarvid han hjelpte till att sno garn, som då helt och hållet snoddes för hand. Huru han, sedan han växt upp till en ung man, gick till Manchester, förskaffade sig en bal lin på kredit och snodde garn deraf till afsalu. Huru han dref upp sin lilla affär och tog andra arbetare i sin tjenst. Huru han, när maskiner började uppfinnas och ångan kom till användning, drog fördel häraf, så att han till slut egde en stor fabrik och förvärfvade en förmögenhet, hvarefter han slog sig i ro för sina återstående dagar, lemnande affären åt sin son.

"Om ni nu vore en ung man", sade jag, "skulle ni då kunna gå till Manchester och göra detsamma.»

"Nej", svarade han; "det kan ingen göra. Jag skulle ej kunna göra det med femtiotusen pund i stället för mina fem shillings."

Samma förhållande råder inom hvarje näringsgren, som i någon större omfattning tillgodogjort sig de nya hjelpmedlen. Leland Stanford körde ett oxspann till Californien; Henry Villard kom ifrån Tyskland till Förenta Staterna såsom en fattig pojke, blef tidningsreporter och red på en mulåsna från Kansas City till Denver, under det slätterna vimlade af indianer — en sak, som icke en person med räkning på banken skulle företaga sig. Stanford och hans bolagsmän bemäktigade

sig Central Pacific-företaget med dess regeringsunderstöd och äro nu herrar öfver bortemot tolftusen mil jernväg, millioner acres jord, ångbåtslinier, expressbolag, banker och tidningar, för att ej nämna lagstiftande församlingar, kongressmedlemmar, domare etc. Och Henry Villard lyckades genom en rad af gynnande omständigheter, hvilka han med energi och rådighet benyttjade, att bemäktiga sig Oregon-ångbåtsbolaget och bidraget till Norra Pacificjernvägen, blef sedan jernvägskung öfver det ofantliga området norr om Stanfords besittningar, och har nu likaledes sina tusentals banmil, millioner acres jord, sina tidningar, sina politiska drängar och literära flugbortviftare; det återstår likväl att se, om han skall kunna hålla sig uppe allt framgent emot större jernvägskungar.

Nu gäller icke blott, att dylika gynsamma tillfällen som de, hvilka gjort Stanfordar och Villarder så stora, endast erbjuda sig vid öppnandet af nya länder, utan äfven att uppkomsten af Villarder och Stanfordar omöjliggör uppkomsten af andra, sådane som de. Hvar och en, som nu öppnar en ny jernväg inom något af deras välden, måste blifva dem underdånig och skattskyldig. Endast den store jernvägskungen kan brottas med den store jernvägskungen, och väldet öfver jernvägssystemet gifver jernvägskungarne ej blott välde öfver bibanor, öfver expressbolag, diligenslinier, ångbåtslinier etc., sätter dem ej blott i stånd att skapa eller tillintetgöra de smärre städerna, utan sätter dem äfven i stånd att, då någon öppnar en affär, som tager transportväsendet i anspråk, öfverflytta till sina egna fickor allt som öfverskjuter hvad de, efter omsorgsfullt begrundande, tycka att han bör förtjena. Dessa stora makter likna i sin uppkomst ett stort träd, som under sin tillväxt drager fuktigheten ur den omgifvande marken och förkrymper all annan växtlighet genom sin skugga.

Samma verkan har koncentrationen inom alla affärsgrenar. Den stora fabriken äter ut den lilla. Den stora handelsboden säljer billigare än den lilla, till dess den gör sig af med dess konkurrens. På taket till Amerikanska Tidningsbolagets hus vid Chambers Street i Newyork står en marmorbild af en tidningspojke. Såsom sådan började styresmannen för detta stora företag sin bana. Men hvad som först var en förening af några tidningsförsäljare till ömsesidig beqvämlighet har blifvit ett så mäktigt företag, att kombination efter kombination, som understödts af kapital

och ledts med skicklighet, dukat under i försöket att bryta eller dela dess monopol. Tidningspojken riktar måhända blicken på den bildstod, som kröner byggningen, med samma känsla, hvarmed den unge engelsmannen, som skall tillträda en skrifvarebefattning i Indien, betraktar lord Clives bildstod. Den tjenar till en lärdom och en eggelse, det är sant; men liksom lord Clives segrar, genom att grunda det engelska herraväldet i Indien, omöjliggjort en ny sådan bana som hans, så gör ock framgången af ett sådant företag som Amerikanska Tidningsbolaget det omöjligt för män med litet kapital att grunda en ny sådan affär.

På samma sätt må tryckaren betrakta *Tribunes* byggnad eller tidningsskrifvaren *Heralds*. En Greely eller en Bennett kunde icke nu hysa förhoppningar om att grunda en första klassens tidning i Newyork eller öfvertaga ledningen af en, som redan är grundad, så framt han ej kunde få en Jay Gould till förlagsman. Äfven i våra nyaste städer äro de dagar förbi, då några tryckare och några tidningsmän kunde slå sig tillsammans och sätta i gång en daglig tidning. Oafsedt det slutna sällskap, som kallas "Den Förenade Pressen", har tidningen blifvit en ofantlig maskin med stora fordringar på kapital och redigeras till största delen af literära handtverkare, som måste skrifva till behag för de kapitalister, hvilka hafva den i sina händer.

För en mansålder sedan skulle en fullriggad ostindiefarare hafva ansetts för ett mycket stort fartyg, om den mätt 500 ton. Nu bygga vi kustfarare, som mäta 1000 ton. Det är ej länge sedan våra förstklassiga oceanångare hade en drägtighet af 1,200 eller 1,500 ton. Nu nå de förnämsta ångarne för transatlantisk fart ett tontal af 10,000. Ej blott finnes det jemförelsevis färre kaptener, utan utsigterna för våra dagars kaptener äro äfven sämre. En stor transatlantisk ångares kapten, af hvars skicklighet och vaksamhet femtonhundra lif och inemot två millioner i gods var beroende, berättade mig nyligen, att han ej får högre betalning nu än då han såsom en ung man förde befäl på ett litet segelfartyg. Och det finnes ej någon "kaplake", någon "gratification", någon utsigt att blifva en af dessa stora ångares egare lika väl som dess kapten.

Under hvilket sakernas tillstånd som helst, undantagande ett strängt system af ärftliga kaster, skall det naturligtvis

alltid finnas män, som förmedelst stor förmåga och gynsamma tillfälligheter bana sig väg från fattigdom till rikedom och från en låg ställning till en hög; men tidens riktning går ut på att göra detta allt svårare. Jay Gould är troligen en mera slipad karl än den nuvarande Vanderbilt. Hade de börjat lika, skulle Vanderbilt måhända nu gått omkring och sålt råttfällor eller mot en lumpen aflöning arbetat såsom bokhållare någonstädes, under det Gould räknade sina millioner i tjogtal. Men med all sin penningförvärfvande förmåga kan Gould ej inhemta det försprång, som den förste Vanderbilts oerhörda förvärf gifvit. Och då sönerna till de nuvarande stora penningfurstarne träda i dessas ställe, skola utsigterna till täflan från någon annans söner blifva långt mindre.

Hela den nuvarande riktningen syftar att ej blott koncentrera utan äfven vidmakthålla stora förmögenheter. Korstågens tid är förbi; i de rikes vanor ingår ej något vildt öfverdåd, som kan förskingra deras förmögenheter; högt spel har kommit ur bruk, och börsspelet är farligare för grunda än för djupa penningpungar. Fonder, obligationer, inteckningar och säkra bankbolag underlätta qvarhållandet af den stora rikedomen, och alla nyare hjelpmedel vidga området för dess vinstgifvande användning.

Å andra sidan blir kroppsarbetaren allt mera hjelplös, och de små kapitalen finna det allt svårare att täfla med de stora. De större jernvägsbolagen uppsluka de mindre jernvägsbolagen; ett enda stort telegrafkompani beherskar redan landets telegrafledningar, och i afsigt att inbespara kostnaden för inköpet af flere patent betalar det uppfinnarne, för att de icke skola uppfinna. Liksom i England nästan alla ölstugor hafva öfvergått i de stora bryggarnes händer, så öppnas i Amerika affärer för unga män af stora firmor, hvilka förbehålla sig full panträtt i alla förlagerna. Liksom i Storbritanien ett enda stort bolag förser jernvägspassagerarne med mat och dryck, och i Paris en stor restauratör tager rörelsen ifrån de smärre, så äro i Amerika pojkarne, som sälja tidningar och paranötter, anstälda hos bolag, och bolag bära paketer och springa ärenden.

Jag förnekar ej, att denna tendens är egnad att befordra allmän beqvämlighet. Jag påpekar blott, att den förefinnes. En stor omskapning pågår öfver hela den civiliserade verlden,

liknande den infeodation*), som i Europa under feodalsystemets utveckling förvandlade fria besittare till vasaller och underordnade hela samhället under en rikedomens och privilegiernas hierarki. Huruvida den nya aristokratien är ärftlig eller icke, gör ringa skilnad. Slumpen allena bestämmer hvem som skall vinna de få vinsterna i ett lotteri. Men icke dess mindre är det säkert, att det stora flertalet af deltagarne måste draga niter. Den nya tidsålderns krafter hafva ännu ej hunnit göra värdigheten ärftlig, men vi kunna tydligen inse, att då den industriella organisationen tvingar ett tusen arbetare att taga tjenst hos en husbonde, skall förhållandet mellan husbönder och tjenare blifva som ett till ett tusen, äfven om denne ene kan komma ur de tusens leder. "Husbonde!" På vår sida af Atlanten tycka vi ej om det ordet. Det är icke amerikanskt! Men hvad gagnar det att sätta sig emot ordet, då vi hafva saken? Den, som ger mig arbete, hvilket jag måste hafva eller lida nöd, han är min husbonde, jag må kalla honom hvad jag vill.

---

*) För att vinna skydd mot de mäktiges våldsamheter måste de smärre, sjelfständige jordegarne afstå sin eganderätt till stormännen och mottaga jorden såsom förläning af dem. På detta sätt öfvergick en stor del af allodialjorden småningom till feodaljord. Öfv.

SJETTE KAPITLET.

Orättvisan i bestående sociala förhållanden.

Den beqväma teorin, att det ligger i tingens natur, att några skola vara fattiga och andra rika, och att den stora och ständigt tilltagande ojemnheten i egendomsfördelningen icke kan tillskrifvas något fel i våra institutioner, genomgår literaturen och läres i tidningspressen, i kyrkan, i skolan och vid universitetet.

Detta är ett fritt land, säger man — hvarje man har en röst, för hvarje man står en möjlighet öppen. Arbetarens son kan blifva president; de, som i dag äro fattiga gossar, komma att blifva millionärer trettio eller fyrtio år härefter, och millionärens barnbarn komma troligen att blifva fattiga. Hvad kan man mera begära? Om en person besitter energi, arbetsförmåga, klokhet och omtanke, kan han bana sig väg till stor rikedom. Om han icke eger förmågan att göra detta, bör han icke knota öfver dem, som hafva den. Om några njuta mycket och göra litet, är det emedan de sjelfva eller deras föräldrar besutto öfverlägsna egenskaper, som satte dem i stånd att "förvärfva förmögenhet" eller "förtjena penningar". Om andra måste arbeta strängt och förtjena litet, är det emedan de ännu icke kommit i gång, emedan de äro okunniga, oföretagsamma, ohågade att öfva den sparsamhet, som är nödvändig för den första kapitalbildningen; eller emedan deras fäder brusto i detta afseende. Olikheterna i lefnadsvilkoren stamma från olikheterna i sjelfva den menskliga naturen, från skilnaden i förmågor och färdigheter hos olika menniskor. Om den ene måste arbeta tio eller tolf timmar om dagen för några hundra dollars om året, under det den andre, som förrättar föga eller intet strängt arbete, har en inkomst af många tusen, är skälet härtill, att den förres hela bidrag till

förökandet af den befintliga förmögenheten i det närmaste inskränker sig till hans blotta muskelkraft. Han kan ej förvänta mycket mera än djuret, emedan hans insats knappast utgöres af mera än animala krafter. I den stora industriarméns leder är han endast en simpel soldat, som blott har att stå stilla eller marschera, allt efter som han befalles. Den andre är organisatören, generalen, som leder och styr hela den stora maskinen, som måste tänka, uppgöra planer och bestämma; och hans större inkomst är endast proportionel mot de vida större och sällsyntare förmågor, öfver hvilka han förfogar, och den långt större vigten af de åligganden, han fullgör. Skall icke bildningen ha sin belöning och skickligheten sin betalning? Hvad eggelse skulle det finnas till den möda, som erfordras för att lära sig göra något väl, om icke större belöning vinnes af dem, som lära sig öfverträffa andra? Det skulle icke blott vara en stor orättvisa att vägra gifva en Raphael eller en Rubens mera än en plankstrykare, utan det skulle äfven förhindra uppkomsten af stora målare. Att borttaga olikheten i lefnadsvilkoren skulle vara att borttaga drifffjedern till framåtskridandet. Att kämpa mot dem är att kämpa mot naturens lagar. Vi kunna lika väl utfara mot dagarnes längd eller mot månens faser; knota öfver att det finnes dalar och berg, zoner med tropisk hetta och trakter med evig is. Och skulle vi genom våldsamma medel åstadkomma en jemn fördelning af egendomen, skulle vi endast åstadkomma ondt; inom kort skulle olikheterna vara lika stora som förut.

Sådana äro i hufvudsak de läror vi ständigt höra. De antagas af några, emedan de äro smickrande för deras fåfänga, stå i öfverensstämmelse med deras intressen, eller gynna deras förhoppningar; af andra emedan de tutas dem i öronen. Likt alla falska teorier, som erhålla stor spridning, innehålla de mycken sanning. Men det är en sanning, som är lösryckt från en annan sanning eller bemängd med lögn.

Det skulle vara hopplöst att söka länspumpa ett skepp med ett hål i botten; men dermed är icke sagdt, att läckor icke kunna tillstoppas och skepp länspumpas. Under nuvarande förhållanden är det onekligt, att olikheter i förmögenhet skulle sträfva att åter göra sig gällande, äfven om de godtyckligt utjemnades för ett ögonblick; men detta bevisar icke, att de förhållanden, från hvilka denna olikhetstendens stam-

mar, icke kunna förändras. Och deraf att det finnes skiljaktigheter i de menskliga egenskaperna och förmågorna, följer ej heller, att de bestående olikheterna i förmögenhetsförhållanden i och med detta finna sin förklaring. Jag har sett mycket raska sättare och mycket långsamma sättare, men de raskaste jag någonsin sett kunde icke på samma tid sätta dubbelt så många bokstäfver som de långsammaste, och jag betviflar, att skilnaden är större inom andra yrken. Hos vanliga menniskor är en skilnad af en sjettedel eller en sjundedel en stor längdskilnad — den längste jette, som funnits, var knappt mer än fyra gånger så lång som den minste dvergen, och jag undrar om någon noggrann iakttagare vill påstå, att den andliga skilnaden menniskorna emellan är större än den kroppsliga. Likväl hafva vi redan män, som äro hundra millioner gånger rikare än andra män.

Att den, som producerar, skall hafva, att den, som sparar, skall njuta, är förenligt med det menskliga förnuftet och med naturens ordning. Men de bestående olikheterna i förmögenhet kunna icke rättfärdigas på denna grund. Om huru många stora förmögenheter kan man i sjelfva verket sanningsenligt säga, att de äro ärligt förtjenade? Huru många af dem representera en rikedom, som producerats af sin egare eller af dem, från hvilka dess egare erhållit den? Hafva de icke något annat än öfverlägsen flit och skicklighet att tacka för sin uppkomst? Dylika egenskaper kunna gifva den första grundplåten, men när förmögenheterna börja svälla ut till millioner, har man alltid att göra med ett monopol eller en annektering af rikedom, som andra producerat. Ofta förefinnes en total frånvaro af öfverlägsen flit, skicklighet eller sjelfförsakelse, och i stället blott mera tur och större hänsynslöshet.

En bekant till mig dog nyligen i San Francisco och efterlemnade 4,000,000 dollars, tillfallande arfvingar, hvilka man får uppleta i England. Jag har känt många flitigare, skickligare och måttligare män än han — män, som icke efterlemnat och icke komma att efterlemna en cent. Denne man fick icke sin rikedom genom sin flit, sin skicklighet eller sin måttlighet. Han producerade den lika litet som dessa af lyckan gynnade slägtingar i England, hvilka nu icke behöfva göra något under den återstående delen af sitt lif. Han blef rik genom att för lång tid sedan komma öfver

ett stycke jord, hvilket steg i värde, allt efter som San Francisco tillväxte. Hans rikedom utgjordes icke af hvad han sjelf förtjenat utan af andras förtjenster, som monopolet på detta stycke af jordens yta satte honom i stånd att bemäktiga sig.

I Pittsburg dog häromdagen en man, som efterlemnade 3,000,000 dollars. Han torde eller torde icke hafva varit särskildt flitig, skicklig och sparsam, men icke var det i kraft af dessa egenskaper, som han blef så rik. Det var derigenom att han begaf sig till Washington och hjelpte till att genomdrifva ett lagförslag, hvilket för att "skydda de amerikanska arbetarne mot Europas fattighjonarbete" beredde honom förmånen af en tullsats om sextio procent. Intill sin död förblef han en orygglig protektionist och sade, att frihandeln skulle ruinera vår "späda industri". De 3,000,000 dollars, som han lyckades lägga ihop på sin egen lilla "späda industri", representerade tydligen icke hans tillägg till produktionen. Det var det genom tullsatsen vunna företrädet, som satte honom i stånd att annektera dem från andras förtjenst.

När vi ingå i en pröfning af de stora förmögenheternas uppkomst, skola vi finna att denna i betydlig mån är att tillskrifva dylika monopol, annekteringar och plundringar.

Det finnes två klasser af menniskor, som ständigt låta påskina, att de stora förmögenheterna härflyta från den tillväxtförmåga kapitalet besitter — de, som förklara, att de nuvarande sociala anordningarne äro riktiga; och de, som utfara mot kapitalet och yrka på, att räntan skall afskaffas. De förra uppställa såsom typen för en rik man den, som sparar af sina inkomster, använder öfverskottet i produktionens tjenst och blir rik genom den naturliga tillväxten af sitt kapital. De senare göra beräkningar öfver den ofantliga summa, hvartill en dollar, som placeras mot sex procents ränta på ränta, skall stiga på ett hundratal år, och säga, att vi måste afskaffa räntan, om vi vilja hindra uppkomsten af stora rikedomar.

Men jag anser det svårt att nämna något exempel på en enda stor förmögenhet, som i verkligheten är att tillskrifva den rättmätiga tillväxten af ett genom flit förvärfvadt kapital.

Rothschildarnes stora förmögenhet stammar från den summa landtgrefven af Hessen Cassel förskaffade sig genom

att sälja sina undersåter till Georg III, för att de, såsom vår revolutions hatade "Hessare", skulle utkämpa tyranniets strid mot våra förfäder. Grundplåten var blodspenningar, som denne lumpne tyrann fått af än större tyranner såsom priset på hans undersåters lif. Den har växt till sin nuvarande storlek genom ockrande i lån, som upptagits af de europeiska kungarne för att hålla deras folk i underdånighet och hemsöka hvarandra med ödeläggande krig. Den representerar icke mer flitens eller kapitalets afkastning än de summor göra, som England nu afpressar Egyptens utarmade fellahs såsom betalning för de oerhörda räntorna på Khedivens lån, hvilka han bortslösade på palatser, jakter, harem, danserskor och diamanter.

Den stora förmögenhet, som tillhör hertigen af Westminster, den rikaste bland Englands rika män, är blott och bart ett resultat af annektering. Den stammar icke mera från den nuvarande hertigens af Westminster eller någon af hans förfäders förtjenster, än de stora förmögenheter gjorde, hvarmed ryska monarker begåfvade sina gunstlingar, då de till slafvar gåfvo dem tusenden af det ryska folket. För längesedan gaf en engelsk kung till en af den nuvarande hertigens af Westminster förfäder ett stycke jord, öfver hvilket staden London nu utbredt sig — det vill säga han gaf honom ett privilegium, som fortfarande erkännes af det dumma engelska folket, och hvilket sätter den nuvarande hertigen i stånd att tillskansa sig så mycket af hvad så många tusen bland våra dagars engelsmän förtjena.

De engelske bryggarnes och destillatörernas stora förmögenheter stå likaledes för sin uppkomst till stor del i skuld hos accisens inverkan att uppamma monopol och koncentrera affären.

Eller, för att åter vända oss till Förenta Staterna, låtom oss skärskåda familjen Astors stora förmögenhet. Den representerar till största delen en likadan annektering af andras förtjenster som hertigens af Westminster och andra engelska jordegares inkomst. Den förste Astor ingick ett aftal med vissa på hans tid lefvande personer, i kraft hvaraf hans barn nu tillstädjas att beskatta annat folks barn — att affordra många tusenden af Newyorks nu lefvande befolkning en stor del af deras förtjenster. Hufvudfaktorerna vid dess tillkomst äro icke produktion eller sparande. Ingen mensklig varelse

kan producera jord eller lägga ihop jord. Om alla med namnet Astor qvarstannat i Tyskland, eller om det aldrig funnits någon med det namnet, skulle Manhattan-öns jord funnits här lika fullt.

Tag den stora Vanderbiltska förmögenheten. Den förste Vanderbilt var en båtkarl, som förtjenade penningar genom hårdt arbete och sparade dem. Men det var icke arbete och sparsamhet, som satte honom i stånd att efterlemna en slik ofantlig förmögenhet. Det var plundring och monopol. Så snart han fick tillräckligt med penningar, brukade han dem såsom en klubba för att afpressa andra deras förtjenster. Han utträngde konkurrerande linier och monopoliserade vissa vägar för ångbåtsfarten. Derpå öfvergick han till jernvägarne, användande samma förfaringssätt. Vanderbiltska förmögenheten kommer icke mer af arbete och sparsamhet, än den förmögenhet gjorde, som kapten Kydd *) tog med sig i grafven.

Eller tag den stora Gouldska förmögenheten. Mr Gould må hafva fått sin första lilla uppkomst genom öfverlägsen flit och sjelfförsakelse. Men det är icke genom dessa egenskaper han blifvit herre öfver ett hundra millioner. Det har skett genom att störta jernvägar, köpa domare, muta statsförsamlingar, bringa till stånd ringar och tarifföreningar samt sammanslutningar för att höja eller sänka fondvärdena och transporttaxorna.

Ett liknande förhållande eger rum med de stora förmögenheter, som Pacific-jernvägen skapat. De hafva vunnits genom att i församlingarne drilla igenom skamlösa bevillningar af jord, obligationer och bidrag, genom manövrer med Crédit Mobilier, med Leverans- och Kreditbolag, genom monopol och svek. Detsamma gäller om förmögenheter, som skapats genom sådana sammanslutningar som Normalolje-Bolaget, Bessemerstål-Ringen, Whiskytull-Ringen, Lucifertändsticks-Ringen och de olika ringarne för "den amerikanske arbetarens skydd emot Europas fattighjonarbete".

Eller tag de stora förmögenheter, som vunnits på framgångsrika patent. I likhet med så många förmögenheter, som uppstå genom det stegrade jordvärdet, härleda sig dessa rätt och slätt från monopol. Och ehuru jag nu icke dryftar patentlagars lämplighet, må det i förbigående anmärkas, att

---

*) En beryktad amerikansk sjöröfvare. Öfv.

i det stora flertalet fall de personer, som vinna förmögenhet på patenter, icke äro de, som hafva gjort uppfinningarne.

I alla stora förmögenheter och i sjelfva verket i nästan alla de förvärf, som nu för tiden med fog kunna kallas förmögenheter, ingå monopol, plundring och spel såsom faktorer. Hufvudmannen för en af de största fabriksfirmorna i Förenta Staterna sade nyligen till mig: "det är icke på vår vanliga affär, som vi förtjena våra penningar; det är då vi få något tillfälle till monopol". Och detta tror jag är sant i allmänhet.

Besinna hvilken vigtig anpart i förmögenheters tillkomst som jordvärdets stegring haft och har i Förenta Staterna. Detta är naturligtvis monopol, rätt och slätt. Att jorden stiger i värde, betyder icke, att dess egare lagt något till den allmänna förmögenheten. Egaren har måhända aldrig sett jorden eller gjort det ringaste för att förbättra den. Han kan bo, och gör det ofta, i en aflägsen stad eller i ett annat land. Jordvärdets stegring innebär helt enkelt, att egarne i kraft af sin annektering af något, som var till innan menniskan fans, hafva makt att taga en större del af de förnödenheter, som frambringas genom annat folks arbete. Besinna huru mycket de genom tulltaxan och vårt beskattningssystem skapade monopolen och åt de hänsynslöse beredda fördelarne — huru mycket jernvägs- (en rörelse som till sin natur är ett monopol), telegraf-, gas-, vatten- och liknande monopol bidragit att koncentrera förmögenheten; besinna huru särskilda priser, tariff-föreningar, ringar, börsspel, ett förderfligt bruk af rikedomar till att undertrycka eller bortköpa konkurrensen, hvarför allmänheten i sista hand måste betala, och mycket annat, som dessa saker föra i minnet, hafva tjenat att bygga upp stora förmögenheter, och det skall till slut blifva uppenbart, att den ojemna egendomsfördelningen i stor mån är att tillskrifva ren plundring; att skälet hvarför de, som arbeta strängt, få så litet, under det att så många, som arbeta litet, få så mycket, ligger till stor del deri, att den ena klassens förtjenster på ett eller annat sätt undanstjälas den för att uppdrifva den andras inkomster.

Att enskilde beständigt bana sig väg från deras leder, som få mindre än sin förtjenst, till deras, som få mera än sin förtjenst, bevisar icke mer rättmätigheten af detta sakernas tillstånd, än det, att sjöfarande köpmän beständigt blefve sjöröfvare och delaktige af denna handterings vinst, skulle

bevisa, att sjöröfveriet vore berättigadt, och att inga bemödanden borde göras för att undertrycka det.

Jag anklagar icke den rike, ej heller söker jag genom ordande i dessa ämnen uppväcka afund och hat; men om vi vilja vinna en klar uppfattning af sociala spörsmål, måste vi erkänna det faktum, att det är på grund af de monopol, vi tillåta och skapa, af de fördelar vi gifva den ena menniskan framför den andra, af utpressningssystem med helgd i lag och allmän opinion, som några menniskor sättas i stånd att blifva så ofantligt rika, under det att andra förblifva så jemmerligt fattiga. Om vi blicka omkring oss och lägga märke till de faktorer af monopol, utpressning och plundring, som äro i verksamhet vid uppbyggandet af alla eller nästan alla förmögenheter, så se vi å ena sidan huru opålitliga de äro, som predika för oss, att det icke finnes något oriktigt i de sociala förhållandena, och att olikheterna med hänsyn till egendomsfördelningen stamma från olikheter i den menskliga naturen; och å andra sidan se vi huru besinningslösa de äro, som låta påskina, att kapitalet är ett allmänt ondt, och framställa förslag om att godtyckligt begränsa egendomsförvärfvet. Kapitalet är ett godt; kapitalisten är en hjelpare, så framt han icke på samma gång är en monopolist. Vi kunna tryggt låta en hvar bli så rik han kan, så framt han icke härvid utplundrar andra.

Det finnes inrotade missförhållanden i samhällets nuvarande byggnad, men de äro icke missförhållanden, som innebo i menniskans väsen eller i lagarne för samhället, hvilka lika visst som det fysiska universums lagar äro skaparens lagar. De äro missförhållanden, som härflyta från dåliga anordningar, hvilka det står i vår makt att afhjelpa. Det ideala sociala tillståndet är icke det, hvari en hvar får en jemlik andel i egendomen, utan det, hvari hvars och ens andel mätes efter hans bidrag till förmögenheten i sin helhet. Och i ett sådant socialt tillstånd skulle det icke finnas mindre eggelse till bemödande än nu; der skulle finnas långt större eggelse. Menniskorna skola blifva flitigare och mera moraliska, bättre arbetare och bättre medborgare, om en hvar tager sin förtjenst och för med sig hem till sin familj, än om de lägga sin förtjenst i en skål och spela om den, till dess några hafva långt mer än de kunde hafva förtjent, och andra hafva litet eller intet.

SJUNDE KAPITLET.

Är denna den bästa af alla möjliga verldar?

Det finnes verldar och verldar — till och med inom gränserna för samma synkrets. Den, som kommer till Newyork med öfverflöd på penningar, som slår sig ned på Windsor- eller Brunswickhotellet och mottages af gästfria värdar i Femte Avenuens palats, ser *ett* Newyork. Den, som kommer med en och en half dollars på fickan och tager in på ett tjugufemcent-herberge, ser ett annat. Det finnes också femtoncent-herbergen och menniskor, som äro för fattiga att ens taga in der.

I Parkens förtjusande alleer, i det strålande majsolskenet ilar jernvägsstörtarens dotter fram; hennes smakfulla riddrägt fladdrar längs sidan på hennes skinande fux, och efter henne, på aktningsfullt afstånd, trafvar hennes groom, i nya kragstöflar och prydligt livré, på en annan fullblodshäst, som vrenskas vid betslet. Börsspelarens son, som på engelskt manér reser sig i sadeln för hvarje trafvarens steg och håller sitt engelska ridspö på midten, lyfter på hatten för att besvara hennes nick. Och hon utbyter en helsning med någon, som rullar förbi i sin lätta Londoner-vagn, och bakom hvilken sitter en livréklädd betjent med korslagda armar; han är den högborne ättlingen till den holländske trädgårdsmästare, hvars kåltäppa, nu betäckt med tegel och murbruk, blifvit en possession, gifvande furstliga inkomster. Under det vällju-dande toner klinga genom den milda, ljumma luften, rusa körklubbens eldiga spann förbi, och i vagnen sitta pladdrande menniskor, för hvilka lifvet med dess kretsgång af baler, bjudningar, teatrar, kurtiser och utflygter är en fridag, som öfvermättnaden skulle komma att trögt förrinna, om ej nya nöjen uppfunnes.

Huru mycket skiljer sig icke denna lysande verld från den gamla qvinnans, som på den smutsiga gatan sitter från morgon till qväll bredvid sitt lilla lager af äpplen och sötsaker; från de flickors, som stå hela dagen bakom disken och vid väfstolen, som luta sig öfver symaskiner under långa, tröttsamma timmar, eller som komma ut om qvällen för att stryka kring gatorna!

En jernvägskung öfverlemnar sitt rikes stora provinser i händerna på satraper och far till Europa; en annan låter utan hänsyn till kostnaden utrusta sin nya ståljakt för en färd kring jorden, i den händelse det skulle behaga honom att använda den; en tredje vill icke fara utomlands — han är allt för upptagen af att tillhandla sig de öfriga aktierna i sin "lilla jernväg". Andra menskliga varelser samlas i rader hvarje söndags eftermiddag hos den vördige herr Kaffe-med-dopp och åhöra hans predikningar för att blifva delaktiga af traktaten. Och på bänkarne vid de öppna platserna sitta män, från hvilkas dystra, försoffade anleten energiens eld och hoppets ljus hafva flytt — lösdrifvare och äfventyrare, den splittrade, murkna, menskliga drifveden, vårt samhälles pariahs.

Jag vandrar en afton utefter Broadway och möter en person, med hvilken jag blef bekant för många år sedan i Californien, då han icke kunde skramla med mer än två dollars i fickan. Nu är det annorlunda, och han framtager en handfull hopknycklade sedlar för att betala de trettiofemcent cigarrer vi tända. Han har en våning vid Broadways dyraste hotell, hans kläder förfärdigas hos Blissert, och han anser Delmonicos för den enda plats, der man kan få en anständig måltid. Han berättar för mig om några "stora saker" han har å bane och talar om millioner, som om de vore stenkulor. Om det är någon fart i en karl, säger han, är det lika lätt att göra stora affärer som små affärer, och de män, som hafva så höga trumf i det stora spelet, äro icke slängdare än annat folk, när man kommer dem in på lifvet och ser efter hvad de gå för. Hvad politiken beträffar, säger han, är den endast en fråga om, hvilka som skola hafva embetena. Bolagen styra landet och komma att styra det, och den är en dåre, som icke ställer sig på deras sida. Och folket, hvad vet eller bryr det sig om? Pressen styr folket, och kapitalet styr pressen. Bättre jaga med hundarne än jagas med haren.

Vi skiljas åt, och när jag vänder af nedåt gatan, helsas jag af en annan bekant, och då samtalet med honom blir intressant, viker jag af från min väg, ty att fördröja honom skulle vara en synd, efter som han måste vara i sitt arbete klockan två på morgonen. Han har försökt läsa "Framåtskridandet och Fattigdomen", säger han: men han får läsa så litet i sender, och barnen föra ett sådant buller i hans två små rum — ty hans hustru är rädd för att släppa ut dem på gatan, der de få lära sig så mycket ondt — att det faller sig svårt att förstå vissa delar af den. Han är bagaregesäll och har en god plats enligt bagaregesällers vilkor. Han arbetar på en restaurant och blott tolf timmar om dagen. De flesta bagare, berättar han mig, måste arbeta fjorton och sexton timmar. Några af de lägenheter, hvari de arbeta, skulle göra en vid dem ovan karl sjuk, och till och med de, som äro vana vid dem, äro tvungna att afbryta arbetet allt emellanåt och att dricka, eljes kunde de icke stå ut. I några bagerier nyttja de godt material, säger han, men dessa måste begära höga priser, hvilka endast de rikare vilja betala. I de flesta af dem får man ofta sikta maskarne ur mjölet, och smöret är alltid härsket. Han tillhör en yrkesförening, och de söka få med sig alla bagaregesäller; men de, som arbeta längst och skulle behöfva det bäst, äro svårast att få med. Deras långa arbetstid gör dem slöa och beröfvar dem all lifaktighet. Han har försökt att blifva sin egen, och han och hans hustru knogade och sparade en gång, tills de fått ihop några hundra dollars, och satte då upp en litet bageri. Men han hade icke tillräckligt med penningar för att köpa sig in i Mjöl-Associationen — en förening af bageriegare, som förskaffar medlemmarne råvara till lägsta pris — han kunde icke konkurrera, förlorade sina penningar och måste åter taga arbete som gesäll. Han kan icke alls se någon utsigt att komma sig upp, säger han; han tänker ibland, att han lika gerna kunde vara en slaf. Hans familj blir större, och det kostar mera att underhålla den. Hans hyra höjdes med två dollars den förste maj. Hans hustru gjorde vice värden föreställningar, sade att de icke hade större inkomster, och att det kostade dem mera att lefva. Vice värden sade, att han icke kunde hjelpa detta; egendomen hade stigit i värde, och hyrorna måste höjas. Orsaken till att folk klagade öfver hyrorna var, att de lefde allt för öfverdådigt och tyckte,

att de skulle hafva allt hvad andra hade. Folk kunde lefva, och hålla sig starka och frodiga, på bara hafremjöl. Om de ville göra detta, skulle de finna det lätt nog att betala sin hyra.

Det pågår en sådan rusning öfver Atlanten, att det månader i förväg är svårt att betinga sig en plats på ångbåtarne. Dörrarne till de fina, rymliga husen vid de förnäma gatorna skola snart bommas igen, då deras egare fara till Europa, till hafskusten eller till bergstrakterna. "Alla menniskor äro borta ur staden", skall man säga. Icke fullt alla likväl. Vid pass tolf eller tretton hundra tusen menniskor, utan att räkna Brooklyn och Jersey, skola lemnas att försmäkta under den heta sommaren. De fullpackade hyrkasernerna skola icke tillbommas; hvarje fönster och dörr skall öppnas för att uppfånga den minsta vindpust. De osnygga gatorna skola vimla af smutsigt lif och genljuda af snuskiga barns stoj, hvilka aldrig sett ett grönt fält eller skådat bränningens skum, utom måhända då välgörenheten beredt dem en högtidsstund. Trötta qvinnor skola söka lugna utmerglade småbarn, som gråta och qvida fram sina små lif i brist på helsosam föda och frisk luft; och den uselhet och det elände, som döljer sig under vintern, skall visa sig på alla håll.

I en sådan stad som denna är någras verld lika vidt skild från den verld, hvari andra lefva, som Jupiter är skild från Mars. Det finnes verldar, för hvilka vi sluta ögonen till, och på hvilka vi icke kunna uthärda att tänka, men der menskliga varelser likväl lefva — verldar, i hvilka lasten intagit dygdens plats, och från hvilka hoppet på detta och det tillkommande lifvet synes fullkomligt bannlyst — förråade, tvedrägtiga, helvetiska nästen af uselhet och lidande.

"Hvarför ropa de på bröd?" frågade den oskyldiga franska furstinnan, då den rasande, hungriga folkhopens rop återskallade i Versailles' slottsgård. "Om de icke hafva bröd, hvarför äta de inte tårtor?"

Dock var hon ingen större dåre än andra dårar, denna vackra furstinna, som aldrig i hela sitt lif vetat, att tårtor icke kunna fås för intet. "Hvarför äro icke de fattiga sparsamma och dygdiga och förståndiga och måttliga?" hör man, närhelst dylika ämnen komma på tal i yppiga hem. Hvad är väl detta annat än den franska furstinnans fråga? Spar-

samhet och dygd och visdom och måttlighet äro icke fattigdomens frukter.

Men det är icke så mycket om detta, jag nu ämnade tala, som om det belåtna antagandet, hvilket genomgår gängse tänke- och talesätt, att den verld, hvari vi, det nittonde århundradets kristna amerikanska män och qvinnor lefva, är till sina sociala anordningar i det närmaste en sådan verld, som den Allsmäktige afsett.

Några säga detta uttryckligen, andra säga det under omklädnad, men under en eller annan form predikas det ständigt. Till och med den moderna uppfinningens underverk hafva hos samhällets inflytelserikaste lager knappt rubbat tron på, att sociala förbättringar äro omöjliga. Samma män, som för kort tid sedan förlöjligade den tanken, att ångvagnar skulle kunna framdrifvas på land och ångskepp öfver hafvet, skulle nu icke vägra tro på den mest häpnadsväckande mekaniska uppfinning. Men den, som anser att samhället kan förbättras, som anser att fattigdom och rofgirighet kunna fördrifvas ur verlden, betraktas fortfarande inom kretsar, hvilka yfvas öfver sin bildning och fördomsfrihet, såsom en drömmare, om icke såsom en farlig dåre.

Den gamla uppfattningen, att allt i den sociala verlden är ordnadt af den gudomliga viljan — att det är försynens hemlighetsfulla rådslag, som gifva rikedom åt de få och fattigdom åt de många, göra några till herskare och andra till slafvar — är på väg att förlora sitt välde; men en annan uppfattning, som syftar åt samma håll, aflöser den, och man säger oss i vetenskapens namn, att den enda sociala förbättring, som är möjlig, är den, som försiggår genom slägtets långsamma utveckling, hvarvid den ursinniga kampen för tillvaron är den pådrifvande kraften; att, såsom jag nyligen sett skrifvet i "en tidning för civilisation" af en man, som öfvergått från predikandet af hvad han kallade kristendom till lärandet af hvad han kallar nationalekonomi, "endast *eliten* af slägtet har lyfts till den punkt, der förnuft och samvete kunna tygla ens de lägre drifterna" och "att för alla utom några få ibland oss är det högsta vi uppnå i lifvet i bästa fall att lefva ut vår tid, betala våra skulder, att försätta tre eller fyra barn i en lika god ställning, som fadern hade, och der hafva räkningen utjemnad". Hvad beträffar "menniskovänner" och de, som skulle vilja "hjelpa de fattiga",

röna de samma hån, hvarmed de skriftlärde och fariseerna för adertonhundra år sedan öfverhopade en landsfarlig social reformator, som de slutligen korsfäste.

Under alla dylika teorier ligger sjelfviskheten, som motsätter sig hvarje undersökning rörande rättmätigheten af den rikedom lystnaden samlat, och, å de välmående klassernas sida, svårigheten och obenägenheten för att sätta sig in i tillvaron af en annan verld än den, de se genom sina egna ögon.

"Att den ena hälften af verlden icke vet, huru den andra hälften lefver" är vida sannare om den öfre än om den lägre hälften. Vi rikta hellre våra blickar på det, som är behagligt, än på det, som är obehagligt. Bodflickan njuter af lord Maltravers, och lady Blanches kärlek, liksom barn, hvilka icke hafva en slant, stirra in i sockerbagarens fönster, liksom hungriga menniskor drömma om festmåltider, och fattiga menniskor fägna sig åt berättelser om plösligt vunna rikedomar. Och det sociala lidandet är merendels stumt. De välklädda hafva sina vägar på hufvudgatorna, de trasiga smyga in bland gränderna. Mannen med den snygga rocken blir hörd, men, om han vore klädd i paltor, skulle samme man köras bort. Det är den del af samhället, hvilken har största skäl att vara nöjd, som höres i pressen, i kyrkan och i skolan, och som danar den gängse meningen, att denna verld, i hvilken vi amerikanske kristne under senare hälften af nittonde århundradet lefva, är i det närmaste en så god verld som skaparen, om det finnes någon skapare, afsett att den skulle vara.

Men låtom oss kasta blicken omkring oss. Hela verlden öfver hvilar civilisationens storhet, glans och finhet på menskliga lif, som nedpressats i elände och vrånghet.

Jag vill icke tala om Tyskland, om Frankrike, om England. Rikta blicken hit, der den europeiska civilisationen blomstrar på en ny verldsdels fria fält; der det icke finnes några kungar, några stora stående arméer, några qvarlefvor af feodalt slafveri; der den nationella tillvaron började med den högtidliga förklaringen af menniskornas lika och oförytterliga rättigheter. Jag tager ett urklipp ur en daglig tidning, nästan på måfå, ty jag söker icke de mörkaste skuggorna.

"Margaret Hickey, trettio år gammal, kom från Boston för några dagar sedan hit till staden med ett sju veckor gammalt barn. Hon sökte arbete men lyckades ej få något. I Söndags afton lade hon barnet i en källare vid n:o 226 Vestra Fyrtioandra gatan. Vid midnatt kom hon in på poliskontoret och sade, att hon mistat sitt barn på Fyrtiotredje gatan. Under tiden hade en konstapel funnit barnet. Modern qvarhölls tills i går morgse, då hon fördes inför Yorkville domstolen och sattes sedan i fängelse på sex månader".

Morgon och afton, dag efter dag, läser man i dessa fredens och blomstringens tider i våra dagliga tidningar sådana notiser som denna, eller ännu värre. Vi äro så vana vid dem, att de icke väcka någon förvåning eller någon eftertanke. Vi känna det öde, som kommer att drabba den trettioåriga Margaret Hickey och hennes sju veckor gamla barn, hvilka satts i fängelse på sex månader. Bättre för dem och bättre för samhället, om man dränkt dem genast, såsom man dränker en onyttig katt eller en skabbig kattunge; men dylika notiser äro så vanliga, att vi ögna igenom dem såsom vi genomögna uppgifter om antalet fåglar, som sårats vid en dufskjutning, och öfvergå till att läsa om "hvad man tager sig för inom sällskapslifvet", om den sista nya operan eller pjesen; om de villor, som hyrts för sommaren i Newport eller Long Branch; om millionärens äktenskapsskilnad eller om den sista stora försnillningen; huru Heber Newton skall uteslutas ur Episcopalkyrkan, emedan han förklarat Salomos Höga Visa vara ett kärleksqväde och berättelsen om Jona och hvalfisken en poetisk dikt; eller om den stora stridsfråga, som skall bringa det amerikanska folket i svallning nästa år, då det gäller att fördrifva de republikanska embetsinnehafvarne för att insätta de demokratiska embetssökarne.

Jag läste härom dagen i en Brooklyn-tidning om en jury, som enligt lagens föreskrift kallats att företaga en undersökning om orsaken till ett två dagar gammalt barns död. Det osunda rummet var utblottadt på allt utom en trasig stol, en eländig bädd och en tom whiskyflaska. På bädden låg, utan vård, en ung flicka, mor till det döda barnet; öfver stolen hängde i rusig dvala en man — hennes far. "Juryn greps af fasa", säger notisen, "afgaf utslag på grund af förhållandena och lemnade platsen, så fort den

kunde“. Så vända vi oss ifrån dessa gräsligheter. Det finnes ju polismän, vaktkontor, fattighus och välgörande sällskap!

Likväl skicka vi missionärer till hedningarne; och härom dagen läste jag, att de missionärer, som sändts att för hinduerna predika baptisternes tolkning af Kristus' evangelium, bekostats genom spekulationer i kursen mellan amerikanskt mynt och indiska rupier, lyckligt utförda af gudliga män, hvilka stanna hemma och sköta penningarne. Men hvar finnes väl, från norra till södra polcirkeln, de hedningar, bland hvilka man kan påträffa sådana sjunkna och moraliskt förvridna menskliga varelser som finnas i medelpunkterna för vår så kallade kristna civilisation, der vi hafva en sådan vördnad för Guds allseende öga, att man, om man vill dricka något på söndagen, måste gå in på källaren genom bakdörren? Bland hvilken stam af vildar, som aldrig sett en missionär, finnes något motstycke till de fasaväckande gräsligheter, hvilka kommit i dagen vid fattighusundersökningen i Tewksbury?

“Barnungar bruka inte lefva länge här“, sade man till landtmannens hustru, som kom dit med ett litet hittebarn. Och det gjorde de icke heller — sjuttiotre af sjuttiofyra dogo på några veckor, deras små kroppar såldes för en rund summa per dussin till dissektionsbordet, och ett sex månaders barn förlorade der på två dagar tre skålpund i vigt. Ej heller foro fullvuxna bättre — brutna män och qvinnor, som der sökt tillflykt. De plundrades, utsvältes, misshandlades, förvandlades till säljbara kadaver så fort som möjligt, under det att de högt aktade föreståndarne blefvo feta och rika samt undfägnade fattigvårdskomiteerna med de ypperligaste middagar och de utsöktaste viner. Det skulle vara förtal mot de oskäliga djuren att kalla den grymhet djurisk, som bragts i dagen genom öppnandet af denna hvitmenade graf. Likväl mottaga representanterna för rikedomen och bildningen och de “höga moraliska åskådningarne“ i Massachusetts icke blott med köld dessa afslöjanden, utan de föra en bitter kamp mot den man, som gjort dem, liksom om uppdagandet af dylika gräsligheter, icke deras begående, vore den oförlåtliga synden. De voro ju blott fattighjon! Och jag läser i Newyork *Tribune* att “fattighjonen i Tewksbury hafva det icke sämre än alla andra invånare i fattighusen öfver hela landet“.

Eller tag de i vinter inför en Statskomité gjorda afslöjandena af de omenskligheter, som föröfvats i Newyorks stats-

fängelser. Systemet qvarstår oförändradt; man har icke ens afskedat en embetsman. Den åskådning, som är förherrskande i vårt samhälle, är tydligen den, som jag finner uttalad af en aktningsvärd professor i Yale, att "brottslingen har inga rättigheter alls gent emot samhället. Med honom kan man göra hvad man finner lämpligt!" Jag undrar om våra hedna missionärer någonsin läsa de amerikanska tidningarne? Jag är förvissad om, att de icke läsa dem för hedningarne.

Under allt detta ligger social sjukdom. Brottslingar, fattighjon, prostituerade qvinnor, som öfvergifva sina barn, män, som beröfva sig lifvet af misströstan om att kunna uppehålla det, tillvaron af stora arméer af tiggare och tjufvar visa, att det finnes stora klasser, som hafva svårt att med det hårdaste arbete skaffa sig ett hederligt och tillräckligt lifsuppehälle. Så är det. "Det finnes", sade nyligen till mig en medlem af Newyorks högsta domstol, "en stor klass af Newyorks och Brooklyns befolkning, som nätt och jemt håller lifvet uppe, och för hvilken en tillökning i familjen af två barn oundvikligen innebär en gosse för fängelset och en flicka för bordellen." En redogörelse för en del af staden Newyorks välgörenhet, hvilken icke omfattar flera betydande sällskaps verksamhet, utvisar, att 36,000 familjer erhålla understöd, och det beräknas, att om de byggnader i staden Newyork, som inrymma brottslingar och välgörenhetens skyddslingar, ställdes bredvid hvarandra, skulle de bilda en tjugutvå mil lång gata. Ett enda välgörenhetssällskap i staden Newyork lemnade i vinter understöd åt tre hundra skräddares familjer. Dessas löner äro så små, när de hafva arbete, att de, när tillfälle till arbete saknas, måste tigga, stjäla eller svälta.

Detta sakernas tillstånd är ingalunda inskränkt till hufvudstaden. I Massachusetts förklarar arbetsstatistikern, att förtjensterna bland daglönarne (minderåriges förtjenster oberäknade) äro mindre än lefnadskostnaderna; att i flertalet fall försörja arbetarne icke sina familjer ensamt med sin personliga förtjenst, och fäder nödsakas att för en fjerdedel till en tredjedel af familjeförtjensten taga sina barns arbete i anspråk, i det barn under femton år bidraga med från en åttondel till en sjettedel af hela förtjensten. Miss Emma E. Brown har uppvisat, huru föräldrar äro tvungna att kringgå lagen mot minderåriges användande till arbete, och jag läser, att i Pensylvanien, der en liknande lag utfärdats,

hafva arbetarne vid en fabrik, drifna af samma nöd, beslutit "boycotta" *) en handlande, hvars slägting angifvit, att barn under tretton år användts i arbete. Och i Canada uppvisades det förra vintern, att barn under tretton år höllos i arbete på fabrikerna från klockan sex på morgonen till klockan sex på aftonen under uppsyn af en karl, som var försedd med en piska för att hålla dem vakna.

Illinois är en af unionens rikaste stater. Den är ännu knappt fullt bebygd, ty de sista folkräkningarne visa, att den manliga befolkningen öfverstiger den qvinliga, och lönerna äro betydligt högre än i de östligare staterna. I sin sista berättelse säga Illinois' fullmäktige för arbetsstatistiken, att deras tabeller öfver löner och lefnadskostnader endast gälla om intelligenta arbetare, som tillgodogöra sig sina företräden, och nå icke "gränserna för den verld af hjelplös okunnighet och brist, hvari talrika skaror inom alla stora städer ständigt lefva, och hvars enda statistik har att räkna med epidemier, pauperism och brott". Icke desto mindre, fortsätta de, skall en granskning af dessa tabeller gifva vid handen, att hälften af dessa Illinois' intelligenta arbetare "äro icke ens i stånd att förtjena tillräckligt för sitt dagliga bröd och måste anlita qvinnors och barns arbete för att framsläpa sin eländiga tillvaro."

Den är en dåre, som säger att det icke finnes någon Gud. Men hvad skola vi kalla den man, som säger oss, att Gud bjuder oss vara nöjda med en sådan verld som denna?

---

*) Boycott hette en irländsk egendomsförvaltare, hvilken genom sitt hårda förfarande ådrog sig förpaktarnes och arbetarnes förbittrade hat. Desse bragte till stånd en öfverenskommelse inom distriktet, enligt hvilken ingen skulle arbeta för Boycott, köpa af honom eller sälja till honom.

ÅTTONDE KAPITLET.

Att vi alla kunde vara rika.

Uttrycken rik och fattig brukas naturligtvis ofta i en relativ mening. Bland irländska bönder, hvilka hållas vid svältgränsen genom den skatt, som afryckes dem för att bekosta frånvarande egendomsherrars yppiga lefnad i London eller Paris, anses en "qvinna med tre kor" såsom rik, under det att inom millionärkretsarne en man med 500,000 dollars betraktas som fattig. Vi kunna naturligtvis icke alla vara rika i meningen af att hafva mera än andra; men när menniskor säga, såsom de ofta göra, att vi icke alla kunna vara rika, eller när de säga, att vi alltid måste hafva fattiga när oss, bruka de icke orden i denna jemförande mening. Med rika mena de dem, som hafva tillräcklig eller mer än tillräcklig förmögenhet för att tillfredsställa alla skäliga behof, och med fattiga dem, som icke hafva detta.

Tagas orden i denna betydelse, är jag i strid med dem, som säga, att vi icke alla kunna vara rika; med dem, som förklara, att det alltid måste gifvas fattiga i det menskliga samhället. Naturligtvis menar jag icke, att vi alla kunde hafva ett följe af tjenare; att vi alla kunde öfverglänsa hvarandra i klädsel, i ekipager, i våra balers och middagars öfverdåd, i våra boståders prakt. Detta skulle innebära en sjelfmotsägelse. Hvad jag menar är, att vi alla kunde hafva hvila, komfort och fullt upp af icke blott lifvets nödvändighetsartiklar utan äfven af det, hvilket nu räknas som dess behag och njutningar. Jag vill icke säga, att fullkomlig likhet kunde åstadkommas eller vore önskvärd. Jag vill icke säga, att vi alla kunde hafva, eller skulle behöfva samma mängd af alla olika slags förnödenheter. Utan jag vill säga, att vi alla kunde hafva förnödenheter i tillräcklig mängd för att tillfredsställa skäliga begär; att vi alla kunde hafva så

mycket af de materiella ting, för hvilka vi nu kämpa, att ingen skulle vilja plundra eller bedraga sin nästa; att ingen skulle plågas hela dagen eller ligga vaken om nätterna, fruktande, att han skulle bringas i fattigdom, eller öfvertänkande, huru han skulle kunna vinna rikedom.

Synes detta vara en utopisk dröm? Hvad skulle menniskor för femtio år sedan hafva tänkt om den, som sagt dem, att det var möjligt att sy med ånga; att fara öfver Atlanten på sex dagar eller Nordamerika på tre; att tre timmar före middagstiden framlemna ett meddelande i Boston, hvilket afsändts från London vid middagstiden; att i Newyork höra rösten af en person, som talade i Chicago?

Har du någonsin sett ett ämbar afskräden kastas åt en hjord hungriga svin? Det är en bild af det menskliga samhället sådant det är nu.

Har du någonsin sett ett sällskap väluppfostrade män och qvinnor sätta sig ned till en god middag; de hugga icke för sig, knuffas icke eller visa glupskhet, och en hvar tager hänsyn till och hjelper den andre, väl vetande att hans matlust kommer att tillfredsställas? Det är en bild af menskliga samhället sådant det kunde vara.

"Fan tage de efterste", är vårt så kallade civiliserade samhälles motto i dessa tider. Vi lära oss tidigt att "sörja för N:o 1" på det att N:o 1 icke må bli lidande: att taga från andra, så att vi icke sjelfva må lida brist. Fruktan för fattigdomen kommer oss att beundra den stora rikedomen; så uppstå girighetsvanor, och vi bevittna det ömkliga skådespelet, att menniskor, som redan hafva mer än de på något rimligt sätt kunna bruka, arbeta, sträfva, rycka åt sig för att öka sina skatter intill grafvens brädd — den graf, som hvad den än eljest må innebära, förvisso innebär skilsmessa från alla jordiska egodelar, huru stora de än må vara.

Förgäfves läses i praktfulla kyrkor på den dertill bestämda dagen liknelsen om den rike mannen och Lazarus. Hvad kan väl detta hafva för innebörd i kyrkor, der den rike mannen helsas välkommen och Lazarus visas på dörren? Förgäfves må predikanten predika om rikedomars fåfänglighet, så länge fattigdomen uppslukar de efterste. Men den ursinniga kampen skulle upphöra, om fruktan för fattigdom försvunne. Då, men icke förr än då, skall en sant kristen civilisation blifva möjlig.

Och kan icke detta ske?

Vi äro så vana vid fattigdomen, att vi till och med i de mest framskridna länderna betrakta den såsom de stora massornas naturliga lott; att vi anse det som en sjelfklar sak, att stora klasser, till och med der civilisationen står högst, skola sakna de nödvändiga vilkoren för ett sundt lif, och det stora flertalet blott skall vinna ett torftigt och njuggt uppehälle genom det hårdaste arbete. Det finnes professorer i nationalekonomi, som lära, att detta sakernas tillstånd är en följd af sociala lagar, öfver hvilka det är lönlöst att knota! Det finnes religionstjenare, som predika, att detta är det tillstånd som en allvis och allsmäktig skapare afsett för sina barn! Om en byggmästare skulle bygga en teater så, att icke mer än en tiondedel af åhörarne kunde se och höra, skulle vi kalla honom en stympare och en fuskare. Om en person skulle gifva en fest och anskaffade så litet mat, att nio tiondedelar af gästerna måste gå bort hungriga, skulle vi kalla honom en tok eller något ännu värre. Icke dess mindre äro vi så vana vid fattigdomen, att till och med förkunnare af hvad som går och gäller såsom kristendom säga oss, att universums store byggmästare, om hvars oändliga skicklighet hela naturen bär vittne, har gjort ett sådant fuskverk af denna verld, att det stora flertalet af de menskliga varelser, han kallat dit, dömas genom de af honom vidtagna anordningarne till brist, lidande och ett förslöande arbete, som icke lemnar något tillfälle till utvecklingen af de andliga krafterna — måste tillbringa sitt lif i en hård kamp för lifvets blotta vidmakthållande!

Och dock, hvem kan blicka omkring sig utan att se, att hvari fattigdomens orsak än må ligga, icke ligger den i naturens nidskhet; utan att se blindheten eller hädelsen i det antagandet, att skaparen dömt menniskornas massa till hårdt arbete för blotta lifnäringen?

Om några icke hafva tillräckligt för ett anständigt uppehälle, hafva icke andra långt mer än de verkligen behöfva? Om det icke finnes nog förnödenheter för att räcka till åt en hvar, för att gifva en hvar fullt upp, är det derför att vi hafva nått gränsen för produktionen af förnödenheter? Är all vår jord under bruk? är allt vårt arbete sysselsatt? är allt vårt kapital i användning? Tvärtom, hvarthän vi än vända våra ögon, se vi det mest häpnadsväckande slöseri

med produktiva krafter — med produktiva krafter, så mäktiga, att om man läte dem ohämmadt verka, skulle förnödenhetsproduktionen nå en sådan höjd, att det skulle finnas mer än tillräckligt för en hvar. Hvilken produktionsgren finnes väl, inom hvilken gränsen för produktionen har blifvit uppnådd? Hvilken enda förnödenhetsartikel finnes väl, hvaraf vi icke kunde producera ofantligt mycket mer?

Om massan af Newyorks befolkning är inklämd i hyrkasernernas feberalstrande rum, är detta ej derför, att det i och omkring Newyork icke finnes obebygda tomter i tillräcklig mängd för att gifva hvarje familj plats till ett eget hus. Om nybyggare begifva sig till Montana och Dakota och Manitoba, är detta ej derför, att det icke långt närmare befolkningens medelpunkter finnes vida sträckor af oplöjd jord. Om landtmän betala en fjerdedel, en tredjedel eller hälften af sina skördar för rättigheten att få jord till odling, är detta ej derför, att det icke till och med i våra äldsta stater finnes en stor mängd jord, som ingen odlar.

Att fattigdomen ej kommer från någon oförmåga att producera ett större förråd af förnödenheter, är så sant, att vi från alla håll höra, huru förmågan att producera öfverstiger förmågan att finna afsättning; att den stående farhågan ej synes vara att för litet, utan att för mycket skall produceras! Upprätthålla vi icke en hög tulltaxa, och hafva vi icke vid hvarje hamn en svärm tulltjenstemän, af fruktan för att andra länders folk skola öfversvämma oss med sina varor? Står icke en stor del af våra maskiner ständigt overksam? Finnes det icke, till och med under hvad vi kalla goda tider, ett ofantligt antal sysslolöse män, som med glädje skulle vilja vara i arbete och producera förnödenheter, om blott tillfälle erbjöde sig? Höra vi icke äfven nu från alla håll talas om olägenheter på grund af öfvermåttet af produktiv kraft och om sammanslutningar för att nedbringa produktionen? Kolgrufegare slå sig tillsamman för att begränsa sitt utbud; jernverk hafva stängts eller gå på half tid; destillatörer hafva enat sig om att inskränka sin produktion till hälften af sin förmåga, sockerraffinadörer till sextio procent; pappersbruk arbeta icke under en, två eller tre dagar i veckan; fabrikanter af säckväf öfverenskommo på ett nyligen hållet möte om att stänga sina fabriker, tills den nuvarande öfverfyllnaden i marknaden blifvit betydligt förmin-

skad; många andra fabriksidkare hafva gjort detsamma. Nya Englands maskiner för skotillverkning kunna, säges det, med sex månaders full gång tillfredsställa Förenta Staternas hela efterfrågan för tolf månader; maskinerna för tillverkning af guttaperkavaror kunna utsläppa dubbelt så mycket som marknaden rymmer.

Detta skenbara öfvermått af produktion och produktiv kraft genomgår alla industrigrenar och är i ögonen fallande öfver hela den civiliserade verlden. Från bär, bananer och äpplen till oceanångare och speglar finnes det knappast någon artikel för mensklig komfort eller beqvämlighet, som icke kunde produceras i långt större mängd än nu, utan att produktionen af någon annan behöfde minskas.

Så påfallande är detta, att många tänka och tala och skrifva, som om bekymret vore, att det icke finnes nog *arbete* för att räcka till åt en hvar. Vi hysa en ständig fruktan, att andra nationer skola göra för oss något af det arbete, som vi skulle kunna göra sjelfva, och för att hindra dem derifrån skydda vi oss med en tulltaxa. Vi prisa såsom allmänhetens välgörare dem, hvilka, såsom vi säga, "skaffa sysselsättning". Vi orda beständigt, som om detta "skaffande af sysselsättning", detta "gifvande af arbete" vore den största välgerning, som kunde göras samhället. Att döma af mycket som talas och mycket som skrifves skulle man tro, att orsaken till fattigdomen är, att arbetet icke räcker till för så många menniskor, och att om skaparen hade gjort klippan hårdare, jorden kargare, jernet lika sällsynt som guldet och guldet som diamanten, eller om fartyg skulle sjunka och städer brinna upp oftare, skulle det finnas mindre fattigdom, emedan det skulle finnas mera arbete att utföra.

Londons lordmär säger till en deputation sysslolösa arbetare, att det icke finnes någon användning för deras arbete, och att deras enda utväg är att gå till fattighuset eller att utvandra. Den engelska regeringen utskeppar från Irland arbetskraftiga män och qvinnor för att slippa underhålla dem såsom fattighjon. Till och med i vårt land har det vid alla tider funnits en stor mängd, och under hårda tider en ofantlig mängd, som ifrigt söker arbete — tillfälle att gifva arbete för det, som frambringas genom arbete.

Intet visar måhända klarare, hvilka ofantliga produktionskrafter, som ständigt förspillas, än det förhållandet, att den

mest blomstrande tid inom alla affärsgrenar, hvilken kommit detta land till del, inföll under inbördeskriget, då vi underhöllo stora flottor och arméer, och då millioner af vår industriidkande befolkning voro upptagna af att förse dem med förnödenheter för improduktiv förbrukning eller för hänsynslös ödeläggelse. Det tjenar till intet att kalla dessa blomstrande tiders välstånd inbilladt. Folkets flertal bodde bättre, klädde sig bättre, hade lättare att förskaffa sig sitt uppehälle och hade mera af lifvets njutningar och nöjen än under normala tider. Det fans mera af verklig rikedom i Nordstaterna vid slutet än vid början af kriget. Och det var visst icke det stora utsläppandet af pappersmynt eller skapandet af nationalskulden, som orsakade detta välstånd. Regeringstryckerierna tryckte betalningslöften; de kunde icke trycka skepp, kanoner, vapen, verktyg, födoämnen eller kläder. Ej heller lånade vi allt detta af andra länder eller "af efterverlden". Våra statsobligationer började icke gå till Europa förrän mot slutet af kriget, och den ena generationen kan lika litet låna af en följande generation som vi, som lefva på denna planet, kunna låna af inbyggarne på en annan planet eller ett annat solsystem. De af våra flottor och arméer förbrukade och förstörda förnödenheterna kommo från det då befintliga förnödenhetsförrådet. Vi kunde hafva fortsatt kriget utan att utgifva en enda statsobligation, om vi, som icke ryggade tillbaka för att från hustru och barn taga deras enda försörjare, icke ryggat tillbaka för att taga rikedomen från de rike.

Våra arméer och flottor underhöllos, den ofantliga improduktiva och ödeläggande förbrukningen af förnödenheter vidmakthölls, genom det arbete och kapital, som då hos oss sysselsattes i produktionens tjenst. Och det var derigenom, att den genom kriget framkallade efterfrågan eggade de produktiva krafterna till verksamhet, som ej blott krigets ofantliga sugådra fyldes, utan äfven Nordstaterna blefvo rikare. Förlusten af arbete på fram- och återmarscher, på löpgrafvars gräfning, jordverks uppkastande, bataljers utkämpande, förlusten af förnödenheter, som förbrukades och förtärdes af våra arméer och flottor uppgick icke till så mycket som den ständigt fortgående förlusten genom sysslolöst arbete och overksamma eller blott till en del brukade maskiner.

Det är tydligt, att denna ofantliga förlust af produktiv kraft icke har sin grund i naturlagarnes bristfällighet utan

i dåliga sociala anordningar, som förneka arbetet tillgång till de naturliga arbetstillfällena och frånröfva arbetaren hans rättmätiga ersättning. Påtagligen kommer öfverfyllnaden i marknaden i verkligheten icke från öfverproduktion, då det ju finnes så många som behöfva de saker, hvilka sägas vara öfverproducerade, och som med glädje skulle utbyta sitt arbete mot dem, om de finge tillfälle dertill. Hvarje dag af tvungen overksamhet för en arbetare, som med glädje skulle vara i arbete, om tillfälle erbjöde sig, betyder en motsvarande minskning af den fond, som skapar den effektiva efterfrågan på annat arbete; hvarje nedskrufning af lönerna betyder en motsvarande inskränkning af köpförmågan hos de arbetare, hvilkas inkomster sålunda inskränkas. Den förlamning, som vid alla tider förspiller produktiv kraft och under tider af tryckt industri orsakar större förlust än ett stort krig, stammar från den svårighet, som de, hvilka med glädje skulle tillfredsställa sina behof genom sitt arbete, finna vid att göra detta. Den kan icke komma från någon naturlig begränsning, så länge menskliga begär förblifva otillfredsstälda och naturen ännu erbjuder menniskan råämnen till förnödenheter. Den måste komma från dåliga sociala anordningar, som tillåta monopoliserandet af dessa naturliga tillfällen, och som frånröfva arbetet dess rättmätiga lön.

Hvilka dessa dåliga anordningar äro, skall jag i de följande kapitlen söka visa. I detta önskar jag blott fästa uppmärksamheten på, att den produktiva kraften under ett sådant civilisationsskede som vårt är tillräcklig, om vi gifva den fritt spelrum, att rikligen förse alla — påpeka, att källan till fattigdomen icke ligger i naturliga begränsningar, som vi icke kunna förändra, utan i ojemnheter och orättvisor vid fördelningen, öfver hvilka vi helt och hållet äro herrar.

Den resande, som lemnar Newyork med en transatlantisk ångare, fruktar icke att lifsmedlen skola taga slut. De män, som ega dessa ångare, skicka icke ut dem till sjös utan tillräckligt förråd af lifsmedel för alla ombord. Saknade den, som skapade denna kretsande planet till vår vistelseort, menniskans omtanke? Visst icke. I jord och solsken, i växt- och djurlif, i malmgångar, i de pulserande krafter, hvilka vi blott börjat att tillgodogöra, innebo förmågor, som vi icke kunna uttömma — material och krafter, medelst hvilka mensklig sträfvan, ledd af förnuftet, kan tillfredsställa

hvarje mensklig varelses alla behof. Naturen lemnar intet stöd för fattigdomen — icke ens för de vanföras och ålderdomssvagas fattigdom. Ty meniskan är af naturen ett socialt djur, och der kronisk fattigdom icke utöfvade sin missbildande och förslöande verkan, skulle familjekänslorna och de sociala sympatierna rikligen sörja för dem, som icke kunde sörja för sig sjelfva.

Men om vi icke vilja bruka det förnuft, hvarmed vi blifvit begåfvade, till att afpassa den sociala organisationen efter naturliga lagar — om vi tillåta dem, som tagit för sig, att monopolisera, hvad de icke kunna bruka; om vi tillåta styrkan och listen att utplundra det hederliga arbetet, måste vi hafva kronisk fattigdom och alla de sociala olyckor, som den förer med sig. Under sådane förhållanden skulle det finnas fattigdom i paradiset.

"I hafven alltid fattiga när eder". Om någonsin ett skriftställe vrängts till djefvulens tjenst, är det detta. Huru ofta hafva icke dessa ords tydliga mening förvridits för att söfva samvetet till belåtenhet med menskligt elände och förnedring — för att understödja den hädelse, sjelfva motsatsen till och förnekandet af Kristus' läror, att den allvise och barmhertige, den oändlige fadren har föreskrifvit, att så många af hans skapade varelser måste vara fattiga, på det att andra af hans skapade varelser, hvilka han förunnar lifvets goda, skola åtnjuta nöjet och dygden af att utdela almosor! "I hafven alltid fattiga när eder" sade Kristus; men alla hans läror innebära den begränsningen "intill rikets tillkommelse". I detta gudsrike *på jorden*, detta rättvisans och kärlekens rike, hvilket han lärde sina efterföljare att söka efter och bedja om, skall det icke finnas några fattiga. Men ehuru tron och hoppet på samt sträfvandet efter detta rike utgör sjelfva kärnan af Kristus' lära, påträffas de ihärdigaste betviflarne och försmädarne af dess möjlighet bland dem, som kalla sig kristna. Besynnerliga föreställningar om gudomen hafva några af dessa kristna, som anse sig för ortodoxa och lemna bidrag till hedningarnes omvändelse. En mycket rik ortodox kristen sade till en tidningsreferent för någon tid sedan, strax efter fullbordandet af ett stort arbete, på hvilket han säges hafva förtjenat millioner: "Vi hafva varit särdeles gynnade af den gudomliga försynen; jernet har aldrig stått så lågt förut och arbetet har fåtts för en spottstyfver."

Att vi i trots af alla våra stora framsteg likväl hafva fattiga när oss, dessa som, utan egen förskyllan, icke kunna lefva ett sundt och helsosamt lif, är *vårt* fel och *vår* skam. Hvem kan, om han blickar omkrig sig, underlåta att se, att det blott är den orättvisa, som förnekar arbetet naturliga tillfällen och frånrycker producenten frukterna af hans möda, hvilken hindrar oss att alla vara rika. Besinna hvilka ofantliga produktionskrafter, som nu förspillas; besinna hvilket stort antal improduktiva förbrukare, som underhållas på producenternas bekostnad — de rika och drönarne, de mer än onyttiga statstjenstemännen, ficktjufvarne, inbrottstjufvarne, de högt aktade tjufvar, som hålla sina bedrifter inom lagens råmärken; den stora arméen af jurister; tiggare och fattighjon och fängelsernas invånare; monopolisterna, börsspelarne och spelare af alla slag och grader. Besinna huru många hjernor, huru mycket energi och kapital, som icke egnas åt produktion af rikedom utan åt annektering af rikedom. Besinna hvilken stor förlust, som åstadkommes genom en konkurrens, som icke ökar förmögenheten; genom lagar, som hämma produktionen och utbytet. Besinna huru den menskliga kraften minskas genom otillräcklig näring, genom ohelsosamma bostäder, genom arbete, utfördt under omständigheter, som alstra sjukdom och förkorta lifvet. Besinna huru omåttlighet och slöseri åtfölja fattigdomen. Besinna huru den af fattigdomen aflade okunnigheten förminskar produktionen, och huru den af fattigdomen aflade lasten orsakar förödelse. Och hvem kan sedan tvifla på, att under rättvisa sociala förhållanden alla kunde vara rika?

Vi kunna nu endast bilda oss en svag föreställning om, hvilka förnödenhetsproducerande krafter som skulle frammanas i ett på rättvisa grundadt samhällstillstånd, der förnödenheterna tillföllo förnödenheternas producenter, och aflysningen af fattigdomen hade aflyst den fruktan, snikenhet och lystnad, som hafva sitt upphof i densamma. Så underbara detta århundrades uppfinningar och upptäckter än hafva varit, är det tydligt, att vi endast stå vid början af det herravälde öfver materien, hvilket blifvit förnuftet förunnadt. Upptäckter och uppfinningar födas af ledighet, af materiel välmåga, af frihet. Om detta tillförsäkras alla, hvem skall då kunna säga gränsen för det välde öfver naturen, som menniskan kan uppnå?

Det är icke nödvändigt, att någon skall dömas till en-

formigt arbete; det är icke nödvändigt, att någon skall sakna de förnödenheter och den ledighet, som medgifva utvecklingen af de egenskaper, hvilka höja menniskan öfver djuren. Förnuftet, icke muskeln, är häfstången för framåtskridandet, är den kraft som betvingar naturen och producerar förnödenheter. Genom att förvandla menniskor till maskiner förslösa vi de högsta krafterna. Redan finnes det i vårt samhälle en gynnad klass, som icke behöfver sörja för morgondagen — hvad de skola ätå, eller hvad de skola dricka eller hvad de skola kläda sig med. Och månne icke Kristus var mer än en drömmare, när han sade till sina lärjungar, att i det rättvisans rike, för hvilket han lärt dem arbeta och bedja, skulle detta blifva allas vilkor?

NIONDE KAPITLET.

Första vilkoret.

En hvar, som begrundar de politiska och sociala spörsmål, inför hvilka vi stå, måste inse, att de hafva sin midtpunkt i spörsmålet om egendomens fördelning, och han måste likaledes inse, att deras lösning, äfven om den må vara enkel, måste vara fullständig.

För hvarje social orättvisa måste det finnas ett botemedel. Men botemedlet kan icke vara något ringare än orättvisans undanrödjande. Halfva mått och steg, blotta förbättringar och underordnade reformer kunna vid ett gifvet tillfälle uträtta föga, och i längden kunna de till intet båta. Våra välgörenhetsanstalter, våra strafflagar, våra inskränkningar och förbud, genom hvilka vi med så ringa verkan söka stäfja och undertrycka brotten, hvad äro de i bästa fall, annat än utvägar sådane som bondens, då han efter att hafva lagt sin åsnas hela börda i den ena korgen sökte sätta det stackars djuret i stånd att gå upprätt, genom att lasta den andra korgen full med stenar?

I Newyork anropa tidningarne och kyrkorna, under det jag skrifver detta, allmänheten om bidrag till deras "fonder för frisk luft", på det att små barn må för en dag eller en vecka föras ut från de qvafva bostädernas dödande hetta och få andas hafsstrandens eller bergens friska vind; men hur föga uträttar det ej, när vi taga dessa barn blott för att åter försätta dem i deras förra belägenhet — en belägenhet, som för många innebär något vida värre än kroppslig död; en belägenhet, som medför visshet om att af de på detta sätt räddade lifven, några räddas för bordellen och fattighuset, och andra för fängelset. Vi må för beständigt fortfara med insamlingar

till dylika fonder, och dessa må stiga till hvilken höjd som helst, nöden skall blott växa, och barnen — dessa barn, om hvilka Kristus sade: "Sen till att i förakten ingen af dessa små; ty jag säger eder, att deras änglar i himmelen se alltid min faders ansigte i himmelen" — skola dö som flugor, så länge fattigdomen tvingar fäder och mödrar till ett lif i snuskiga kyffen. Vi må inrätta "nattliga missioner" och understödja "kristliga hem för värnlösa unga flickor", men hvad skola de hjelpa gent emot allmänna förhållanden, som göra så många män oförmögna att försörja en hustru, som komma unga flickor att anse tillåtelsen att förtjena tre dollars genom åttioen timmars arbete som en förmån, och som kunna drifva en moder till en sådan förtviflan, att hon från en af vår kristna stads kajer kastat sitt barn i vattnet och sedan hoppar sjelf efter? Huru fåfängt skola vi icke bemöda oss att undertrycka brotten genom våra barbariska straff för de fattigare brottslingarne, så länge som barn uppfödas under fattigdomens förfäande inflytande, så länge som det gnagande behofvet drifver menniskorna till brott! Är det väl annat än gagnlöst för oss att förbjuda barnarbete i fabrikerna, när lönerna äro så låga, att de icke sätta fäder i stånd att försörja sina familjer utan att anlita sina små barns arbetsförtjenst? Huru kunna vi försöka att hindra politisk korruption genom att skapa nya tvång och sätta en embetsman att vakta en annan embetsman, när fruktan eller nöd eggar lustan efter rikedom, och den rike tjufven hedras, under det den hederliga fattigdomen föraktas?

Icke heller skulle vi kunna åvägabringa någon beståndande jemnhet i egendomsfördelningen, om vi med våld toge från dem, som hafva, och gåfve till dem, som icke hafva. Vi skulle begå en stor orättvisa; vi skulle verka mycket ondt; men från första inträdet af en dylik framtvingad utjemning skulle de sträfvanden, som visa sig i de nuvarande orättvisa olikheterna, börja att på nytt träda i dagen, och vi skulle inom kort hafva samma grofva olikheter som förut.

Hvad vi måste göra, om vi vilja bota sociala sjukdomar och afvärja sociala faror, är att bortrödja de orsaker, hvilka förhindra den rättvisa fördelningen af egendomen.

Detta arbete består endast i ett bortrödjande. Det är icke af nöden för oss att uppgöra omsorgsfulla och snillrika planer för att genomföra den rättvisa egendomsfördelningen.

Ty den rättvisa egendomsfördelningen är uppenbarligen den naturliga egendomsfördelningen, och orättvisa vid egendomsfördelningen måste derför härflyta fran konstlade hinder för denna naturliga fördelning.

Öfver hvad som är en rättvis fördelning af egendomen kan det icke blifva någon tvist. Det är en sådan, som gifver förnödenheterna åt den, som producerar dem, och betryggar förnödenheterna åt den, som sammansparar dem. Denna egendomsfördelning är så påtagligt den enda rättvisa, att till och med de ytliga skribenter, som söka försvara tingens nuvarande ordning, af en logisk nödvändighet drifvas till det falska antagandet att de, som nu besitta den större andelen af förnödenheterna, producerat och sammansparat dem eller fått dem genom arf eller gåfva af dem, som ursprungligen producerat och sammansparat dem. Verkliga förhållandet är deremot, såsom jag i ett föregående kapitel uppvisat, att alla dessa stora förmögenheter, hvilkas motsvarigheter äro fattighjon och lösdrifvare, faktiskt komma från en ren annektering af hvad andra producerat och sammanparat.

Och att denna rättvisa egendomsfördelning är den naturliga egendomsfördelningen, kan lätteligen inses. Naturen gifver förnödenheter åt arbetet och åt intet annat än arbetet. Det finnes icke, och kan icke finnas, några andra förnödenheter än dem arbetet förskaffat genom att tillverka dem af eller uppleta dem bland de råämnen, skaparen stält till vårt förfogande. Om det blott funnes en enda menniska i verlden, är det uppenbart, att hon icke kunde hafva flera förnödenheter, än hon vore i stånd att tillverka och sammanspara. Detta är den naturliga ordningen. Och, sak samma huru stor folkmängden är eller hvilken grad af utveckling samhället nått, ingen kan hafva flere förnödenheter än han producerar och sammansparar, så framt han icke får dem såsom frivillig gåfva af någon annan eller tillegnar sig dem af någon annans förtjenst.

En engelsk skriftställare har indelat menniskorna i tre klasser — arbetare, tiggare och tjufvar. Indelningen är icke smickrande för de "högre klasserna" eller de "bättre klasserna" såsom dessa hafva för vana att benämna sig sjelfva, men ur nationalekonomisk synpunkt är den riktig. Det finnes endast tre vägar, genom hvilka individen kan få förnödenheter — genom arbete, gåfva eller stöld. Och skälet till att ar-

betarne få så litet, ligger uppenbarligen deri, att tiggarne och tjufvarne få så mycket. När en person får förnödenheter, som han icke producerar, får han dem nödvändigtvis på deras bekostnad, som producerat dem.

Allt, hvad vi behöfva göra för att betrygga en rättvis egendomsfördelning, är det som alla teorier äro ense om att anse som styrelsens första åliggande — att tillförsäkra en hvar det fria bruket af hans egna krafter, endast begränsadt af alla andras lika frihet; att tillförsäkra en hvar det fulla åtnjutandet af hans egen arbetsafkastning, endast begränsadt genom de bidrag, som för allmännyttiga ändamål skäligen kunna affordras honom.

Jag önskar betona denna sak, enär det finnes personer, hvilka beständigt i tal och skrift låta påskina, att hvar och en, som tadlar den nuvarande egendomsfördelningen, fordrar att de rike skola utplundras till förmån för de fattige; att de late skola försörjas på de idoges bekostnad och en falsk och omöjlig jemlikhet skapas, hvilken genom att nedbringa hvar och en till samma orörliga ståndpunkt skulle förlama hvarje driffjeder till täflan och sätta en gräns för framåtskridandet.

Under tillbakaverkan af den skriande orättvisan i de nuvarande sociala förhållandena, hafva dylika vilda förslag framstälts och finna fortfarande förespråkare. Men för mitt sätt att tänka synas de lika outförbara och motbjudande, som de kunna synas dem, hvilka äro högljuddast i sina utfall mot "kommunismen". Jag vill icke säga, att under mensklighetens framåtskridande ett samhällstillstånd är omöjligt, som skulle förverkliga Louis Blancs sats: "Från hvar och en efter hans förmåga; till hvar och en efter hans behof", ty bland den katolska kyrkans religiösa ordnar finnes det ännu i dag samfund, som bibehålla den första kristenhetens kommunism. Men mig synes det, att den enda kraft, hvarigenom ett dylikt samhällstillstånd kan uppnås och bevaras, är den, hvarom upphofsmännen till besagde förslag i allmänhet äro okunniga, för så vidt de icke direkt bekämpa den — en djup, bestämd, innerlig religiös tro, så klar, så brinnande, att den fullständigt utplånar tanken på jaget — ett allmänt moraliskt tillstånd, sådant som det, hvilket under namn af "helgelsen" af metodisterna förklaras vara för individen möjligt, hvarunder drömmen om ursprunglig oskuld

skulle blifva verklighet och menniskan skulle så att säga åter vandra med gud.

Men under den menskliga utvecklingens nuvarande skede synes mig möjligheten af ett dylikt samhällstillstånd vara en spekulation, som snarare faller inom den religiösa trons höga område än inom det område, hvarmed nationalekonomen och den praktiske statsmannen kan befatta sig. Hvilken tänkande menniska vågar väl påstå, att naturen, sådan den ter sig för oss här på denna oändligt lilla punkt af tid och rum, som vi kalla jorden, är den högsta uppenbarelsen af den makt och afsigt, som gaf tillvaro åt universum? Men det är likväl påtagligt, att det enda sätt, hvarpå menniskan kan nå högre ting, är att bringa sitt uppförande till öfverensstämmelse med de bud, hvilka lika tydligt förestafvas af hennes förhållande till hennes medmenniskor och till den eviga naturen, som om de af allmaktens finger voro ristade på taflor af oförgänglig sten. I den moraliska utvecklingens ordning kom Moses före Kristus — "Du skall icke dräpa"; "Du skall icke göra hor"; "Du skall icke stjäla"; före "Du skall älska din nästa såsom dig sjelf." Befallningen "Du skall icke binda munnen till på oxen, som tröskar" föregår den hänförande profetiska synen af en allmän frid, under hvilken till och med naturens våldsgerningar skola upphöra, då lejonet skall ligga vid lammets fötter och ett litet barn skall leda dem.

Jag säger icke, att rättvisan är den högsta egenskapen i den moraliska ordningen; blott att den är den första. Det, som står öfver rättvisan, måste vara grundadt på rättvisan, omfatta rättvisan och ernås genom rättvisan. Det är icke af en tillfällighet som i den judiskt religiösa utveckling, vi genom kristendomen ärft, förklaringen "Herren din gud är en rättvis gud", föregår den ljufligare uppenbarelsen af en kärlekens gud. Till dess den eviga rättvisan blifvit förnummen, måste den eviga kärleken vara förborgad. Liksom individen måste vara rättvis, innan han kan vara sant ädelmodig, så måste det menskliga samhället grundas på rättvisa, innan det kan grundas på menniskokärlek.

Detta och endast detta är hvad jag kämpar för — att våra sociala institutioner må bringas till öfverensstämmelse med rättvisan; med dessa naturliga och eviga rättsprinciper, som äro så tydliga, att ingen kan förneka eller bestrida dem

— så tydliga, att till och med de, som söka försvara den sociala orättvisan, måste åberopa dem. Detta och endast detta kämpar jag för — att den, som producerar, skall hafva; att den, som sparar, skall njuta. Jag begär för den fattige ingenting alls af det, som med rätta tillhör den rike. I stället för att försvaga och förvirra egendomsbegreppet skulle jag vilja omgifva det med starkare stöd. I stället för att minska eggelsen till produktion, skulle jag vilja göra den kraftigare genom att göra belöningen vissare. Allt hvad en menniska lagt till det befintliga förrådet af förnödenheter eller fått såsom en frivillig gåfva af den, som producerat det, det må vara hennes gent emot hela velden — hon må förbruka eller gifva bort det eller göra dermed hvad henne lyster, så länge detta icke ingriper i andras lika rätt. För min del skulle jag icke vilja sätta någon gräns för förvärfvet. Sak samma huru många millioner en menniska kan förskaffa sig genom åtgöranden, som icke innebära en plundring af andra — de äro hennes, låt henne hafva dem. Jag skulle icke ens fordra välgörenhet af henne eller vilja höra det trumpetas i hennes öron, att det är hennes pligt att hjelpa den fattige. Det är hennes ensak. Må hon göra med sitt eget hvad hon behagar, utan inskränkningar och utan förmaningar. Om hon förvärfvar utan att taga från andra och brukar utan att skada andra, är det hennes egen angelägenhet, hvad hon gör med sin rikedom, och hon svarar sjelf derför.

Jag vördar det sinnelag, som i sådana städer som London och Newyork upprättar dessa stora välgörenhetsanstalter och till dem skänker dessa storartade donationer, men blotta behofvet af dylika välgörenhetsanstalter bevisar mig, att man förtalar Kristus genom att kalla dylika städer kristna städer. Jag ärar familjen Astor, för att den försett Newyork med Astor-biblioteket, och Peter Cooper, för att han gifvit det Cooper-institutet; men det är en skam och en vanära för Newyorks folk, att dylika saker skola lemnas åt den enskilda frikostigheten. Och den, som kämpar för den rättvisa, hvilken genom att tillförsäkra en hvar hans eget gör det öfverflödigt att tigga allmosor af den ene för den andres räkning, han gör en större och högre gerning än den, som bygger kyrkor eller skänker till hospital eller grundar universitet och bibliotek. Denna rättvisa, som först och främst skulle tillför-

säkra hvar och en afkastningen af hans eget arbete, är icke den af den högre art, som är för mer än allmoseutdelningar, och som aposteln afsåg, då han sade: *"Och om jag gåfve alla mina egodelar åt de fattiga och läte min lekamen brinna och hade icke kärleken, så vore det mig intet nyttigt"?*

Låtom oss först spörja, hvilka menniskornas naturliga rättigheter äro, och söka fastställa dem, innan vi föreslå vare sig att tigga eller plundra.

I det följande skall jag pröfva, hvilka menniskornas naturliga rättigheter äro, och huru de under närvarande sociala anordningar förbises och förnekas. Detta nödvändiggöres af denna undersöknings natur. Men jag önskar icke så mycket uppfordra dem, hvilka min röst kan nå, till att göra anspråk på sina egna rättigheter som till att betrygga andras, mera hjelplösas rätt. Jag tror, att pligtbegreppet varit ett verksammare medel till social förbättring än egennyttan; att i sympatien ligger en större social kraft än i sjelfviskheten. Jag tror, att hvarje stor social förbättring måste hafva sin rot i och kallas till lif af det sinnelag, som söker göra lifvet bättre, ädlare och lyckligare för andra, och icke af det sinnelag, som endast söker större njutning för egen del. Ty orättvisans mammon kan alltid köpa den sjelfviske, när den finner det mödan värdt att betala tillräckligt; men osjelfviskheten kan den icke köpa.

I inkarnationsidén — Guds frivilliga nedstigande på jorden till menniskornas bistånd, en idé som ej blott ingår i kristendomen utan äfven i andra stora religioner — ligger, synes mig stundom, en djupare sanning än måhända ens kyrkorna lära. Så mycket är säkert, att mensklighetens förlossare, befriare och banbrytare alltid varit de, som eldats vid åsynen af orättvisa och elände, och icke de, som sporrats af sina egna lidanden. Liksom det var en Moses, förfaren i all egypternas lärdom och väl sedd vid Faraos hof, och ej en utpinad slaf, nödgad att slå tegel utan halm, som förde Israels Barn ur träldomens land; liksom det var Graccherna, patricier till börd och förmögenhet, som offrade sitt lif i kampen mot det jordroffningssystem, hvilket slutligen störtade Rom, så hafva i alla tider de förtryckta, förnedrade och förtrampade snarare frigjorts och upprättats genom deras bemödanden och uppoffringar, mot hvilka lyckan varit mera bevågen, än genom egen kraft. Ty ju fullständigare menniskorna varit beröfvade

sina naturliga rättigheter, dess mindre hafva de haft förmåga att återvinna dem. Ju mera menniskorna äro i behof af hjelp, dess mindre kunna de hjelpa sig sjelfva.

Den känsla, till hvilken jag skulle vilja vädja, är icke afunden, ej heller egennyttan, utan den ädlare känsla, hvilken fann ett starkt ehuru hårdt uttryck i den stridssång, som ljöd genom landet, då en stor orättvisa dränktes i blod:

"Vi af Kristi gloria ju böra
ha ett återskimmer äfven vi,
Som han dog att verlden helig göra,
låt oss dö för att den göra fri."

Och hvilken verksamhet kan väl lifvet bjuda oss, som kan jemföras med bemödandet att göra hvad vi kunna, vore det än aldrig så litet, för att förbättra de sociala förhållandena och sätta andra lefvande varelser i stånd att nå en fullare och ädlare utveckling? Gamle John Brown *) dog en missdådares död, inslungades i evigheten med bakbundna händer och med slafbarnets kyss på sina läppar — var icke hans lif större och hans död ädlare, än om hans dagar egnats åt det egna jagets tjenst? Tog han icke med sig mera än den, som roffar åt sig rikedom och *qvarlemnar* sina millioner? Afundas den rike! Hvem kan, om han för sig klargör, att han en dag måste vakna upp i ett annat lif, afundas dem, som förspilla sina krafter på att samla hvad de icke kunna bruka här och icke taga med sig härifrån? Det enda vissa för oss alla är döden. Vi veta icke hvarifrån vi komma; vi gå — hvem kan säga hvart? Ogenomträngligt mörker bakom och täta skuggor framom. Hvad betyder der, när vår timme slår, om vi hafva spisat läckert eller ej, om vi burit lena kläder eller ej, om vi efterlemna en stor förmögenhet eller ingenting alls, om vi skördat ära eller ringaktats, räknats till de lärde eller okunnige — i jemförelse med huru vi brukat de pund, som blifvit oss af herren anförtrodda? Hvad båtar oss allt detta, om när ögat brister och tungan förstummas, en hand sträckes ur mörkret och en röst ljuder ur tystnaden:

"Ack, du gode och trogne tjenare: öfver en ringa ting hafver du varit trogen, jag skall sätta dig öfver mycket; gå in i din herres glädje"?

***) En ifrig och varmhjertad abolitionist, som sökte anordna ett slafuppror men greps och afrättades. Öfv.**

Jag skall tala om rättigheter, jag skall tala om nytta, jag skall tala om det egna intresset; jag skall på deras egen mark möta dem, som säga att det förnämsta goda är en stor produktion, och att det högsta målet är materielt framåtskridande. Men jag uppskattar den sanning, som ligger i Mazzinis ord till Italiens arbetande klasser och vill återgifva dem:

"Arbetare, bröder! När Kristus kom och omgestaltade verlden, talade han ej om rättigheter inför de rike, som icke hade behof af att vinna sådana; ej heller inför de fattige, som utan tvifvel skulle hafva missbrukat dem, efter de rikes föredöme; han talade om pligt, han talade om kärlek, om uppoffring och tro; han sade, att de skulle varda de främste, som med sitt arbete mest bidragit till allas bästa.

"Och Kristus' ord återväckte till sant lif ett samhälle, der allt sant lif var slocknadt; de eröfrade millionerna, eröfrade verlden och framdrefvo det menskliga slägtet på utvecklingens bana.

"Arbetare! Vi lefva i en tid, som liknar hans tid. Vi lefva i ett samhälle, som är lika moraliskt förderfvadt som det romerska under kejsarnes dagar, och vi känna i vårt innersta ett behof af att pånyttföda och omskapa det och att förena alla dess skilda medlemmar i en enda tro, under en enda lag, till ett enda mål — den fria utvecklingen af alla de förmågor, till hvilka Gud nedlagt fröet hos sina skapade varelser. Vi söka Guds rike *på jorden såsom det är i himmelen*, eller rättare, att jorden må blifva en förberedelse för himmelen och samhället en sträfvan efter förverkligande af den gudomliga tanken.

"Hvarje Kristus' handling var det synbara uttrycket af den lära han predikade; och omkring honom stodo apostlar, som i sina gerningar förkroppsligade den lära de mottagit. Varen sådane och I skolen segra. Prediken pligten för dem, som omgifva er, och uppfyllen så godt I förmån eder egen. Prediken dygd, uppoffring och kärlek; och varen sjelfva dygdiga, kärleksfulla och redo till sjelfuppoffring. Talen oförskräckt ut edra tankar och gifven modigt edra önskningar tillkänna; men utan ondska, utan vedergällning och utan hotelser. Den kraftigaste hotelsen, för så vidt det finnes några som behöfva hotas, skall vara fastheten, icke förbittringen, i edert tal."

TIONDE KAPITLET.

Menniskans rättigheter.

De finnas som, när det lämpar sig för deras syften, säga att det icke gifves några naturliga rättigheter, utan att alla rättigheter ursprungligen förlänas af den herskande politiska makten. Det vore förspild tid att inlåta sig i ordstrid med sådana menniskor. Fakta finnas, som äro så påtagliga, att de äro höjda öfver nödvändigheten af bevis. Och ett sådant, af det allmänna medvetandet bekräftadt faktum är, att den ena menniskan har rättigheter gent emot den andra, hvilka funnos till före all styrelse och fortfara att finnas till i trots af alla maktmissbruk; att det finnes en lag, som är högre än all mensklig lag — det är den af skaparen i naturen skrifna och uppenbarade lag, som föregår och står öfver menskliga lagar, hvilka måste stöda sin giltighet på sin öfverensstämmelse med denna. Genom att förneka detta påstår man, att det icke alls finnes någon måttstock, efter hvilken man kan mäta lagars och institutioners rättvisa eller orättvisa; att handlingar i sig sjelfva icke kunna vara rätta eller orätta; att en förordning, som ålade mödrar att döda sina barn, borde röna samma helgd som en lag, hvilken förbjuder barnamord.

Dessa naturliga rättigheter, denna högre lag, utgöra den enda sanna och säkra grundvalen för samhällets organisation. Liksom vi, vid förfärdigandet af en lyckad maskin, måste rätta oss efter fysiska lagar, sådana som gravitationslagen och lagarne för förbränning och utvidgning, etc, liksom vi, för att bevara vår kroppsliga helsa, måste rätta oss efter fysiologiens lagar; så måste vi, om vi vilja hafva ett fredligt och sundt samhällstillstånd, rätta våra institutioner efter de stora moraliska lagarne — lagar, hvilka äro fullständigt för-

bindande för oss, och hvilka stå lika mycket öfver vår kontroll som materiens och rörelsens lagar. Och liksom vi, när vi finna att en maskin icke vill arbeta, sluta att vid dess konstruktion någon af fysikens lagar blifvit förbisedd eller trotsad, så kunna vi, när vi påträffa samhällssjukdomar och politiska missförhållanden, sluta att vid samhällets organisation någon moralisk lag blifvit trotsad och menniskans naturliga rättigheter förbisedda.

I den amerikanska oafhängighetsförklaringen hafva dessa menniskans naturliga rättigheter på följande sätt blifvit framstälda såsom den enda grund, på hvilken en rättmätig styrelse kan hvila:

"Vi anse följande sanningar såsom sjelfklara — att alla menniskor äro skapade jemlika; att de af sin skapare äro begåfvade med vissa oförytterliga rättigheter; att till dessa höra lif, frihet och sökande af lycka; att till dessa rättigheters betryggande ibland menniskorna upprättats styrelser, hvilka hemta sin rättmätiga myndighet från de styrdas samtycke; att närhelst någon styrelseform blir skadlig för detta syfte, är det folkets rättighet att ändra eller afskaffa den och upprätta en ny styrelse, hvars grundval bildas af sådana principer och hvars myndighet fastställes under sådana former, som synas det mest egnade att befordra dess trygghet och lycka."

Inledningen till Förenta Staternas konstitution vädjar till samma principer:

"I afsigt att göra unionen fullständigare, att *upprätthålla rättvisa,* att betrygga inre lugn, att sörja för gemensamt försvar, att befordra det allmänna bästa och att *tillförsäkra oss sjelfva och våra efterkommande frihetens välsignelser,* påbjuda och fastställa vi, Förenta Staternas folk, denna konstitution för Amerikas Förenta Stater."

Och denna samma grundväsentliga och sjelfklara sanning framhäfves likaledes i den Förklaring af menniskans och medborgarens rättigheter, som utfärdades af Frankrikes nationalförsamling år 1789:

"Franska folkets representanter, konstituerade till nationalförsamling och *anseende att okunnighet om, försummelse af eller förakt för menniskans rättigheter äro de enda orsakerna till allmänna olyckor och styrelsers korruption,* hafva beslutit att genom en högtidlig förklaring fastställa dessa naturliga,

omistliga och oförytterliga rättigheter", samt, "erkänna och förklara inför det Högsta Väsendet följande menniskans och medborgarens okränkbara rättigheter: —

"I. Menniskorna födas och förblifva fria och jemlika i rättigheter. En social åtskilnad kan blott vara grundad på det allmänna bästa.

"II. Ändamålet med alla politiska associationer är bevarandet af menniskans naturliga och oförytterliga rättigheter. Dessa rättigheter äro frihet, egendom, säkerhet och motstånd mot förtryck."

En sak är att förfäkta eviga principer, såsom de förfäktas i tider af oro, när män med öfvertygelser och mod att kämpa för dessa träda fram; en annan sak är, att ett folk, som just uppvaknar ur okunnighetens och vidskepelsens natt och är förslafvadt af ett genom orättvisa och förtryck invandt tankesätt, skall kunna fasthålla och genomföra dem. Det franska folket har icke varit dessa principer troget; icke heller hafva vi, under vida gynsammare förhållanden, varit det. Och ehuru *l'ancien régime* med dess hädiska åberopande af "gudomlig rätt", dess Bastilj och dess *lettres de cachet* blifvit afskaffad i Frankrike, har man der i stället fått rödt skräckvälde och hvitt skräckvälde, anarki under frihetens drägt och ett envälde, som hemtat sin sanktion från allmän omröstning samt kulminerat i en sådan arm sak som våra dagars franska republik. Och vi med vår jungfruliga jord, med vårt oberoende af utländska förvecklingar och vår frihet från mäktiga och fientliga grannar, vi kunna endast uppvisa en annan arm republik med dess ringar och storkaxar, dess jernvägskungar, som efter sin vilja leda sjelfständiga stater, dess kräfta af korruption, som oaflåtligt fräter sig fram mot det politiska hjertat, dess lösdrifvare och strejker, dess prål med orättfången rikedom, dess i fabrikerna trälande barn och dess qvinnor, som släpa sig till döds för bröd!

Det är möjligt för menniskor att urskilja sanningen, att förfäkta sanningen, att höra och gång på gång upprepa de satser, som äro fullständiga uttryck för sanningen, utan att göra klart för sig allt hvad denna sanning innebär. Män, som undertecknade oafhängighetsförklaringen eller offentligen skänkte den sitt bifall, män, som år efter år läste den och hörde den och höllo den i ära, gjorde detta utan att tänka på att de deri åberopade eviga rättsprinciperna lika väl fördömde negerslaf-

veriet som Georg den tredjes tyranni. Och många, som vaknade till en fullare uppfattning af sanningen och gent emot slafveriet förfäktade menniskans oförytterliga rättigheter, insågo icke, att dessa rättigheter inneburo vida mera än förnekandet af eganderätten till menskligt kött och blod; de inbillade sig, att de till fullo häfdat dem, när slafvarne hade blifvit frigjorda och erhållit rösträtt, liksom deras fäder inbillade sig, att de till fullo häfdat dem, när de afkastade den engelske konungens öfverhöghet och här upprättade en demokratisk republik.

Det är en allmän tro bland våra dagars amerikaner att alla menniskans lika och oförytterliga rättigheter nu vunnit fullt erkännande hos oss, under det att fattigdom, brott, låga löner, "öfverproduktion", politisk korruption och allt slikt äro att hänföra till sakernas naturliga ordning — det vill säga — om någon yrkar på ett mera bestämdt svar — att de finnas till, emedan det är Skaparens vilja, att de skola finnas till. Jag tror likväl, att dessa missförhållanden bevisligen äro att härleda ur vårt ofullkomliga erkännande af de lika och oförytterliga rättigheter, med hvilka, såsom oafhängighetsförklaringen under form af en sjelfklar sanning framställer det, alla menniskor blifvit begåfvade af Gud, deras skapare. Jag tror, att franska nationalförsamlingen hade rätt, när den, lifvad af samma anda som gaf oss politisk frihet, för ett århundrade sedan förklarade, att den stora orsaken till allmänna olyckor och styrelsens korruption är okunnighet om, försummelse af och förakt för de menskliga rättigheterna. Och liksom den hungersnöd, som då härjade Frankrike, dess styrelses bankrutt och korruption, dess arbetande klassers djuriska förnedring och dess adels demoralisation kunde direkt spåras till förnekandet af menniskans lika, naturliga och omistliga rättigheter, så härflyta från samma orsak de sociala och politiska spörsmål, som nu hota den amerikanska republiken tillika med hela den civiliserade verlden.

Låtom oss taga saken i betraktande. Innebär icke den lika, naturliga och oförytterliga rättigheten till lif, frihet och sökande af lycka hvars och ens rätt till ett fritt bruk af sina krafter för att skaffa uppehälle åt sig och sin familj, endast begränsad af alla andras lika rätt? Fordrar den icke, att hvar och en skall ega frihet att tillverka, spara och bruka hvilka

förnödenheter han kan, utan ingrepp i andras rättigheter; att ingen skall nödgas göra tvångsarbete åt en annan eller afstå sina förtjenster åt en annan; att ingen skall tillåtas afpressa en annan hans förtjenst? Allt detta faller af sig sjelft. Hvarje erkännande af lika rätt till lif och frihet, hvilket skulle förneka rätten till egendom — menniskans rätt till sitt arbete och till dess fulla afkastning — skulle vara ett hån.

Men det är just detta vi göra. Vårt så kallade erkännande af menniskans lika och naturliga rättigheter är intet annat än ett hån mot stora klasser af vårt folk, och i samma mån som det sociala trycket ökas, blir det ett bittrare hån mot än större klasser, emedan våra institutioner underlåta att betrygga menniskornas rätt till deras arbete och dess afkastning.

Att denna förnekelse af en ursprunglig mensklig rättighet är orsaken till fattigdom å den ena sidan och enorma rikedomar å den andra samt till allt det slöseri, all den demoralisation och allt det förderf, som härflyta från den ytterst ojemna egendomsfördelningen, kan lätt inses.

Efter som jag talar om förhållanden, som äro gemensamma för hela den civiliserade verlden, så låtom oss först vända våra ögon till ett annat land, ty vi kunna stundom klarare se våra grannars fel än våra egna. England, det land från hvilket vi hemtat vårt språk och våra institutioner, står efter oss i det uttryckliga erkännandet af politisk frihet; men den industriella friheten är lika stor der som här — och i åtskilliga afseenden större, ty ehuru England ännu ej genomfört frihandeln, har det gjort sig af med den "skydds" humbug, som vi fortfarande omhulda. Och det engelska folket — stackars menniskor! — är i sin helhet förnöjdt med sin frihet och yfves deröfver. De tänka — ty det har så länge predikats för dem, att de flesta bland dem sätta uppriktig tro dertill — att engelsmännen äro det friaste folk i verlden, och de sjunga "Briter skola aldrig blifva slafvar", liksom det verkligen vore sant, att slafvar icke kunde andas britisk luft.

Låtom oss välja en man ur detta folks massa, en "friboren engelsman" härstammande från talrika led af "friborna engelsmän", boende i Wiltshire eller Devonshire eller Somersetshire på en jord, hvilken, såsom man skulle finna, om man kunde gå tillräckligt långt tillbaka i hans stamtafla, hans

förfäder hafva plöjt från uråldriga anglosaxiska tiden. Han växer upp till manbarhet, vi vilja icke uppehålla oss med att undersöka huru, och enligt naturens ordning tager han sig en hustru. Här står han, en man bland sina likar, i en verld, der skaparen förordnat, att han skulle lifnära sig genom sitt arbete. Han har behof, och dessa skola blifva större, efter som enligt naturens ordning barn skola födas honom. Men i sin hjerna och i sina muskler eger han en naturlig förmåga att ur naturens förrådshus tillfredsställa dessa behof. Han vet hur han skall gräfva och plöja, så och skörda, och der är den rika jorden, nu liksom för tusen år sedan färdig att löna arbetet. Regnet faller, solen skiner, och allt efter som planeten genomlöper sin bana, följer våren vintern och sommaren efterträder våren. Denne mans första och tydligaste rättighet är att förtjena sitt uppehälle, att omsätta sitt arbete i förnödenheter, att ega och bruka dessa förnödenher till sitt eget uppehälle och gagn samt till deras uppehälle och gagn, som naturen gjort beroende af honom. Han har ingen rättighet att fordra någon annans förtjenst, ej heller har någon annan rättighet att begära en del af hans förtjenst. Han har ingen rättighet tvinga någon annan att arbeta till hans förmån; ej heller hafva andra rättighet fordra, att han skall arbeta till deras förmån. Denna hans rätt till bruket af hans egna krafter och resultaten af hans egna ansträngningar är en naturlig och sjelfklar rättighet, hvilken ingen ur principiel synpunkt kan bestrida, om icke under det hädiska påståendet, att somliga menniskor skapades till att arbeta för andra menniskor. Och inrymmes denna ursprungliga och naturliga rätt till det egna arbetet och dess afkastning, kan denne man rikligen sörja för sina egna och sin familjs behof. Hans arbete skall enligt naturens ordning producera förnödenheter, hvilka, till ömsesidig båtnad utbytta mot af andra producerade förnödenheter, skola förskaffa hans familj lifvets alla materiella beqvämligheter, samt, om ingen allvarlig olyckshändelse inträffar, sätta honom i stånd att uppfostra sina barn och lägga af ett sådant öfverskott, att han och hans hustru kunna slå sig i ro och, då krafterna svika dem under den framskridna åldern, njuta sina dagars afton utan att begära allmosor af någon eller bero af någon annans barmhertighet än "Vår Faders som är i himmelen".

Men hur är det i verkligheten? Jo, denne "friborne engels-

mans“ rätt till sitt eget arbete och dess afkastning förvägras honom lika fullständigt, som om han af lagen gjorts till slaf; han tvingas arbeta för att rikta andra, lika säkert som om engelsk lag hade gjort honom till en annans egendom. Landets lag förklarar icke, att han är en slaf: tvärt om, den förklarar uttryckligen, att han är en fri man — fri att arbeta för sig sjelf och fri att njuta frukterna af sitt arbete. Men en menniska kan icke arbeta utan något att arbeta på, lika litet som hon kan äta utan att hafva något att äta. Det står icke i mensklig makt att göra något af intet. Något dylikt är icke afsedt i skapelseplanen. Naturen säger oss, att om vi icke vilja arbeta måste vi svälta ihjel; men på samma gång förser hon oss med allt, som är af nöden för arbetet. Föda, kläder, herberge, alla de föremål, som tillfredsställa begären, och som vi kalla förnödenheter, kunna frambringas genom arbete, men endast när råämnet, af hvilket de måste bildas, hemtas från jorden.

Att kasta ut en person midt i Atlantiska Oceanen och säga honom, att han eger frihet gå i land, skulle icke vara ett bittrare hån än att ställa en person på en jord, som är helt och hållet upptagen såsom andras egendom, och säga honom, att han är en fri menniska med frihet att arbeta för sig sjelf och bruka sitt arbetes afkastning. Sådan är den belägenhet, hvari vår engelsman befinner sig. Han är lika fri som han skulle vara, om han vore upphängd öfver ett bråddjup, under det någon annan hölle en knif mot repet; lika fri som om han, plågad af törst i en öken, funne den enda källan på milsvidt afstånd omringad och vaktad af beväpnade män, hvilka upplyste honom om, att han icke fick dricka, såvida han icke på af dem uppstälda vilkor *ingick ett fritt aftal* med dem. Hade denne engelsman lefvat för många generationer sedan, på sina anglosaxiska förfäders tid, skulle han, då han kom till mogen ålder och tagit sig hustru, hafva fått sig tilldelad en byggnadstomt och ett åkerfält; han skulle hafva haft en jemlik andel i de stora fält, som bymännen odlade gemensamt; han skulle hafva egt frihet att samla risknippor och nedlägga villebråd i den gemensamma skogen, eller beta sina kreatur på den gemensamma betesmarken. Till och med för några få generationer sedan, då den jordröffning, som började med Tudorerna, hade fortgått under några århundraden, skulle han i ännu befintliga

allmänningar hafva funnit en svag öfverlefva af den gamla grundsatsen, att denna planet var afsedd för alla menniskor och icke för somliga menniskor.*)

Men nu finner han hvarje tumsbredd mark afstängd för honom. De fält, som hans förfäder under jemlik delning plöjde, äro enskild egendom, tillhörande "my lord", som upplåter den till stora arrendatorer mot så dryga afgifter, att dessa måste utsuga sina arbetare för att få vanlig ränta på sitt kapital; den forna skogsmarken är inhägnad genom höga murar, ofvantill beströdda med glasbitar, och genomströfvas af skogvaktare med laddade bössor och myndighet att föra hvarje obehörig till domaren, som sedermera låter skicka honom i fängelse; den forna allmänningen har förvandlats till "my lords" stora park, på hvilken *hans* feta boskap idislar och *hans* finlemmade rådjur ha sitt läckra bete. Till och med gamla genvägar, som genom hasselsnår och längs sorlande bäckar förde från landsväg till landsväg, äro nu afstängda.

Likväl kan denne "friborne engelsman", denne britt, som aldrig skall blifva en slaf, icke lefva utan jord. Han måste finna någon bit af jordens yta, på hvilken han och hans hustru kunna hvila, och som de kunna kalla "hem". Men med undantag af de stora landsvägarne kunna de af sin fädernejord utan någon annan mensklig varelses tillstånd icke bruka så mycket, som de kunna täcka med sina fotsulor, och på landsvägarne få de icke lägga sig ned och ännu mindre göra sig löfhyddor. För att på sin fädernejord få en plats för sina bopålar måste vår "friborne engelsman" samtycka att arbeta ett antal dagar i månaden för någon af Englands "egare", eller också, hvilket är liktydigt, måste han

---

*) Det är troligt, att den gamla engelska gemensamhetsrätten till jord ingenstädes qvarlefver i tydligare form än på Long Island, i Newyorks omedelbara grannskap, platsen för några af de tidigaste engelska kolonierna — sjelfva Newyork är såsom man torde erinra sig, ursprungligen en holländsk koloni, hvilken genom eröfring förvärfvades af engelsmännen. Dessa rättsförhållanden äro emellertid nu på väg att hastigt utplånas. Den stora och vid öns östra kant högst fördelaktigt belägna halfön Montauk, hvilken en dag torde komma att få enormt värde såsom ankomst- och afgångsplats för de Europeiska ångbåtarne, har nyligen såsom privategendom öfvergått i händerna på några af Newyorks kapitalister, hvilka i tysthet och småningom köpt rätten till allmänningen af de gamla kolonisternas afkomlingar, som fortfarande innehade den.

sälja sitt arbete eller dess frukter till någon tredje part och sedan betala "egaren" till denna särskilda del af planeten för förmånen att få bo på planeten. Sedan han sålunda offrat en del af sitt arbete för att af en medmenniska få tillstånd att bereda sig en bostad om han kan, måste vår friborne engelsman derefter skrida till arbete för att skaffa föda, kläder etc. Men efter som han icke kan börja arbeta utan jord att arbeta på, är han nödsakad, i stället för att arbeta för sig sjelf, att sälja sitt arbete till dem, som hafva jord, på sådana vilkor som de behaga uppställa, och dessa vilkor medgifva honom endast att jemt och nätt uppehålla lifvet på det mest ömkliga sätt — det vill säga, hela afkastningen af hans arbete tages ifrån honom, och han får deraf tillbaka just så mycket, som den hårdaste egare skulle vara nödgad att gifva sin slaf — tillräckligt för att uppehålla lifvet. Han bor i en eländig koja, hvars trasiga golf hvilar på bara marken, och genom hvars otäta halmtak regnet flödar in. Han arbetar från morgon till qväll, och hans hustru måste göra detsamma; deras barn måste också, nästan strax efter de hafva lärt sig gå, ut i arbete för att rycka upp ogräs eller jaga bort kråkor eller uträtta liknande småarbeten för jordegaren, som i nåder låter dem få bo och arbeta på hans jord. Sjukdom kommer ofta och död allt för ofta. Då finnes ingen annan tillflykt än socknen eller "My Lady den Godhjertade", hustrun eller dottren till eller allmoseutdelaren för "traktens Allsmäktige Gud", såsom Tennyson kallar honom — egaren (om icke skaparen) af verlden i denna bygd, hvilken med en förolämpande och förnedrande välgörenhet utportionerar några ringa bråkdelar af den rikedom, som uttagits af denna och andra liknande familjers arbete. Om han icke "skickar sig ödmjukt och aktningsfullt mot alla dem, som stå öfver honom"; om han icke rycker mössan från sitt tölpiga hufvud, när helst "my lord" eller "my lady", eller "hans nåd" eller någon af deras handtlangare gå förbi; om han icke uppfostrar sina barn i den ödmjukhet, som dessa personer anse så lämplig och passande för "de lägre klasserna"; om det finnes någon anledning misstänka, att han hjelpt sig till ett äpple eller fångat en hare eller dragit upp en fisk ur strömmen, går denne "friborne engelsman" miste om välgörenheten och miste om arbetet. Han måste falla församlingen till last eller svälta ihjel. Han blir i förtid böjd och stel. Hans

hustru är gammal och utsliten, när hon borde vara i sin styrkas och skönhets vår. Hans flickor — de som lefva — gifta sig med sådana som han, för att föra ett sådant lif som deras mor, eller måhända blifva de förförda af "bättre folk" och sändas med några pund till en stor stad för att inom några få år dö på bordellen, hospitalet eller fängelset. Hans gossar växa upp okunniga och råa; de kunna icke, äfven om de vilja, försörja honom när han blir gammal, ty de få icke tillbaka tillräckligt af sitt arbetes afkastning. Parets enda tillflykt på gamla dagar är fattighuset, hvarest dessa utarbetade slafvar, enär man blyges för att låta dem svälta ihjel på landsvägen, lifnäras för att dö — hvarest mannen skiljes från hustrun, och de båda gamla, öfver hvilkat statskyrkans prest läst: "hvad Gud har förenat skall menniskan icke åtskilja", skilda från hvarandra framlefva ett fängelselikt lif, tills döden kommer till deras befrielse.

Hvari är en sådan "friboren engelsmans" lott bättre än en slafs? Är detta icke en riktig skildring af de engelska jordarbetarnes ställning, är det likväl endast emedan jag icke har uppehållit mig vid de mörkaste skuggsidorna — dessa förnedrade och förslöade klassers druckna okunnighet och råhet, deras låga sedliga ståndpunkt. Hvad födans mängd och beskaffenhet beträffar, hvad kläder, bostad, vederqvickelse och hvila beträffar, kan det icke finnas något tvifvel om, att Sydstaternas slafvar öfver hufvud taget hade det bättre än Englands jordbruksarbetare i våra dagar — att deras lif var sundare och lyckligare och fullare. Så länge en frodig, välskött, kraftig neger var värd ett tusen dollars, ville ingen slafegare, huru sjelfvisk eller hårdhjertad han än kunde vara, hålla sina negrer på samma sätt, hvarpå klasser af "friborne engelsmän" måste lefva. Men dessa hvita slafvar hafva intet penningvärde. Det är icke arbetet, det är den arbetet beherrskande jorden, som har ett kapitalvärde. Man kan få menniskors arbete för mindre, än det skulle kosta att hålla en slaf i godt säljbart tillstånd, och när de äro utarbetade, kunna de lemnas att dö eller "komma på socknen".

Negrerna, säga somliga, tillhöra ett lägre slägte. Men dessa Englands hvita slafvar äro af den stam, som skänkt England dess lärde, dess skalder, dess filosofer och statsmän, dess köpmän och uppfinnare; som skapat den hafomgärdade öns bålverk och fört dess flagga kring verlden. De äro

okunniga, förnedrade och förslöade, de lefva slafvens lif och dö fattighjonets död, endast och allenast emedan de blifvit beröfvade sina naturliga rättigheter.

Inom samma område, der man finner sådana menniskor som dessa, der man ser smutsiga arbetarkojor, i hvilka menskliga varelser äro hopfösta liksom svin, får man också se ståtliga palats i stora, sammetslena, ekprydda parker, bostäder för traktens "Allsmäktiga Gudar", såsom den lagerkrönte skalden benämner dem, och hvilket de nästan äro i dessa förfäade varelsers ögon. De förrätta aldrig något arbete — de yfvas öfver det faktum, att deras förfäder under hundratals år aldrig hafva förrättat något arbete; med det yttersta förakt se de ned icke blott på den menniska, som arbetar, utan äfven på den menniska, hvars farfar måste arbeta. Likväl lefva de i den största lyx. De hafva hus i staden och hus på landet, hästar, vagnar, livréklädda betjenter, jakter, hundkoppel; de hafva allt, hvaröfver rikedomen han förfoga i fråga om litteratur och uppfostran och resebildning. Och de hafva ett öfverskott, som de kunna placera i jernvägsaktier eller statspapper eller jordinköp i Förenta Staterna. Men icke ett jota af denna rikedom producera de sjelfva. De få den emedan, då ju deras eganderätt till jorden är erkänd, de menniskor, som producera rikedomen, måste öfverlåta sitt arbetes afkastning till dem.

Häri ligger klart och tydligt begynnelsen och första orsaken till den ojemna egendomsfördelning, som i England alstrar en sådan gräslig, själsmördande fattigdom vid sidan af en sådan lättsinnig lyx, och som i städerna är till och med mera i ögonen fallande än på landet. Häri ligger klart och tydligt skälet till att arbetet tyckes en börda och till att lönerna inom alla yrken, åt hvilka kroppsarbetare kunna egna sig, syfta att nå den lägsta ståndpunkt, hvarvid lifvet kan uppehållas. Beröfvade sina naturliga rättigheter till jorden, behandlade såsom inkräktare på Guds jord, äro menniskorna nödgade till en onaturlig täflan om den blott djuriska tillvaron, en täflan, som i fabriksidkande samhällen och i städernas ruskiga gränder nedbringar menskligheten till ett djup af elände och förnedring, hvari varelser, skapade efter guds beläte, sjunka under de oskäliga djurens ståndpunkt.

Och denna samma ojemnhet i lefnadsvilkor, hvilken vi se taga sin början här, bör icke den tillskrifvas samma

ursprungliga orsak? Amerikansk medborgarrätt medför ingen rätt till amerikansk jord. Menniskans första och väsentligaste rättigheter — rättigheterna till lif, frihet och sökande af lycka förnekas henne lika fullständigt här som i England. Och samma följder måste inträda.

ELFTE KAPITLET.

Utförsel af afskräde.

Den mensklighetens golfström, som med tilltagande omfång drager hän mot våra kuster, är i alla afseenden värd större uppmärksamhet än vi skänka den. Denna företeelse, ur många synpunkter en af vår tids mest betydelsefulla, förer oundgängligen vår tanke på det faktum, att vi lefva under förhållanden, som inom kort måste gå en hastig omskapning till mötes. Men en del af detta års invandring manar till särskild eftertanke. Ett antal af de transatlantiska liniernas stora ångare anlöpa, enligt uppgörelse med britiska regeringen, små hamnar på vestra kusten af Irland, taga ombord män, qvinnor och barn, hvilkas öfverfart betalas af deras regering, föra dem öfver oceanen och landsätta dem sedan på Newyorks och Bostons kajer med några få dollars hvar i fickan för att börja lifvet i Nya Verlden.

En nations styrka ligger i dess medlemmar. Det är folket, som gör ett land stort och starkt, framalstrar dess rikedom och häfdar dess ställning bland andra länder. Likväl se vi en civiliserad och kristen regering, eller en som går under det namnet, skeppa ut sitt folk för att vräka ut det i en annan verldsdel, liksom affallet skeppas ut från Newyork för att kastas i Atlantiska Oceanen. Likväl äro dessa menniskor icke ett oantagligt material för skapandet af en nation. Hvad de än understundom må blifva här, hopfösta i hyrkaserner och utsatta för vår usla politik samt de frestelser, hvilka medfölja ett från deras vanor högligen afvikande lif, äro de i sitt eget land, såsom hvar och en som vistats ibland dem kan intyga, ett fredligt, idogt och i några vigtiga hänseenden ett särdeles sedligt folk, som blott och bart på grund af den fattigdom, hvartill det är dömdt, saknar den intellektuella och sedliga uppfostran och de kraf-

tiga dygder, hvilka endast det personliga oberoendet kan skänka. Mr Trevelyan, förste sekreterare för Irland, har i Underhuset förklarat, att de äro fysiskt och moraliskt sunda samt väl i stånd att försörja sig, och likväl skeppar den regering, hvaraf han är en medlem, ut dem på allmän bekostnad, liksom Newyork fraktar ut sina afskräden!

Dessa menniskor äro väl i stånd att sörja för sitt uppehälle, säger mr Trevelyan; stanna de hemma, skola de likväl under de bästa tider endast blifva i stånd att sörja för det knappaste bland uppehällen, och när tiderna icke äro de bästa, måste skatter upptagas och allmosor hoptiggas för att hålla dem vid lif; och derför skeppar man ut dem på allmän bekostnad, såsom det billigaste sättet att blifva dem qvitt.

Hvad är skälet härtill? Huru kommer det sig, att menniskor, hvilka i och för sig äro i stånd att sörja för sitt uppehälle, icke kunna bereda sig ett uppehälle i sitt eget land? Helt enkelt deraf, att man förvägrar dem menniskans naturliga, lika och oförytterliga rättigheter, hvarmed, såsom vår oafhängighetsförklaring framhåller, dessa menskliga varelser hafva blifvit begåfvade af sin skapare. Hungersnöden, fattigdomen, den usla styrelsen och oroligheterna i Irland, de svåra orättvisor, som hålla vid makt den irländska "uppstudsighetens" flamma, och de svårigheter med hänsyn till Irland, som förbrylla de engelska statsmännen, allt detta har sin rot i det, som Frankrikes Nationalförsamling år 1789 förklarade vara orsaken till allmänna olyckor och styrelsens korruption — förakt för de menskliga rättigheterna. Den irländske bonden är nödsakad att svälta ihjel, att tigga eller att utvandra; han varder i deras ögon, som styra honom, endast menskligt affall, som bör utskeppas någonstädes; han varder det, emedan hans naturliga rättigheter till fosterjorden förnekas honom, liksom de förnekas den engelske bonden, hvilken efter en slafs lif dör ett fattighjons död, emedan hans oförytterliga rättighet att producera förnödenheter genom sina egna bemödanden och att behålla dem för sitt eget bruk förvägras honom.

Det land, från hvilket dessa menniskor utskeppas — och den af regeringen understödda utvandringen är ett intet i jemförelse med den frivilliga utvandringen — är rikligen i stånd att gifva ett godt lefvebröd åt en vida större befolkning än det någonsin haft. Det finnes intet naturligt skäl,

hvarför menniskor, som i och för sig äro i stånd att sörja för sitt uppehälle, i detta land skulle utstå brist och svält. Skälet härtill är helt enkelt, att de naturliga tillfällena att använda sitt arbete förnekas dem, och att lagarne tillåta andra afpressa dem afkastningen af det arbete, som man tillåter dem förrätta. Bland dessa menniskor, som nu sändas tvärs öfver Atlanten af engelska regeringen och med några dollars i fickan aflastas på våra kajer, finnes det troligen icke någon till mogen ålder kommen, som ej genom sitt arbete producerat förnödenheter, hvilka ej blott skulle hafva räckt till att hittills underhålla honom i vida högre grad af välstånd, än det hvari han lefvat, utan äfven hafva satt honom i stånd att betala sin egen öfverfart, om han önskat komma, och vid landstigningen här gifvit honom ett tillräckligt kapital för en lofvande början. De äro utfattiga endast på grund deraf, att man systematiskt plundrat dem ifrån den dag, de föddes, till den dag, de lemnade sitt fäderneslands kuster.

För ett år sedan reste jag genom den del af Irland, hvarifrån dessa af regeringen understödda utvandrare komma. Hvad som förvånar en amerikan i början, till och med i Connaught, är befolkningens påfallande gleshet, och han undrar, om detta verkligen kan vara det öfverbefolkade Irland, hvarom han hört så mycket talas. Der finnes fullt upp med jord, men på densamma finnas endast feta nötkreatur och får, så rena och hvita, att man först tror de måste tvättas och kammas hvarje morgon. En gång var denna jord plöjd och folkrik, men nu finner man endast spår af förfallna byar samt här och der en eländig hydda, tillhörande en herde, som för ett lif, hvilket ej en eldsländare skulle afundas honom. Ty "egarne" till denna jord, hvilka bo i London och Paris — många af dem hafva aldrig ens sett sina egendomar — finna boskap mera vinstgifvande än menniskor, och derföre hafva menniskorna drifvits bort. Det är endast när man kommer till moras och klippor, på bergen och vid hafsstranden, som man finner en tät befolkning. Här bo de tätt tillsamman på en jord, på hvilken, enligt naturens afsigt, menniskor aldrig skulle lefva. Den är för mager för bete, och derför få de menniskor, som drifvits från den bättre jorden, tillstånd att lefva på den — så länge de kunna betala sitt arrende. Om det icke vore allt för sorgligt, skulle de lappar, de kalla fält, väcka löje. Ursprungligen måste markens yta hafva

varit ungefär lika mottaglig för odling som Broadways yta. Men med nedläggande af ofantligt arbete hafva de små stenarne plockats bort och staplats upp, ehuru de stora blocken ligga qvar, så att det är omöjligt att nyttja plogen; mossens yta har tagits upp och den har blifvit gödd med tång, ditförd från hafsstranden på männens och qvinnornas ryggar, tills den kunnat fås att gifva något.

För sådana lappar af klippblock och mossar — jord skulle de icke kunna kallas utom af artighet — hvilka endast genom deras oaflåtliga arbete fås att bära något — nödgas dessa menniskor betala sina frånvarande egendomsherrar arrenden, som vexla från ett till fyra pund per acre, och sedan måste de betala en ny afgift för tillåtelsen att till gödningsämne använda den tång, som Atlantens vilda bränningar kastar upp på stranden, samt ytterligare en afgift för den mosse, ur hvilken de taga upp sin torf. Faktum är, att dessa menniskor måste betala mera för jorden, än de kunna afvinna den. De nödgas i sjelfva verket betala icke blott för nyttjanderätten till jorden och till hafvet utan äfven för nyttjanderätten till luften. Det, som brister i deras afgifter, ifylles, och de sättas i stånd att i goda tider draga sig fram, genom de få shillings, som förtjenas af qvinnorna, hvilka sticka strumpor, under det de bära sina fiskkorgar till och från försäljningsplatsen eller hafsstranden; genom det, som förtjenas af männen, hvilka begifva sig öfver till England hvarje år för att arbeta som skördemän; eller genom penningeförsändelser från män eller barn, som lyckats komma öfver till Amerika. I trots af deras sträfsamma idoghet är dessa menniskors fattigdom förfärande. I goda tider lyckas de nätt och jemt hålla sig öfver svältgränsen. I dåliga tider, när potatissjukan härjar, måste de äta sjögräs eller tigga understöd af fattigkassan eller af en välgörande verlds insamlingar. När de äro så förmögna, att de hafva några kycklingar eller en gris, tänka de icke mer på att äta dem, än Vanderbilt tänker på att äta sina femtiotusen-dollars kapplöpningshästar. De säljas för att hjelpa till att betala arrendet. I sjöarne kan man få se feta laxar, som gå upp från hafvet; men om hvar och en af dem vore af naturen märkt med inskriften, "Till Lord den och den, London, med helsningar från Gud Allsmäktig", kunde de icke vara mera oåtkomliga för dessa menniskor. De förnämsta bodar, som fin-

nas i byarne, bruka ha på lager några skålpund socker och te, fördelade i små paketer om några lod, litet mjöl, två eller tre röda kjortlar, litet groft kläde, några alnar flanell och några bomullstyg, litet knappar och tråd, ett par rullar dålig tobak och, måhända, en eller två buteljer af "nationaldrycken", gömda i jorden en bit från hyddan, så att bodegaren icke kan sättas i fängelse, om polisen lägger beslag på dem. Ty drottningen måste lefva, och armén måste underhållas, och de stora destillatörerna i Dublin och Belfast och Cork, hvilka finna ett så fördelaktigt monopol i accisen, hafva kyrkor att bygga och katedraler att restaurera. Så fattiga äro dessa menniskor, så föga finnes det i deras eländiga kojor, att en undersheriff, som år 1882 ombesörjde vräkningen af nära ett hundra familjer på samma plats, förklarade, att hela samlingens lösören icke voro värda mer än tre pund.

Men egendomsegarne — åh! egendomsegarne! — de lefva på helt annat sätt. När man färdas genom detta land, träffar man allt emellanåt på någon egendomsegares palatslika hufvudbyggnad, hvars präktiga marker äro inhägnade med höga murar. Träd inom dessa murar, och det är nästan som att komma in i en annan verld. Stora sträckor af rika sammetslena gräsmattor, prunkande blomstersängar, ståtliga alleer af hvalfbildande träd och ett vidlyftigt palats, försedt med alla lyxens håfvor, med stall, hundgårdar och bibyggnader af alla slag. Men ehuru de ega dessa praktfulla hemvist, bo de stora egendomsegarne på få undantag när i London eller Paris, eller tillbringa en del af året i de stora städerna och den öfriga delen i Schweiz eller Italien eller vid Medelhafvets stränder; tillfälligtvis gör någon af dem en tur öfver hit för att se vårt nya land med dess ypperliga tillfällen att placera penningar i obygder, hvilka snart skola bli lika värderika som engelska eller irländska egendomar. De behöfva icke arbeta; deras inkomster flyta in utan något arbete från deras sida — allt hvad de hafva att göra är att öda. Några skaffa sig samlingar af de värdefullaste taflor, några vurma för gamla böcker och betala fabelaktiga pris för sällsynta upplagor. Några af dem spela, några hålla stuterier för kapplöpningshästar och hafva dyrbara jakter, och några göra af med sina penningar på sämre sätt än dessa. Till och med deras förvaltare, hvilka hafva till sysselsättning

att utpressa arrendet af de arbetande irländarne, lefva öfverdådigt. Men alltsamman kommer från det, som förtjenas af just sådana menniskor, som nu utfattiga aflastas på våra kajer — från deras förtjenst eller från det, som de få från slägtingar i Amerika eller genom välgörenhetsbidrag.

Det är för att upprätthålla ett slikt plundringssystem, som Irland öfversvämmas med polismän och trupper, med spioner och angifvare, och ett folk, som kunde vara en väsentlig led af den britiska nationen göres för denna nation till ett bekymmer, en svaghet och en fara. Ur ekonomisk synpunkt äro de irländska egendomsegarne icke af mera nytta än lika många stora, glupska skadedjur — flockar af vargar, hjordar af vilda elefanter eller sådane drakar, som S:t Georg förmäles hafva dödat. De producera ingenting; de endast förtära och förstöra. Och de förstöra till och med mera än de förtära. Ty för att hålla folket i tygeln, medan man plundrar det, förvandlas Irland icke blott till ett läger af militärpolis och rödrockade soldater, utan förnödenhetsproducenterna, som beröfvas allt kapital genom denna utplundring af deras förtjenst och derigenom dömas till fattigdom och okunnighet, sättas ur stånd att producera de förnödenheter, som de kunde och skulle producera, om arbetet finge sin fulla lön och förnödenheterna lemnades åt dem, som framalstra dem. En sann statskonst skulle för visso drifva den satsen, att om någon skulle fösas ut ur ett land, borde det vara de, som blott förtära och förstöra; icke de, som producera.

Men engelska statsmän tänka annorlunda, och dessa irländska män och qvinnor till öfverlopps, detta affall af irländska män, qvinnor och barn — till öfverlopps och affall emedan Irlands egendomsegare icke hafva bruk för dem — *blifva* utfösta ur sitt eget land och aflastade på våra kajer. De hafva nått "de fries land och de tappres hem" just till den fjerde juli, då de kunna höra oafhängighetsförklaringen med dess ljudliga försäkran af de oförytterliga rättigheterna på nytt läsas upp vid vår årliga nationalfest.

Hafva de då sluppit ifrån det system, som i deras eget land gjorde dem till slafvar och menskligt afskräde? Icke alls. De hafva icke ens undkommit sina gamla egendomsherrars makt att taga ifrån dem deras mödors afkastning. Ty vi mottaga icke blott dessa de engelska, skotska och irländska egendomsegarnes öfverloppsförpaktare — vi mottaga egen-

domsegarne också. Samtidigt med utvandringen pågår en rörelse, som gör Storbritanniens godsherrar och kapitalister till egare af vidsträckta områden amerikansk jord. Redan nu finnes det knappast en stor jordegande familj i Storbritannien, som icke eger än större amerikanska egendomar, och de placera med allt större och större förkärlek sina penningar i amerikansk jord. De amerikanska egendomar, som tillhöra "deras nåder" och "my lords", äro ännu icke lika värdefulla som deras egendomar i hemlandet, men vår folkmängds naturliga förökning, påskyndad af invandringen, skall snart göra dem dertill.

Hvarje "öfverlopps" irländare, engelsman eller skotte, som sändes öfver hit, bidrager direkt till att drifva upp jordvärdet och jordräntan. Uppmuntrandet af emigrationen från det gamla landet till detta är en lysande tanke af dessa jordegare i två verldsdelar. De blifva qvitt menniskor, som de under hårda tider der hemma skulle hafva varit nödsakade att underhålla på ett eller annat sätt, och förminska, såsom de tro, missnöjets krafter, under det att de på samma gång öka värdet af sina amerikanska egendomar.

Det är icke otroligt, att några af dessa vräkta förpaktare här kunna få betala arrende till samma egendomsherrar, för hvilkas inkomsters förökande de så länge trälat i sitt gamla fädernesland; men vare sig detta blir fallet eller ej, verkar deras blotta hitkomst en stegring i efterfrågan på jord och sätter dessa egendomsherrar derigenom bättre i stånd att tvinga några andra af Förenta Staternas invånare att till dem öfverlåta en del af sin förtjenst i utbyte mot rättigheten att bo på amerikansk jord. Det är uteslutande i detta syfte och för detta ändamål, som Gamla Verldens egendomsegare uppköpa så mycket jord i den Nya. De åstunda den icke till att bo på; de föredraga att bo i London eller Paris, hvilket många af de förmögnare klasserna i Amerika nu lära sig göra. De åstunda icke bearbeta den; de ämna icke arbeta alls.* Allt hvad de åstunda med den är makt att affordra andra menniskor deras förtjenst, hvilken makt dess egande skall förläna, så snart vår folkmängd ökas något. Och med nuvarande förhållanden skall det icke dröja en eller två mansåldrar utan endast några få år, tills de skola blifva i stånd att af sina amerikanska egendomar draga till och med större inkomster än af sina irländska. Det vill

säga, de skola faktiskt ega flera amerikaner än de nu ega irländare.

Långt ifrån att dessa irländska invandrare skulle hafva undkommit det system, som utarmat och bragt till tiggarstafven massor af det irländska folket till fördel för ett litet fåtal, har systemet i sjelfva verket mera oinskränkt välde här än i Irland. Oaktadt vi hvarje fjerde juli uppläsa oafhängighetsförklaringen, ställa till mycket oväsen och fira en stor jubelfest, är den första af de oförytterliga rättigheter, med hvilka hvarje menniska blifvit begåfvad af sin skapare — den lika rätten till bruket af de naturelement, utan hvilka förnödenheter icke kunna produceras eller ens lifvet vidmakthållas — icke bättre erkänd hos oss, än den är i Irland.

Mycket har blifvit ordadt om det "irländska jordegarsystemet", liksom detta vore ett särskildt eller ett särskildt dåligt slag af jordegarskap. Så är icke fallet. Det irländska jordegarsystemet är ingalunda sämre än det engelska eller skotska eller amerikanska jordegarsystemet, ej heller äro de irländska jordegarne hårdare än alla sina likar. I allmänhet män med uppfostran och bildning samt vana vid ett beqvämt lif, äro de på det hela taget mindre fordrande mot sina underhafvande än deras arrendatorer äro mot de arbetare, till hvilka de i sin ordning utarrendera smärre jordlappar. De betrakta jorden såsom sin egen, det är allt, och förvänta sig inkomst af densamma; den förvaltare, som skickar dem den största inkomsten, betrakta de naturligtvis såsom den bäste förvaltaren.

När sådana irländska folkledare som mr Parnell och mr Sullivan komma öfver hit och hålla föredrag, orda de vidt och bredt om det "feodala jordegarsystemet" i Irland. Detta är helt och hållet humbug — ett försök att väcka den föreställningen, att det irländska jordegarsystemet skulle vara något helt annat än det amerikanska, på det att amerikanska jordegare icke må taga anstöt, under det att de irländska jordegarne utpekas. I Irland finnes ingenting, som kan kallas feodalt jordegarsystem. All makt, den irländske godsherren har, allt det tyranni, han utöfvar, härrör från hans eganderätt till jorden, från det lagliga erkännandet af att den är *hans* egendom. Om jordegarsystemet förefaller förhatligare i Irland än i England, är det blott emedan industrien der är mindre utvecklad, och emedan der finnas färre

mellanhänder mellan den, som plundras, och den, som får rofvet. Och om det irländska eller det engelska jordegarsystemet förefaller förhatligare än samma system i Amerika, är det blott emedan detta är ett nytt land, som ännu icke är fullständigt inhägnadt. Men i regeln hafva dessa "my lords" och "deras nåder", hvilka nu förskaffa sig vida större egendomar i Förenta Staterna än de hafva i sitt eget land, större makt som jordegare här än der.

I Irland har lagstiftningen under en följd af år gått ut på att inskränka godsherrens makt gent emot förpaktaren. I Förenta Staterna har han en i fullaste mått obegränsad makt att göra hvad han behagar med hvad honom tillhör. Arrendeafgiften närmar sig der nästan alltid värdet af det arrenderades afkastning. Det behöfves icke några tidsödande formaliteter för att erhålla ett vräkningsutslag, intet inkallande af distriktets fattigföreståndare. Den förpaktare, som egendomsherren önskar blifva qvitt, kan utdrifvas för ett minimum af utgifter och lagkostnader.

Newyork *Tribunes* "Broadway flanör *)" säger i förbigående bland sitt småprat:

"Domaren Gedney berättar mig, att han den förste innevarande månad utfärdade icke mindre än tvåhundrafemtio vräkningsutslag mot fattiga hyresgäster. Hans distrikt omfattar flera qvarter med den eländigaste samling af hyrkaserner, och han har fullt ut lika mycket obehagligt arbete af denna art som någon af hans yrkesbröder. Den förste maj är naturligtvis den värsta dagen för dylika ärenden, men i allmänhet utfärdas i början af hvarje månad åtminstone ett hundra sådana utslag. Och för dem, som gräma sig öfver lifvets småbekymmer, skulle icke något helsosammare läkemedel kunna föreskrifvas, än en tvungen närvaro vid en distriktsdomstol vid sådana tillfällen. Eländet blottas i sin yttersta nakenhet. Domaren Gedney säger vidare, att lidandet oftare orsakats af olyckor än af lättja eller utsväfningar. En man får värk i sin hand, hvilket håller honom hemma tills hans besparingar äro slut och alla hans tillhörigheter hos pantlånaren; så blifva hans barn sjuka eller dör hans hustru, och vice värden för huset, hvilken har bestämda

*) Öfverskrift på tidningens krönika.

föreskrifter af egaren, som måhända är i Europa och roar sig, vill inte vänta på hyran och stämmer honom.“

För någon tid sedan, när det var bistert kallt, läste jag i tidningarne en notis, som förtäljde, huru i staden Wilkesbarre i Pensylvanien en qvinna och hennes tre barn en natt funnos inkrupna i ett tomfat på en obebygd tomt, uthungrade och nästan ihjelfrusna. Historien var helt enkel. Mannen, som var utan arbete, hade gjort försök till tjufnad och satts i fängelse. Då deras hyra var obetald, hade värden vräkt dem, och de hade begifvit sig till tomfatet såsom den enda tillflykt de kände till. I Irland, uselt som der är, skulle fattigföreståndaren hafva varit skyldig närvara för att åtminstone erbjuda dem en tillflykt på fattighuset.

Dessa irländska män och qvinnor, som landsättas på våra kajer med två eller tre dollars i fickan, hafva de i någon mån friare tillgång till naturen här än i sitt eget land? Långt bort i Vestern, om de veta hvart de skola begifva sig och kunna förskaffa sig dit, hafva de det ännu en liten tid; men ehuru de rundt omkring Newyork få se en myckenhet obrukad jord, skola de finna att hvarje bit har egare. Låt dem taga sig för hvad arbete som helst, och de måste här liksom i hemlandet afstå en del af sin förtjenst för rättigheten att arbeta, och de måste betala någon annan mensklig varelse för rättigheten att bo. På det hela taget äro deras utsigter bättre här än der hemma, ty detta är ännu ett nytt land, och för ett århundrade sedan kantade våra nybyggen blott vestra kusten af en vidsträckt verldsdel. Men från Atlanten till Stilla hafvet hafva vi redan vårt menskliga afskräde, hvars omfång en del af dettå irländska menniskoafskräde säkerligen går att vidga. Hvart än man begifver sig öfver hela landet är “lösdrifvaren“ känd; och i denna hufvudstad finnes redan, såsom Sällskapet för den Ordnade Välgörenheten uppgifver, en qvarts million menniskor, som lefva af allmosor! Hvad skola vi efter några få års förlopp gifva för en plats, dit vi kunna forsla vårt afskräde? Skall det göra vår svårighet mindre, att vårt menskliga affall kan rösta?

TOLFTE KAPITLET.

Öfverproduktion.

Att, såsom den Franska Nationalförsamlingen förklarat, allmänna olyckor och styrelsens korruption hafva sin rot i okunnighet om, försummelse af och förakt för de menskliga rättigheterna, kan skönjas från hvilken synpunkt vi se.

Låtom oss betrakta denna "öfverproduktion", om hvilken vi så mycket höra talas — hvilken så allmänt får skuld för handelns tryckta ställning och svårigheten att finna anställning. Hvad kan väl, då vi komma att tänka närmare deröfver, vara orimligare än att i någon allmän mening tala om öfverproduktion? Öfverproduktion af förnödenheter, när allestädes råder en häftig kamp efter en större mängd af förnödenheter; när så många måste knappa in och sträfva och hitta på medel för att lifnära sig; när det råder fattigdom och verklig nöd inom stora klasser! Uppenbarligen kan det icke finnas öfverproduktion i någon allmän och absolut mening, förr än begäret efter förnödenheter är helt och hållet tillfredsställdt; förr än ingen behöfver flera förnödenheter.

Relativ öfverproduktion kan naturligt finnas. Produktionen af vissa nyttigheter kan blifva så stor i förhållande till produktionen af andra, att hela den producerade mängden af de förra ej kan utbytas mot en qvantitet af dessa senare, nog stor att gifva den vanliga afkastningen på det arbete och kapital, som tagits i anspråk för dess förande i marknaden. Men denna relativa öfverproduktion är blott en oproportionerlig produktion. Den kan härröra från en stegring i produktionen af ett visst slags föremål eller från en minskning i produktionen af andra slags föremål.

Hvad vi skulle kalla en öfverproduktion af ur — dermed

icke menande, att flera ur producerats än som behöfdes, utan att flera producerats än som kunde säljas för ett lönande pris — skulle sålunda blott vara en relativ öfverproduktion. Denna kunde uppstå genom en ökning i produktionen af ur, hvarmed förmågan att köpa ur icke hölle jemna steg; eller genom en nedsatt produktion af andra föremål, hvilken minskade förmågan att köpa ur. Huru mycket urproduktionen än växte inom de gränser, som åstundan efter ur uppställer, skulle den icke vara en öfverproduktion, om produktionen af andra föremål samtidigt växte tillräckligt för att medgifva, att en förhållandevis ökad mängd af andra föremål gåfves i utbyte mot den ökade mängden ur. Och huru mycket produktionen af ur än aftog, skulle en relativ öfverproduktion förefinnas, om produktionen af andra föremål samtidigt aftog i sådan proportion, att förmågan att gifva andra föremål i utbyte mot ur minskades i större grad.

Kortligen, en öfverproduktion af särskilda nyttigheter kan, förutsatt att åstundan fortfar, endast ega rum i förhållande till produktionen af andra nyttigheter, och kan orsakas af en otillbörligt stegrad produktion inom vissa industrigrenar, eller af en hämmad produktion inom andra. Men under det öfverproduktionens företeelser sålunda kunna uppstå genom orsaker, som direkt verka till produktionens ökning, eller genom orsaker, som direkt verka till dess hämmande, alldeles såsom ett par vågskålars jemnvigt rubbas genom tilläggandet eller borttagandet af en vigt, så finnes det vissa symptom, som tjena oss till ledning vid bestämmandet af, från hvilket af dessa båda slag af orsaker en rubbning härrör. Ty under det dessa olika orsaker inom ett begränsadt område och till en viss grad kunna alstra liknande verkningar, skola deras allmänna verkningar blifva vidt skilda. Produktionens stegring inom någon industrigren har benägenhet att framkalla en allmän stegring af produktionen; produktionens hämmande inom någon industrigren har benägenhet att framkalla ett allmänt hämmande af produktionen.

Detta kan ses af de olika allmänna verkningar, som åtfölja en stegring eller en minskning af produktionen inom samma industrigren. Låtom oss antaga, att genom upptäckten af nya grufvor, förbättringar af maskiner, en rubbning i de reglerande förhållandena eller någon annan orsak, en stor och

hastig stegring af kolproduktionen eger rum, och att den öfriga produktionen icke ökas i motsvarande mån. I en fri marknad faller då kolpriset. I följd häraf sättas alla kolförbrukare i stånd att något öka sin kolförbrukning och något öka sin konsumtion af andra föremål, hvarjemte produktionen genom de minskade kostnaderna uppmuntras inom alla de industrigrenar, som medelbart eller omedelbart medföra en användning af kol. Den allmänna verkan är sålunda att stegra produktionen och att alstra en benägenhet för återställandet af jemnvigten emellan kolproduktionen och produktionen af andra föremål genom att förstora produktionen i dess helhet.

Men låt kolgrufegarne och kolgrufbolagen, såsom de ofta göra, besluta att inställa eller nedbringa kolproduktionen i afsigt af höja prisen. Genast finna en stor mängd menniskor, som äro sysselsatta med att producera kol, sin köpförmåga dödad eller förminskad. Deras efterfrågan på de af dem vanligen brukade nyttigheterna går bort; efterfrågan och produktion inom andra industrigrenar minskas, och andra förbrukare äro i sin tur nödsakade att inskränka sin efterfrågan. Samtidigt sträfva de höjda kolprisen att öka produktionskostnaden inom alla kolförbrukande industrigrenar och att minska den mängd af så väl kol som andra föremål, hvilken kolafnämarne kunna taga i anspråk. Sålunda fortplantas trycket på produktionen genom alla industrigrenar, och när jemnvigten blifvit återställd mellan kolproduktionen och produktionen af andra föremål, har produktionen i sin helhet undergått en minskning.

All handel är, såsom vi böra erinra oss, ett byte af nyttigheter mot nyttigheter — penningen är endast en värdemätare och ett medel att på ett beqvämt och mindre dyrbart sätt verkställa bytet. Efterfrågan (hvilken är en annan sak än åstundan, enär den inbegriper köpeförmåga) är äskandet af föremål i byte mot ett jemngodt värde i andra föremål. Tillgång är erbjudandet af föremål i byte mot ett jemngodt värde i andra föremål. Dessa termer äro derför relativa; efterfrågan inbegriper tillgång, och tillgång inbegriper efterfrågan. Allt, som ökar mängden af de i byte mot andra föremål erbjudna föremålen, ökar tillgången och stegrar efterfrågan. Och, omvändt, allt som hämmar utförandet i marknaden af föremål, minskar tillgången och sänker efterfrågan.

Med hänsyn till den relativa tillgången och efterfrågan

på en viss nyttighet eller en viss grupp af nyttigheter kunna samma omedelbara verkningar utöfvas af en ökad tillgång på dessa nyttigheter som af en minskad tillgång på andra; men de allmänna verkningarne skola i förra fallet blifva, att handeln lifvas genom framkallandet af en större tillgång på andra nyttigheter och genom en stegrad total efterfrågan, i det senare åter, att handeln tryckes genom sänkningen af den totala efterfrågan och minskningen af tillgången. Förhållandet mellan jordbruksalster och fabriksvaror med afseende på tillgång och efterfrågan skulle sålunda kunna förändras i samma riktning och till samma utsträckning såväl genom gynsamma skördar eller förbättringar inom jordbruket, hvilka nedbragte priset på jordbruksalster i jemförelse med fabriksvaror, som genom inskränkningar i produktionen eller utbytet af fabriksvaror, hvilka höjde dessas pris i jemförelse med jordbruksalsterna. Men i det förra fallet skulle samhällets totalproduktion ökas. Det skulle icke blott uppstå en ökning i mängden af jordbruksalster, utan den ökade efterfrågan, som sålunda framkallats, skulle äfven egga produktionen af fabriksvaror; och samtidigt skulle denna uppblomstring af fabriksindustrin, genom att sätta de inom densamma sysselsatta i stånd att öka sin efterfrågan på jordbruksalster, återverka på jordbruket. I det senare fallet åter skulle totalproduktionen minskas. Stegringen i priset på fabriksvaror skulle tvinga landtmännen att inskränka sin efterfrågan, och detta skulle i sin ordning minska de inom fabriksindustrin sysselsattes förmåga att efterfråga jordbruksalster. Handeln skulle sålunda aftyna och produktionen hämmas i alla riktningar. Att så är förhållandet kunna vi se af de skilda allmänna verkningar, som goda skördar och dåliga skördar utöfva, ehuru höga pris kunna för någon enskild landtman godtgöra en knapp äring.

För att upprepa hufvudpunkterna: relativ öfverproduktion kan hafva sin grund i orsaker, som öka, eller i orsaker, som minska produktionen. Men ökad produktion inom en industrigren sträfvar att öka produktionen inom alla, att uppmuntra handeln och höja det allmänna välståndet; och hvarje härvid åstadkommen rubbning i jemnvigten måste oförtöfvadt utjemnas. Å andra sidan sträfvar minskad produktion inom en industrigren att inskränka produktionen inom alla, att nedtrycka handeln och sänka det allmänna välståndet; och den sålunda alstrade nedtryckningen sträfvar att

fortplanta sig inom vidare kretsar, allteftersom hämmandet af produktionen inom den ena industrigrenen efter den andra nedsätter förmågan att efterfråga andra industrigrenars produkter.

Hvar och en, som granskar de vidt utbredda företeelser, hvilka allmänt tillskrifvas öfverproduktionen, måste lätt finna från hvilken af dessa båda klasser af orsaker de härröra. Han skall inse, att de icke äro symptom af ett öfvermått af produktion utan af en inskränkning och strypning af produktionen.

Det finnes hos oss mycket, som inskränker produktionen, omedelbart och medelbart, ty produktion inbegriper, såsom vi böra erinra oss, lika väl transporten och utbytet som förfärdigandet af föremålen. Och de band, som läggas på handeln eller något af dess hjelpmedel, kunna verka lika hämmande på produktionen som de band, hvilka påläggas jordbruket och industrin. Den tulltaxa, som vi upprätthålla i full afsigt att hämma vår utländska handel och inskränka våra egna produkters fria utbyte mot andra nationers, verkar indirekt såsom en hämsko på produktionen. På samma sätt verka de monopol, som vi skapat eller tillstadt att växa upp, och hvilka uppbära sin tull af den inhemska handeln, genom intriger och sammanslutningar förminska tillförseln och på konstlad väg höja prisen; under det att de skatter, som enligt systemet för vår inre statshushållning påläggas vissa tillverkningar, direkt verka hämmande på produktionen. *)

---

*) Huruvida skatter på spritvaror och tobak kunna försvaras på andra grunder, hörer icke hit. Hvad Adam Smith säger i ämnet, torde likväl vara värdt att anföra.

"Rådfråga vi erfarenheten tyckes billigt pris på vin gifva anledning till nykterhet, icke till dryckenskap. Invånarne i vinländer äro i allmänhet Europas nyktraste folk, t. ex. spaniorerna, italienarne och invånarne i Frankrikes södra provinser. Menniskor göra sig sällan skyldiga till öfverdrift i det, som är deras dagliga kost. Ingen gifver sig sken af frikostighet och godt kamratskap genom att bjuda på en dryck, som är så billig som svagdricka. I de länder deremot, som på grund af ytterlig hetta eller köld icke frambringa drufvor, och hvarest vinet följaktligen står högt i pris och är en läckerhet, är dryckenskapen en allmän last; så är förhållandet bland de nordliga nationerna och alla de, som bo mellan tropikerna — negrerna på Guinea-kusten t. ex. När ett franskt regemente förflyttas från Frankrikes nordliga provinser, der vinet är temligen dyrt, till dess sydliga, der det är mycket billigt, lockas soldaterna (en iakttagelse, som jag ofta hört omtalas)

Likaledes hämmas produktionen genom de direkta skatter, som upptagas af våra stater, grefskap och städer, och hvilka tillsamman öfverstiga beskattningen genom förbundsregeringen. Dessa skatter påläggas i allmänhet all förmögenhet, såväl fast som lös, efter samma grunder och träffa dels jorden, som icke är resultat af produktion, och dels föremål, hvilka äro resultat af produktion; men alldenstund härvid icke blott byggnader och förbättringar beskattas, utan äfven den bebygda och förbättrade jorden i allmänhet åsättes ett långt högre beskattningsvärde — merendels ojemförligt mycket högre än för obrukad jord af samma beskaffenhet *), — verka äfven de skatter, som träffa jordvärdet, i hög grad afskräckande från produktion.

Att producera, att förbättra belägges sålunda med böter. Vi behandla i sjelfva verket den person, som producerar eller samlar rikedom, liksom om han begått något, hvarifrån vi i det allmännas intresse borde afskräcka honom. Om ett hus uppföres, en ångbåt eller en fabrik bygges, framkommer uppbördsmannen för att bötfälla de personer, som företagit sig dylika saker. Om en landtman slår sig ned på obesatt jord, som icke lemnar något tillskott till samhällsförmögenheten, utverkar sig besittningsrätt till den, odlar den, betäcker den med skördar eller sätter upp den med kreatur, så låta vi honom icke blott betala, för att han härigenom ökat för-

---

i början till utsväfningar genom det billiga priset på godt vin och den ovanliga njutningen deraf; men efter några månaders vistelse derstädes blir större delen af dem lika nykter som de öfriga invånarne. Skulle tullen på utländska viner och accisen på de vanliga ölsorterna med ens upphäfvas, torde detta på samma sätt i Storbritannien gifva anledning till en ganska allmän dryckenskap bland folkets mellersta och lägre klasser, hvilken troligen dock snart skulle efterträdas af en varaktig och nästan allmän nykterhet. För närvarande är dryckenskapen ingalunda en last, som förekommer bland förnämt folk eller bland dem, som utan svårighet kunna bestå sig de dyrbaraste rusdrycker. En gentleman, som berusat sig af öl, har man knappast någonsin sett hos oss. Tvånget på vinhandeln i Storbritanien synes dessutom icke vara så mycket beräknadt på att hindra folk från att gå till ölstugan, som från att gå dit, der de kunna köpa de bästa och billigaste spritvarorna." — "Wealth of Nations", bok IV kap. III.

*) Detta har uppkommit på grund af den vidt utbredda men ytterligt falska uppfattningen, att egendom endast bör betala skatt i förhållande till den inkomst den lemnar. I Storbritanien har detta tillvägagående nått en sådan höjd af orimlighet, att obegagnad jord icke betalar någon skatt, huru värdefull den än må vara.

mögenheten, utan än ytterligare afskräckande honom från dylika företag beskatta vi honom vida mer för värdet af hans jord än vi beskatta en person, som håller ett lika stort stycke i lägervall. Sparar en person, tjena våra skatter att straffa honom för hans sparsamhet. På så sätt hämmas produktionen i alla riktningar.

Men detta är icke allt. Det finnes hos oss en än större hämsko på produktionen.

Om det i universum finnas öfverlägsna andar, hvilka syssla med studiet af dess oändliga under och stundom undersöka den fläck vi bebo med en lika forskande vetgirighet, som den våra vetenskapsmän visa vid sina mikroskopiska iakttagelser på en vattendroppes invånare, så måste de högligen förbluffas öfver det sätt, hvarpå befolkningen är fördelad i vårt land. I våra städer finna de menniskorna så tätt sammanpackade, att de bo öfver hvarandra i lager; på landet se de dem så långt isärskilda, att de gå miste om alla de fördelar ett grannskap erbjuder. De se byggnader resa sig i våra städers utkanter, under det att långt fördelaktigare tomter förblifva obebygda. De se män förflytta sig stora afstånd för att odla jord, under det att en myckenhet odlingsbar jord finnes i de trakter, från hvilka de komma, och i dem, genom hvilka de draga. Och då dessa högre andar betrakta denna kolonisationsprocess genom det slags mikroskop de nu kunna behöfva för att iakttaga sådana varelser som vi, måste de lägga märke till, att dessa nybyggare merendels i stället för att söka hvarandras närhet lemna stora stycken onyttjad jord emellan sig. Om det i universum finnes några sällskap, som stå i samma förhållande till oss som våra lärda sällskap till myrorna och infusionsdjuren, måste dessa företeelser leda till otaliga sällsamma teorier.

Man föreställe sig staden Newyork, sedd i fågelperspektiv från en ballong. Husen resa sig skyhögt — åtta, tio till och med femton våningar, lager på lager af menniskor, den ena familjen öfver den andra, lefvande utan tillräckligt vatten, utan tillräckligt ljus eller luft, utan lekplats eller andrum. Byggnaderna stå så tätt, att gatorna se ut som smala sprickor i tegel och murbruk, och från gata till gata sträcka sig de solida qvarteren, tills de nästan mötas; i de nyare stadsdelarne skiljas baksidorna af de lägenheter, som vetta

åt en gata, från baksidorna af dem, som vetta åt en annan gata, endast genom ett mellanrum af tjugu fot, blott en springa i murverket, genom hvilken en solstråle knappt midt på dagen kan tränga sig ned. Rundt omkring staden, ej allt för långt från dess medelpunkt, finnes likväl en myckenhet obebygd mark; i sjelfva verket är icke hälften af jorden inom stadens gränser bebygd; och många qvarter med höga hyrkaserner omgifvas af obebygda tomter. Om förbättrade teleskop kunde på en annan planet visa oss sjöar, hvilkas vatten här och der reste sig i höga pelare i stället för att förete en jemn, endast af vinden krusad yta, så skulle detta knappt förbrylla oss mera, än dessa företeelser måste förbrylla sådana utomjordiska väsen som jag förutsatt. Huru kommer det sig, kunde de med rätta spörja, att folkökningens tryck, som lagrar den ena familjen öfver den andra och reser sådana skyhöga magasin och fabriker, icke betäcker denna lediga jord med byggnader och med hem? Någon hämmande orsak måste det gifvas; men de torde finna det brydsamt att säga hvilken.

Likväl skulle en Söderhafvets öbo — en af det gamla hedniska slag, hvilket vi vid civiliserandet i det närmaste utrotat, kunna framställa en gissning. Om någon af deras höfdingar förklarade en plats eller ett föremål tabu, vågade ingen af gemene man bland dessa vidskepliga vildar använda eller komma dem nära. Han måste förr gå en omväg på flere mil än sätta sin fot på en tabu-förklarad stig; måste förr förtvina eller dö af törst, än dricka af en tabu-förklarad källa; måste gå hungrig, ehuru en tabu-förklarad lunds frukter ruttnade på marken inför hans ögon. En öbo från Söderhafvet skulle säga, att denna onyttjade mark måste vara "tabu". Och han skulle icke vara långt från sanningen. Denna mark är onyttjad helt enkelt derför, att den är förbannad genom den form af tabu, som vi vidskepligt vörda under namn af "enskild egendom".

Det höga priset på jord är den osynliga skranka, hvarförutan byggnader skulle resa sig och staden utbreda sig, och detta pris stiger allt mera ju tydligare man inser, att en växande befolkning behöfver jorden. Ju starkare derför drifkraften till jordens benyttjande är, dess högre är den skranka, som uppreser sig deremot. Hyrkaserner byggas emellan lediga tomter, derför att det pris, som måste betalas för jorden, är så högt, att de, som icke hafva stora tillgångar,

måste bo den ena familjen öfver den andra för att vara sparsamma i sitt bruk af jorden.

Inom alla våra städer utöfvar sålunda jordvärdet, som stiger icke blott med dessas tillväxt utan äfven med utsigterna för tillväxt, en hämmande inverkan på byggnadsföretag och förbättringar; på landsbygden uppenbara sig dess verkningar under en annan form. I stället för att otillbörligen hoptränga menniskor, skiljer det dem otillbörligen åt. Förhoppningen på vinst genom jordvärdets stegring föranleder dem, som inlösa ny jord, att icke nöja sig med hvad de på fördelaktigaste vis kunna bruka, utan i stället förskaffa sig så mycken jord de kunna, äfven om de måste lemna en stor del af den onyttjad; och stora trakter tagas i besittning af personer, hvilka icke ens gifva sig sken af att bruka någon del deraf, utan blott beräkna att förtjena på andra, som med tiden skola drifvas att bruka dem. På så sätt kringsprides befolkningen till förfång icke blott för all den beqvämlighet, förfining, trefnad och uppmuntran, som ett grannskap medför, utan äfven till stort förfång för produktionsförmågan. De extra omkostnaderna för byggande och underhåll af vägar och jernbanor, de större afstånd, som varor måste fraktas, de svårigheter afsöndringen uppställer för den samfärdsel menniskor emellan, hvilken är nödvändig äfven för de enklare formerna af modern produktion, allt detta hämmar och minskar produktionen. Alldeles på samma sätt som det höga jordvärdet i och omkring en stor stad lägger hinder i vägen för byggnadsföretag, så försvåras jordförbättringar genom en stigning i åkerbruksjordens värde. Ju högre jordvärdet är, dess mera kapital behöfver landtmannen, om han köper kontant; eller, om han köper på afbetalningar eller arrenderar, dess mera måste han hvarje år afstå af sin förtjenst. Menniskor, som med ifver skulle förbättra och odla jord, om den kunde fås mot blotta brukandet, afvisas sålunda för att vandra långa sträckor och öda sina medel på spanandet efter bättre tillfällen; för att fylla deras leder, som söka anställning såsom daglönare; för att gå tillbaka till städerna eller de fabriksidkande byarne i sin sträfvan att förtjena sitt uppehälle; eller för att förblifva sysslolösa, ofta under långa tider och stundom ända tills de blifva ytterligt demoraliserade och sämre än onyttiga lösdrifvare.

Så hämmas produktionen inom de yrken, som bilda grund-

valen för alla andra. Detta hämmande af produktionen af vissa förnödenheter minskar efterfrågan på andra, och sålunda fortplantas verkningarne från en industrigren till en annan, framaflande de företeelser, hvilka gå under namnet öfverproduktion, men hvilka ursprungligen äro att hänföras till hämmad produktion.

Och när nu jordvärdet sträfvar att stiga icke blott med befolkningens och förmögenhetens tillväxt utan äfven med utsigten till en dylik tillväxt, så har denna stigning en ständig benägenhet, företrädesvis inom snabbt tillväxande länder, att öfverskrida den punkt, vid hvilken arbete och kapital med fördel kunna inlåta sig i produktion, och det enda hindret härför är arbetets och kapitalets vägran att göra detta. Denna benägenhet blir särskildt stark på regelbundet återkommande tider, vid hvilka spekulationsfebern är hög, och leder slutligen till en allmän och plötslig inskränkning af produktionen; denna fortplantar sig (genom att inskränka efterfrågan) genom alla grenar af industrin och är den hufvudsakliga orsaken till de skakningar, hvilka äro bekanta under namn af handels- och industrikriser, och som kännetecknas af kapitalförluster, arbetslöshet, varulager, som blott kunna säljas till underpris, samt nöd och lidande inom vida kretsar. Det är sant, att andra band på de produktiva krafternas fria verksamhet tjena att framkalla, förstärka och vidmakthålla dessa slitningar inom det industriella systemet, men att den förut antydda orsaken är den hufvudsakliga och ursprungliga, tror jag icke kan vara något tvifvel underkastadt.

Ännu tydligare är måhända detta: Att från hvilken orsak rubbningar i de industriella och kommersiella förhållandena ursprungligen än må komma, så skulle dessa periodiska kriser, under hvilka efterfrågan och tillgång tyckas oförmögna att möta och täcka hvarandra, icke kunna blifva så vidt utbredda och ihållande, derest de produktiva krafterna hade fritt tillträde till jorden. Något sådant som en allmän och långvarig stockning af kapital och arbete skulle icke kunna ega rum, om detta naturliga utlopp stode öppet. I samma ögonblick som symptom till relativ öfverproduktion uppenbarade sig inom någon industrigren, skulle kapitalet och arbetet vända sig till de yrken, som afvinna jorden förnödenheter, samt derigenom bringa lättnad.

Häraf kunna vi inse, att dessa allmänna olyckor, som vi

benämna "stillestånd i affärerna" och "dåliga tider", dessa allmänna olyckor, som i svårare fall orsaka större förlust och lidande än stora krig, härröra från okunnighet om och förakt för de menskliga rättigheterna; från ringaktning för alla menniskors lika- och oförytterliga rättighet att fritt vända sig till naturen för tillfredsställandet af sina behof och att för eget bruk behålla fulla afkastningen af sitt arbete.

TRETTONDE KAPITLET.

Arbetslöshet.

Vi hafva redan sett huru förakt för de menskliga rättigheterna är hufvudfaktorn vid tillkomsten af de stora förmögenheter, hvilkas uppväxt är ett så utmärkande drag i vår utveckling. Och lika klart kunna vi inse, att fattigdom och pauperism stamma från samma orsak. Lösdrifvaren är millionärens komplement.

Betrakta denna hemska företeelse, lösdrifvaren — en uppenbarelse mera hotande för republiken än fiendtliga arméer och flottor stadda på förödelsens stråt. Hvad är lösdrifvaren? I begynnelsen är han en arbetsduglig menniska, som är villig att arbeta för tillfredsställandet af sina behof; då han icke kan skaffa sig arbete der han är, begifver han sig ut att söka arbete; då han misslyckas i sitt sökande, drifves han af dessa trängande behof på ett senare stadium att tigga eller stjäla, sedan förlorar han aktningen för sig sjelf och förlorar dermed allt, som lifvar, uppmuntrar och eggar en menniska till att sträfva och arbeta; han blir en landstrykare och ett utskum — en giftig paria, utkräfvande hämd på samhället för den orätt han bittert men obestämdt känner att samhället tillfogat honom.

Likväl är lösdrifvaren, känd såsom han är från Atlanten till Stilla hafvet, endast en del af företeelsen. Bakom honom, ehuru icke framträdande utom under hvad vi kalla "dåliga tider", stå äfven under hvad vi betrakta som normala tider en stor skara arbetslöse arbetare, som äro oförmögna, ohågade eller ännu icke nödtvungna att stryka landet omkring, men hvilka hafva samma förhållande till lösdrifvaren som undervattensdelen af ett isberg har till den långt mindre del, hvilken synes öfver ytan.

Den svårighet att finna arbete, hvarför så många äro utsatta, som med glädje skulle arbeta för sina behofs tillfredsställande, är så allmän, att den ej väcker någon förvåning eller framkallar någon undersökning för så vidt den icke stegras i någon ovanligare grad. Vi äro så vana dervid att vi, oaktadt vi alla veta, att arbetet i och för sig är motbjudande och att det ännu aldrig funnits en mensklig varelse, som åstundat arbete för arbetets skull, hafva fått förvana att tänka och tala, som om arbetet vore i sig sjelft en välgerning. Denna uppfattning är så djupt rotad i det allmänna åskådningssättet, att vi vidhålla en politik, hvars grundtanke är, att ju mera arbete vi göra för främmande nationer och ju mindre vi tillåta dem göra för oss, dess bättre skola vi hafva det ställdt; offentligt och enskildt höra vi män prisas och företag förespråkas, emedan de "skaffa tillfälle till arbete", och många finnas, hvilka med mer eller mindre bestämdhet hålla före, att arbetsbesparande uppfinningar hafva verkat skadligt genom att minska mängden af arbete, som skall utföras.

Arbetet är tydligen icke ett ändamål utan ett medel; förr än de menskliga behofven äro tillfredsställda, kan det tydligen icke blifva någon verklig brist på arbete, enär detta blott är ett medel för tillfredsställandet af materiella behof. Huru skola vi då förklara de ögonskenliga fakta, hvilka leda menniskor att tänka och tala liksom om arbetet i sig sjelft vore något eftersträfvansvärdt?

När vi betänka att arbetet är frambringaren af alla förnödenheter, skaparen af alla värden, är det då icke förunderligt, att arbetet skall röna svårighet vid att finna sysselsättning? Att mot nyttigheter utbyta det, som gifver värde åt alla nyttigheter, borde vara det vissaste och lättaste af alla byten. Den som önskar utbyta arbete mot föda eller kläder eller något annat af de mångfaldiga föremål, som arbetet frambringar, liknar den, som önskar byta guldstoft mot mynt, bomull mot tyg eller hvete mot mjöl. Nej, detta är knappast en träffande jemförelse; ty, efter som vid ett byte af arbete mot nyttigheter betingelserna vanligen äro, att arbetet lemnas först, så lofvar i allmänhet den person, som erbjuder arbete i utbyte, att han skall producera och lemna värde innan han får något värde.

Då detta är förhållandet, hvarför är icke arbetsgifvarnes

täflan om att erhålla arbetare lika stor som arbetarnes täflan om att finna anställning? Huru kommer det sig, att vi icke snarare betrakta den person, som förrättar arbete, såsom den tackvärda parten än den person, hvilken, såsom vi säga, skaffar arbete?

Så skulle det med nödvändighet vara om vi framstälde hela förhållandet, när vi säga att arbetet är förnödenhetsproducenten. Men arbetet är förnödenhetsproducenten endast i den mening, att det är den aktive produktionsfaktorn. För att kunna producera förnödenheter måste arbetet hafva tillgång till förut befintliga ämnen och naturliga krafter. Menniskan eger ej förmåga att frambringa något af intet. Hon kan icke skapa en atom af materia eller vara ursprung till den minsta rörelse. Så stor förmåga hon än har att omgestalta materien och tillgodogöra sig kraften, är denna dock blott en förmåga att afpassa, förändra eller åter sammanställa det, som förut finnes till. Beståndsdelarne af den hand, med hvilken jag skrifver dessa rader, liksom af det papper, hvarpå jag skrifver, hafva förut utgjort beståndsdelar af andra menniskor och andra djur, af växter, jordarter, klippor, atmosferer, sannolikt äfven af andra himlakroppar och andra solsystem. Och ett motsvarande förhållande eger rum med den kraft, som framdrifver min penna. Allt hvad vi veta om den är, att den verkat och återverkat genom, som det tyckes oss, en evig kretsgång och synes komma till denna planet från solen. Tillintetgörelse af materia och rörelse är liksom skapelse af materia och rörelse otänkbar för oss.

På något hemlighetsfullt sätt, hvilket hvarken fysiologernas forskningar eller filosofernas spekulationer sätta oss i stånd att fatta, vinner hos det menskliga väsendet det medvetna, tänkande förnuftet för begränsad tid och i begränsadt mått herravälde öfver den materie och rörelse, som innefattas i den menskliga organismen. Förmågan att sammandraga och utspänna de menskliga musklerna är den upprinnelsekraft, hvarmed menniskoanden verkar på den materiella verlden. Genom utöfvandet af denna kraft tillgodogöras andra krafter, och materiens former och förhållanden förändras i öfverensstämmelse med menskliga önskningar. Men huru stor förmåga att inverka på och bruka den yttre naturen det menskliga förnuftet sålunda än vinner — och vi börja nu först göra oss ett begrepp om, huru stor denna kan blifva

— är den allt jemt blott en förmåga att inverka på och bruka det, som förut finnes till. Utan tillgång till den yttre naturen, utan förmåga att tillgodogöra sig hennes ämnen och krafter skulle menniskan icke blott vara oförmögen att frambringa något, utan hon skulle till och med utplånas ur den materiella verlden. Hon är sjelf, till sin fysiska varelse åtminstone, blott en föränderlig form af materien, en öfvergående rörelsemodus, som beständigt måste söka vilkoren för sin fortvaro i naturens förrådskamrar.

I brist på något af dessa tre element, jord, luft och vatten, kunde menniskan icke finnas till; men hon är företrädesvis ett landtdjur, lefvande på jordens yta och hemtande sina hjelpmedel derifrån. Ehuru hon är i stånd att befara oceanen och en dag torde blifva i stånd att befara luften, kan hon endast göra detta genom att benyttja sig af från jorden hämtadt material. Jorden är för henne det stora förrådshus och den kraftbehållare, som hon för sina behof måste anlita. Och efter som förnödenheterna utgöra naturens råämnen och produkter, hvilka blifvit tillgodogjorda och omgestaltade genom menskliga bemödanden, så att de blifvit tjenliga för tillfredsställandet af menskliga begär *), så är arbetet den aktiva faktorn vid förnödenheternas frambringande, men jorden är den passiva faktorn, utan hvilken arbetet hvarken kan frambringa eller hafva tillvaro.

Allt detta är så ögonskenligt, att det torde synas spild tid att framhålla det. I detta ögonskenliga faktum ligger likväl förklaringen på den gåta, som för så många tyckes ett hopplöst hufvudbry — arbetarfrågan. Hvad som är oförklarligt, om vi förlora ur sigte menniskans ovilkorliga och beständiga beroende af jorden, är klart, när vi erkänna detta.

Låtom oss föreställa oss, så godt vi kunna, det menskliga samhället i en verld, som liknar vår egen med den väsentliga skilnaden, att de menskliga invånarne i denna tänkta verld kunna uppehålla sig i luften och af luftens ämnen genom sitt arbete frambringa hvad de behöfva till näring och bruk. Jag afser icke att antaga ett sakernas

---

*) Ingenting kan räknas såsom förnödenhet, huru stor dess nytta än må vara, så framt det icke kräfver arbete för sitt frambringande; ej heller kan något, huru mycket arbete än kräfts för dess frambringande, bevara karaktären af förnödenhet längre än det kan tillfredsställa ett begär.

tillstånd, under hvilket menniskorna skulle sväfva omkring likt fåglar i luften eller fiskar i hafvet, fyllande det animala lifvets enkla behof med hvad de kunde snappa upp. Jag söker blott antaga ett tillstånd, under hvilket menniskorna äro frigjorda från det ovilkorliga beroendet af jorden såsom uppehållsplats och förrådskammare för material och krafter. Vi vilja antaga arbetet vara lika nödvändigt som hos oss, de menskliga begären lika obegränsade som hos oss, arbetets accumulerande förmåga lika gynsam för kapitalets verksamhet som hos oss och arbetets delning lika långt drifven som hos oss — med den enda skilnaden att (då tanken på att göra anspråk på luften såsom enskild egendom icke fallit någon in) ingen mensklig varelse skulle nödgas träffa aftal med en annan för att få en hviloplats och erhålla tillgång till det material och de krafter, utan hvilka arbetet icke kan producera. Huru vidt arbetsfördelningen än drifvits, huru mycket kapitalet än hopat sig, eller huru långt arbetsbesparande uppfinningar än hunnit, skulle det under ett sådant sakernas tillstånd aldrig kunnat inträffa, att tillgången på arbete öfversteg efterfrågan; det skulle aldrig vara svårt att finna sysselsättning; och man skulle aldrig blifva vittne till att villiga män, som i sina egna hjernor och muskler egde förmåga att fylla sina och sina familjers behof, likväl nödsakades att tigga arbete eller almosor. Då det stode i hvar och en arbetsför persons makt att rikta sitt arbete omedelbart på tillfredsställandet af sina behof utan att begära någon annans tillstånd, kunde den täflan på lif och död aldrig uppstå, i hvilken menniskor, som måste finna sysselsättning eller svälta ihjel, tvingas att underbjuda hvarandra.

I efterfrågan på särskilda nyttigheter och tjenster torde det visserligen kunna uppstå vexlingar, hvilka skulle frambringa vexlingar i efterfrågan på arbete inom olika yrken och komma lönerna inom dessa yrken att i någon mån stiga öfver eller falla under det allmänna medelståndet, men arbetets förmåga att sysselsätta sig sjelf, tillfället till obegränsad utvidgning inom de ursprungliga näringarne, skulle låta arbetet lämpa sig efter dessa vexlingar utan förlust eller lidande, ja, med en sådan lätthet, att de knappast skulle märkas. Ty yrkena öfvergå i hvarandra genom omärkliga skiftningar, oafsedt huru långt arbetsfördelningen må vara drifven — eller snarare, ju längre drifven arbetsfördelning,

dess mindre märkbar öfvergång — så att det inom hvarje yrke finnes tillräckligt många, som lätteligen kunna gå öfver till andra yrken, för att sådana sammandragningar och utvidgningar beqvämt skulle medgifvas, som kunde förekomma under ett fritt tillstånd. Möjligheten af obegränsad utvidgning inom de ursprungliga yrkena, hvars och ens förmåga att vinna sitt uppehälle genom hänvändning till dem skulle framkalla elasticitet inom hela det industriella systemet.

Under sådana förhållanden kunde kapitalet icke förtrycka arbetet. För närvarande åtnjuter kapitalet vid hvarje tvist mellan kapital och arbete den ofantliga förmånen af att vara bättre i stånd att vänta. Kapitalet förspilles då det är sysslolöst; men arbetet svälter ihjel. Der arbetet alltid kunde sysselsätta sig sjelft, skulle kapitalet hafva de svagaste vapnen i striden, och det öfverskott af sysslolöst arbete, hvilket nu sätter kapitalet i stånd att ingå så fördelaktiga köp med arbetet, skulle icke förefinnas. Den, som önskade få andra att arbeta för sig, skulle icke finna menniskor, som trängdes om anställningen, utan då alla arbetare redan voro sysselsatta, skulle han för att locka dem i sin tjenst vara nödsakad att erbjuda dem en högre förtjenst, än de kunde förskaffa sig på egen hand. Det skulle snarare blifva en täflan emellan arbetsgifvare för att erhålla arbetare än emellan arbetare för att få sysselsättning, och sålunda skulle den vinst, som kapitalets hopande gifver vid produktionen (utom hvad som vore af nöden för att betrygga kapitalets hopande och produktiva användning), ytterst gå till arbetet. Under ett sådant sakläge skulle vi icke anse, att den, som sysselsatte en annan, dermed bevisade honom en ynnest, utan den, som arbetade för en annan, skulle i våra ögon vara den tackvärde parten.

Förutsättningen att det under dylika förhållanden skulle kunna förefinnas en sådan ojemnhet i egendomsfördelningen, som den vi nu ha för ögonen, skulle vara djerfvare än vårt antagande, att luften i stället för jorden vore det element, från hvilket förnödenheter hufvudsakligen tagas. Men förutsatt att de befintliga ojemnheterna öfverflyttades till ett sådant tillstånd, är det tydligt att stora förmögenheter kunde föga uträtta och blott kunde fortvara en kort tid. Der det alltid finnes arbete, som söker sysselsättning på hvilka vilkor som helst; der massorna blott förtjena ett knappt lifsuppehälle och afsked från anställning innebär bekymmer och um-

bäranden, eller till och med tiggeri och svält, hafva dessa stora förmögenheter en vidunderlig makt. Men huru skulle ett hundra eller fem hundra millioner kunna sätta sin egare i stånd att utpressa eller tyrannisera under ett sådant sakernas läge, att det icke fans något sysslolöst arbete, att hvar och en kunde försörja sig sjelf och sin familj utan fruktan eller gunst?

Den öfre qvarnstenen ensam kan icke mala. För att den skall kunna göra detta, behöfves lika väl den undre qvarnstenen. Intet mått af kraft skall krossa ett äggskal, om den blott verkar från en sida. Lika litet skulle kapitalet kunna pressa arbetet så länge naturliga tillfällen stode arbetet öppna; och i en verld, der naturliga ämnen och tillfällen voro lika tillgängliga för alla, som luften är för oss, kunde det icke förekomma någon svårighet att finna sysselsättning, inga villiga händer parade med hungriga magar, ingen lönernas sträfvan mot ett minimum, vid hvilket arbetaren blott skulle kunna hålla lifvet uppe. I en sådan verld skulle vi icke mera tänka på att tacka någon för att vi finge sysselsättning, än vi här tänka på att tacka någon för att vi få luft.

Att skaparen lika lätt kunde hafva satt oss i en sådan verld jag nu sökt teckna som i den här verlden, tviflar jag icke på. Hvarför han icke har gjort det, kan man emellertid fatta. En sådan verld skulle vara bäst för dårar. Denna är den bästa för menniskor, som vilja bruka det förnuft, hvarmed de blifvit begåfvade. Härom skall jag emellertid tala längre fram. Genom att bedja mina läsare söka föreställa sig en verld, der naturliga tillfällen voro lika "tillgängliga som luften", har jag nu velat uppvisa, att den skranka, som hindrar arbetet från att fritt bruka jorden, är den undre qvarnsten, mot hvilken arbetet males, den verkliga orsaken till de svårigheter, som ligga i öppen dag inom hela den industriella organisationen.

Men det torde kunna sägas, såsom jag äfven ofta hört sägas: "Vi behöfva icke alla jord? Vi kunna icke alla blifva jordbrukare!"

Härpå svarar jag, att vi *behöfva* alla jord, ehuru måhända på skiftande sätt och i olika grad. Utan jord kan ingen mensklig varelse lefva; utan jord kan ingen mensklig verksamhet bedrifvas. Åkerbruket är icke den enda användnin-

gen af jorden. Det är en bland många. Och liksom den öfversta våningen af en stor byggnad lika visst hvilar på jorden som den understa, så är arbetaren lika visst en brukare af jorden som landtmannen. Liksom alla förnödenheter i grund och botten äro resultanter af jord och arbete, så är all produktion till sin kärna ett nedläggande af arbete på jorden.

Ej heller är det sant, att vi icke alla kunde blifva jordbrukare. Detta *är* den enda sak, som vi alla kunde blifva. Om alla menniskor vore köpmän eller skräddare eller fabriksarbetare, skulle alla menniskor svälta ihjel. Men det har funnits och gifves ännu samhällen, inom hvilka alla hemta sitt uppehälle direkt från naturen. De yrken, som direkt hänvända sig till naturen, äro de ursprungliga yrken, ur hvilka, allt efter som samhället går framåt, alla andra utveckla sig. Huru sammansatt den industriella organismen än må vara, måste dessa alltid förblifva grundyrkena, på hvilka alla andra yrken hvila, alldeles såsom de öfre våningarne af en byggnad hvila på grunden. Nu liksom tillförene "föder landtmannen alla". Och arbetets ställning inom dessa första och mest omfattande yrken bestämmer med nödvändighet arbetets allmänna ställning, på samma sätt som hafvets yta bestämmer dess armars och vikars yta. Der det är stor efterfrågan på arbete inom jordbruket och lönerna äro höga, der måste det snart inom alla yrken blifva stor efterfrågan på arbete, och höga löner. Der det är svårt att finna sysselsättning inom jordbruket och lönerna äro låga, der måste det snart inom alla yrken blifva svårt att erhålla sysselsättning, och låga löner. Hvad som bestämmer efterfrågan på arbete och lönernas höjd inom jordbruket är uppenbarligen arbetets förmåga att sysselsätta sig sjelf — det vill säga den lätthet, hvarmed jord kan erhållas. Detta är orsaken till, att i nya länder, der jord lätt kan fås, lönerna icke blott inom åkerbruket utan inom alla yrken äro högre än i gamla länder, der det är svårt att få jord. Och häraf förklaras att lönerna falla och svårighet att finna sysselsättning uppstår, allt efter som jordvärdet stiger.

Detta kan hvar och en se, som blott vill blicka omkring sig. Svårigheten att finna sysselsättning, förhållandet att inom alla yrken tillgången på arbete i regeln öfverskrider efterfrågan, härflyter tydligen från de svårigheter, som hindra ar-

betet att finna sysselsättning på egen hand — från de skrankor, som afstänga arbetet från jorden. Att det inom något yrke finnes ett öfverskott af arbete härrör från svårigheten att finna sysselsättning inom andra yrken, hvarförutan öfverskottet genast skulle afledas. När det var stor efterfrågan på kontorsbiträden, behöfde ingen bokhållare lida nöd i brist på sysselsättning. Och så vidare ned till de grundsysselsättningar, som direkt afvinna jorden förnödenheter och hvilka, om inom dem tillfällen att sysselsätta sig sjelft stode arbetet öppnå, snart skulle afleda hvarje öfverskott inom de härledda yrkena. Visserligen skulle icke hvarje sysslolös fabriksarbetare eller handtverkare eller bokhållare skaffa sig en landtgård; men från alla de olika yrkena skulle en tillräcklig mängd egna sig åt jorden för att arbetslöshetens tryck skulle upphäfvas.

FJORTONDE KAPITLET.

Verkan af maskiners införande.

Huru okunnighet om, försummelse af och förakt för de menskliga rättigheterna kunna förvandla allmänna fördelar till allmänna olyckor, kunna vi klart inse, om vi undersöka verkan af arbetsbesparande uppfinningar.

Det är icke helt och hållet på grund af en blind motvilja för förändringar, som till och med de mera tänkande och intelligenta bland kineserna motsätta sig införandet af Vesterlandets arbetsbesparande maskiner bland deras täta befolkning. De erkänna den öfverlägsenhet, som uppfinningar hafva förlänat oss inom många områden, men enligt deras åsigt måste denna öfverlägsenhet ytterst köpas för ett allt för högt pris. Det österländska sinnet betraktar i sjelfva verket de större krafter, öfver hvilka den vesterländska civilisationen förfogar, ungefär så som det medeltida europeiska sinnet betraktade de krafter, som det trodde kunde erhållas genom svartkonst, men hvilka begagnaren slutligen måste betala med kroppslig undergång och andlig fördömelse. Och det finnes i vår civilisations nuvarande skick och tendenser mycket, som är egnadt att styrka kineserna i denna åsigt.

Det är klart att de uppfinningar och upptäckter, som under detta århundrade hafva så ofantligt ökat produktionsförmågan, icke visat sig vara ett oblandadt godt. Icke blott äro deras fördelar ojemnt fördelade, utan de frambringa äfven absolut skadliga verkningar. De sammanträngа kapitalet på få händer och öka möjligheten till monopol och förtryck; göra arbetaren mera beroende; beröfva honom skicklighetens

fördelar och tillfällen att förvärfva sig densamma; minska hans inflytande på hans egen ställning och hans hopp om att förbättra den; förqväfva hans själ samt missbilda och försvaga i många fall hans kropp.

Det synes mig omöjligt att betrakta vår industriella utvecklings nuvarande tendenser utan en känsla af att — om ingen räddning från dem gifves — de kinesiska filosoferna hafva rätt, och att de krafter vi kallat till vår tjenst slutligen måste bereda vår undergång. Vi nedbringa produktionskostnaderna; men dervid förkrympa vi barnen, betaga qvinnorna lämpligheten till moderskapets pligter och förnedra männen till blotta maskinmatare. Vi minska icke våldsamheten af kampen för tillvaron. Ehuru vi arbeta med en oaflåtlighet och en flit, som för det stora flertalet knappt lemna tid och krafter öfriga till något annat, hafva vi ökat lifvets bekymmer, icke minskat dem. Vansinnet tilltager, sjelfmordet tilltager, motviljan för äktenskap tilltager. Vi utveckla å den ena sidan ofantliga rikedomar, men å den andra fullkomliga parias. Dessa äro sjukdomssymptom, hvilka inga vunna fördelar kunna uppväga.

Likväl är det uppenbarligen orätt att tillskrifva de uppfinningar och förbättringar, som så förändra industriella och sociala förhållanden, vare sig nödvändigt goda eller nödvändigt onda följder. De öka helt enkelt förmågan — och förmågan kan verka antingen godt eller ondt, allt efter som förnuftet leder eller brister i att leda henne.

Låtom oss betrakta verkningarne af de arbetsbesparande maskinerna — eller snarare af alla upptäckter, uppfinningar och förbättringar, hvilka öka den afkastning ett gifvet mätt arbete kan vinna.

I det primitiva tillstånd, under hvilket hvarje familjs arbete direkt fyller dess behof, ökar hvarje uppfinning eller upptäckt, som ökar förmågan att fylla ett af dessa behof, förmågan att fylla dem alla, enär det i en riktning besparade arbetet kan användas i andra.

När en arbetsfördelning kommit till stånd och olika delar af produktionen öfvertagas af olika individer, skall den genom arbetsbesparande förbättringar inom en produktionsgren erhållna vinsten på samma sätt jemnt fördelas öfver alla. Om till exempel förbättringar göras inom väfveriet eller jernhandteringen, blir följden den, att mera kläder och

mera jern lemnas i utbyte mot en tunna säd, och härigenom kommer landtmannen att erhålla samma mängd af alla de föremål han behöfver med mindre arbete eller en något större mängd med samma arbete. Och samma följder inträda för alla andra producenter.

Till och med om förbättringen hålles hemlig eller uppfinnaren för en tid skyddas genom ett patent, kan vinsten blott delvis förbehållas honom. Arbetsbesparande förbättringar uppställa i allmänhet, åtminstone sedan industrien nått en viss utveckling, anspråk på en produktion i större skala för att rörelsens ekonomi skall betryggas. Och drifna af sitt begär efter större vinst producera monopolinnehafvarne hellre mera till ett lägre pris än samma mängd till det förutvarande priset, hvarigenom producenterna af andra föremål sättas i stånd att för mindre arbete erhålla de särskilda föremål, i hvilkas frambringande besparingen åstadkommits; sålunda sprides en del af vinsten, och vanligen den största delen, öfver industrins hela område.

På detta sätt sträfva de arbetsbesparande uppfinningarna att öka allt arbetes produktionsförmåga, och så fördelas hela den vinst de medföra, utom för så vidt de monopoliseras. Ty om arbetet inom ett yrke blir mera indrägtigt än inom andra, drages arbete dit, tills medelhöjden inom de olika yrkena är återstäld. Och der den icke på konstlad väg undertryckes, bringar samma sträfvan äfven kapitalets afkastning till en allmän jemnhöjd. Den omedelbara följden af de förbättringar och uppfinningar, som stegra den produktiva förmågan är, såsom vi böra bemärka, alltid en ökning af arbetets, icke af kapitalets afkastning. Till och med vid sådana förbättringar, som ursprungligen synas snarare vara kapitalbesparande än arbetsbesparande — såsom till exempel en uppfinning, som minskar den för garfning af hudar erforderliga tiden, blir vinsten en arbetets egendom och vinst. Skälet härtill, för att icke ingå i en utförligare förklaring, är att arbetet är den aktiva produktionsfaktorn. Kapitalet är blott dess verktyg och häfstång. De stora vinster, som enskilda kapitalister gjort vid förbättringars införande, äro i allmänhet icke kapitalets utan monopolets vinster, ehuru de någon gång kunna vara spekulationens eller den kloka driftens vinster. Räntefoten, som är mätaren på kapitalets af-

kastning, har icke stigit genom vårt århundrades stora arbetsbesparande förbättringar; den har tvärtom haft benägenhet att sjunka. Men den fordran på större kapital, som i allmänhet är kännetecknande för arbetsbesparande förbättringar, kan göra det lättare för de stora kapitalinnehafvarne att vinna monopol, hvilka sätta dem i stånd att tillskansa sig hvad som naturenligt skulle tillfalla arbetet. Detta är emellertid en följd af och icke en orsak till arbetets oförmåga att behålla för sig fördelarne af förbättringar inom produktionen.

För att finna orsaken måste vi gå djupare. Under det att arbetsbesparande maskiner i sjelfva verket öka arbetets förmåga, kan ingen förbättring eller uppfinning lösa arbetet från dess beroende af jorden. Arbetsbesparande förbättringar öka endast förmågan att afvinna jorden förnödenheter. Och då jorden blifvit monopoliserad såsom vissa personers enskilda egendom, hvilka på grund häraf kunna hindra andra från att bruka den, så kunna alla dessa vinster, hvilka ursprungligen tillfalla arbetet, af jordegarne afkräfvas arbetet under form af högre arrenden och högre priser. Förbättringar och uppfinningar hafva, såsom vi se, hvarken ökat räntefoten eller lönerna, utan deras vanliga verkan har allestädes varit att öka jordvärdet. Der förhöjning af lönerna vunnits, har detta skett genom sammanslutning af arbetarne eller genom ett sammanträffande af särskilda orsaker; men af den ökade afkastningen, som ursprungligen åtföljer arbetet, har detta blott kunnat behålla en obetydlighet för egen räkning. En del deraf har gått till åtskilliga andra monopol, men hufvudmassan har gått till jordmonopolet, har ökat jordräntan och höjt jordvärdet.

Jernvägen till exempel är en stor arbetsbesparande uppfinning. Den ökar icke den mängd säd åkerbrukaren kan odla, eller den mängd varor fabrikanten kan sända i marknaden; men genom att nedbringa transportkostnaderna ökar den mängden af alla de olika föremål, som kunna erhållas i utbyte mot alster af ettdera slaget — hvilket praktiskt taget ger samma resultat.

Dessa vinster tillfalla ursprungligen arbetet — det vill säga, den fördel, som jernvägen medför inom det distrikt den berör, är att bespara arbete; att sätta samma arbete i stånd att förskaffa en större mängd förnödenheter. Men der jernvägar byggas är det, såsom vi se, icke arbetet, som er-

håller vinsten. Då jernvägen är ett monopol — och i Förenta Staterna ett i praktiskt hänseende oinskränkt monopol — uppfångas en så stor del som möjligt af dessa vinster utöfver det nedlagda kapitalets skäliga afkastning af direktörerna, som genom fingerade omkostnader, aktiesvindlerier och på åtskilliga andra sätt kasta en lätt slöja öfver sitt rofferi och hvilka i allmänhet plundra sina aktieegare, under det de skinna allmänheten. Återstoden af vinsten — den ökade intägt, som efter dessa afdrag skulle tillfalla arbetet, uppfånga innehafvarne af jordmonopolet. I samma mån som arbetets produktivitet ökas eller, till och med, det finnes utsigt till dess ökning, stiger jordvärdet, och arbetet beröfvas all andel i vinsten, enär det måste betala lika mycket mera för jorden. Visa genom erfarenheten, vänta vi icke att lönerna skola stiga, när en jernväg öppnar ett nytt distrikt; det, hvari vi förvänta en stigning, är jordvärdet.

Newyorks hängande jernvägar äro stora arbetsbesparande maskiner, hvilka betydligt förminskat den tid och det arbete, som erfordras för att föra folk från den ena ändan af staden till den andra. De hafva gjort den onyttjade marken på den öfre delen af ön tillgängliga för den nedre delens hoppackade befolkning. Men de hafva icke ökat arbetets intägt eller gjort det lättare för kroppsarbetaren att lefva. En del af vinsten hafva mr Cyrus Field, mr Samuel J. Tilden, mr Jay Gould och andra direktörer och spekulanter stoppat i sina fickor. Det återstående har gått till jordegarne. Förminskningen i tid och kostnad för samfärdseln har gjort en mängd obegagnad jord tillgänglig för en hoppackad befolkning, men i samma mån som denna jord gjorts tillgänglig, har dess värde stigit, och hyrkasernernas invånare bo lika trångt som förut. Jernvägsdirektörerna hafva vunnit några millioner; egarne till marken några hundra millioner; men Newyorks arbetande klasser ha det icke bättre. Hvad dessa vinna genom förbättrade fortskaffningsmedel, måste de betala ut i ökade hyror.

All förbättring eller materiel förkofran skulle hafva samma följder. Antag att Newyorks rikaste män plötsligt grepos af den allmänanda, som lagts i dagen i Astor-biblioteket och Cooperinstitutet, samt att denna hos dem öfvergick till en lidelse, hvilken till och med dref dem att ruinera sig i täflan för deras medborgares bästa. Antag att en sådan

man som mr Gould skulle borttaga afgifterna å de hängande jernvägarne, skulle bekosta eldsläckningsväsendet och gifva hvarje hus en kostnadsfri telefonförbindelse; att mr Vanderbilt för att icke öfverträffas skulle bestrida kostnaderna för en god stenläggning, åtaga sig gatornas renhållning och låta folk åka i spårvagnar för intet; och att familjen Astor skulle bygga bibliotek i hvarje distrikt. Antag att de, som ega femtio, tjugu, tio eller färre millioner, fattades af samma ifver och hvar för sig eller gemensamt på egen bekostnad anlade stora vattenledningar; kostnadsfritt tillhandahölle värme, ljus och drifkraft; förbättrade och underhölle skolor; öppnade teatrar och konsertsalonger; upprättade allmänna trädgårdar och badhus och marknader; öppnade bodar, der allt kunde köpas i minut för det lägsta partipriset; — uträttade allt som kunde uträttas för att göra Newyork till en billig och angenäm vistelseort. Resultatet blefve att då Newyork vore en så eftersträfvansvärd boningsort skulle flera menniskor önska bo der, och att jordegarne kunde låta dem betala så mycket mer för rättigheten härtill. Alla dessa välgerningar skulle öka hyror och tomtören.

Af hvilken natur förbättringen än må vara, måste således dess frukter ytterst gå till jordegarne. Bragtes arbetsbesparande uppfinningar derhän, att det icke längre behöfdes något arbete för att producera förnödenheter, skulle följden bli, att jordegarne kunde förfoga öfver alla förnödenheter, som kunde frambringas, och behöfde icke tilldela arbetarne ens hvad som är nödvändigt för deras uppehälle. Ökades jordens kraft och förmåga, skulle vinsten bli jordegarnes. Eller egde förbättringen rum i arbetets kraft och förmåga skulle det ändå vara jordegarne, icke arbetarne, som skördade vinsten.

Ty då arbetet ej kan undvara jorden, äro de, som monopolisera jorden, i stånd att föreskrifva arbetet vilkor; eller, rättare, inbördes täflan emellan dem, som icke kunna sysselsätta sig sjelfva och likväl måste finna sysselsättning eller svälta ihjel, skall nedtvinga lönerna till den lägsta punkt, vid hvilken arbetsklassens vanor tillåta arbetaren att lefva och föröka sig. Vid denna punkt måste, i alla länder der jorden är fullkomligt monopoliserad, lönerna för grofarbete stanna, och dit sträfva alla andra löner, i det de blott hållas

uppe genom de särskilda omständigheter, hvilka gifva arbetet inom några yrken högre löner än inom andra. Och sålunda skulle icke ens en förbättring af arbetsförmågan — vare sig den kom från en bättre uppfostran, från muskelkraftens förökning eller från förmågan att reda sig med mindre sömn och att arbeta längre tid — kunna höja arbetets lön öfver denna punkt. Detta se vi inom länder och yrken, der qvinnors och barns arbete tages i anspråk för att hjelpa den naturlige försörjaren vid underhållet af familjen. Hvad åter beträffar en ökad sparsamhet och omtanke skulle den, så snart den blefve allmän, icke kunna öka utan blott minska arbetets lön.

Detta är "arbetslönernas jernlag", såsom tyskarne benämna den — en lag, som fastställer lönerna vid det minimum, på hvilket arbetaren vill lefva och fortplanta sig. Den erkännes af alla nationalekonomer, ehuru de flesta af dem tillskrifva den andra orsaker än den rätta. Den är uppenbarligen en oundviklig följd af att jorden, hvarur alla måste hemta sin näring, göres till någras uteslutande egendom. Herren till jorden är med nödvändighet herre till de menniskor, som lefva på densamma. De äro lika visst och fullkomligt hans slafvar, som om hans eganderätt till deras kött och blod vore erkänd. Deras inbördes täflan om att af honom erhålla medlen till sitt uppehälle måste drifva dem att till honom afstå all sin förtjenst utom slafveriets nödvändiga aflöning — det vill säga, tillräckligt för att hålla dem arbetsföra och vidmakthålla deras antal. Och liksom ingen tänkbar utveckling af arbetsförmågan eller förminskning af lefnadsomkostnaderna kan gagna slafven, kan detta ej heller, der jorden är monopoliserad, gagna dem, som icke ega något annat än sitt arbete. Det kan endast stegra jordvärdet — den andel af det frambragta, som går till jordegaren. Och då detta är förhållandet, bli det stora användandet af maskiner, den längre drifna arbetsdelningen och de skarpare motsatserna vid egendomsfördelningen för de arbetande massorna ett positivt ondt — de göra deras lott hårdare och mera hopplös i bredd med det materiella framåtskridandet. Till och med bildningen ökar blott förmågan att lida. Om slafven måste fortfara att vara slaf, är det en grymhet att gifva honom upplysning.

Allt detta kunna vi måhända ännu icke göra fullt klart för oss emedan den industriella revolution, som började med ångans införande, ännu är i sitt första skede, under det att hittills öfversvämmandet af en ny verldsdel lättat det sociala trycket icke blott här utan äfven i Europa. Men den nya verldsdelen är på väg att snabbt blifva inhägnad, och den industriella omhvälfningen fortgår allt hastigare.

FEMTONDE KAPITLET.

Slafveri och slafveri.

Jag måste lemna åt läsaren att, om han så önskar, i andra riktningar fullfölja de undersökningar, åt hvilka de sista tre kapitlen egnats.*) Ju omsorgsfullare han forskar, dess fullständigare skall han inse, att vid roten af hvarje socialt spörsmål ligger en social orättvisa, att "okunnighet om, försummelse af och förakt för de menskliga rättigheterna äro orsakerna till allmänna olyckor och styrelsens korruption". Likväl är egentligen ingen noggrann undersökning af nöden. För att förstå hvarför materielt framåtskridande icke gagnar massorna, kräfves blott ett erkännande af den sjelfklara sanningen, att menniskan icke kan lefva utan jord; att det endast är på jord och från jord, som det menskliga arbetet kan producera.

Robinson Crusoe tog, såsom vi alla erinra oss, Fredag till sin slaf. Antagom likväl att Robinson, i stället för att taga Fredag till sin slaf, hade välkomnat honom såsom en menniska och broder; hade uppläst för honom en oafhängighetsförklaring och en emancipationsproklamation samt meddelat honom, att han var en fri och oberoende medborgare, berättigad att rösta och bekläda embeten, men på samma gång äfven underrättat honom, att denna särskilda ö var hans, Robinson Crusoes, enskilda och uteslutande egendom. Hvad skulle skilnaden hafva varit? Alldenstund Fredag icke kunde flyga upp i luften eller simma bort öfver hafvet, alldenstund han måste lefva på ön om han skulle lefva alls, skulle han

---

*) De äro utförda i en fullständigare och vetenskapligare form i min bok "Framåtskridandet och Fattigdomen", till hvilken jag måste hänvisa läsaren för en noggrannare dryftning af de nationalekonomiska frågorna.

i ena fallet hafva varit lika mycket slaf som i det andra. Att Robinson egde ön, var liktydigt med att han egde Fredag.

Slafveriet är i sjelfva verket blott den råa och primitiva formen för egandet af menniskor. Det uppstår endast der befolkningen är gles; det fortvarar aldrig, utom på grund af särskilda omständigheter, der folkökningens tryck gifver jorden ett högt värde, ty då förlänar egandet af jord under en beqvämare form all den makt, som kommer från egandet af menniskor. När vi under historiens lopp se segervinnarne göra de besegrade till slafvar, sker detta alltid der befolkningen är gles och jorden har föga värde eller der de vilja föra sitt menskliga byte med sig. I andra fall tillegna sig segervinnarne blott de besegrades jord, hvarigenom de lika verksamt och vida beqvämare tvinga de besegrade att arbeta för dem. Det var ej förr än de rika patriciernas stora jordegendomar började göra Italien fattigare på folk, som införseln af slafvar började. I Turkiet och Egypten, der slafveriet ännu godkännes af lagen, är det begränsadt till harems invånare och tjenstepersonal. Engelska skepp förde negerslafvar till Amerika och icke till England eller Irland, emedan jorden var billig och arbetet dyrt i Amerika, under det att i vestra Europa jorden var dyr och arbetet billigt. Så snart som möjligheten till utbredning öfver ny jord hade upphört, skulle slafveriet hafva dött ut i våra Sydstater. Såsom det nu är, beklaga Sydstaternas plantage-egare icke slafveriets upphäfvande. De afvinna de frigifne såsom förpaktare lika mycket som de afvunno dem såsom slafvar. Hvad åter beträffar lifegenskapen — trälarnes fastbindande vid torfvan — den form af slafveri, som längst fortvarade i Europa — gagnar den egaren endast der det är föga täflan om jorden. Hvarken lifegenskapen eller det absoluta slafveriet kunde hafva ökat den irländske jordegarens faktiska egande af menniskor — hans makt att tvinga dem arbeta åt honom utan vedergällning. Deras egen täflan om medlen till uppehället tillförsäkrade honom allt hvad de möjligen kunde afstå. För den engelske godsegaren vore slafegendom endast en börda och en förlust, då han ju kan få arbetare för mindre än det skulle kosta att underhålla dem som slafvar, och då han ju kan kasta dem på socknen, när de blifva sjuka eller kraftlösa. Och hvad skulle väl Nya Englands

fabriksidkare vinna på att hans arbetare gjordes till slafvar? Konkurrensen mellan de så kallade friborne, hvilka förnekas all rätt till jorden inom hvad man kallar *deras* färdernesland, skaffar honom arbetare billigare och beqvämare än slafveriet skulle göra.

Att ett folks medlemmar med samma kraft och verkan kunna göras till slafvar derigenom, att deras jord göres till enskild egendom som genom att deras kroppar göras det, är en sanning, som alla tiders eröfrare uppfattat, och hvilken under samhällets utveckling de starka och hänsynslösa, som önskat lefva af andras arbete. varit snara att inse. Den gröfre form af slafveri, under hvilken hvarje särskild slaf är en särskild egares tillhörighet, är endast lämpad för ett outveckladt samhällstillstånd och pålägger med samhällets utdaning egaren allt mera omsorg, besvär och kostnad. Men genom att i stället för personen göra jorden till sin egendom bespara egarne sig mycken omsorg, öfvervakning och kostnad, och ehuru ingen särskild slaf eges af en särskild herre, tillskansar sig likväl den ena klassen den andra klassens arbete liksom förut.

Att hvarje särskild slaf egdes af en särskild herre skulle i sjelfva verket blifva till påtaglig nackdel för herrarne i mån som den sociala utdaningen fortginge och den industriella organisationen inveckIades. De skulle utsättas för obehaget att piska eller på annat sätt tvinga slafvarne till arbete; för kostnaderna för att öfvervaka dem och underhålla dem, när de blefvo sjuka eller oförmögna till arbete; för svårigheten att finna arbete åt dem eller hyra ut dem, då ju antalet slafvar, som de olika egarne eller entrepenörerna med fördel kunde sysselsätta, skulle vexla med årstiderna och omständigheterna. Under den sociala utvecklingens fortgång kunde dessa olägenheter, derest icke någon annan väg att undkomma dem gifvits, ledt slafegarne att vidtaga anordningar för förvaltningen af sin slafegendom, liknande dem kapitalisterna till ömsesidig båtnad begagna sig af för förvaltningen af kapitalet. I ett outveckladt samhällstillstånd måste den person, som önskar hafva penningar till hands för förefallande behof, skrinlägga dem, och, om han företager en resa, föra dem med sig. Den person, som har kapital, måste bruka det sjelf eller låna ut det. Men sedan samhället utvecklats, hafva i gemensamt intresse anordningar vidtagits för att in-

bespara detta besvär. Den person, som önskar hafva sina penningar tillgängliga, öfverlemnar dem åt en bank, hvilken icke förbinder sig att till honom återlemna dessa samma penningar, utan penningar till samma belopp. Och när han sålunda öfverlemnar sitt kapital till sparbanker eller kreditbolag, köper aktier eller obligationer, befrias han från allt besvär med att sköta det och göra det fruktbringande. Hade slafveriet bibehållit sig, skulle i sinom tid någon liknande utväg för förvaltningen af slafegendom hafva uppfunnits. Men genom att förändra formen för slafveriet — genom att lösa menniskorna men binda jorden — kan man vinna slafveriets alla fördelar utan någon af de olägenheter, som i ett utveckladt samhällstillstånd vidhäfta det systemet, att en särskild menniska eges af en särskild husbonde.

Ur stånd att sysselsätta sig sjelfva nödgas de till namnet fria arbetarne genom sin inbördes täflan att i arrende eller hyra betala allt hvad de förtjena utöfver det blotta lifsuppehället eller att sälja sitt arbete för en aflöning, som blott räcker till sjelfva lifsuppehället. De förra slafegarne åter äro såsom jordinnehafvare fortfarande i stånd att tillegna sig sina forna slafvars arbete eller deras arbetes afkastning, och dessutom hafva de i det värde, som förmågan att tillegna sig arbetets frukter gifver egandet af jorden, ett kapitaliseradt värde jemngodt eller mer än jemngodt med värdet af deras slafvar. De behöfva icke längre drifva sina slafvar till arbete; nöden och fruktan för nöden göra detta eftertryckligare än piskan. De äro befriade från allt besvär med att sysselsätta eller uthyra deras arbete, och från kostnaden att underhålla dem, när de icke kunna arbeta. Detta kastas på slafvarne. Den skatt, som de förra slafegarne fortfarande afpressa arbetet, synes likna en frivillig betalning. De taga den också såsom sin rättvisa andel af det producerade — eftersom de ju tillhandahålla jorden! Och de hafva icke svårt att finna så kallade nationalekonomer, för att icke nämna så kallade kristendomsförkunnare, hvilka gifva dem rätt.

I Förenta Staterna räkna vi oss till heder att hafva afskaffat slafveriet. Oafsedt frågan om huru mycket berättigande flertalet af oss har till hedern af negerslafveriets afskaffande, förblir det en sanning att vi endast afskaffat en form af slafveri — och det en primitiv form, som i större delen af landet hade afskaffats genom den sociala utveck-

lingen, och som, oaktadt dess raskaraktär gaf den en särskild seghet, i sinom tid skulle hafva afskaffats på samma sätt inom det öfriga landet. I sjelfva verket hafva vi icke afskaffat slafveriet; vi hafva bibehållit det under dess mest försåtliga och utbredda form — under en form, som låter det drabba såväl hvita som svarta. Långt ifrån att slafveriet skulle vara afskaffadt, tilltager och utbreder det sig tvärtom, och vi göra oss icke samvete af att till slafvar sälja våra egna barn — medborgarne i den vardande republiken. Ty hvad annat göra vi, då vi sälja den jord, på hvilken framtida medborgare måste lefva, om de skola lefva alls?

Slafveriets kärna är arbetets utplundrande. Det består i att tvinga menniskor till arbete, under det man tar ifrån dem allt hvad deras arbete afkastar, utom det som är nödvändigt för sjelfva lifvets uppehälle. Huru många bland våra "fria och jemlika amerikanska medborgare" hafva icke redan en sådan lott? Och huru många flera skola icke få den?

I alla våra städer finnes det äfven under goda tider tusenden, hvilka med glädje skulle arbeta för en aflöning, som endast gåfve dem husrum, föda och kläder — det vill säga, hvilka med glädje skulle antaga slafvens aflöning. Såsom jag förut anfört, förklara byråerna för arbetsstatistik såväl i Massachusetts som i Illinois, att daglönarnes förtjenster i flertalet fall icke räcka till att underhålla deras familjer och måste ifyllas med qvinnornas och barnens förtjenst. I våra rikaste stater finnas menniskor, hvilka äro fastkedjade utan räddning — de bo i sina arbetsgifvares hus, göra sina uppköp i deras bodar och äro merendels oförmögna att komma ur sina skulder från det ena året till det andra. I Newyork förfärdigas skjortor för trettiofem cents dussinet, och qvinnor arbeta från fjorton till sexton timmar om dagen mot en meddellön af tre eller fyra dollars i veckan. Det finnes andra städer, der priset på dylikt arbete är ännu lägre. Affärsmässigt sedt, skulle ingen husbonde kunna taga ut så strängt arbete af sina slafvar mot så små underhållskostnader.

Men, torde man säga, analogien mellan vårt industriella system och slafveriet håller blott streck, när man tager ytterligheterna i betraktande. Emellan dem, som endast kunna uppehålla lifvet, och dem, som föra ett yppigt lif på hvad andra förtjena, finnas många öfvergångar, och här påträffar man den stora medelklassen. Mellan alla klasser på-

går dessutom en ständig öfverflyttning af individer. Millionärernas barnbarn kunna blifva lösdrifvare, under det att till och med den fattige man, som för egen räkning förlorat hoppet, kan hysa det för sin son. Vidare är det icke sant, att hela skilnaden emellan hvad arbetet redligen förtjenar och hvad arbetet i verkligheten får, går till jordegarne. Och hos oss i Förenta Staterna finnes det en mängd små jordegare — menniskor, som ega den plats, hvarpå de bo, eller den jord de plöja, och som i sig förena karaktärerna af arbetare och jordegare.

Dessa invändningar bemöta vi bäst genom att söka tänka oss ett väl utveckladt samhälle, likt vårt eget, inom hvilket det rådde ett slafveri utan samband med någon rasskilnad. Härför fordras en viss inbillningskraft, ty vi känna icke till något dylikt fall. Slafveriet hade dött ut i Europa, innan den moderna civilisationen tog sin början, och i Nya Verlden har det endast existerat såsom rasslafveri inom samhällen med låg industriel utveckling.

Men om vi tänka oss slafveriet oberoende af rasskilnad inom ett framåtskridande samhälle, skola vi inse, att detta samhälle, äfven om det utgick från ett tillstånd, under hvilket de flesta invånarne vore gjorda till de öfrigas slafvar, icke länge kunde bestå af endast två klasser, husbönder och slafvar. Husböndernas maklighet, egna intressen och behof skulle snart mellan de fullständigt slafbundna och dem sjelfva framkalla en klass af mellanhänder. För att hafva uppsigt öfver slafvarnes arbete och hålla dem i underdånighet skulle det vara nödvändigt att ur slafvarnes leder taga uppsyningsmän, vaktare etc. samt tilldela dessa en större andel i slafarbetets afkastning än den vanlige slafven erhåller. Likaledes skulle det vara nödvändigt att framdraga särskild skicklighet och fallenhet. Och under den sociala utvecklingens fortgång skulle en klass af handlande med nödvändighet uppstå, som förmedlade utbytet af slafarbetets afkastning, dervid för sig behållande en betydlig del; och en klass af entreprenörer, som legde slafarbete af husbönderna och för sig behölle en del af dess afkastning. Mellan slafvarne, nödgade att arbeta mot blotta lifsuppehället, och husbönderna, som lefde utan att arbeta, skulle sålunda mellanhänder af skilda grader utvecklas, bland hvilka några utan tvifvel skulle förvärfva stora rikedomar.

Och genom lyckans vexlingar skulle några slafegare altjemt sjunka ned till mellanhändernas klass samt slutligen till slafvarnes, under det att enskilda slafvar skulle stiga uppåt. Husböndernas samvete, välvilja eller tacksamhet skulle stundom förmå dem att frigifva slafvar; deras intresse skulle bjuda dem att belöna särskilda slafvars flit, uppfinningsförmåga, trohet mot dem sjefva eller förräderi mot sina kamrater. Vi skulle sålunda finna, att några slafvar, såsom det ofta händt i slafländer, finge frihet att arbeta på egen hand mot vilkor att hvarje månad eller hvarje qvartal betala en viss summa till sina husbönder; att några köpte sig frihet för en, två eller tre dagar i veckan eller för vissa månader om året, och att några helt och hållet friköpte sig eller erhöllo sin frihet till skänks. Och, såsom det alltid gått, der slafveriet icke haft raskaraktär, några af dessa för detta slafvar eller deras barn skulle under den ständiga omflyttningen arbeta sig fram till de högsta platserna, så att inom ett dylikt samhällstillstånd skulle försvararne af det bestående med segerglädje peka på dessa exempel och säga "Se hvilken präktig sak slafveriet är. Hvilken slaf som helst kan sjelf blifva en slafegare, om han blott är trogen, flitig och förståndig! Intet annat än deras egen okunnighet, dåliga lefverne och lättja, hindrar slafvarne från att blifva husbönder!" Och sedan skulle de börja att jemra sig öfver den menskliga naturen. "Ack!" skulle de säga, "felet ligger icke i slafveriet; det ligger i den menskliga naturen" — naturligtvis menande någon annan mensklig natur än deras egen. Och antydde någon på slafveriets afskaffande, skulle de tillvita honom att hafva antastat den heliga eganderätten och sökt beröfva fattiga, blinda enkor de slafvar, som voro deras enda existensmedel; de skulle kalla honom en bof och en kommunist; en menniskofiende och en gudsförsmädare!

Låtom oss vidare betrakta beskattningens inverkan inom ett framskridet, på slafveri baseradt samhälle; följden af monopolers uppkomst inom fabrikshandteringen, handeln och transportväsendet, af statsskulders ådragande m. m., och vi skola inse, att de sociala företeelserna verkligen skulle blifva väsentligen desamma, om menniskorna gjordes till egendom, som de äro under det system, som gör jorden till egendom.

Vi måste likväl ihågkomma, att det slafveri, som har sin grund uti jordens öfvergång i enskild ego, icke kommer

plötsligt utan smygande och småningom. Der befolkningen är gles och jorden har föga värde, kan jorden vara enskild egendom, utan att verkningarne häraf mycket kännas. I samma mån som det blir svårare att förskaffa sig jord kommer de arbetande klassernas faktiska förslafvande att taga fart. Allt efter som jordvärdet stiger skall allt mer af arbetsförtjensten fordras i ersättning för nyttjanderätten till jorden, till dess slutligen intet annat lemnas öfrigt åt arbetarne än en slafaflöning — blotta lifsuppehållet.

Men de inverkningar, som individen röner häraf, måste betydligt vexla såväl till graden som sättet. Der jordegendomen blifvit mycket fördelad, skall ännu någon tid efter det arbetarnes aflöning blifvit densamma som slafvens finnas qvar ett större antal smärre jordegare, hvilka intaga en mellanställning. Dessa kunna med hänsyn till storleken af den jord de ega och dess inflytande på deras arbete jemföras med följande gradationer inom slafveriet: med dem, som ega ett fåtal slafvar; med dem som icke ega några slafvar, men sjelfva äro fria; och slutligen med sådana slafvar, som äro bundna vid arbetet under en, två, tre, fyra eller fem dagar i veckan men den öfriga tiden sina egna herrar. Allt efter som jorden får större värde skall denna klass af små jordegare införlifvas med de egentliga slafvarnes leder. Öfver den oberoende amerikanske landtmannen, som med sina egna händer brukar sin egen jord, är domen lika säkert fäld, som den för tvåtusen år sedan var fäld öfver hans förebild i Italien. I bredd med jordens öfvergång i enskilda händer måste han försvinna, liksom den engelske odalbonden redan försvunnit.

Vi hafva afskaffat negerslafveriet i Förenta Staterna. Men huru ringa verkligt gagn har icke slafven häraf. George M. Jackson skrifver till mig från St. Louis den femtonde augusti 1883:

"Under kriget tjenade jag vid ett Kentuckyregemente i nordstatsarmén. Då kriget bröt ut, egde min far sextio slafvar. På flera år hade jag icke varit i mitt gamla hem i Kentucky förr än helt nyligen, hvarvid jag råkade en af min fars gamla negrer, som sade till mig: 'Massa George, ni säger att ni gifvit oss fria; men vid Gud, har jag det icke mycket sämre nu än då jag egdes af er far.' Plantage-egarne deremot äro nöjda med förändringen. De säga: 'Huru dår-

aktigt var det icke af oss att gripa till vapen för slafveriet! Arbetet står oss nu billigare än då vi hade slafvar.' Huru kan det stå dem billigare? Jo, under form af arrenden eller hyror taga de ut mera arbete af negern nu än de kunde under slafveriet, ty då voro de tvungna att i utbyte gifva honom tillräckligt af föda, kläder och läkarvård, att hålla honom frisk och stark, och af sitt samvete och den allmänna opinionen tvungos de att underhålla honom, när han icke kunde arbeta längre. Nu upphör deras intresse och ansvar, när de hafva fått ut af honom allt hvad de kunna.“

I en af sina romaner berättar kapten Marryat om en skolmästare, som tillkännagaf, att han hade slutat att begagna riset. När ömma mödrar, frestade af detta tillkännagifvande, förde sina barn till hans skola, framhöll han i vältaliga ordalag det barbariska i risets användande. Men så snart dörrarne stängts efter dem, funno de olyckliga lärjungarne, att skolmästaren endast utbytt bruket af riset mot bruket af käppen! Vårt afskaffande af negerslafveriet liknar mycket detta tillvägagående.

Den ende bland våra framstående män, som hade någon aning om hvad som verkligen var nödvändigt för slafveriets afskaffande, var Thadeus Stephens, men det var blott en aning. “Fyrtio acres jord och en mulåsna“ skulle hafva varit en ringa gärd af rättvisa mot de frigifne, och detta skulle för en kort tid hafva gifvit dem något af denna personliga oafhängighet, som är nödvändig för friheten. Likväl endast för en kort tid. Längre fram, sedan folkökningens tryck ökats, skulle de flesta bland dem hafva intecknat sina fyrtio acres och sålt sin mulåsna, och de skulle snart hafva blifvit liksom nu täflare om ett fotfäste på jorden och om medlen att afvinna den ett uppehälle. En sådan åtgärd skulle hafva förskaffat de frigifne en gynsammare början, och för många af dem skulle den hafva uppskjutit den onda dagen; men detta är allt. Då jorden är enskild egendom *måste* denna onda dag komma.

Jag förnekar icke, att de svarta i Sydstaterna i vissa afseenden vunnit genom slafveriets upphäfvande. Jag vill icke ens påstå, att deras materiella tillstånd på det hela taget ej skulle vara förbättradt. Men man måste ihågkomma, att Sydstaterna ännu blott äro glest bebygda och stå efter i industriel utveckling. Det långvariga slafveriet derstädes

var delvis verkan af, delvis orsaken till detta. I bredd med befolkningens tillväxt och industrins utveckling måste de frigifnes ställning blifva allt sämre. För närvarande är jorden jemförelsevis billig i Sydstaterna, hvarjemte der finnes mycken jord, som ännu är obrukad och befinner sig i offentlig ego. I följd deraf hafva de frigifne ännu icke drifvits till den ursinniga täflan, som nödvändigtvis måste inträda med tätare befolkning; der finnes icke såsom i Nordstaterna något skenbart öfverskott af arbete, sökande sysselsättning på hvilka vilkor som helst. De frigifne få nu liksom i slafveriets dagar nätt och jemt sitt lifsuppehälle samt i många fall ett sämre sådant; men ännu finnes det ringa eller ingen svårighet att förvärfva detta. För att kunna anställa en riktig jemförelse emellan de frigifnes nya ställning och deras gamla måste vi vänta till dess Sydstaternas folkmängd och industriella utveckling börja närma sig Nordstaternas.

Men ej ens i Nordstaterna (och för öfrigt icke ens i Europa) har den form af slafveri, som blir en nödvändig följd af arbetets arflösgörelse genom jordens monopolisering, ännu nått sin fullaste utveckling. Ty denna kontinents vida sträckor af obesatt jord hafva hindrat den moderna utvecklingens verkningar att någonstädes göra sig fullt gällande. I mån som det blir svårare att erhålla jord, skall de arbetande klassernas faktiska förslafvande fortgå. I mån som jordvärdet stiger skall allt mer af arbetets förtjenster fordras för nyttjanderätten till jord — det vill säga, arbetarne måste afstå en allt större del af sin tid till jordegaren, så att slutligen intet annat är dem öfrigt än blotta lifnäringen, huru strängt de än må arbeta.

Jag tror det icke kan finnas något tvifvel om att, derest den moraliska ståndpunkten är densamma, bland dessa två slafverisystem det, som gör personen till egendom, är menskligare än det, som blir en följd af jordens görande till enskild egendom. De grymheter, som föröfvas under det förstnämda slafverisystemet, äro mera slående och väcka mera ovilja, emedan de äro medvetna individuella handlingar. Men för de fattiges lidanden under det mera raffinerade systemet tyckes ingen särskild bära ansvaret. Att en mensklig varelse med berådt mod brännes af andra menskliga varelser upprör oss och väcker vår harm vida mer än den stora eldsvådan eller jernvägsolyckan, hvarvid ett hundratal personer stekas lef-

vande. Men just denna omständighet låter grymheter, som icke skulle tålas under det ena systemet, försiggå nästan obemärkta under det andra. Menskliga varelser öfverarbetas, utsvältas, beröfvas all lifvets glädje och alla dess behag, dömas till okunnighet och råhet, till fysisk och moralisk smitta, drifvas till brott och sjelfmord icke af andra individer utan af en jernhård nödvändighet, för hvilken ingen särskild tyckes vara ansvarig.

För att i slafveriets häfder finna ett motstycke till de gräsligheter, som utan att väcka någon uppmärksamhet dag efter dag ega rum i sjelfva medelpunkten för den kristna civilisationen, skulle man nödgas gå tillbaka till forntidens slafveri, till historien om de spanska eröfringarne i Nya Verlden eller till berättelser från medeltiden.

Att slafveriet icke är den värsta form af träldom veta vi deraf, att i länder der rasskilnaden icke utgjort dess underlag hafva slafvarnes leder rekryterats af de fattige frie, som drifna af nöden sålt sig sjelfva och sina barn. Och jag tror att ingen, som läser våra dagliga tidningar, kan betvifla, att det till och med i Förenta Staterna finnes många, som villigt skulle sälja sig sjelfva och sina barn och härigenom verkligen göra en god handel med sin nominella frihet, om här existerade ett slafveri utan hänsyn till rasskilnad.

Vi hafva icke afskaffat slafveriet. Vi kunna aldrig afskaffa slafveriet, förr än vi uppriktigt antaga den grundsanning, som häfdats af oafhängighetsförklaringen, samt tillförsäkra alla menniskor de lika och oförytterliga rättigheter, hvarmed deras skapare begåfvat dem. Kunna vi icke eller vilja vi icke göra detta, då torde det i humanitetens och samhällets intresse vara bäst att vi eftersinnade, om icke klokheten bjuder oss ändra vår författning och tillåta både hvita och svarta fattiga att sälja sig sjelfva och sina barn till goda husbönder. Måste vi hafva slafveri, är det bättre att hafva det under en sådan form, att slafven känner sin egare, och att det kan vädjas till denne egares hjerta, samvete och stolthet. Det är bättre att uppföda barn till goda, kristna, civiliserade menniskors slafvar än att uppföda dem för bordellen eller fängelset. Men, ack, den utvägen är stängd. Förutsatt att vi ånyo legaliserade slafveriet, hvem skulle väl vilja köpa menniskor, då de kunna legas så billligt?

SEXTONDE KAPITLET.

Statsskulder och indirekt beskattning.

Ju mera vi forska, dess tydligare kunna vi se, att allmänna olyckor och styrelsens korruption verkligen häröra från försummelse af eller förakt för menniskans naturliga rättigheter.

Att Europa i våra dagar, trots civilisationens framsteg, är ett enda stort krigsläger, och att den mest framskridna delen af menniskoslägtet öfverallt tryckes af så tunga skatter, har sin grund i två stora uppfinningar: den indirekta beskattningen och statsskulden.

Båda dessa påhitt, genom hvilka tyranniet vidmakthålles, styrelsen korrumperas och folket utplundras, hafva sitt historiska ursprung i jordens monopolisering, och båda innebära ett direkt förbiseende af menniskans naturliga rättigheter. Under feodalsystemet bestriddes större delen af statsutgifterna genom bördorna på jorden, och det ålåg jordinnehafvarne att kriga eller bära kostnaderna derför. Hade detta system bibehållits skulle England, till exempel, för närvarande icke hafva någon statsskuld. Och man kan tryggt säga att dess folk och hela verlden skulle hafva besparats dessa onödiga och grymma krig, i hvilka på senare tider engelskt blod och engelska penningar förspilts. Men genom de indirekta skatterna och statsskulderna sattes de stora jordinnehafvarne i stånd att aflyfta från sig sjelfva och kasta på hela folket de bördor, som utgjorde vilkoret för deras innehafvande af jorden, samt att öfverflytta dem på sådant sätt, att de, på hvilka de kommo att hvila, icke kunna säga hvarifrån trycket kom, ehuru de kände det. Sålunda tillgick det, att den innehafda jorden försåtligt förvandlades från ett depositum till individuel

egendom, och att massorna beröfvades den första och vigtigaste bland menniskans rättigheter.

Statsskulderna, liksom den enskilda eganderätten till jorden, hvila på det orimliga antagandet att en generation kan förpligta en annan generation. Om en person komme till mig och sade, "här är en revers, som er farfars far utstälde till min farfars far, och som ni torde vara god att betala", skulle jag skratta åt honom och säga honom att om han ville få sin revers inlöst, vore det säkrast han sökte upp den, som hade utfärdat den; att jag icke hade något att göra med min farfars fars förskrifningar. Och om han ändå yrkade på betalning och fäste min uppmärksamhet på lydelsen af reversen, hvari min farfars far uttryckligen aftalade med hans farfars far att jag skulle betala honom, skulle jag endast skratta än mer och vara än mer förvissad om att han var tokig. På en sådan uppfordran skulle hvar och en af oss svara, "min farfars far var synbarligen en skälm eller en upptågsmakare, och er farfars far var bestämdt en narr, hvilken egenskap ni säkerligen måste hafva ärft, om ni väntar att jag skall betala er penningar, derför att min farfars far lofvade, att jag skulle göra det. Han kunde lika väl hafva gifvit er farfars far en vexel på Adam eller en invisning på Nationalbanken i månen."

På detta påstående att förfäder kunna förpligta sina efterkommande, att den ena generationen kan stifta lagar för den andra, hvilar likväl den antagna rättsgiltigheten af vår enskilda jordegendom och våra statsskulder.

Om det vore möjligt för nutiden att låna af framtiden, för de nu lefvande att draga vexlar på en förmögenhet, som kommande slägen skola skapa, så kunde det icke finnas någon farligare makt, någon, som säkrare skulle missbrukas; ej heller någon, som i sin utöfning skulle innebära ett blodigare förakt för menniskans naturliga och oförytterliga rättigheter. Men vi hafva icke någon sådan makt, och det finnes intet tänkbart sätt, hvarpå vi kunna erhålla den. När vi tala om att låta framtida generationer draga sin anpart i den närvarandes omkostnader och bördor, tala om att pålägga dem en andel i utgifter, hvilka de, enligt vårt raska förmenande, skola anse hafva tillkommit lika väl till deras fromma som till vår, slår bildspråket öfver till en orimlighet. Statsskulder äro icke några medel till att låna af framtiden,

till att tvinga kommande slägten att deltaga i utgifter, hvilka en nuvarande generation kan finna för godt att ådraga sig. Detta är naturligtvis en fysisk omöjlighet. De äro blott medel till att komma i besittning af kapital i den närvarande tiden mot löfte att en viss utdelning af kapital skall ega rum i framtiden — medel, hvarigenom egarne af befintligt kapital förmås att afstå det mot löfte, att icke blott andra menniskor skola beskattas för att betala dem, utan att andra menniskors barn skola beskattas till förmån för deras barn eller barnen till dem, på hvilka de öfverlåtit sin rätt. De, som blifva herrar öfver styrelsen, sättas på detta sätt i stånd att erhålla summor, som de icke kunde anskaffa genom direkta skatter utan att väcka deras ovilja och motstånd, hvilka kraftigast kunde sätta sig till motvärn. Och detta sätter tyranner i stånd att hålla sig uppe och uppammar öfverdåd och korruption. Äfven om man skulle kunna uppvisa några fall, i hvilka möjligheten att upptaga statslån i någon mån varit gagnelig, så äro de af försvinnande vigt i jemförelse med de fall, i hvilka verkningarne varit uteslutande skadliga.

De statsskulder, till hvilkas försvar mest kan sägas, äro de, som tillkommit för allmänna förbättringars skull; men ändock är det slöseri och den korruption, som möjligheten af dylika skulder alstrat inom Förenta Staterna, en allt för väl känd sak för att man skulle behöfva anföra några exempel, och flera Stater hafva härigenom föranledts att uppställa vissa begränsningar i sjelfva författningen. Till och med jernvägs- och andra dylika bolags quasi statsskulder hafva likaledes ledt till ett slöseri och en korruption, som mer än uppvägt de möjligen vunna goda resultaten. Hvad beträffar de stora nationalskulderna i verlden, hvilka åsamkats för tyranniets och krigets syften, är det omöjligt att i dem se något annat än ondt. Af alla dessa stora nationalskulder torde Förenta Staternas hafva minst att frukta af en undersökning; men den utgör icke något undantag.

Såsom jag förut sagt togs det kapital, som åtgick för inbördes krigets förande, icke från utlandet eller från framtiden, utan från det inom Staterna befintliga kapitalet, och vi hade icke behöft ådraga oss någon skuld alls, om vi, när vi uppfordrade männen att dö för sitt fäderneslands, icke skytt att taga nio hundra nittionio tusen dollars från hvarje millionär, om så varit nödvändigt. Men de skatter vi pålade

voro i stället af den art, att de föllo tyngre på de fattige än på de rike och under stundom skapade monopol, genom hvilka de rike kunde skörda vinst på de fattiges bekostnad. Och i stället för att taga det ytterligare erforderliga kapitalet från dem, som hade det, sade vi till de rike, att om de frivilligt läte nationen använda en del af deras kapital, skulle vi göra detta lönande för dem genom att sätta beskattningsmyndigheten som garanti för återbetalningen af såväl hufvudstolen som räntan. Och vi gjorde det lönande i rikt mått. Icke blott gåfvo vi dem genom införandet af nationalbanksystemet i många fall tillbaka nio tiondedelar af de upplånta penningarne, under det vi fortsatte att betala ränta på hela beloppet, utan vi gjorde äfven de lån, som upptogos i ett värdeförminskadt sedelmynt, betalbara i guld med deras nominella belopp, ehuru detta hvarken föreskrefs af skuldförbindelsen eller af omständigheternas natur. Följden af detta sätt att underhålla kriget var att de rike blefvo rikare i stället för fattigare. De oerhörda förmögenheternas tidsålder inom Förenta Staterna daterar sig från kriget.

Men om detta kan sägas om Förenta Staternas skuld, hvad skall man då säga om andra nationalskulder!

Hvad är det som Englands folk betalar, när det betalar ränta på sin ofantliga nationalskuld? Det betalar ränta på summor, som slösaktiga tyranner och usla oligarkier bortkastat eller bortgifvit under gångna generationer — på gåfvor till frillor, kopplare, lismare och förrädare mot sitt fäderneslands frihet; på summor, som upplånats för att att besticka dess egna lagstiftande församlingar och föra krig mot dess egen och andra folks frihet. Det betalar för hessare, som legdes, indianer, som väpnades, och flottor och arméer, som utskickades för att qväsa de amerikanska kolonierna, med den påföljd, att det splittrades i tu, som måhända eljest ännu hade varit en enda stor förbundsstat; för omkostnaderna för att trampa ned det irländska folket och tillfoga det ännu skälfvande sår; för de ofantliga summor, som förslösats på försöket att i Europa vidmakthålla med-Guds-nåde-hädelsen; för utgifter, som afsett plundringståg till fredliga folk i alla jordens delar. Våra dagars engelsmän äro beskattade. Men denna beskattning motsvarar icke att man ber en person betala en skuld, som hans farfars far åsamkat; den motsvarar att man ber

honom betala för det rep, hvarmed hans farfars far hängdes, eller för det bål, hvarpå han brändes.

Den så kallade egyptiska skulden, till hvars indrifvande England nyligen brukat sin makt, är ett ännu mera slående exempel på plundring. Den senaste Khediven var ingenting annat än en arabisk röfvare, som våldgästade landet och plundrade dess invånare. Då allt hvad han kunde komma åt genom att snart sagdt utsvälta och afkläda dem icke tillfredsställde hans vansinniga och barbariska slösaktighet, erbjödo europeiska bankirer honom penningar mot de mest ockrande vilkor, i det de förlitade sig på nationalskuldernas antagna helgd. Penningarne förslösades med det vildaste öfverdåd på harem, palatser, jakter, diamanter, presenter och fester; och för att afpressa de utarmade fellahs räntan, sänder det kristna England flottor och arméer till att mörda och bränna, och det upprätthåller med sin makt en khedivmarionetts tyranni och lyx på det egyptiska folkets bekostnad.

Statsskuldspåhittet sätter tyrannerna i stånd att hålla sig qvar och gör det möjligt för äfventyrare, som rycka till sig styrelsen, att trotsa folket. Det medgifver stora och omåttliga utgifter genom att nedtysta eller till och med göra dem gynsamt stämda, hvilka eljest med största energi och kraft skulle motsätta sig dessa utgifter. Hade de styrande icke egt myndighet att upptaga statslån, skulle nio tiondedelar af kristenhetens krig under de sista två århundradena aldrig kunna hafva förts. Den egendomsförödelse och den blodsutgjutelse, de qval för hustrur, mödrar och barn, som dessa orsakat, äro oberäkneliga, men härtill måste än ytterligare läggas den förlust och demoralisation, som framkallats genom ständiga krigsrustningar.

Men de allmänna olyckor och den styrelsekorruption, som upprinna ur den i statsskulders erkännande inneburna okunnigheten om och ringaktningen för de menskliga rättigheterna, stanna ej vid kostnaderna för krig och krigstillrustningar jemte den af slika enorma statsutgifter fostrade korruptionen. Af kriget väckta lidelser, nationalhat, dyrkan af militärisk glans, törst efter seger eller hämd förslöa det offentliga samvetet, förvrida de bästa sociala instinkter till denna råa och oförnuftiga utvidgning af sjelfviskheten, som med orätt benämner sig patriotism; qväfva frihetskärleken; förmå menniskor att underkasta sig tyranni och våldsmakt

på grund af den vilda törsten efter att sticka ihjel andra menniskor eller fruktan för att sjelfva blifva ihjelstuckna. Härigenom förvridas de religiösa åskådningarne till den grad, att Kristus' förklarade efterföljare i hans namn välsigna mordets och plundringens standar, och tacksägelser hembäras Fridsfursten för segrar, som betäcka jorden med stympade lik och sköfla hemmen!

Ej heller härvid stanna de onda följderna. William H. Vanderbilt med sina fyrtio millioner i statsobligationer förklarar, att nationalskulden icke bör afbetalas; att den tvärtom bör ökas, emedan den gifver styrelsen stadga "enär hvarje man, som innehar en obligation, blir en lojal och tillgifven medborgare". *)

Mr Vanderbilt ger ett uttryck åt sina likars allmänna uppfattning. Det var icke lojala och tillgifna medborgare med obligationer i fickorna, som stälde sig i främsta ledet under vårt inbördeskrig, och dessa ställa sig aldrig i främsta ledet under något krig; egandet af en statsobligation har tvärtom benägenhet att göra en man lojal och tillgifven mot hvem som helst, som rycker till sig styrelsemaskineriet, om han fortsätter att inlösa kupongerna. En stor statsskuld skapar ett stort penningintresse, som önskar en "stark styrelse" och fruktar förändringar, och härigenom bildas ett mäktigt element, hos hvilket en usel och tyrannisk styrelse alltid kan finna stöd gent emot folket. Äfven i Förenta Staterna kunna vi skönja detta demoraliserande inflytande, men i Europa, der dess yttringar varit mera slående, utgör det tyranniets stödpunkt och det kraftigaste hindret mot politiska reformer.

Thomas Jefferson — den klarsyntaste af våra patrioter och den störste af våra statsmän — hade rätt, när han, utgående från "den sjelfklara sanningen, att nyttjanderätten till jorden tillhör de lefvande", förklarade, att en generation icke bör anse sig bunden af de föregåendes lagar eller skulder, samt att de mått och steg, som tjena att i praktiken genomföra denna princip, skola visa sig allt mera välgörande ju mera de skärskådas.

Indirekt beskattning, det andra sättet att åderlåta folket

---

*) Ur en i *Newyork Times* intagen redogörelse för en tidningsmans samtal med mr Vanderbilt.

utan att detta märker det och att muta dem till medgörlighet, hvilka skulle kunna göra det kraftigaste motståndet mot slöseri och korruption, är en uppfinning, med hvars tillhjelp skatter upptagas på ett sådant sätt, att de som betala dem i första hand sättas i stånd att i höga priser återtaga dem från andra och vanligen återtaga dem med vinst. De som direkt betala skatter och, hvilket är ännu vigtigare, de som åstunda höga priser, hafva sålunda intresse af skatters påläggande och bibehållande, under det att de, på hvilka bördan ytterst faller, icke uppfatta hennes natur.

Hvar helst man tillgripit indirekt beskattning äro dess förderfliga verkningar påfallande, men ingenstädes mera än i Förenta Staterna. Allt sedan inbördeskriget har förbundsstyrelsen visst icke bemödat sig att lindra skatterna utan att finna skäl för bibehållandet af de under kriget pålagda skatterna. Deraf har det mest förderfliga slöseri uppammats inom alla förvaltningsgrenar, och intet tillfälle att öka utgifterna har lemnats obegagnadt. Med berådt mod hafva vi utbytt ett billigt myntsystem mot ett dyrt; med berådt mod hafva vi gjort statsskuldens afbetalande dyrare än nödigt; vi underhålla en dyrbar flotta, för hvilken vi icke hafva något slags användning, och hvilken icke skulle vara oss till något gagn i händelse af krig, samt en tolf gånger större och femton gånger dyrbarare armé än vi behöfva. Vi gräfva upp silfver ur vissa hålor i marken i Nevada och Colorado och gömma det i andra hålor i marken i Washington, Newyork och San Francisco, der det icke i ringaste mån är nyttigare. Vi gifva ut stora summor på onödiga "allmänna förbättringar" och utbetala pensioner i kraft af en lag, som synes hafva tillkommit blott för att belöna bedrägeriet och göra utaf med statsmedlen. Den stora frågan inför kongressen är likväl hvad man skall göra med öfverskottet. Hvarje förslag till skattelindring väcker det bittraste motstånd från deras sida, som draga vinst eller inbilla sig draga vinst af dessa skatters upptagande, och kongressen omgifves af en larmande hop, som med böner, öfvertalning, mutor söker vinna medlemmarne *emot* skattelindringarne, i det att hvarje intresse yrkar på, att hvilken skatt, som än må nedsättas, dess egen favoritskatt må lemnas i fred. Detta specialintressenas skrän på bibehållandet af den indirekta beskattningen kan gifva oss en föreställning om huru mycket större

summor dessa skatter taga ur folkets fickor än de bringa i skattkammaren. Men det blir endast en svag föreställning; ty jemte hvad som går till styrelsen och hvad enskilda intressen lägga beslag på, hafva vi den förlust, som orsakas genom de konstgjorda hinder och svårigheter, hvilka detta indirekta beskattningssystem uppställer mot produktionen och bytet, en förlust, som otvifvelaktigt vida öfverstiger de båda andra posterna.

Den penningförlust, som detta system orsakar, är likväl af ringa betydenhet i jemförelse med den styrelsekorruption, den försämrade moral och den förvridning af folkets begrepp, som äro systemets följder. Det första hvar och en föranledes att göra, när han når detta frihetens land, är att gå en falsk ed; det nästa är att muta en tulltjensteman. Och fortsättningen är ej bättre; genom hvarje åder af den politiska kroppen, genom hvarje område af det offentliga lifvet löper det giftiga smittämnet. Lagen bringas i missaktning derigenom att man gör handlingar, dem moralen icke stämplar som brott, till brott emot lagen; de samvetslösa beredas fördelar på de samvetsgrannas bekostnad; valmän köpas, tjenstemän bestickas, pressen demoraliseras; och det ihärdiga förespråkandet af dessa sjelfviska intressen har till den grad fördunklat de allmänna begreppen, att ett mycket stort antal — jag är böjd för att tro ett öfverväldigande flertal — af det amerikanska folket verkligen tror, att dessa skatter äro till dess egen fromma!

Det skulle taga mera utrymme, än jag här kan egna åt detta ämne, att ingå i en närmare redogörelse för de allmänna olyckor och den styrelsekorruption, hvartill detta dåliga beskattningssystem ger upphof. Men hvad jag framför allt vill påpeka är att de, i likhet med de missförhållanden som statsskulderna frammana, ytterst hafva sin rot i "okunnighet om, försummelse af eller förakt för de menskliga rättigheterna". Ehuru hvarje medborgare med fog kan anmanas att bära sin skäliga andel af styrelsens tillbörliga utgifter, ligger det uppenbarligen en kränkning af de naturliga rättigheterna i ett sådant bruk af beskattningsmyndigheten, som bereder den ene medborgaren fördelar på den andres bekostnad, som tager från några deras arbetes afkastning, på det att andras vinst må ökas, och såsom brott straffar handlingar, hvilka i sig sjelfva icke äro skadliga.

SJUTTONDE KAPITLET.

Styrelsens åligganden.

För att hos en styrelse förekomma korruption och tyranni bör dess organisation och dess verkningssätt förenklas så mycket som möjligt, dess åligganden böra inskränkas till hvad som är nödvändigt för det allmänna bästa, och den bör i alla afseenden hållas i den närmaste förbindelse med folket och under dess fullständiga kontroll.

Dessa grundsatser hafva vi i många fall förbisett, och detta har ledt till korruption och demoralisering, till att folket mist sin kontrollmyndighet och till att styrelsen bragts att lända till fördel åt några få, till förderf åt de många. Förbättring — å en sida åtminstone, vinnes blott genom förenkling.

Styrelsens första och främsta mål är på ett beundransvärdt sätt fastställdt i den betydelsefulla handling, som vi amerikanare lika mycket ära som förbise — i oafhängighetsförklaringen. Detta mål är att åt menniskan bevara de lika och oförytterliga rättigheter, med hvilka skaparen begåfvat henne. Längre fram skall jag visa hurusom en tillämpning af det enda medlet att i ett civiliseradt och framåtskridande samhälle bevara den främsta af dessa oförytterliga rättigheter — den för alla lika rätten till jorden — jemväl väsentligen kommer att förenkla styrelsen och aflägsna korrumperande inflytelser. Men äfven dessförutom är mycken förenkling möjlig och bör, hvarhelst ske kan, eftersträfvas. Enär politisk korruption gör det lättare att motstå reformkrafvet, så är allt som kan göras för att rensa politiken och bringa styrelsen under folkets granskning och kontroll ej endast i och för sig önskvärdt utan ock ett medel för högre ändamål.

Amerikanska republiken har ej mera behof af sin karrikatyr på en flotta än en fridsam jätte af en vadderad klubba eller en tennsabel. Den underhålles endast för officerares och marinkotteriers räkning. I fredstid föranleder den omkostnader och korruption, i krig blefve den till ingen nytta. Vi äro för starka att lättsinnigt anfallas af en främmande makt, vi borde vara för stora att lättsinnigt anfalla andra. Om vi verkligen skulle tvingas till krig, kunna vi med lugn trygga oss till de vetenskapliga upptäckter och uppfinningar, hvilka redan underminera flottorna långt fortare än de hinna byggas.

På samma sätt med vår armé. Allt hvad vi behöfva, om vi ens behöfva så mycket, är en liten gränsbevakning af det slag, som underhålles i Australien och Canada. Stående arméer och stående flottor äro fiender till demokratiens anda, och det borde vara vår stolthet likaväl som det är vår pligt att visa verlden, att den stora republiken kan undvara båda. Och till sin organisation såväl som till sin princip stå både vår flotta och vår armé i strid med demokratiska idéer. Ty i bådadera bibehålla vi den klasskilnad mellan officerare med fullmakt och simpla soldater och sjömän, hvilken uppstod i Europa på en tid, då den adel, som rekryterade ena klassen, betraktades som en öfverlägsen ras i förhållande till de trälar och bönder, som rekryterade den andra. Hela systemet är en skymf mot folkligheten och förtjenar att sopas bort.

Äfven vårt diplomatiska system är en slafvisk efterhärmning af hvad som brukades hos kungar, som intrigerade med hvarandra mot folkens fri- och rättigheter, innan ännu oceanångare och telegraf uppfunnits. Det tjenar till ingenting om ej att belöna politici och understundom demoralisera en poet. Dess afskaffande skulle minska utgifter och korruption och höja vår nationella värdighet.

På lagskipningens område finnes ett vidsträckt fält för radikala reformer. Äfven här hafva vi slafviskt efterhärmat engelska förebilder och så länge ha vi tillåtit juristerna att göra lag i sitt stånds intresse, tills rättvisa blifvit en alldeles för kostsam lyx för fattigt folk. Det bästa bruk man kunde göra af våra stora juridiska bibliotek, hvilka årligen ökas med handlingar från de 38 staterna, förbundsdomstolarne samt engelska, skotska och irländska domstolar, vore att skicka dem till pappersbruken och tillämpa sådana grundsatser

och sådant rättegångssätt, att vår stora juristarmé kunde reduceras åtminstone till samma måttstock som den franska. Dessutom äro våra lagböcker fulla med paragrafer som med fördel kunde sopas bort. Det är icke styrelsens sak att göra menniskor dygdiga och religiösa eller att skydda den dåraktige för följderna af hans egen dårskap. Styrelsen borde aldrig uppträda hämmande i vidsträcktare mån än som kräfves för att bevara friheten genom att skydda allas lika rättigheter från ingrepp af andra; och i samma stund en styrelses förbud öfverskrida denna gräns, är det fara värdt att de undergräfva just de ändamål de äro afsedda att tjena. Ty på samma sätt som de lagar, hvilka i sina befallningar eller förbud stå i strid med den moraliska känslan, göra lagen föraktad och frambringa hyckleri och kringgåenden, så frambringar försöket att taga lagen till hjelp åt moralen i fråga om handlingar och förhållanden, som ej innebära en tydlig kränkning af andras frihet, snarare ett försvagande än ett stärkande af den moraliska känslans kraft. Måttstocken för rätt och orätt blir på det sättet endast juridisk och den, som slugt kan undvika lagens straff, undgår allt straff. Så till exempel lider det intet tvifvel, att måttstocken för affärsheder skulle stå långt högre om det icke funnes någon utsökningslag. I alla dylika fall håller sig den listige skurken inom lagen eller kringgår lagen, medan befintligheten af en juridisk måttstock sänker den moraliska måttstocken och försvagar allmänna opinionens domkraft.

Inskränkningar, förbud, band på friheten till i och för sig oskadliga handlingar, allt sådant är till sin natur dåligt, och kan, ehuru understundom nödvändigt, i allmänhet liknas vid de läkemedel, som häfva eller lindra ett symptom utan att minska sjukdomen; och i allmänhet kan man, hvarhelst sådana inskränkande eller hämmande lagstadganden behöfvas, finna roten och upphofvet till det onda de skola afhjelpa i föregående inskränkningar — i kränkningar af naturliga rättigheter.

I tidens anda ligger en sträfvan att absorbera smärre kommuner, att vidga de områden, hvarinom enhet i lag och förvaltning är nödvändig eller önskvärd. Men just af detta skäl borde vi, närhelst så ske kan, med så mycket större seghet fasthålla grundsatsen om lokal sjelfstyrelse — den grundsats att befolkningen i hvarje politisk underafdelning —

köping, socken, stad eller stat — i saker som endast röra den sjelf skall handla för sig sjelf. Inom våra stater ha vi försummat denna princip till och med mer än i afseende på förhållandet mellan de särskilda staternas och unionens styrelse, och när vi försökt styra stora städer genom statskommissioner eller lagt i lagstiftande församlingars händer hvad som borde tillkomma sockenstämmor och stadsfullmäktige, hafva vi fördelat ansvaret och befordrat korruptionen.

Mycket skulle också, genom att förenkla vårt valsätt, kunna göras för att hämma partiväsendets missbruk och göra valsedeln till ,det sanna uttrycket för den röstandes vilja. Och en grundsats, som vi fullständigt ignorerat, skulle man alltid erinra sig, nämligen att folket ej kan sköta detaljer, ej heller insigtsfullt välja mer än några få embetsmän. När man begär att medborgaren, sådan han i allmänhet är, vid hvarje val skall rösta på en lång lista kandidater, fast han om de fleste af dem, med mindre han särskildt egnat sig åt politiken, intet kan veta, öfverlemnar man valet åt förberedande valmöten eller politiska ringar. Och maktens delning medför ofta ett förslöande af ansvarskänslan samt har benägenhet att gynna, icke förhindra öfvergrepp.

Dessa ämnen kan jag endast hastigt vidröra, fastän de förtjena mycken uppmärksamhet. Det är desto nödvändigare att så mycket som möjligt förenkla styrelsen och så mycket som möjligt förbättra dess, låt oss säga, maskineri, emedan i jemnbredd med samhällets framåtskridande styrelsens åligganden beständigt måste ökas. Endast under samhällets barndom kan man med fog begränsa styrelsens åligganden till att sörja för gemensamt försvar och att skydda den svage mot den starkes fysiska kraft. Allt efter som samhället utvecklar sig enligt den lag för integrering och tilltagande sammansatthet, hvarom jag talade i första kapitlet, blir det för jemlikhetens bevarande nödvändigt att införa och göra gällande nya bestämmelser, och till styrelsens ursprungliga, restriktiva verksamhet kommer hvad man skulle kunna kalla den kooperativa. En dess vägran att åtaga sig denna leder i många fall lika visst till kränkningar af individuel rätt, som när styrelsens befallande eller förbjudande verksamhet utsträckes till obefogade områden.

Med den arbetets delning och den yrkenas specialisering, som tager sin början på ett tidigt skede af social utveckling

och fortskrida jems med denna, verkar det faktum, att vissa individer åtaga sig vissa göromål inom samhället, till att utestänga öfriga individer. Så till exempel, när någon öppnar en bod eller ett värdshus, eller anordnar en regelbunden passagerare- och godstransport, eller egnar sig åt en speciel yrkesgren, som för alla är behöflig, så verkar hans utförande af dessa saker som ett hinder för deras utförande genom andra och leder till daningen af sedvänjor, som gör det nödvändigt för andra att anlita honom och som skulle ställa dem, hvilka nekades att så göra, högst oförmånligt i jemförelse med öfriga individer. För att bevara jemlikheten blir alltså en begränsning af handlingsfriheten nödvändig, så att de, som åtagit sig en dylik halft offentlig verksamhet, nödgas att utan åtskilnad stå till tjenst för alla, som på öfliga vilkor vilja anlita dem. Denna grundsats erkänna alla i någon mån framskridna nationer i sina lagar om skjuts, gästgifveri, lotsning o. s. v.

I den mån civilisationen stiger och den industriela utvecklingen går framåt, verkar den koncentrering, som härflyter ur tillgodogörandet af starkare krafter och förbättrade metoder mer och mer att inskränka och upphäfva konkurrensen och att åvägabringa fullständiga monopol. Detta se vi tydligt i fråga om jernvägar. Det är ett rent slöseri med kapital och arbete att bygga en jernväg längs med en annan, och när detta skett, leder en oemotståndlig drift till antingen fullständig sammanslagning eller samverkan; till och med på sjelfva de så kallade konkurrenspunkterna är konkurrensen endast öfvergående. Den bolagens sammanslagning, som med temlig visshet lofvar att inom några år lägga hela Förenta Staternas jernvägsnät i ett halft dussin styrelsers hand, de gemensamma tariffer och öfriga öfverenskommelser i afseende på frakt och dylikt, som till och med vid konkurrenspunkter hindra konkurrens, bero på en i jernvägssystemets utveckling inneboende tendens, hvaröfver det är lönlöst att klaga.

Då styrelsens ursprungliga syfte och mål är att skydda en hvars naturliga rättigheter och lika frihet, så falla alla affärer, som i någon mån antaga karakteren af monopol, nödvändigtvis inom området för styrelsens ordnande verksamhet, och de, som till följd af sin natur äro fullständiga monopol, blir det med rätta statens sak att åtaga sig. Dessa till sin

natur kooperativa värf måste staten, i den mån samhället går framåt, åtaga sig för att kunna värna allas lika rättigheter och frihet. Det vill säga, allt eftersom under integreringsprocessen individen blir mera beroende af och underkastad det hela, blir det en nödvändighet för styrelsen — det sociala organ, genom hvilket ensamt hela komplexen af individer kan handla — att i allas intresse åtaga sig vissa åligganden, som ej med trygghet kunna lemnas åt individen. Ur den grundsatsen, att styrelsens rätta syfte och mål är att skydda individens naturliga rättigheter och frihet, spirar alltså den grundsatsen, att det blir styrelsens sak att för mängden af individer utföra de saker, som ej kunna utföras, eller ej kunna utföras lika väl, medelst individuel verksamhet. Liksom under artens utveckling hela varelsens förmåga af medveten, koordinerad handling måste få allt större och större relativ betydelse för delarnes automatiska handlande, så ock i samhällets utveckling. Detta är socialismens sanning, hvilken vi, ehuru den tvingas på oss genom industrins framsteg och samhällets utveckling, äro så tröga att erkänna.

Inom den fysiska organismen uppkomma svaghet och sjukdom likaväl genom att förmögenheterna öfveransträngas som genom att de icke användas. På samma sätt kunna styrelser bli förderfvade och allmänna olyckor kommas åstad, genom att man som styrelsens åligganden ej anser hvad som rätteligen faller inom dess sfer i egenskap af kontrollerande organ i de allmänna intressenas handhafvande, likasåväl som genom att styrelsen inblandar sig på områden, som borde vara den individuella handlingsfriheten förbehållna. Detta kunna vi se på oss sjelfva. I fråga om hvad vi genom styrelsen söka få gjordt och hvad vi lemna ogjordt äro vi att jemföra med en person, som låter sin mages ingifvelser bestämma middagen, medan han söker att medelst viljeakter reglera sin matsmältning; eller med en, som när han skall gå tvärs öfver en folkuppfyld gata eller en ojemn väg, koncentrerar hela sitt medvetande på sina bens rörelser men inte ser efter hvart han går.

Exempelvis: Det är icke styrelsens sak att lägga sig i de åsigter någon, hvem det vara må, hyser om Skaparen, eller den dyrkan han egnar honom, så länge utöfningen af dessa individuella rättigheter ej kommer i strid med andras lika frihet; och resultatet af styrelsens inblandning på detta om-

råde har varit hyckleri, korruption, förföljelser och religionskrig. Det är icke styrelsens sak att leda användningen af kapital och arbete eller att framdraga vissa industrier på andras bekostnad, och försöket att så göra leder till de ödeläggande förluster och den korruption, som äro frukten af skyddstullar.

Å andra sidan är det styrelsens sak att låta slå mynt. Detta märkte man så snart den arbetsbesparande upptäckten af penningar undanträngde det enkla bytet. Att låta hvem helst det önskade slå mynt vore att för det allmänna åstadkomma olägenheter och förlust, att öppna många frestelser till svek och att sätta samhällets fattigare klasser i en högst ogynsam ställning. Dessa nära till hands liggande betänkligheter hafva öfverallt, så snart samhället hunnit ordentligt organiseras, ledt till ett erkännande af att myntningen är ett styrelsens uteslutande prerogativ. När, i och med samhällets framåtskridande, en ny arbetsbesparande förbättring blir möjlig genom att man inför papper som myntrepresentativ, så blifva skälen, att utgifning af sådant mynt bör vara styrelsens prerogativ, ännu starkare. Allt ondt, som uppkommit genom det hejdlösa enskilda bankväsendet i Förenta Staterna, är i alltför friskt minne att behöfva upprepas. De förluster och olägenheter, det svindleri och den korruption, som härflöto från att hvar och en af Unionens stater tog sig rätt att oktrojera sedelutgifvande banker, togo slut med kriget, och ingen skulle nu vilja återgå till dessa förhållanden. Men i stället att göra det, hvartill hänsynen till det allmänna ovilkorligen manar, att helt och fullt göra sedelutgifningen till förbundsstyrelsens prerogativ, har bankmännens enskilda intresse ända hittills förmått oss att begagna en hybrid form af pappersmynt, af hvilket en stor del, ehuru försedt med förbundsstyrelsens garanti, utgifves af och till förmån för bolag. Bankernas legitima affärer, mottagandet på deposition och utlånandet af penningar, och öppnande samt utvexling af krediter bör lämpligen öfverlemnas åt individer eller associationer, men genom att — låt vara endast delvis och under förbehåll och garantier — lemna dem sedelutgifningen, gör Förenta Staternas folk en årlig förlust af millioner dollars och ökar märkbart de inflytelser, som verka korrumperande på dess styrelse.

Den princip, som här faller i ögonen, kan ses i ännu skarpare belysning på ett annat område af samhällslifvet.

Den stora jernvägsfrågan med alla sina faror och svårigheter är ett slående exempel på de sorgliga följder som uppstå, när staten försummar åligganden, som rätteligen tillhöra den.

På lägre stadier af social utveckling, der styrelsen, glömsk af sina egentliga åligganden, sysselsätter sig med att föra gagnlösa krig och álägga skadliga förbud, lemnades landsvägars anläggning och underhåll åt enskilde, hvilka som godtgörelse medgåfvos att upptaga afgifter af de resande. Likväl har det från första början varit erkändt, att dessa afgifter böra stå under styrelsens kontrollmyndighet. Men de stora olägenheterna med detta system och de tunga pålagor, hvarmed det trots alla regleringsförsök belastade produktionen, ha, i bredd med samhällets framsteg, ledt till att anse landsvägars anläggning och underhåll som en styrelsens pligt. Så kom under loppet af den sociala utvecklingen uppfinningen af jernvägen, som sammanförde vägarnes byggande och underhåll med gods- och passagerarebefordringen. Sannolikt var det beroende på dessa omständigheter att man ej genast insåg, hurusom de skäl, hvilka göra det till en statens angelägenhet att bygga och underhålla vanliga vägar, ega ännu större kraft i fråga om jernvägars byggande och trafikerande. I Storbritanien och Förenta Staterna samt med några undantag äfven i andra land, har man lemnat åt den enskilda företagsamheten att bygga jernvägar och åt det enskilda förvärfsbegäret att sköta dem. I Förenta Staterna, der jernvägar äro af större betydelse än i något annat land i verlden, har vårt enda erkännande af deras offentliga karakter bestått i beviljanden af jord och understöd, hvilka föranledt mycken korruption, samt i några svaga försök att reglera gods- och passagerareafgifter.

Men det faktum, att jernvägsystemet på sin nuvarande utvecklingsgrad (måhända genom sakens natur) förenar transporten med spårens underhåll, gör konkurrens så mycket omöjligare och lägger det ännu tydligare inom området för statens verksamhet. Att det gör jernvägsväsendets omhändertagande af staten till en sak af högsta vigt kan ej förnekas. Vore det äfven möjligt — hvilket är ovisst — att, som man föreslagit, låta spåren underhållas af staten, men lemna tågtrafiken åt den enskilda

företagsamheten, så vore det ändå en sak af högsta vigt. Ur hvilken synpunkt man än ser, är denna fråga så allvarsam, att den ej får skjutas undan. Allt eftersom individen växer från barn till man måste han möta svårigheter och åtaga sig ansvar, som han gerna skulle sky. Så ock med samhället. Nya förmågor medföra nya pligter och nytt ansvar. Att oförsigtigt gå framåt är förenadt med fara, men det är ödesdigert att stå stilla. Och hur stora svårigheter statens öfvertagande af jernvägsväsendet än må innebära, medför det än större svårighet, om den underlåter det.

Man behöfver ingen vidlyftig bevisföring för att ådagalägga, att jernvägarnes egande och förvaltning är en statens angelägenhet. Det bevisas till full visshet af händelsers och faktas logik. Intet är klarare — åtminstone i Förenta Staterna, der den moderna utvecklingens tendenser äro vida lättare skönjbara än i Europa — än att jernvägsväsendets förening med öfriga styrelsens åligganden är oundviklig. Vi tycka kanske ej om det, men vi måste göra så. Antingen skall styrelsen sköta jernvägarne, eller blir det jernvägarne som sköta styrelsen. Det finnes ingen undflykt. Flyr man dilemmats ena horn, spetsas man på det andra.

Hvad angår ett tillfredsställande reglerande från statens sida af jernvägarna visar erfarenheten från våra Amerikanska stater, der jernvägarne — relativt åtminstone — äro mera utvecklade, att det är omöjligt. En viljestark despot, beklädd med diktatorisk makt, skulle kunna kufva dylika vidunder, en folkstyrelse kan det icke. Hela folkets makt är naturligtvis större än jernvägarnas, men den kan ej utöfvas konseqvent och i detalj. Till och med ett litet specialintresse är genom intelligens, sammanslutning och smidighet väl vuxet vidsträckta och sväfvande allmänna intressen; det har samma fördel som en väl väpnad och disciplinerad trupp har i en strid med en pöbelhop. Men genom antalet af dem de aflöna, genom intägtens belopp och genom omfånget af de intressen, på hvilka de ega inflytande, hafva jernvägarne en makt, som är gigantisk. Och, i det de växa snabbare än landet i sin helhet, tendera de allt mer och mer till koncentrering. Kanske den man redan är född, hvilken en dag skall dominera hela Förenta Staternas jernvägssystem, liksom redan nu Vanderbilt, Gould och Huntingdon dominera stora afdelningar deraf.

Praktiska politiker öfverallt i Förenta Staterna inse det absolut hopplösa i en strid med jernvägsmagten. I många, om icke de flesta staterna söker ingen förståndig man ett embete, om han tror att jernvägsmagten är emot honom. Och dock är en magt af detta slag svagast i en direkt vädjan till folket; jernvägskungarne styra i stater, der de i hvarje fråga, som med rent spel komme under folkets afgörande, skulle kullröstas. Det är genom att vid vigtiga frågor lägga sitt inflytande i vågskålen, leda möten, beherska pressen, inverka på lagstiftande församlingar och fylla domstolarne med sina kreatur, som jernvägarne bäst utöfva politisk makt. Kaliforniens folk t. ex. har gång efter annan röstat mot jernvägssyndikatet — eller, rättare sagdt, trott sig göra det, och har till och med antagit en mycket dålig ny konstitution, emedan det troddes, att jernvägen var emot den. Resultatet är, att det stora jernvägsbolag, af hvars välde Kalifornien, med en areal af mera än två gånger Englands, blott är en provins, absolut beherrskar denna stat. De män, som verkligen bekämpade bolaget, äro tagna i dess tjenst eller krossade, och i jernvägsadministrationens intresse sättas krafter i rörelse, som ingen styrelse skulle våga tänka på. Detta bolag, som i början fick stort understöd med anledning af de fördelar det väntades skola bereda det allmänna, lägger på handeln, icke afgifter, men skatter. Om någon begynner en affär, som tager transportväsendet i anspråk, måste han lägga fram sin årsvinst och taga bolaget i kompaniskap för lejonparten. Importörer förbindas genom en "pansrad öfverenskommelse" att låta dess ombud genomse sina böcker, och om de vidtaga någon åtgärd, som bolaget finner stridande mot sina intressen, straffas eller ruineras de genom att dikteras ogynsammare vilkor än sina affärsrivaler. Tre transatlantiska jernvägar, som, under antagande att konkurrensen skulle nedsätta priserna, fått betydande understöd af nationen, hafva nu hunnit till Stilla hafvet. I stället att konkurrera hålla de samma priser alla tre och dela inkomsten. Ångbåtslinien från San Francisco till Newyork via Panama får 100,000 dollars i månaden för att hålla en lika hög taxa som jernvägens, och vill man skicka varor från New-York till San Francisco via Panama, är det billigaste vägen att först skeppa dem till England. De som skeppa till mellanliggande platser få betala lika mycket som om deras varor

förts först fram till slutstationen och sedan tillbaka, ja genom de förut omnämnda öfverenskommelserna förhindras segelfartygs oceantrafik hvarhelst den kunde komma i strid med monopolet.

Det är blott exempelvis jag talar om Kalifornien. Jernvägarnes makt är uppenbar i stat efter stat, som den är det i nationalstyrelsen. Det är allt för klart, att om det skall fortfara på detta sätt, kunde Amerikas folk så gerna nöja sig med att lägga den politiska makten i händerna på dessa stora bolag och deras beslägtade intressen.

Detta kan ej undvikas. Jernvägsdirektörerna kunna ej hålla sig utanför politikens område, till och med om de sjelfva ville det. Jernvägsfrågans svårigheter bero ej af något sådant, som att särskildt dåliga personer fått jernvägsstyrelsen i sin hand; de uppkomma ur jernvägsanläggningars natur och deras nära förbindelse med andra intressen och annan industri.

Men, invänder man, om jernvägarna redan nu äro ett förderfligt element i vår politik, hvad skulle de ej bli om styrelsen skulle ega och sköta dem? Är ej styrelsens förvaltning notoriskt korrumperad och bristfällig? Om man lade denna väldiga armé till det redan nu stora antalet af styrelsens tjenstemän, om man så oerhördt ökade styrelsens inkomster och utgifter, skulle följden ej bli, att de som fått styrelsen om hand, kunde trotsa all opposition och bibehålla makten hur länge som helst; vore det ej att en gång för alla sänka hela vår politiska organisation i en hopplös dy af korruption?

Mitt svar är, att huru stora än dessa faror må synas, måste man trotsa dem för att ej råka än värre ut. När stormen drifver seglaren mot en lästrand, måste han sätta till segel, om ock med fara att duken blåser från liken och masterna gå öfver bord. Hafvets och vindens hot tvinga honom att göra allt klart, på däck och till väders; att göra sig af med allt, som kunde minska hans skutas sjögående egenskaper och att ställa de bästa rorsmännen vid ratten; icke att slött finna sig i en säker undergång bland skären.

Långt ifrån att vilja förringa farorna af att öka styrelsens åligganden — sådan den nu är — söker jag tvärtom just visa den tvingande nödvändigheten af att förenkla och förbättra styrelsen, så att den med trygghet må kunna åtaga sig de ökade åligganden, hvilka i och med samhällets ut-

veckling måste komma på dess lott. Det är ej blott nödvändigt, att man hindrar styrelsen från att bli ännu mera korrumperad och ännu mindre tillfyllestgörande, något som vi för resten lika litet kunna göra med en blott och bart negativ politik som sjömannen kan lägga bi under storm utan att drifva; det är nödvändigt att göra styrelsen vida mera tillfyllestgörande och vida mindre korrumperad. De faror som hota oss, äro icke tillfälliga. De bero af en allmängiltig lag, från hvilken ingen undanflykt är möjlig. Det var denna lag, som jag påpekade i första kapitlet: att hvart framsteg bär i sitt sköte nya faror och derför kräfver högre och mera vaken intelligens. Likasom ett djur med högre organism ej kan lefva utan en rikare utvecklad hjerna än hos de lägre djuriska organismerne; så måste också det högre organiserade samhället förgås, om det ej vid sociala frågors behandling kan ådagalägga större intelligens och högre moralisk uppfattning. De stora materiela framsteg, som de moderna uppfinningarna satt oss i stånd till, göra motsvarande sociala och politiska framsteg nödvändiga. Naturen känner ingen "lindebarnsförordning". Vi måste lefva efter hennes vilkor eller icke lefva alls.

Min afsigt är nu att visa hur vigtigt det är, att vi förenkla styrelsen, rena politiken och förbättra samhällslifvets vilkor; detta som en förberedelse till att visa hur mycket som i alla dessa riktningar kan göras genom en enda stor reform. Men, fast det endast kan ske i korthet, lönar det dock mödan att — äfven i korthet — fästa uppmärksamheten på några grundsatser, som ej böra förgätas, när man tänker på att staten skulle åtaga sig ett sådant åliggande som jernvägstrafiken.

Först och främst tror jag man kan antaga som en af erfarenheten bevisad grundsats, att hvarje betydande intresse, som har förbindelser med styrelsen, verkar mera korrumperande på styrelsen om det får verka utifrån, än om denna har upptagit det i sig. Låt ett fartyg på hafvet fälla sitt ankare och fira ut kabeln; och fast det skulle befrias från en tyngd, enär ju ankare och kabel delvis komme att uppbäras af vattnet, så skulle dock ej allenast dess fart hämmas utan det skulle vägra att lyda rodret och blifva alldeles omöjligt att manövrera. Men, taget som en del af fartyget

och omsorgsfullt stufvadt ombord, inverkar ankaret med sin kabel ej längre märkbart på fartygets gång.

En stående armé har ett korrumperande inflytande och innebär en fara för folkfriheten. Men hvem skulle väl vilja drifva den satsen, att det fördenskull vore bättre, att, om en armé behöfves, den värfvades och underhölles af enskilde och af dem uthyrdes till staten? En sådan armé blefve långt mera korrumperande och farlig än en af staten direkt underhållen och skulle snart göra sina ledare till statens herrar.

Jag tror icke, att det under styrelsens ledning stående postverket med sina vidsträckta förgreningar och talrika tjenstemän ännu börjar bli en så vigtig faktor i vår politik eller öfva ett så korrumperande inflytande som ett privat bolag, som drefve samma affär, skulle göra, enär ju det senare oupphörligt skulle frestas eller nödgas att kasta sig in i politiken för att åvägabringa gynsamma eller motverka ogynsamma lagstiftningsåtgärder.

Der antingen särskilda stater eller förbundsstyrelsen ha satt offentliga statstryckerier i stället för statsboktryckare, som sjelfva anskaffade material och arbetare, har resultatet, som jag tror, varit att minska, ej öka, korruptionen; och i allmänhet taladt tror jag erfarenheten visar, att på alla styrelsens områden systemet att uppgöra kontrakt om arbeten och leveranser i det hela taget ledt till mer korruption än arbetens bedrifvande direkt för statens räkning. Skälet antager jag vara, att de korrumperande intressenas magt i ena fallet är långt mer koncentrerad än i det andra.

Den oförmåga, det slöseri och den korruption, för hvilka vi i allmänhet anklaga styrelsens förvaltning, göra sig mest gällande inom sådana departement, hvilka ej komma under allmänhetens ögon och hafva föga — om något alls — att skaffa med allmänt välbefinnande. Om de sex nya krigsskeppen af stål, som leverantörerne genom sina intriger förmått kongressen att beställa, äro väl eller illa byggda, derom får Amerikas folk aldrig veta annat än hvad de läsa i tidningarna, och hela denna sak inverkar lika litet på dess välbefinnande som snitten på sultanens nya byxor. Men låt postväskorna komma vilse eller en brefbärare försumma sina turer, så höjes genast ett rop af förbittring. Postdepartementet skötes bättre än något annat departement inom nationalstyrelsen, emedan det kommer folket närmare. Det

skötes minst sagdt lika väl som något privat bolag skulle kunna göra med en så stor affär, och jag tror i det hela äfven lika ekonomiskt. De skandaler och missbruk, som der egt rum, ha för det mesta skett på aflägsna platser och gällt saker, hvarom allmänheten föga eller intet visste. I England skötas nu telegraf, paketpost och sparbanker af styrelsen bättre och mer ekonomiskt äro förut af enskilda bolag.

I likhet med dessa institutioner — kanske än mera — kommer jernvägen omedelbart inom håll för folkets iakttagelse. Den rör så omedelbart hela samhällets intressen, beqvämlighet och säkerhet, att den under offentlig förvaltning förvisso skulle ådraga sig den noggranna och snabba uppmärksamhet, som innebär en garanti för god skötsel.

Mig synes att vi i afseende på offentliga förrättningar sätta för mycket förtroende till det slagordet, att godt och redbart arbete endast erhålles af den, som hoppas pekuniär vinst eller fruktar pekuniär förlust. Vi erhålla derförutan godt och redbart arbete vid våra universitet och liknande anstalter, att ej tala om armén och flottan, eller statens post- och undervisningsdepartement, och vare härmed hur som helst, så trafikeras våra jernvägar faktiskt af personer, hvilka, från spårvexlaren till trafikdirektören, ej ha annat intresse i affären än att få ut sin lön — för det mesta knapp och usel — och bibehålla sin plats. Blefve styrelsen jernvägarnes egare, skulle de ha minst lika många sporrar till redbarhet och nit som nu, ty att jernvägarnas omhändertagande af styrelsen äfven måste innebära förändrade grundsatser inom den civila förvaltningen är sjelfklart. Ej ens den mest afgjorde försvarare af det nuvarande systemet skulle finnas benägen att anförtro sin säkerhet till lif och lem åt lokomotivförare och bromsare, som tillsatts på grund af politiska förtjenster.

Se för öfrigt på jernvägssystemet som det är nu. Att det ej skötes i allmänhetens intresse är klart. Men skötes det i egarnes intresse? Skötes det med den sparsamhet, nit och omtanke, som man antar vara resultatet af enskilde egares ledning? Tvärtom, medan allmänhetens intressen i hög grad åsidosättas, iakttagas ofta delegarnes föga bättre. Våra jernvägar skötas faktiskt i samvetslösa äfventyrares intresse; sådana som göra i "hausse och baisse" på börsen; sådana män, som sätta den egen-

dom de förvalta i andra rummet och efter sitt personliga intresse i andra jernvägar eller andra affärer; som spekulera i lands- och stadsfastigheter, som ge sig sjelfva eller sina vänner leveranskontrakt eller förmånen af särskilda transportpris, och som ofta med full öfverläggning störta det bolag de styra och röfva aktieegarne på deras sista cent. Från ena ändan till den andra ryker hela den nuvarande förvaltningen af våra jernvägar utaf svek och bedrägeri.

Att vanliga vägar, broar o. d. ej böra underhållas vare sig för allmän eller enskild vinning är en erkänd grundsats, och staten Newyork har nyligen gått ända derhän att upphäfva alla afgifter å Erie-kanalen, den stora vattenväg mellan sjöarne och hafvet, som Newyork har att tacka för sin rang som handelsstad. Af vårt postverk begära vi blott, att det skall bära sig, och ingen skulle numera kunna komma på den tanken att föreslå postportets höjande för att skaffa statsinkomster — hvilket postportot än i dag gör i England; än mindre skulle någon vilja föreslå att taga postverket ur styrelsens hand och öfverlemna affären åt enskilde eller bolag. I början sköttes postbefordringen af enskilde, som sökte draga vinst deraf. Om det systemet fått fortfara intill nu, skulle vi säkerligen ej hafva den utsträckta, regelbundna och beqväma postgång vi hafva, ej heller dessa låga porton; och alla invändningar, som nu göras mot att styrelsen skulle öfvertaga jernvägarna, skulle då riktas mot att låta styrelsen öfvertaga brefbefordringen. Vi skola aldrig komma i åtnjutande af alla fördelar jernvägars uppfinning innebär, förrän vi göra jernvägarna till offentlig egendom, skött af offentliga embetsmän i offentligt intresse. Och på det sättet tillintetgöres en verksam orsak till styrelsens korruption och en verksam orsak till vidunderliga förmögenheters samlande.

Allt jag sagt om jernvägarne gäller naturligvis också telegrafen, telefonen, städers förseende med gas, vatten, värme, elektricitet, med ett ord, alla företag hvilka till sin natur äro monopol. Jag talar om jernvägen blott emedan institutionens storlek gör den för staten af alla farligast att öfvertaga.

Institutioner, som i sig innebära monopol, är det statens rätta åliggande att sköta. Staten måste öfvervaka eller öfvertaga dem, dels till sjelfförsvar, dels för att bevara allas lika rättigheter. Men än ytterligare kommer det område, der

staten i egenskap af verkställande ombud för den stora kooperativa association, hvartill sann civilisation tenderar att förändra samhället, med fördel kan verka, att ökas allt efter som styrelsen förbättras och allmänandan tilltager i styrka.

Ett vigtigt steg i denna riktning ha vi redan tagit inom vårt skolväsen. Våra offentliga skolor underhållas ej för de fattiga, som fallet är med de engelska folkskolorna, der till på köpet betalning fordras af alla, som kunna betala; icke heller är hufvudgrunden för deras tillvaro att skydda staten mot okunnighet. Detta är sekundära skäl. Hufvudgrunden till underhållandet af våra offentliga skolor är att ojemförligt större delen af vårt folk betraktar dem som det bästa och billigaste medlet att uppfostra sina barn. Man kan rentaf säga, att det Amerikanska samhället är organiseradt genom styrelsens verksamhet i kooperativa uppfostringsassociationer, och det med så lyckliga resultat, att i de stater, der offentligt skolväsen är infördt, ett förslag att afskaffa det ej ens skulle tagas i allvarligt öfvervägande. Trots korruptionen inom vår politik äro dock våra publika skolor på det hela taget mycket bättre än privata, och genom att de sammanföra barn till rik och fattig, jude och kristen, protestant och katolik, republikan och demokrat, äro de af oskattbart värde för att nedbryta fördomar och hindra känslan af klass-skilnad att växa. Likaledes bör i fråga om vårt offentliga skolväsen anmärkas, att korrumperande inflytelser tyckas kunna härledas snarare från att vi ännu ej gått långt nog, än från att vi skulle gått för långt i fråga om statens verksamhet. I några af våra stater tillhandahållas de böcker barnen begagna på allmän bekostnad och anses som skolans egendom, som lärjungen mottager vid sitt inträde i skolan eller klassen och återlemnar när han afgår. Men mestadels skola lärjungarne, så vidt ej utgiften öfverstiger föräldrarnes förmåga, sjelfva hålla sig med böcker. Erfarenheten har visat, att det förstnämnda systemet är mycket bättre; icke blott derföre, att när alla få sina böcker fritt, de som ha råd att köpa dem icke frestas att föregifva fattigdom, och de som icke ha råd dertill slippa förödmjukas; utan äfven emedan antalet behöfliga böcker blir mycket mindre, och de kunna erhållas till billigare pris. Ej nog med att detta åstadkommer omfattande besparingar i totalkostnaden, det förminskar äfven ett vigtigt korruptionselement. Ty de stora skolboksför-

läggarnes täflan att få sina böcker antagna i offentliga skolor, hvarvid de flesta af dem ej göra sig samvete af att, när så ske kan, använda mutor, har gjort mycket att demoralisera skolråden. Och detta korrumperande element kan till fullo aflägsnas, endast genom att, som i en del stater föreslagits, utgifva skolböcker på allmän bekostnad.

Systemet med offentliga bibliotek, som, begynt i det af allmänanda besjälade Boston, går sin säkra gång öfver landet, och hvarvid både läse- och lånbibliotek på offentlig bekostnad underhållas till allmänhetens fria begagnande, är ett annat exempel på framgångsrik utsträckning af styrelsens kooperativa åligganden. *) Så ock de offentliga parker och promenader vi börja anlägga.

Ej blott är det möjligt att gå vida längre i att sålunda på offentlig bekostnad sörja för allmän sundhet, uppfostran och tillfälle till förströelse, samt för uppmuntrande af vetenskaper och uppfinningar, men om vi kunde förenkla och rensa styrelsen blefve det möjligt för samhället i dess olika underafdelningar att på många andra sätt, men i långt mer omfattande grad, erhålla de fördelar åt sina medlemmar, som frivilliga kooperativa föreningar nu sträfva efter. Icke blott att de oerhördaste besparingar skulle kunna göras, men den växande benägenheten för förfalskning och ohederlighet — lika olycksdiger för moralen som för sundheten — skulle hämmas **), och åtminstone skulle man kunna komma till en sådan organisation af industrin, att det samlade kapitalets annekteringsförmåga betydligt minskades, och att sådan täflan,

*) Bostons offentliga bibliotek är det största och bästa lånbibliotek i Förenta Staterna och jag tror nästan i hela verlden. I Kalifornien, der lagen tillåter lokalmyndigheterna att för biblioteksändamål upptaga en skatt af intill en procent å egendoms taxeringsvärde, äro biblioteken så populära, att i flera af de mindre städerna hela denna skatt uppbäres.

**) Det fins många manufakturvaror, för hvilka producenten nu endast erhåller en tredjedel af det pris konsumenten betalar, medan förfalskningarne hunnit sådan fulländning, att de omöjligen kunna upptäckas af den enskilde köparen. Utan att tala om fabrikationen af vin, af oleomargarin och drufsocker, må ett enda exempel visa hur långt förfalskningen drifves. Förfalskningarne af malet kaffe ha förmått många att köpa kaffebönor och sjelfva mala dem. Med anledning häraf har åtminstone en stor kaffefirma, och sannolikt de flesta, tillämpat en uppfinning, hvarigenom imiterade kaffebönor, alldeles lika de verkliga, formas af en deg. Dessa blandas i stor mängd med riktigt kaffe.

som närmast liknar krig, förekommes. Den sociala utvecklingen går omisskänligen i riktning mot kooperation, eller, om man hellre så vill, socialism, fast jag ogerna nyttjar ett ord, vid hvilket man fäster så sväfvande och olika betydelser. Civilisation är konsten att lefva tillsammans i allt närmare förbindelser. Att menniskoslägtet skulle dväljas tillsammans i endrägt är den gudomlige andens tydliga afsigt — är afsigten hos den vilja, som tager sitt uttryck i det fysiska och moraliska verldsalltets oföränderliga lagar, hvilka belöna lydnad och bestraffa olydnad. De faror, som hota det moderna samhället, äro endast frånsidan af de välsignelser samma samhälle kunde göra till sina. Den inom alla industrigrenar tilltagande koncentreringen är en nödvändig följd af våra framsteg på det materiella området. I sig innebär den intet dåligt. Om i ett och annat dess resultat äro dåliga, beror detta helt enkelt på våra dåliga sociala anordningar. Den verld, hvari vi befinna oss, är så danad, att tusen menniskor, som arbeta tillsammans, kunna producera många gånger mer än samma tusen menniskor, om de arbeta hvar för sig. Men derför är det ej nödvändigt, att de niohundranittionio måste vara den endes slafvar.

Låt mig upprepa det, fast det sker gång efter annan, ty det är, synes det mig, den stora lärdom bestående samhällsförhållanden inprägla hos enhvar, som studerar dem, och det är af yttersta vigt att gifva akt derpå. Naturlagarne, som medgifva socialt framåtskridande, fordra att detta framåtskridande skall vara intellektuelt och moraliskt lika väl som materielt. De naturlagar, som gifvit oss ångfartyget, lokomotivet, telegrafen, tryckpressen och alla de tusen uppfinningar, hvarigenom vårt herradöme öfver materien och hvad deraf beror ökas, *fordra* större social intelligens och en högre måttstock för den sociala moralen. Särskildt kräfva de allt ovilkorligare den rättvisa mellan menniska och menniska, som fordrar erkännandet af de naturliga rättigheternas likhet.

"Söker först efter Guds rike och dess rättfärdighet [riktigt eller rättvist handlande], så faller eder allt detta till." Första steget mot en naturlig och sund samhällsorganisation är att åt alla menniskor bevara deras naturliga, lika och oförytterliga rättigheter inom det materiella universum. Att göra det är icke att göra allt som är af nöden; men det är att

göra allt annat lättare. Och med mindre vi göra det, hjelper ingenting annat.

I detta kapitel har jag flyktigt vidrört ämnen, hvilkas uttömmande behandling skulle taga vida mer utrymme i anspråk. Min afsigt har varit att visa, hurusom styrelsens förenklande och renande blir allt nödvändigare på grund af de åligganden den industriella utvecklingen påtvingar styrelsen och de ytterligare åligganden det blir allt tydligare att styrelsen med fördel skulle kunna åtaga sig.

I de följande kapitlen vill jag visa, hurusom, genom att på ett praktiskt utförbart sätt erkänna alla menniskors lika och oförytterliga rätt till sitt lands jord, styrelsen i hög grad kan förenklas och korruptionselement kunna förintas. Ty det är förvisso sant, som Franska Nationalförsamlingen förklarade, att allmänna olyckor och styrelsens korruption stamma från okunnighet om, försummelse af, eller förakt för menskliga rättigheter.

När jag i detta kapitel och annorstädes talar om styrelsen, stat, kommun o. s. v., använder jag orden i allmän betydelse, utan afseende å befintliga politiska indelningar. Hvad som rätteligen borde höra till stad eller socken, till landskap eller stat, till nationen, och till sådana nationsförbund, hvilka civilisationen med nödvändighet skapar, dermed befattar jag mig ej. Styrelsens rätta organisation och makternas fördelning är emellertid något som kräfver mycken eftertanke.

ADERTONDE KAPITLET.

Hvad vi måste göra.

Med fara att upprepa sammanfattar jag:

Hufvudskälen till de svårigheter, hvaraf vi hotas, är den växande ojemnheten i egendomsfördelningen. Härtill tyckas alla nutidens uppfinningar bidraga, och rörelsen påskyndas genom politisk korruption och genom särskilda monopol, som komma till stånd genom lagstiftningsmaktens missbruk. Men den ursprungliga grunden ligger uppenbarligen i fundamentala sociala anordningar — i de förhållanden mellan arbetet och dess naturliga material och medel, som vi bragt till stånd — mellan menniskan och den planet, som är hennes bostad, verkstad och förrådshus. Likasom jorden måste vara grunden för hvarje materiell byggnad, så bilda de institutioner, hvilka reglera nyttjanderätten till jorden, grundvalen för all samhällsorganisation och måste inverka på denna organisations hela karakter och utveckling. I ett samhälle, der likhet i naturliga rättigheter är erkänd, kan uppenbarligen ingen stor olikhet i förmögenhet förefinnas. Ingen annan än den fysiskt vanlottade blir beroende af andra; ingen tvingas att sälja sitt arbete till andra. Olikheter i rikedom komme att finnas, ty bland menniskor råder olikhet i energi, skicklighet, klokhet, omtanke och flit; men det kan ej finnas någon mycket rik, ej heller någon mycket fattig klass; och eftersom hvar generation från början förses med lika naturliga möjligheter, så hafva de olikheter i förmögenhet, som måhända under en generation uppkomma, ingen tendens att blifva beständiga. I ett sådant samhälle, hurudan än dess form må vara, måste den politiska organisationen vara väsentligen demokratisk.

Men i ett samhälle, der jorden behandlas som blott tillhörande en del af folket, måste en del af folket ända från födelsen befinna sig i en ogynsam belägenhet, andra åter hafva en oerhörd fördel. De, som icke ha några rättigheter till jorden, blifva tvungne att sälja sitt arbete åt jordegarne för det pris dessa betala; och i sjelfva verket kunna de icke lefva utan jordegarens tillstånd. Ett sådant samhälle måste oundvikligen fostra en klass af herrar och en klass af trälar, en klass med stor rikedom och en som ingenting eger; och dess politiska organisation — formen må vara hvilken som helst, måste till sist blifva en faktisk despotism.

Vår grundvillfarelse är att behandla jorden som enskild egendom. Öfver allt hvilar den moderna civilisationen på denna falska bas, och härur utvecklas, i den mån materielt framåtskridande fortgår, så oerhörda olikheter i lifsvilkor, att derigenom civilisationen till sist måste störtas. Enär menniskan icke kan lefva utan jord; enär sjelfva hennes fysiska uppehälle och allt hon kan förvärfva eller förfärdiga måste tagas från jorden, så innebär eganderätt till jorden inom ett område med nödvändighet eganderätt till samma områdes befolkning, inbegripet dess industriela, sociala och politiska underkufvande. Här är det stora skälet, hvarför de arbetsbesparande uppfinningar, hvarpå vårt århundrade varit så slående fruksamt, alldeles icke lyckats förbättra arbetarnes ställning. Arbetsbesparande uppfinningar öka ursprungligen arbetskraften, derför borde de öka lönerna och förbättra de arbetande klassernas ställning. Men detta endast der arbetet har fri tillgång till jorden. Ty arbete kan ej idkas utan jord. Inga arbetsbesparande uppfinningar kunna sätta oss i stånd att göra något af intet, eller att på något sätt minska vårt beroende af jorden. De kunna endast öka arbetets effektiva kraft vid förädlingen af de från jorden hemtade råämnena. Det är derför som, hvarhelst jorden lagts under enskild eganderätt, den slutliga verkan af arbetsbesparande uppfinningar och af alla förbättrade metoder och upptäckter är att sätta jordegaren i stånd att fordra, och arbetet att betala, mer för nyttjanderätten till jorden. Jorden stiger i värde, men arbetslönen stiger icke; tvärt om, om det finnes någon möjlighet till nedsättning, kan den gå ned till ett minimum. Detta kunna vi redan nu se, och detta ehuru faktiskt en högst vigtig sida af upptäckternas resultat varit

att genom samfärdselmedlens förbättrande göra ny jord tillgänglig. Hvilken verkan fortsatta förbättringar inom industrin skola medföra, när all brukbar jord på denna kontinent "inhägnats" (och det är gjordt om några år), det kunna vi föreställa oss om vi betänka, hvilken verkan de arbetsbesparande uppfinningarne skulle haft för Europa, derest ingen ny verld öppnats.

Men det kan invändas, att jag, vid det påstående att der jorden är enskild egendom fördelen af industriella förbättringar ytterst kommer jordegarne till godo, förbiser fakta och lägger mer vigt än tillbörligt är på en princip, eftersom det är uppenbart, att en stor del af den ökade rikedom, som är en följd af de moderna uppfinningarne, icke gått till jordegare, utan till kapitalister, fabrikanter, spekulanter, jernvägsegare och innehafvare af andra monopol än jordbesittning. Man kan påpeka, att Europas rikaste slägt är Rothschildarne, som snarare äro låneförmedlare och bankirer än jordegare; att den rikaste i Amerika är Vanderbilts och ej Astors; att Jay Gould fick sina pengar, icke genom att förvärfva jord utan genom hausse och baisse på börsen, och genom att plundra folk med tillhjelp af hyrda lagkarlar och köpta domare och bestuckna lagstiftande församlingar. Man kan fråga, om jag intet afseende fäster vid tulltaxans knep och rofferi, hvilket kallas att "skydda amerikanskt arbete"; och vid taskspeleriet med vårt myntsystem, från statsbankskojet och nationalbanksystemet ända till handelsdollarsvindeln? Jag har redan i det föregående besvarat alla sådana invändningar, men för att nu i sammanträngd form upprepa mitt svar, så är det, att jag känner till alla dessa saker, men att de på intet vis försvaga den sjelfklara grundsatsen, att der jord är enskild egendom den slutliga vinsten af alla förbättringar inom produktionen måste komma jordegaren till godo. Om jag säger att en person, som utan uppehåll fortsätter att spela roulette, till sist måste förlora alla sina pengar åt banken, har jag derför ej förnekat, att han under tiden kan bli bestulen af en ficktjuf. Låt mig gifva ett exempel.

Vi tänka oss en ö, hvars jord erkännes tillhöra några få af invånarne. De öfrige måste då antingen hyra jord af desse jordegare och derför betala arrende eller sälja sitt arbete åt dem och få lön. I den mån befolkningen ökas, måste täflan mellan icke-jordegare om arbete eller arbetsfält

öka arrendet och sänka lönerna, tills icke-jordegarne endast få sitt uppehälle och jordegarne hela återstoden af öns produktion. Antag nu någon förbättring eller uppfinning, som ökar arbetets effektiva kraft, då är det tydligt, att, så fort den blir allmän, går tack vare konkurrensen mellan icke-jordegarne hela vinsten till jordegarne. Sak samma hur stor förbättringen är, detta är dess enda slutliga resultat. Om förbättringarna äro så stora, att alla förnödenheter ön kan producera eller så mycket jordegarne vilja ha kan erhållas med blott halfva arbetskraften, så kunna jordegarne låta andra hälften af arbetarne svälta eller vräka dem från deras boställen, så att de få gå i hafvet; eller om de äro fromt folk af den vanliga sorten, som tror att Gud allsmäktig nog afsåg, att desse arbetare skulle lefva, fast han inte skaffade dem någon jord att lefva af, så kunna de underhålla dem såsom fattige eller skeppa ut dem till något annat land, liksom engelska regeringen skeppar ut "öfverlopps" Irländare. Men antingen de låta dem dö eller hålla dem vid lif, så ha de intet bruk för dem, och om uppfinningarna ginge ytterligare framåt, skulle de ha det än mindre.

Detta är den allmänna principen.

Men låt oss nu antaga, att, utom denna befolkning af jordegare och dess förpaktare och arbetare, på ön funnes en handlande, en uppfinnare, en skojare och en sjöröfvare. För att göra vårt antagande förenligt med moderna föreställningar tänka vi oss en ytterst respektabel skojare, en sådan der som ger donationer till läroverk och subskriberar till hedningarnes omvändelse; och en fullkomlig gentleman till sjöröfvare, som på sin snabba kryssare för en jaktklubbs flagg i stället för det gammalmodiga afhuggna hufvudet och de blodiga benen, men som, än mera reguliert och obevekligt än den gammaldags sjöröfvaren, uttager sin tull.

Låt oss nu antaga att handlanden, skojaren och sjöröfvaren äro inne i sina affärer och förtjena pengar. Då kommer uppfinnaren och säger: "jag har en uppfinning, som i hög grad ökar arbetets effektiva kraft, och som skall sätta er i stånd att i väsentlig mån höja denna ös produktion, så att det blir mycket mer att dela bland er alla, men som vilkor för att meddela er den sätter jag, att ni gå in på att låta mig få patent derpå." Man går in härpå, uppfinningen tillämpas och ökar i hög grad förnödenhetsproduk-

tionen. Men det tjenar arbetarne till intet. Konkurrensen nödgar dem allt framgent att ge så höga arrenden och hyror eller taga så låga löner, att de inte ha det bättre än förut. Fortfarande ha de nätt och jemnt sitt uppehälle. För detta fall kommer dock icke hela fördelen af uppfinningen jordegarne till godo. Uppfinnarens patent ger honom en stor intägt, hvarjemte handlanden, skojaren och sjöröfvaren finna sina inkomster betydligt ökade. Vi kunna med säkerhet antaga, att hvar och en af dessa fyra har större inkomster än någon af jordegarne, och deras förtjenster erbjuda den mest slående kontrast mot arbetarnes fattigdom, så att desse känna sig bittert besvikne öfver att ej få vara med om att dela den ökade rikedom, som blef en följd af förbättringen. De känna, att något är på tok, och somlige af dem börja till och med mumla om, att öns skapare säkerligen ej afsett den blott för ett fåtal inbyggares bästa, och att de, som lika väl som de få äro skaparens verk, också ha någon rätt att bruka öns jord.

Antag då att någon uppträder och säger: "hvad är det värdt att diskutera så abstrakta saker som jordfrågan, som ännu inte på länge kan komma med i den praktiska politiken, utan bara uppväcker tvist och ställer till obehag, och som till på köpet smakar kommunism, hvilket ni arbetare, som bara ha era trasor, mycket väl veta vara någonting högst farligt och elakt, som innebär utplundring af enkor och barn och står i strid med religionen. Låt oss vara praktiska. Ni arbetare äro fattiga och kunna knappt få ert uppehälle, derför att ni prejas af handlanden, beskattas af uppfinnaren, luras af skojaren och utplundras af sjöröfvaren. Jordegare eller inte jordegare, alla ha vi ett gemensamt intresse mot dessa vampyrer. Låt oss förena oss om att göra slut på deras utpressningar. Handlanden förtjenar från tio till femtio procent på allt hvad han säljer. Låt oss bilda en kooperativ förening, som säljer allting utan vinst och sätter arbetarne i stånd att bli rika genom att inbespara den vinst handlanden nu gör på alla förbrukningsföremål. Hvad angår uppfinnaren, så har han redan blifvit mer än väl betald. Låt oss upphäfva hans patent, så blir det så mycket mer att dela mellan jordegare och icke-jordegare. Skojaren och sjöröfvaren, deras affärer göra vi slut på med ens och köra bort dem från ön!"

Så tänka vi oss en bifallsstorm och förslagen utförda. Än se'n? Jo, jordegarne bli så mycket rikare. Arbetarne skulle ej skörda någon vinst, om ej en klarare insigt i orsaken till sin fattigdom. Ty fast arbetarne, när de blifvit af med handlanden, skulle kunna lefva billigare, skulle konkurrensen snart nödga dem att uppgifva denna fördel åt jordegarne genom att betala större hyror eller taga lägre lön. På samma sätt skulle befrielsen från uppfinnarens patent, från skojarens och sjöröfvarens knep och tjufveri endast höja jordvärdet och öka jordegarnes inkomster. Den besparing, som vanns genom att aflägsna handlanden, uppfinnaren, skojaren och sjöröfvaren, skulle endast öka deras årsvinster, på samma sätt som den genom uppfinningens tillämpande ökade produktionen gjorde.

Att allt detta är sant, kunna vi se af hvad jag förut visat. Jernvägssystemets tillväxt har till exempel lagt nästan hela landets transportväsen i händerna på jettemonopolbolag, som mestadels taga de högsta afgifter "trafiken kan bära", och som vanligen på det oförsyntaste sätt försumma att taga hänsyn till ortförhållandena. Verkan häraf är, det framgår af den klagan som höres, att jordvärdet nedsättes. Men allt detta skulle kunna botas, utan att derför lönerna höjdes eller arbetets vilkor förbättrades. Jorden skulle endast stiga i pris, det vill säga, i betraktande af den minskade transportkostnaden skulle arbete få betala ett större premie för jord.

På samma sätt med alla monopol, och deras antal är legio. Om alla monopol, med undantag af eganderätt till jord, vore afskaffade, om förmedelst kooperativa föreningar eller andra medel affärsvinsten vid varubytet besparades och förnödenheterna med minsta möjliga kostnad ginge från producent till konsument, om styrelsen reformerats ända till absolut redlighet och sparsamhet, vore ändå ingenting gjordt att åvägabringa jemlikhet i förmögenhetsfördelningen. Konkurrensen mellan arbetare, som utan rätt till jorden ej kunna arbeta utan andras tillstånd, skulle öka jordvärdet och nedbringa lönerna till hvad som motsvarar existensminimum.

Må man ej missförstå mig. Jag påstår ej, att lösningen af alla sociala spörsmål ligger i erkännandet deraf, att hvarje mensklig varelse har lika och oförytterlig rätt till de naturliga grundämnen, hvarmed lifvet måste uppehållas och behofven tillfredsställas. Jag erkänner till fullo, att, äfven

sedan detta skett, mycket återstår att göra. Vi skulle kunna erkänna den lika rätten till jord, men tyranni och utplundring det oaktadt kunna fortfara. Men hvad annat än vi må göra, så länge vi försumma att erkänna allas lika rätt till naturens grundämnen, är ingenting i stånd att afhjelpa den onaturliga ojemnhet i förmögenhetsfördelningen, som är förbunden med så mycken olycka och fara. Hur vi än må reformera, tills vi göra denna grundreform kan vårt nationella framåtskridande endast leda till att söndra vårt folk i de vidunderligt rika och de förfärligt fattiga. Hur än rikedomen må växa, skall massan ändock tvingas ned till den punkt, att den nätt och jemnt kan lefva; vi måste framgent ha våra stora klasser af brottslingar, våra fattighjon och våra lösdrifvare, och män och qvinnor, som drifvas till förnedring och förtviflan genom oförmågan att skaffa sig ett hederligt uppehälle.

NITTONDE KAPITLET.

Den första stora reformen.

Göra hvad vi vilja, kunna vi icke åstadkomma något verkligt och varaktigt, innan vi försäkrat alla om den första af de lika och oförytterliga rättigheter, med hvilka, som vår oafhängighetsförklaring säger, menniskan af sin skapare begåfvats — den lika och oförytterliga rätten att till sin fördel använda naturens möjligheter.

Det fins folk, som alltid försöka hitta på en medelväg mellan rätt och orätt, folk, som, om de såge en person hålla på att bli orättvist halshuggen, skulle yrka på att det rättaste torde vara om man högge af hans fötter. Det är dylikt folk, som, när de börja inse jordfrågans vigt, i Irland eller England föreslå sådana åtgärder som arrendens bestämmande genom rättslig uppskattning, och i Förenta Staterna, att den statsjord, som ännu fins qvar, skall reserveras åt verkliga nybyggare, samt att egendomarnes storlek må begränsas.

Alldeles ingenting kan man uträtta med slika fega, ologiska åtgärder. Vilja vi bota sociala missförhållanden måste vi gå till roten.

Det är ej värdt att tala om att reservera den befintliga återstoden af vår statsjord åt verkliga nybyggare. Det vore bara att stänga stalldörren, sedan hästen blifvit stulen, och skulle i alla händelser tjena till ingenting.

Det är ej värdt att tala om en begränsning af det jordområde hvarje individ får besitta. Äfven om detta läte utföra sig vore det fåfängt och skulle ej afhjelpa svårigheterna. Eganderätt till en acre i en stad kan gifva större herravälde öfver andras arbete än eganderätt till hundratusen acres i ett glest befolkadt distrikt, och det är absolut omöjligt att

med någon laglig åtgärd hindra egendomens koncentrering, så länge man lemnar orörda de allmänna orsaker, som omotståndligen verka till detta mål. Så länge arbetslönen tenderar att falla, tills den lemnar arbetaren nätt och jemt hans uppehälle, kan det ej hindras att all slags egendom tenderar att koncentreras; och arbetslönens tendens måste vara den den är, intill dess man tillförsäkrar alla lika rätt till deras lands jord. Lika litet kunna vi upphäfva industrielt slafveri genom att begränsa egendomarnes storlek, som vi kunde upphäfva det slafveri, der slafven var lösegendom, genom att begränsa antalet af de slafvar, hvar särskild slafegare fick rå om. I ena fallet som i det andra skulle dylika inskränkningar, för så vidt de kunde bringas till kraft och verkan, endast försvåra den slutliga lösningen genom att öka den klass, som bildar dess motståndare.

Det finnes ingen undflykt. Vilja vi rädda republiken, innan social olikställighet och politisk demoralisering nått den punkt, der all räddning är omöjlig, så måste vi gifva kraft åt oafhängighetsförklaringens grundsats, erkänna de lika och oförytterliga rättigheter, som i kraft af skaparens gåfva tillhöra menniskan, och göra jorden till gemensam egendom.

Om det tyckes ligga något underligt i den tanken, att alla menniskor ha lika och oförytterlig rätt till jordens bruk, så beror det endast på att vanan kan göra oss blinda för de klaraste sanningar. Slafveri, månggifte, kannibalism, utplattande af barns hufvud eller hopklämmande af deras fötter tyckas helt naturliga för dem, som uppfostrats bland sådana institutioner eller sedvänjor. Men som ett blott och bart faktum kan intet vara mera stridande mot menniskans naturliga känsla, än att jorden, i likhet med det som genom arbete frambringas, skall behandlas som individuel egendom.

Det är endast hos en ringa bråkdel af de menniskor, som lefvat på jorden, som tanken att jorden skulle kunna bli enskild egendom trängt igenom; och aldrig någonsin har den trängt igenom annat än som resultatet af en längre tidsföljd af usurpation, tyranni och svek. Den tanken nådde full utveckling bland romarne, hvilka den förderfvade och störtade. Den behöfde många generationer att arbeta sig fram hos våra förfäder, och i sjelfva verket nådde den aldrig fullt erkännande förrän för tvåhundra år sedan, då, på Karl

den andres tid, de feodala bördorna afskakades utaf ett jordegareparlament. Vi i Amerika mottogo denna tanke som vi mottogo den aristokratiska organisationen af vår armé och flotta och mycket annat, deri vi slafviskt följt europeiska bruk. Eftersom jorden var ymnig och befolkningen knapp, kunde vi ej göra klart för oss hur saken skulle ställa sig, när vi i två eller tre städer finge samma befolkning som då i alla de tretton staterna. Men det är tid att vi börja tänka på det nu, när vi, trots våra fria politiska institutioner, se oss stälda gent emot alla de spörsmål, som hota Europa; när, fast vår obrutna mark ännu ej är till fullo inhägnad, vi hafva en "arbetsklass", en "klass af brottslingar" och en "klass af fattighjon"; när der redan finnas tusenden af så kallade fria medborgare, som icke med det hårdaste släp kunna försörja sina familjer, och när vi å andra sidan bringa till stånd rikedomar så vidunderliga, att verlden ej sett deras make sedan de stora jordbesittningarna utsögo Roms hjerteblod.

Hvad kan väl vara mer förnuftsvidrigt än att behandla jorden som enskild egendom? I alla afseenden är jorden olik de ting, hvilka såsom produkter af menskligt arbete med rätta äro egendom. Den är Guds skapelse; de äro frambragta af menniskor. Den är bestämd till sin myckenhet; de kunna ökas obegränsadt. Den finnes, fast generationer komma och gå; de förstöras på en liten tid och öfvergå ånyo bland grundämnena. Hvad kan vara mer förnuftsvidrigt än, att en invånare för en dag på detta rullande klot skall taga arrende för det af med-invånarna eller sälja åt dem för penningar hvad som fans här menniskoåldrar före honom och skall finnas menniskoåldrar efter honom? Hvad kan vara mer förnuftsvidrigt, än att vi, som lefva i Newyorks stad detta året 1883, skola arbeta för en hop jordegare, hvilka befullmäktigades att lefva af vårt arbete utaf någon Engelsk kung, som varit död och begrafven i århundraden? Hvad kan vara mer förnuftsvidrigt, än att vi, Förenta Staternas nuvarande befolkning, skulle tilltro oss att kunna förläna vårt eget folk eller utländska kapitalister rättighet att beröfva nästa generations Amerikanska medborgare deras förtjenst? Hvad kan vara mera ytterligt förnuftsvidrigt än dessa rättigheter till jorden? Enade sig också hela jordens befolkning under en generation derom, så kunde den lika litet sälja rätten till jorden till förfång för nästa generation, som den kunde sälja

denna generation. Det är, som Tomas Jefferson sade, en sjelfklar sanning, att nyttjanderätten till jorden tillhör de lefvande.

Ej heller kan något försvar för enskild eganderätt till jord åstadkommas genom åberopande af praktiska fördelar. Tvärtom, hvart man riktar blicken är det uppenbart, att enskild eganderätt till jord hindrar jord att brukas, att den spekulation, åt hvilken den ger upphof, sammantränger befolkningen, der den borde vara mera spridd, och sprider den, der den borde vara tätare; tvingar dem, som önska göra förbättringar, att betala ut en stor del af sitt kapital eller inteckna sitt arbete för åratal, innan de få göra förbättringar; hindrar dem, som skulle vilja arbeta för egen räkning, att göra det, för att i stället tränga dem ihop i en dödlig konkurrens om arbetsgifvarnes löner; och hämmar oerhördt förnödenheters produktion på samma gång den orsakar den allra gröfsta ojemnhet i deras fördelning.

Intet antagande kan vara mera ogrundadt än det vanliga: att absolut eganderätt till jord är nödvändig, om jorden skall förbättras och brukas ordentligt. Hvad som är af nöden, för att jord skall brukas så väl som möjligt, är, att den, som gör förbättringar, kan känna sig trygg för att det arbete och kapital han derpå lägger ned skall få sin belöning. Detta är något helt annat än absolut eganderätt till jord. Några af Newyorks vackraste byggnader äro uppförda på arrenderad jord. Nästan hela London, flera andra engelska städer, äfvensom stora delar af Filadelfia och Baltimore äro byggda på samma sätt. Alla slags grufvor upptagas och bearbetas på arrende. I Californien och Nevada företogos de kostsammaste grufarbeten, hvilka betingade oerhörda kapital, utan annan säkerhet än grufstadgan, som ej kunde gifva eganderätt till jord, endast garantera besittningsrätt så länge grufvan bearbetades.

Om schakt kunna gräfvas och stollgångar sprängas och de dyrbaraste maskinerier uppsättas på offentlig mark endast mot besittningsrättens tryggande, hvarför kunna ej alla slags förbättringar göras mot samma säkerhet? Om enskilde vilja bruka och förbättra jord, som eges af andra enskilde, hvarför skulle de icke vilja bruka och förbättra jord, som eges af hela folket? Hvad skulle hindra att den jord, som eges af Trinity församlingen, af Sailors Snug Harbour, af Astors eller

Rheinlanders eller andra kollektiva eller individuella egare, blefve lika väl skött och förbättrad som nu, äfven om arrendet, i stället att uppbäras af korporationer eller individer, ginge till statskassan?

I sjelfva verket, om jorden ansåges som hela folkets egendom, skulle den långt lättare än nu komma att förbättras, efter som den, hvilken verkstälde förbättringarne, då skulle skörda hela vinsten deraf. Med det närvarande systemet verkar det pris, som måste betalas för jorden, som en kraftig hämsko på alla förbättringar. Och när den, som vill förbättra jorden, har skaffat sig den, antingen genom köp eller arrende, så får han skatta för sina förbättringar, och beskattas hårdt på olika sätt för allt hvad han förbrukar. Om jorden ansåges som hela folkets egendom, skulle grundräntan, som ginge till det allmänna, vara nog för allmänna behof och all annan beskattning öfverflödig. Den det ville kunde lättare få jord att förbättra, och skulle för sig skattefritt få behålla hela vinsten derpå.

Att tillförsäkra alla medborgare deras naturliga rätt till den jord der de lefva, betyder ej, som några ignoranter synas antaga, att hvar och en skall erhålla en landtegendom och stadsjorden delas i små bitar. På det sättet vore det omöjligt att tillförsäkra alla deras lika rättigheter, äfven om en sådan delning icke i och för sig vore omöjlig. I ett litet, primitivt samhälle, med outvecklad industri och enkla vanor, sådant som det, för hvilket Moses stiftade lagar, kan verklig jemnlikhet åstadkommas genom att åt hvar familj lemna en lika del af jorden och göra den oförytterlig. Eller också kan, som bland våra ociviliserade förfäder i Vest Europa eller i så primitiva samhällen som Rysslands och Indiens bykommuner, verklig jemnlikhet åstadkommas genom periodisk utdelning eller gemensamhetsjordbruk. Eller der befolkningen är knapp, som den var i "Nya Englands" gamla kolonier, kan verklig jemlikhet åstadkommas genom att låta hvar familj få en stadslott och en landslott och bibehålla den öfriga jorden som stadsjord eller allmänning. Men bland en mera civiliserad och snabbt växande befolkning, der näringslifvets hjertpunkter vexla, med stora städer och uppdrifven arbetsfördelning och ett sammansatt produktions- och bytessystem, blifva dylika enkla utvägar overksamma och omöjliga.

Behöfva vi derför afstå jemlikheten — behöfva vi der-

för medgifva, att några skola monopolisera hvad som är allas gemensamma arfvedel? Ingalunda. Om två personer hitta en diamant, så gå de icke till guldsmeden för att få den itu-klufven. Om tre söner ärfva ett fartyg, så börja de icke med att såga det i tre delar; ej heller komma de till den slutsatsen, att, om så ej kan ske, en jemn delning är omöjlig. Och icke brukar man, för att låta egarne till en jernväg få ut sin rätt, bryta räler, rullande materiel och stationer i så många särskilda bitar som det fins lottegare. Lika litet är det nödvändigt att göra en lika fördelning af jorden, för att skaffa alla lika rätt till jord. Allt hvad som behöfs är att taga jordräntan till förmån för det allmänna.

Och för att taga jordräntan till förmån för det allmänna, behöfver staten icke direkt taga jorden i besittning och arrendera ut den från år till år, eller från termin till termin. Det kan gå för sig på ett vida enklare och lättare sätt genom att koncentrera beskattningen på jordvärdet. Allt hvad som behöfs är att taga bort alla andra skatteformer, så att skattebördan hvilar på jordvärdet, vidtagna förbättringar afräknade och låta jordräntan gå till det allmänna.

Huruvida nu detta är den bästa utvägen att skaffa samhället full ersättning för hvad som är dess tillhörighet, det är på vårt nuvarande stadium knappt värdt att tvista om. Men en början kan helt visst bäst och lättast göras genom detta enkla medel, att koncentrera beskattningen på jordvärdet. Allt efter som skatten på jordens värde, vidtagna förbättringar afräknade, ökades, skulle mer och mer af den jordränta, som nu kommer gynnade individer till godo, gå till det allmänna, tills slutligen, om vi kunde hinna den ideala höjdpunkten, äfven den värdefullaste jord ej skulle ha något försäljningsvärde, och skatten blef en till staten betalad ränta.*)

---

*) Svårigheten att genom taxering tillgodogöra sig jordräntan kan synas större för Engelsmän än Amerikanare. I de flesta bland Förenta Staterna göres årligen en uppskattning af egendomsvärdet, och dervid skiljer man vanligen jordens värde från värdet af derå verkstälda förbättringar. I några fall, beroende på undantag till förmån för milda stiftelser, taxeras det ena värdet, men ej det andra. Att göra jorden till allmän egendom genom att upphäfva alla andra skatter och använda jordräntan till allmänna utgifter, vore i England dock endast en återgång till det gamla sättet, det vore att i motsatt riktning omigen gå de steg, hvarigenom jorden, en gång erkänd som hela folkets gemensamma egendom, gjorts till några fås enskilda egendom.

På detta enkla sätt kunde vi, utan att öka regeringsmaskineriet, fastmer betydligt förenkla det, verkligen göra jorden till gemensam egendom. Härvid kunde vi afskaffa all annan beskattning, och ändå få ett stort, ständigt växande öfverskott, en stigande allmän fond, hvilken kunde komma alla till gagn, och hvars skötande blefve föremål för ett så direkt och allmänt intresse, att man deri vunne de bästa garantier mot att den komme att illa användas eller förslösas. Med detta system skulle ingen ha råd att ega jord, som han icke brukade, och den jord, som icke brukades, blefve öppen för dem, som ville bruka den, hvilket på en gång skulle lätta trycket i arbetsmarknaden, och gifva en oerhörd impuls åt produktion och förbättringar, efter som jorden, som någon ville bruka, komme att betala efter sitt värde, med afdrag af de förbättringar odlaren gjorde. För dessa skulle han ej beskattas. Allt hvad hans arbete kunde lägga till den allmänna förmögenheten, allt hans omtanke kunde bespara blefve hans eget, i stället att, som nu, förpligta honom till en afgift. Så skulle den helgade rätten till egendom bli erkänd genom att enhvar tillförsäkrades lönen för sina mödor.

Praktiskt sedt står alltså den största, den mest genomgripande af alla reformer, den reform, som skall underlätta alla andra och hvarförutan ingen annan hjelper, att vinna genom koncentrering af all beskattning i en skatt på jord, och sätta den så hög, att man derigenom så nära som möjligt tager hela jordräntan för allmänna ändamål.

De som aldrig studerat ämnet skola finna det löjligt, att man som den största och mest vidtgående af alla reformer föreslår en skattändring. Men den, som följt den tankegång jag i de föregående kapitlen sökt göra gällande, skall se att i detta enkla förslag inbegripes den största af alla sociala revolutioner, en revolution, i jemförelse med hvilken den, som kullslog Frankrikes gamla monarki, eller den, som upphäfde slafveriet i Sydstaterna, är ett intet.

I en bok som denna, afsedd för oförberedda läsare, som ej äro hugade att följa den exakta argumentation, som kräfves för att till fullo visa i hvad förhållande till ekonomiska lagar denna skenbart enkla reform står, kan jag ej göra hela dess bärvidd klar, men jag kan påpeka några af dess mest i ögonen fallande verkningar.

Att förmedelst beskattningen tillgodogöra jordräntan för allmänna ändamål skulle göra det möjligt att upphäfva all den beskattning, som nu så hårdt trycker kapital och arbete. Detta skulle oerhördt öka produktionen genom att hvad som hämmar den försvunne och eggelserna dertill ökades.

Det skulle vidare oerhördt öka produktionen derigenom att naturliga tillfällen dertill blefvo tillgängliga. Det skulle i grund knäcka jordmonopolet, genom att göra egandet af jord oförmånligt för hvar och en, som ej brukar den. Ingen skulle frestas att hålla jord i sin ego i förväntan att dess värde framdeles skulle stiga, efter som detta stigande värde skulle motsvaras af ökad beskattning. Ingen skulle ha råd att låta värdefull jord ligga obrukad, när den likaväl ålades samma skatt, som om den brukades aldrig så väl. På så sätt blefve all spekulation i jord omintetgjord, den jord, som ej är i bruk, blefve öppen för dem, som ville bruka den.

Den oerhörda tillväxt i produktion, som skulle härflyta af att man på så sätt öppnade naturliga utvägar och möjligheter för produktionen, medan man på samma gång aflyfte den beskattning, som nu tynger och hämmar produktionen, skulle oerhördt öka den årsfond, från hvilken alla inkomster tagas. Den skulle på samma gång göra egendomsfördelningen långt jemnare. Den stora andel af denna fond, som nu tages af jordegarne, icke för något deras tillskott till produktionen, utan emedan de usurperat produktionens naturliga medel och möjligheter — en andel, som blir större och större i den mån den materiella utvecklingen fortgår och jordvärdet stiger, skulle faktiskt fördelas bland alla, genom att tillgodogöras för gemensamma ändamål. Undanröjandet af hvad som hämmar arbetet och öppnandet af naturliga möjligheter till arbete skulle lemna arbetet frihet att sysselsätta sig. Arbetet, producenten af alla förnödenheter, kunde aldrig bli "osäljbar vara", så länge begäret efter någon art af förnödenheter vore otillfredsställdt. När de naturliga möjligheterna till sysselsättning öppnats för alla, kunde man ej längre komma att bevittna ett sådant skådespel, som att arbetsvilliga män fåfängt söka plats; det skulle ej finnas något öfverskott af obegagnadt arbete för att åstadkomma den konkurrens på lif och död bland arbetarne, som nu pressar ned lönerna till kostnaden för blotta lifnäringen. I stället för den ensidiga konkurrensen mellan arbetarne om anställning skulle

arbetsgifvarne konkurrera om att få arbetare. Det skulle ej behöfvas några sammanslutningar för att höja eller bibehålla lönerna, ty i stället att tendera till det lägsta belopp en arbetare kan lefva af, skulle lönerna tendera till det högsta arbetsgifvaren kunde betala, och på det sättet skulle arbetaren, i stället att erhålla en bråkdel af hvad han verkligen förtjenar, få den fulla ersättningen för sitt arbete, medan arbetsgifvarens skicklighet, förutseende och kapital erhölle det ytterligare öfverskottet, som dem med rätta tillhörer.

Det sålunda åstadkomna utjemnandet af egendomsfördelningen skulle medföra oerhörda besparingar och högeligen öka produktionsförmågan. Allt hvad samhället får betala för den overksamhet, den pauperism, de brott, som äro fattigdomens följder, skulle besparas; den arbetets ökade liflighet, den massornas ökade intelligens, som skulle härröra af egendomens jemnare fördelning, den större eggelse till uppfinningar och användande af förbättrade metoder, som skulle härröra af lönernas stegring, allt detta skulle oerhördt öka produktionen.

Att afskaffa alla skatter utom den på jordvärdet skulle på samma gång betydligt förenkla styrelsemaskineriet och betydligt reducera styrelseomkostnaderna. En armé af tulltjenstemän, uppbördsmän, bokförare, spioner, detektiver och styrelsetjenstemän af alla slag kunde undvaras. Ett så korrumperande element som indirekt beskattning försvunne ur vår politik. De ringar och kombinationer, som nu ha intresse af att hålla uppe beskattningen, skulle ej längre samla pengar för att besticka valmännen och besätta lagstiftande maktens korporationer med sina kreatur. Vi skulle komma ifrån det svek och de falska eder, de mutor och den bestickning, som nu äro förenade med uppbörden af så många af våra statsinkomster. Vi skulle komma ifrån den demoralisation, som följer af lagar, hvilka förbjuda i och för sig oskyldiga handlingar, straffa menniskor för förbrytelser, som den moraliska känslan ej fördömer, och ständigt egga till kringgående. "Jorden ligger utomhus". Den kan ej gömmas eller bäras bort. Dess värde kan bestämmas lättare och noggrannare än alla andra föremåls värde, och skatten för detta värde kan upptagas med absolut säkerhet och minsta möjliga kostnad. Att uttaga hela statens inkomst efter jordvärdet skulle så förenkla styrelsen, skulle så reducera frestelserna till korrup-

tion, att man tryggt kunde låta styrelsen sköta jernvägar och telegrafer och tryggt använda det stigande öfverskottet på sådana allmännyttiga åtgärder som en stigande civilisation påkallar.

Och vid tanken på hvad som är möjligt med afseende på gemensamma angelägenheters handhafvande för det gemensamma bästa har man ej endast att taga i betraktande den stora förenkling i styrelsen, som skulle följa af den åtgärd jag föreslagit, utan också den högre moraliska anda, som skulle genomtränga samfundslifvet, derest lifsvilkoren utjemnades och fattigdomen försvunne. Den lystnad efter rikedom, som gör till affärsmotto, att hvar man skall behandlas som han vore en skurk, och som låter oss förtvifla om att på offentliga förtroendeposter kunna sätta män, som ej missbruka dem i sjelfviska syften, är blott återskenet af fruktan för nöd. Menniskorna trampa ned hvarandra af fanatisk fruktan att sjelfva bli nedtrampade, och den beundran, hvarmed äfven en alls icke samvetsgrann person, som vet att rikta sig, betraktas, härrör från föreställningar, fostrade af den skarpa kamp för tillvaron, hvaråt de flesta bland oss nödgas egna sina bästa krafter. Men om ingen behöfde frukta för nöd, om hvar och en vore säker om att kunna skaffa sig och sin familj ett godt och oberoende uppehälle, så skulle den folkopinionens beundran, som nu sporrar äfven den rike att ytterligare öka sin rikedom, egnas åt andra saker än att förtjena pengar. Vi skulle lära oss anse den man, som sträfvar att förvärfva mer än han kan använda, som en narr — hvilket han verkligen är.

Den har endast ögon för det låga och usla, som umgåtts bland menniskor utan att göra klart för sig, att sjelfviskhet och girighet och last och brott i väsentlig mån äro resultatet af sociala förhållanden, som utveckla menniskonaturens dåliga egenskaper och hämma de goda i växten; utan att få klart för sig, att det äfven nu bland menniskorna finnes patriotism och heder nog att tillförsäkra oss om det bästa möjliga handhafvande af offentliga angelägenheter, blott våra sociala och politiska anordningar medgifva oss att draga gagn af dessa egenskaper. Hvem har ej känt fattige män, åt hvilka man tryggt kunde anförtro oräknade millioner? Hvem har ej träffat rike män, som hyste den mest glödande sympati för sina medmenniskor, den varmaste hängifvenhet

för allt, som kunde gagna deras slägte? Se i dag på våra barmhertighetsinrättningar! Låt vara, att man af dem ej kan hoppas något varaktigt godt, de visa dock att det finnes osjelfviska sympatier, som, om de leddes i rätt riktning, kunde åstadkomma de största resultat.

Det är ej en blott och bar skattereform jag föreslår, det är en de vigtigaste sociala anordningarnes omdaning till enlighet med naturlagarne. De, som aldrig tänkt öfver saken, kunna finna det hädiskt och förmätet, om jag säger, att det är skaparens uppenbara afsigt, att jordvärdet skulle vara föremål för beskattning och jordräntan tillgodogöras för hela samhällets bästa. Men för hvar och en, som tänker på saken, skall ett sådant yttrande ej synas mera förmätet, än om man säger, att skaparen afsett menniskorna att gå på fötterna och ej på händerna. Menniskan i sina sociala förhållanden är lika så väl inbegripen i skapelseplanen som menniskan i sina fysiska. Lika visst som fisken var afsedd att simma i vattnet och fågeln att flyga i luften och apor att lefva i träd och mullvadar att gräfva gångar i jorden, var menniskan afsedd att lefva med sina medmenniskor. Hon är af naturen ett samhällsdjur. Och skapelseplanen måste omfatta samhällets lif och utveckling. Vår civilisation kan ej föra oss utom lagens område. Jernvägar, telegrafer och arbetssparande maskiner äro icke mera en slump än fåglar och träd.

Menniskan drifves af sina instinkter och behof att bilda samhälle. Samhället, sålunda bildadt, har sina behof och förrättningar, till hvilka en inkomst är nödvändig. Dessa behof och förrättningar växa med den sociala utvecklingen och kräfva allt större inkomster. Nu lära oss erfarenhet och analogislut, om icke menniskosjälens medfödda begrepp, att det finnes ett naturligt sätt att tillfredsställa hvarje naturligt behof. Och, om det menskliga samhället faller inom naturen, hvilket det säkerligen gör, måste detta gälla om samhällets behof så väl som om individens, och det måste finnas ett riktigt eller naturligt sätt att beskatta, liksom det fins ett naturligt eller riktigt sätt att gå.

Vi veta, det är utom allt tvifvel, att det naturliga eller rätta sättet för en menniska att gå är på fötterna och icke på händerna. Vi veta detta med visshet, emedan fötterna äro lämpade att gå på, medan händerna ej äro det; emedan,

när man går på fötterna, alla kroppens andra organ äro fria att förrätta sina särskilda funktioner, hvilket de ej äro om man går på händerna; emedan en menniska kan gå på fötterna lätt, beqvämt och fort, medan ingen grad af öfning kan sätta henne i stånd att gå på händerna annat än tafatt, långsamt och mödosamt. På samma sätt kunna vi veta, att det naturliga eller rätta sättet att upptaga de inkomster, samhällets behof kräfver, är beskattning af jordvärdet. Jordvärdet är genom sin natur och sina förhållanden lämpadt för beskattning alldeles som fötterna genom sin natur och sina förhållanden äro lämpade att gå på. Jordvärdet *) uppkommer först när genom samhällets integrering behofvet af en allmän eller gemensam inkomst börjar bli känbart. Det växer i den mån samhällets utveckling går framåt, och derigenom allt större inkomster bli nödvändiga. Beskattning af jordvärdet minskar ej, som andra beskattningar, eggelsen för individen att producera och samla; den lemnar tvärtom de produktiva krafterna full frihet och hindrar restriktioner på produktionen att uppkomma. Den fostrar inga monopol, den orsakar ingen orättvis ojemnhet i egendomsfördelningen, som andra skatter göra; den verkar tvärtom till att bryta monopol och utjemna egendomens fördelning. Den kan upptagas säkrare och billigare än hvarje annan skatt, den leder ej till sådant svek, korruption och ohederlighet som andra skatter. I korthet, den tillfredsställer hvarje ekonomiskt och moraliskt anspråk. Hvad kan vara mer i öfverensstämmelse med rättvisan än att jordvärdet, som ej skapas genom individens ansträngningar, utan har sin uppkomst ur samhällets befintlighet och utveckling, af samhället tages i anspråk för dess behof?

När jag i ett föregående kapitel sökte tänka mig en verld, der naturliga råämnen och naturliga tillfällen vore lika tillgängliga som luften, sade jag, att en sådan verld som den vi befinna oss i är bäst för menniskor, som vilja bruka det förnuft, hvarmed de blifvit begåfvade. Och uppenbarligen är det så. Sjelfva de lagar, som låta lidande och förnedring följa i den sociala orättvisans spår, äro till sin natur välgörande. Allt detta onda är frånsidan af det goda, som kunde vara.

*) Värde är, det måste erinras, en helt annan sak än nytta. Genom sammanblandning af dessa begrepp ha många misstag och mycken förvirring uppkommit. Ingen sak, hur nyttig den må vara, har värde förrän någon derför vill gifva arbete eller produkter af arbete.

Menniskan är mer än ett djur. Och ju mer vi betrakta beskaffenheten af den verld hvari vi lefva, dess klarare se vi, att denna beskaffenhet är egnad att utveckla mera än djuriskt lif. Om ändamålet, hvarför denna verlden existerar, blott vore att sätta den djuriska menniskan i stånd att äta och dricka och kläda sig och bo beqvämt under sitt korta lif, då vore en sådan verld som jag förut sökte tänka ut den bästa. Men ändamålet med denna verld är, hvad angår menniskan, uppenbarligen utvecklingen mera af intellektuella och moraliska än af djuriska egenskaper. Vare sig att vi betrakta menniskan sjelf eller hennes förhållanden till naturen utom henne, nödgas vi erkänna den väsentliga sanningen i de hebreiska skrifternas djerfva uttalande, att menniskan är skapad efter Guds beläte. Om alla de materiella ting menniskan behöfver kunde lika väl produceras på hvilken punkt som helst af jordytan, kunde det tyckas beqvämare för menniskan — djuret, men hur skulle hon då hunnit öfver djurets måttstock? Som vi se i den sociala utvecklingens historia har handeln varit och är den stora civiliserande uppfostraren. De skenbart oändliga skiljaktigheterna i alstringsförmåga hos olika delar af jordytan ledde till detta utbyte af produkter, som är den starkaste faktorn att förekomma isolering, att nedbryta fördom, att öka kunskap och vidga tankar. Dessa naturens olikheter, hvilka tyckas växa med vår kännedom om naturens krafter, liksom de olikheter i individers och samhällens anlag, som likaledes växa med den sociala utvecklingen, väcka krafter och ge anledning till njutningar, som aldrig kunnat uppstå om menniskan blifvit satt likasom en oxe på ett oändligt klöfverfält. "Guds internationella lag", mot hvilken vi strida med våra tulltaxor — så kortsynta äro menniskans sjelfviska fördomar — är den lag, som eggar till andligt och moraliskt framåtskridande; den lag, som civilisationen har att tacka för sin tillvaro.

Och sålunda, när vi betrakta jordräntans fenomen, afslöjar det för vår syn en af dessa sköna och visa anordningar, der menniskans förnuft mera än annorstädes upptäcker spåren af ett oändligt högre förnuft och uppfångar en skymt af den store byggmästaren.

Detta är jordräntans lag: När individer förenas i samhällen och samhället växer, alltmera integrerande sina indi-

viduella medlemmar och gifvande allmänna intressen och allmänna förhållanden allt större relativ vigt, så uppstår, öfver och utom det värde individerna sjelfva kunna frambringa, ett värde, som är frambragt af samhället som ett helt, och hvilket, när det fäster sig vid jord, blir åtkomligt, bestämdt, möjligt att uppskattas och tillegnas. I den mån samhället växer, växer detta värde, som uppkommer ur och i åtkomlig form representerar hvad samhället som ett helt lemnar i bidrag till produktionen, i motsats till hvad som åstadkommes genom individuel ansträngning. I kraft af naturlagen i de dess faser, som den vetenskap vi kalla nationalekonomi har till ändamål att upptäcka, lika som de vetenskaper vi kalla kemi och astronomi ha till ändamål att upptäcka andra faser af naturlagen — i kraft af den bidrager hvarje socialt framsteg nödvändigtvis att stegra detta gemensamma värde, att öka detta gemensamma kapital.

Här har naturlagen sörjt för de stigande behof, som följa samhällelig utveckling, här är en naturens anordning, tack vare hvilken samhällets naturliga framsteg äro framsteg mot jemlikhet och icke tvärtom; en till enhet verkande centripetalkraft, som växer förbi och motväger en till söndring verkande centrifugalkraft. Här finnes en fond, som tillhör samhället som ett helt, hvarutur utan den förnedring, som följer med offentliga eller enskilda almosor, man kan sörja för de svaga, de hjelplösa, de ålderstigna; hvarutur man kan sörja för allas gemensamma behof i kraft af allas gemensamma rätt, och genom hvars tillgodogörande samhället i sin utveckling på naturligt sätt och med lätta steg kan öfvergå från en rå försvars- och polisassociation till en kooperativ association, der kombinerad kraft, ledd af kombineradt förnuft, kan gifva en hvar mera än hans egna ansträngningar, om ock mångdubblade, skulle kunna.

Genom att göra jorden till privategendom, genom att låta individer annektera hvad naturen tydligen afsåg för allas bruk, kasta vi barnens bröd för hundarne Girighet och Lusta; vi åstadkomma en ursprunglig olikställighet, som åt alla håll ger upphof till andra tendenser till olikställighet, och ur denna förvridning af skaparens goda gåfvor, ur detta förbiseende af och trots mot hans sociala lagar, uppstå midt i hjertat af vår civilisation dessa vidunderliga och förfärliga fenomen, som bebåda social förruttnelse.

TJUGONDE KAPITLET.

Den amerikanske jordbrukaren.

Man försäkrar ofta, att intet förslag om erkännande af den gemensamma rätten till jord kan bli en praktisk fråga i Förenta Staterna, på grund af motståndet från de jordbrukare, som ega egna gårdar, och som bilda den stora massan af vår befolkning samt besitta en afgörande politisk makt, när de vilja använda den.

Att nya tankar långsammare bana sig väg bland en åkerbrukande befolkning än bland befolkningen i större och mindre städer är sant, fast efter min tro mindre sant i fråga om Förenta Staterna än hvarje annat land. Men dessförutan synes det mig som om de, hvilka i Förenta Staternas mindre jordbrukare se ett oöfverstigligt bålverk kring enskild eganderätt till jord, betydligt missräknade sig.

Äfven om man medgåfve — hvad jag icke gör — att man kunde lita på jordbrukarne som motståndare till åtgärder af stort gagn för det allmänna, i fall de stode i skenbar strid med deras mindre, personliga intressen, så är det icke sant, att de åtgärder jag föreslagit stå i strid med den stora mängden jordbrukares intressen. Tvärtom skulle dessa åtgärder lika oomtvistligt vara till gagn för dem, som de skulle vara till gagn för daglönarne. Jordbrukaren, sådan han vanligen är, kan till en början häpna vid tanken att rent af göra jorden till gemensam egendom, men låt honom få tid att öfverlägga och eftertänka, så hafva de, hvilka redan söka intala honom, att all skatts läggande på jordvärdet vore detsamma som all skatts läggande på honom, lika liten utsigt till framgång som slafegarne, när de ville intala sina negrer att Nordarmeerna kommo i akt och mening att bortröfva dem och sälja dem i Cuba. Jordbrukaren, sådan han van-

ligen är, kan läsa, skrifva och räkna, och i hvad som rör hans eget intresse räknar han ganska bra. Han är ej alldeles utanför de stora tankeströmningarna, om de ock gripa honom mera långsamt, och han är ingenting mindre än en förnöjd bonde, ignorant belåten med saker och ting sådana de äro och otillgänglig för all tanke på förändring. Missnöjd redan nu, blir han det alltmera. Hans hårda och knappa lif synes än mera hårdt och knappt, jemfördt med den febrila lyxen i städerna, om hvilken han ofta läser, om han ock ej så ofta ser den, och de stora förmögenheterna, samlade af män, som ingenting göra för att öka nationalförmögenheten, väcka hos honom känslan af orättvisa. Han börjar åtminstone känna, att han bär mer än sin rätta anpart af samhällets bördor och får mindre än sin rätta anpart af dess fördelar; och ehuru tiden för hans uppvaknande ännu ej är inne, begynna likväl hans tankar, i den mån de gamla politiska tvistämnena falla i glömska, att riktas på politiska och sociala frågor.

Klart är, att den skattereform jag föreslår som medel att förskaffa och bibehålla lika rätt till jord, skulle vara till fördel för de jordbrukare, hvilka odla andras jord, för dem, hvilkas jord i sjelfva verket eges af borgenärer, och för dem som söka erhålla landtgårdar. Och ej nog med, att de jordbrukare, på hvilkas motstånd man litar — de som besitta egna gårdar — utgöra som jag senare skall visa blott en aftagande minoritet af hela jordbrukets röstesumma och en liten ännu snabbare aftagande minoritet af hela landets samlade röstsumma; utan förändringen skulle så uppenbarligen vara förmånlig för de mindre jordbrukare, som bilda det stora flertalet, att, när de blott kommit till insigt derom, de skola understödja, i stället att motsätta sig den. Den jordbrukare, som med egna händer odlar sin egen lilla gård, är jordegare, det är sant, men han är i ännu högre grad arbetare och såsom egare till kreatursuppsättning, redskap m. m. kapitalist. Det är af sitt arbete, underhjelpt af kapitalet, snarare än af någon fördel dragen af hans egendoms jordvärde, som han hemtar sitt uppehälle. Hans hufvudsakliga intresse är producentens, ej jordegarens.

För några år sedan fans i Dublin en herre vid namn Murphy. Han ägde jord i Tipperary, men emedan han der hade en förvaltare för att upptaga inkomsterna och vräka

arrendatorerna, när de inte kunde betala, så bodde han sjelf i Dublin efter det var den beqvämaste platsen. Slutligen kom han till den åsigten, att den beqvämaste platsen i Dublin, ja, i hela verlden, var i sängen. Så lade han sig i sin säng, och der låg han nära åtta år; icke för att han var det ringaste sjuk, men för att han tyckte om det. Han åt sina middagar och drack sitt vin och rökte sina cigarrer och läste och spelade kort och tog emot besök och granskade sin förvaltares räkenskaper och skref ut invisningar, — alltsamman i sängen. När han legat i åtta år, ledsnade han på det, steg upp, klädde sig, gick omkring några år som andra menniskor, och så dog han. Men hans familj hade det lika bra som han aldrig gått till sängs så der — ja, de hade det till och med bättre. Ty under det hans inkomster ej det ringaste minskades genom att han gick och lade sig, gjorde hans utgifter det.

Detta var en typisk jordegare — rätt och slätt en jordegare. Låt nu den arbetande jordbrukaren tänka efter hur det skulle gå med honom och hans familj, om han och hans pojkar skulle gå till sängs och stanna der, så skall han nog få klart för sig, hur mycket hans intressen som arbetare öfverträffa hans intressen som jordegare.

Den arbetande jordbrukaren behöfver ingen abstraktionsförmåga för att se, att upphäfvandet af all annan skatt än den på jordvärdet i sjelfva verket vore i hans intresse, sak samma huru det skulle inverka på större jordegare. Låt den arbetande jordbrukaren betänka, hur den indirekta beskattningens tyngd drabbar honom, utan att han är i stånd skjuta den öfver på någon annan, hur den ökar priset på nästan allt hvad han köper, utan att öka priset på hvad han säljer; hur den nödgar honom att bidraga till omkostnaderna för statsförvaltningen i långt högre proportion till hvad han eger, än hvad de behöfva, som äro mycket rikare, så skall han finna, att om den indirekta beskattningen bytes mot en direkt, han vinner betydligt derpå. Låt honom tänka vidare, så skall han finna, att han kunde vinna ännu mycket mera, om den direkta beskattningen inskränktes till jordvärdet. Den arbetande jordbrukarens jord är förbättrad jord, och vanligen hafva förbättringarna och de vid odlingen använda inventarierna ett mycket högt värde i förhållande till sjelfva jorden. Men, eftersom all värdefull jord ej är så för-

bättrad som den arbetande jordbrukarens, enär det finnes vida mer värdefull jord än förbättrad jord, så vore en skatt, hvilken, i stället att som nu läggas äfven på vidtagna förbättringar och inventarier, lades på blotta jordvärdet utan afseende på förbättringar, uppenbarligen till fördel för egare af förbättrad jord, särskildt för de smärre, eftersom hos dem värdet af förbättringarna är långt högre i förhållande till jordens än hos de större; och eftersom de nu, på grund af att man anser å jord vidtagna förbättringar som ett skatteobjekt, beskattas långt högre till och med för sitt jordvärde än de större jordegarne.

Den arbetande jordbrukaren behöfver endast se sig omkring för att bringa detta till klarhet. Nära sin gård om åttio eller hundrasextio acres finner han egendomar om femhundra eller tusen, ja på somliga ställen tiotusen acres, med lika värdefull jord, men der förbättringar, kreatursuppsättning, redskap och husgeråd äro proportionsvis mycket mindre värda än på hans egen lilla gård, eller hvilka kanske alls icke äro förbättrade och i bruk; i byarna finner han tomter om en, en half eller en fjerdedels acre, föga eller alls ej förbättrade, som äro mer värda än hela hans gård. Om han ser vidare efter, finner han sträckor af grufjord eller jord med andra stora naturliga företräden, der dock de beskattningsbara förbättringarne uppgå till föga eller intet; går han till de stora städerna, finner han lediga tomter på 25 × 100 fot, mer värda än en hel sektion sådan åkerjord som hans; och går han till städernas medelpunkter, finner han de ståtligaste byggnader, mindre värda än marken de stå på, och qvarter efter qvarter, der jorden pr façad-fot skulle betinga mer än hela hans farm. Att lägga skatten på jordvärdet vore alltså uppenbarligen att både relativt och absolut minska de skatter den arbetande jordbrukaren betalar.

Långt ifrån att verkan af all skatts läggande på jordvärdet skulle vara till fördel för städerna i förhållande till landsbygden, kommer uppenbarligen raka motsatsen att inträffa.

Det är i städerna jordvärdet stiger så betydligt, och med deras nuvarande tendenser att utveckla sig måste detta fortfarande bli fallet. Att lägga all skatt på jordvärdet vore att nedbringa jordbruksdistriktens beskattning i förhållande till städers och köpingars. Och detta vore ej mer än rättvist.

Ty det är ej endast deras egen befolkning som ger värde åt jorden i byar och städer, utan den mera spridda åkerbruksbefolkning, hvars industriella, kommersiella och finansiella centra de bilda.

Medan det vid första blicken kan tyckas jordbrukaren, som ett upphäfvande af all annan skatt än den på jordvärdet vore att undantaga städernas rikare invånare från skatt, och beskatta honom sjelf orättvist, skola öfverläggning och eftertanke visa honom att förhållandet är ett motsatt. Personlig egendom är aldrig, har aldrig varit och kan aldrig bli rättvist beskattad. Den rike kommer alltid lättare undan än den som endast eger litet, staden lättare än landet. Skatter, som öka varuprisen, trycka de sparsamt bebygda distriktens invånare lika hårdt, ofta mycket hårdare, än de trycka de stora städernas invånare. Skatter på förbättringar falla uppenbarligen tyngre på den arbetande jordbrukaren, eftersom en stor del af hela hans egendoms värde just är värdet af förbättringarne, än på egare af värdefull, ej förbättrad jord, eller på dem hvilkas jord, såsom i städerna, är mer värd i och för sig än förbättringarne.

Sanningen är att den arbetande jordbrukaren skulle vinna oerhördt på förändringen. Der han finge betala högre skatt för värdet af sin jord, befriades han i stället från de skatter, som nu läggas på förbättringar och inventarier, samt från alla de indirekta skatter, som nu trycka honom så hårdt. Och eftersom verkan af att beskatta oförbättrad jord lika högt som förbättrad skulle vara att förmå flere jordegare att sälja och sålunda omintetgöra spekulationsvärden, så skulle jordbrukaren i glest bebyggda distrikt betala föga eller intet i skatt. Först när lika god jord som hans brukades rundt omkring honom, och han fått alla fördelarne af ett ordentligt grannskap, skulle hans skatter bli mer än nominella.

Hvad den jordbrukare, som eger sin egen gård, skulle förlora, vore försäljningsvärdet på dess jord, men dess nytta för honom blefve lika stor som förut, ja, i sjelfva verket större, eftersom han skulle få större vinst af sitt arbete derpå; och eftersom annan jords försäljningsvärde skulle röna samma inverkan som hans, skulle den förlusten ej göra det svårare för honom att få en annan gård om han ville flytta, men det blefve honom lättare att få jord för sina barn eller

att skaffa sig mera jord, om han med fördel kunde odla mer. Förlusten blefve nominell, vinsten reell. Det är bättre för den mindre jordbrukaren, särskildt för den som har en familj hvilken växer i antal, att arbete står högt i pris än att jord står högt i pris. Paradoxalt låter det, men små jordegare förtjena icke på stegringar i jordvärdet. De tillintetgöras deraf. Men innan vi tala derom vill jag visa, huru oriktigt det antagandet är, att mindre, oberoende jordbrukare bilda och framgent skola bilda flertalet inom Amerikas folk.

Åkerbruk är den ursprungliga sysselsättningen; åkerbrukaren är den amerikanske pionieren; och äfven i de jemförelsevis ovigtiga fall, när nybyggandet begynt med sökande efter ädla metaller, blir det ej permanent innan åkerbruk i någon form fått slå rot. Men när befolkningen växer och industrin utvecklas, sjunker åkerbrukets relativa vigt. Att Förenta Staternas icke åkerbrukande befolkning stadigt och snabbt vinner på den åkerbrukande är uppenbart. Enligt mantalsförteckningen var Förenta Staternas stadsbefolkning år 1790 blott 3.3 procent af hela befolkningen, medan den år 1880 stigit till 22.5 proc. *) Åkerbruket är ännu det yrke, som upptager största antalet individer, men sammanlagda nå de andra yrkena långt öfver det. Enligt mantalsskrifningen, hvilken, otillfredsställande som den är, dock är den enda källa vi ega, var år 1880 antalet af med åkerbruk sysselsatta personer 7,670,493 af 17,392,099 angifna som arbetande i vinstgifvande yrken af hvad slag som helst. Eller om vi taga antalet fullvuxna män, som är en bättre utgångspunkt i fråga om politisk betydelse, så finna vi medelst några beräkningar, att längderna visa 6,491,116 manliga individer om sexton år och mera, sysselsatta med åkerbruk, mot 7,422,639, sysselsatta i andra yrken. Enligt dessa siffror är åkerbrukets röstsumma inom Förenta Staterna redan i mino-

---

*) Det är en illustration till den vårdslöshet, hvarmed mantalsrapporterna rafsas ihop, att ehuru kompendiet (Tab. V) uppgifver stadsbefolkningens antal, lemnas aldrig någon uppgift om hvad som menas med stadsbefolkning. Den enda nyckel forskaren får, är att denna befolkning säges vara bosatt i 286 städer. Följande denna anvisning i andra tabeller, antar jag, att det är befolkningen i städer och byar med minst 8,000 invånare, som afses.

ritet, medan de icke åkerbrukandes röstsiffra, stor allaredan, stadigt och snabbt stiger. *)

Men under det sålunda Förenta Staternas åkerbrukande befolkning redan nu är i minoritet, äro de män som ega egna gårdar redan i minoritet inom den åkerbrukande befolkningen. Enligt mantalslängden var antalet gårdar och plantager i Förenta Staterna år 1880 4,008,907. Antalet arrendatorer, som betalade arrende i pengar eller in natura, uppgifves i en mantalsrapport till 1,024,601. Således skulle återstå 2,984,306 nominella gårdsegare af de 7,679,493 personer som äro sysselsatta med åkerbruk. Men de som verkligen ega sina gårdar måste vara ännu färre än så. Den vanligaste formen för jordegendoms förpaktande i Förenta Staterna är icke arrende utan inteckning. Hur stor del af de Amerikanska landtgårdar, hvilka innehafvas af sin nominelle egare, som äro intecknade, derom kunna vi blott göra antaganden. Men det är knapt tvifvel underkastadt, att antalet intecknade gårdar betydligt måste öfverstiga antalet arrenderade, och det torde näppeligen vara för högt, om man sätter antalet intecknade gårdar lika med hälften af antalet icke arrenderade. **) Hur nu än härmed må förhålla sig, visst är att

*) Jemföras rapporterna i afseende på olika yrken från 1870 och 1880, så finner man, att, medan under sista dekaden tillväxten af antalet i åkerbruk anstälde personer varit blott 29.5 proc., så har den i personliga, embetstjenster och s. k. fria yrken varit 51.7 proc., i handel och transport 51.9 proc., och i manufaktur-, gruf- och mekanisk industri 41.7 procent.

**) "Kunde fakta noggrant konstateras, hyser jag ej minsta tvifvel att de skulle visa åtminstone femtio procent af alla eganderätter till små farmer i de äldre staterna vara endast nominella. Och att åtminstone detta antal smärre jordbrukare i dessa stater äro så djupt i skuld, så öfverlupne af inteckningar, att deras yttersta bemödande går ut på att betala den alltmer vexande räntan, för att familjen skall ha tak öfver hufvudet, ett bemödande, som endast kan sluta på ett sätt.

I de nyare staterna stå sakerna på samma sätt. Enda skilnaden är att den mindre jordbrukaren der vanligen måste börja med hvad som för honom är ett berg af skuld. Han får skaffa sig sin jord på afbetalningar med ränta, och han får ingen eganderättshandling innan dessa afbetalningar med räntor äro till fullo guldna. Han måste också skaffa sig sina redskap på kredit och med ränta, och derför pantförskrifva sin gröda. Krediten måste skaffa honom kreatur, koja, utsäde, föda, kläder. Med denna skuldbörda måste jordbrukaren i de nya staterna begynna — om han ej är kapitalist — eller också icke börja alls. Men med en slik början, är slutet lätt att förutse.

När man reser genom dessa sektioner, är något som i synnerhet fäster

de jordbrukare, som verkligen ega sina gårdar, äro en minoritet af jordbrukare, och en liten minoritet af de med jordbruk sysselsatte.

Och än mera, tiden tenderar att låta den typiske amerikanske jordbrukaren försvinna — den man, som med egna händer odlar egna åkrar. Denna rörelse har först nyligen begynt, men den går framåt och måste under nuvarande förhållanden gå framåt med växande snabbhet. Det anmärkningsvärda tilltagandet af de större gårdsegarnes antal och aftagandet af de smärres, som framgår ur en analys af de mantalssiffror, till hvilka jag redan hänvisat, är endast vittnesbördet om det faktum — allt för notoriskt att behöfva bevisas med siffror — att den tendens till koncentrering, som på så många andra industrins områden satt fabriken i de sjelfegande arbetarnes ställe, också nått åkerbruket. Den ena uppfinningen efter den andra har redan gifvit den store jordbrukaren en förkrossande fördel öfver den mindre, och uppfinningarne gå fortfarande framåt. *) Och det är ej endast vid odlandet af grödan, utan vid dess transport och försäljning samt vid uppköp för egna behof, som den store producenten inom åkerbruket har fördel framför den mindre. Att, som några göra, tala om bonanzafarmernas snara styckande i små lotter är lika enfaldigt som att tala om, att de

---

iakttagarens uppmärksamhet det stora antal annonsblad, som man oupphörligt ser, egnade uteslutande åt tillkännagifvanden om smärre, mer eller mindre uppodlade gårdar, som äro till salu. Man är alltså så godt som tvungen till den slutsats, att hela de smärre jordegarnes klass af ett eller annat skäl måste skaffa sig den bästa och snabbaste marknad, som kan erbjuda sig, för allt hvad de äga.

Alla vårt lands åkerbruksdistrikt äro fulla af låneagenter, som representera kapital från alla verldens stora penningcentra, och som lemna lån mot inteckning i gårdarne till ett belopp, som sammanlagdt nästan tyckes oberäkneligt. Härvid tjenstgöra ortens kapitalister, lagkarlar och handlande som biträden.“

“Land and Labour in the United States“ by Wm. Godwin Moody, New-York 1883. p. 85.

*) En af de vigtigaste uppfinningar på åkerbrukets område bebådas just nu i den länge eftersökta bomullsplockaren. Om denna maskin kan göra hvad som redan påstås vara visadt, måste den komma att omstörta de bomullsodlande staternas industri och vara af lika vidtgående social och politisk verkan som uppfinningen af bomullsrensaren, hvilken upplifvade och utvidgade negerslafveriet i Förenta Staterna och gjorde det till en aggressiv politisk makt.

stora skofabrikerna skulle lemna plats för den forne skoflickaren med klappsten och pryl. Bonanzafarmen och den stora jerntrådsinhägnade kreaturshagen ha kommit för att stanna så länge de nuvarande förhållandena vara. Om de först visa sig på ny jord, är det emedan på ny jord allt har mesta frihet att utveckla sig, men tendensen finnes hvarhelst inflytandet af modern industri gör sig gällande och visar sig på Britiska öarne såväl som i våra äldre stater. *)

Denna tendens är att utrota den typiske amerikanske jordbrukaren, som sjelf med sina söners hjelp odlar sin egen lilla gård. När en lagkarl från Brooklyn eller en bankir från New-York kan göra en tur i salongsvagn bort till den nya Nord-Vestern; köpa några sektioner jord; göra kontrakt om plöjning, sådd, skörd och tröskning; lemna en intendent qvar der och på första årets skörd göra en vinst af 6 – 10,000 dollars på hvarje sektion, hvad utsigt har då den emigrerade jordbrukaren af gamla sorten, som kommer knogande i den vagn, hvilken innesluter hans hustru och barn samt de få saker, som tillika med hans anspann bilda hela hans kapital? När engelska och amerikanska kapitalister kunna sätta upp milslånga jerntrådsstaket och fylla den stora inhägnaden med väldiga hjordar af nötboskap, som kunna skötas, torgföras och säljas med minsta möjliga kostnad, hvad utsigt har den man, som vill börja kreatursafvel med några få kor?

I stället för den typiske amerikanske jordbrukaren under det tidehvarf som snart är förgånget framträda tvenne andra typer — kapitalisten-jordbrukaren och arbetaren-jordbrukaren. Den förre arbetar ej med egna händer utan med andras. Han tillbringar endast en del af sin tid, ibland nästan ingen, på den jord han odlar. Hans hem är i en stor stad, och han är kanske bankir och spekulant lika väl som jordbrukare. Den senare är proletär, nomad — en del af året arbetare, en del landstrykare, som flyttar från gård till gård och från ort till ort, utan familj eller hem, utan någon af de rättigheter eller det ansvar, som utveckla en manlig karakter. Om vi fortfara att behandla jorden som nu, så skola några af våra mindre jordbrukare tendera till

---

***) Att smärre egendomar ännu finnas i några delar af Europas kontinent beror — antar jag — på kraften af vanor, olika det engelska folkets och på det faktum, att moderna tendenser der låta känna sig mindre starkt.**

den ena af dessa ytterligheter och många flere till den andra. Men utom tendensen till produktion i stor skala, som verkar att utrota den mindre jordbrukaren, finnes i jordvärdets stigning en annan mäktig tendens, som verkar åt samma håll.

När sommarpalatset i Peking år 1860 intogs af de allierade, föllo några dyrbara juveler i enskilda soldaters händer. Hur länge stannade de i deras ego? Om en hertig af Brunswick ville dela ut sina diamanter bland de fattige, hur länge skulle de fattige bibehålla dem? Bönderne på Irland och fruktmånglarne i London ha sina åsnor, som äro värda några shillings. Men om genom sammanträffande omständigheter åsnan blefve lika dyrbar som fullblodshästen, då skulle man aldrig få se någon bonde eller fruktmånglare köra en åsna. Der kycklingar äro billiga äter fattigt folk dem, der de äro dyra finnas de blott på den rikes bord. Så är det med jorden. När den blir värdefull måste den öfvergå ur deras händer, som arbeta för sitt uppehälle, i de rikas.

Hvad som i England åstadkommit jordens starka koncentrering på ett fåtal händer, är ej så mycket feodalrättens förvandling till ren egendomsrätt, förstörandet af klostren och inhägnandet af allmänningar, som fastmera denna verkan af jordvärdets stegring. Smågodsen, som i England funnos i stor myckenhet för två hundra, till och med för ett hundra år sedan, *) hafva hufvudsakligen medelst köp blifvit delar af större gods. De väga öfver i de rikas ego på samma sätt som diamanter eller dyrbara målningar eller fina hästar göra.

Så länge mängden är dum nog att tillåta enskild eganderätt till jord, anses denna med rätta som den säkraste egendom. Den kan ej brännas upp eller af någon händelse förstöras, den kan ej bäras bort, den tenderar ständigt att stiga i värde i mån som befolkningen växer och industrin går framåt. Då dess egande är ett synbart tecken på säker rikedom och, när konkurrensen blir stark, sätter egaren i samma ställning som en herre eller gud öfver de mensldiga varelser, som ej ha några lagliga rättigheter till denna planet, förer det med sig socialt anseende och vördnad. Af dessa skäl betingar jord, i förhållande till den inkomst som deraf hemtas, högre pris än något annat, och den, för hvilken di-

*) Enligt Macaulay ägde vid James II:s tronbestigning 1685 flertalet af engelske landtbrukare den jord de odlade.

rekt inkomst är vigtigare än säker placering, finner det billigare att arrendera än köpa jord.

Sålunda, allt efter som jorden i England växte i värde, blefvo de smärre jordegarne icke blott frestade eller af lifvets vexlingar förmådde att sälja sin jord, utan det blef för dem mera inbringande att sälja än att behålla den, eftersom de kunde hyra sig jord billigare än de fingo hyra kapital. Genom att först sälja och sedan hyra fick den engelske jordbrukaren, sålunda förvandlad från jordegare till arrendator, tillfälle att åtminstone för en tid disponera mera jord och större kapital, och på så sätt öfvergick eganderätten till jord från dem, hvilka först och främst måste se på att skaffa sig sitt uppehälle, till dem, som först och främst se på en säker placering.

Samma process måste ha sin gång i Förenta Staterna allt efter som jorden stiger i värde. Vi kunna iakttaga den nu. Det är i de nyare delarna af våra växande städer som vi finna personer med begränsade tillgångar bo i sina egna hus. Der jorden har större värde bo sådana personer i hyrda hus. I sådana städer säljes tomt efter tomt, vanligen mot inteckning, åt personer, som på detta sätt söka skaffa sig ett eget hem. Men jag tror det är en allmän erfarenhet, att, allt efter som åren gå och jorden får större värde, öfvergå dessa hus och tomter från deras invånares ego till jordegares och bebos af hyresgäster. På samma sätt inom åkerbruksdistrikten. Det är der jorden ännu stigit föga eller intet i värde vi finna gårdar, som länge bebotts af en och samma arbetande jordbrukarfamilj. En inspektör vid en af de stora hufvudbanorna berättade mig, att hans uppmärksamhet riktats på jordfrågans framstående vigt genom jordbrukarnes stora emigration vesterut, hvilken han genom omfattande efterforskningar fann vara beroende af det stigande jordvärdet. Allt efter som jordens värde stiger, finner jordbrukaren det allt svårare för sina söner att få egna gårdar, medan det pris, till hvilket han kan sälja sin egen, betingar ett långt större jordområde der jorden är billigare. Eller han frestas eller tvingas att taga en inteckning, och inteckningen åter och åter, tills den ätit ut honom, eller tills han upptäcker att det bästa han kan göra är att realisera skilnaden mellan inteckningens belopp och gårdens försäljningsvärde samt emigrera vesterut. Och i många fall får han börja på

nytt under trycket af en inteckning, ty, som nybyggandet nu pågår, säljes en stor del af den jord jernvägsbolag och spekulanter sälja åt nybyggare just mot inteckning. Och hvad som är det vanliga resultatet kan man se af sådana annonsplakat som de, hvilka äro uppsatta vid föreningsstationen Council Bluffs, der tusentals förbättrade gårdar bjudas ut till salu mot liberala betalningsvilkor. Den ene köper mot inteckning, kan ej betala eller tröttnar och flyttar. och så säljes den gård han förbättrat åt en annan mot inteckning. I allmänhet talat är slutresultatet, att den, som lånar ut mot inteckning, ej den som lånar, blir jordens rätte egare. Jordbruk under inteckning är faktiskt öfvergångsformen från det jordbruk, som bedrifves af mindre jordegare, till det, som bedrifves af stora jordegare eller arrendatorer.

Saken är, att den typiske amerikanske jordbrukaren, den som odlar en liten farm, som han eger, är produkten af sådana förhållanden, då arbete är dyrt och jord billig. När dessa förhållanden ändras, så att arbetet blir billigt och jorden dyr, måste han försvinna, så som han försvunnit i England.

I våra äldre stater är det redan omöjligt för den, som börjar med två tomma händer, att medelst eget arbete bli egare af en gård. I den mån statsjorden förvandlas till enskild, blir det omöjligt i hela Förenta Staterna. Och när under lifvets vexlande tilldragelser de små jordegarne slungas från sina gårdar eller finna det omöjligt att konkurrera med kapitalistisk storodling, skola de icke åter komma på egen botten, utan nödgas öka mängden af arrendatorer och arbetare. Så fortgår jordegareskapets koncentrering och måste fortgå, så länge enskild eganderätt till jord bibehålles. Långt ifrån att det skulle ligga i den arbetande jordbrukarens intresse att försvara enskild eganderätt till jord, innebär fastmer dess fortsatta erkännande, att hans barn, om ej han sjelf, skola mista all slags rätt till den mark som födt dem; skola sjunka från frie mäns lifsvilkor till trälars.

TJUGUFÖRSTA KAPITLET.

Stad och land.

Redan Cobbett på sin tid jemförde London med en stor finne, som höll på att växa upp i Englands vackra ansigte. Det fins sanning i den jemförelsen. Intet kan tydligare visa nuvarande sociala förhållandens osunda riktning, än befolkningens ständigt starkare koncentrering i stora städer. I Newyorks slagterier dödas för hvar vecka ungefär 12,000 nötkreatur, medan, utom hvad som passerar för export, vid pass 2,100 oxkroppar i veckan komma dit i kylvagnar från Chicago. Betänk hvad denna enda post i en stor stads behof af födoämnen ger vid handen med afseende på de fruktbarhetselement, hvilka, i stället att återbördas den mark, hvarifrån de kommo, sköljas bort genom våra stora städers kloakledningar. Frånsidan häraf är den utsugande karakteren hos vårt jordbruk, som år från år sänker markens produktionsförmåga och sålunda faktiskt minskar den jordyta, som är användbar att underhålla de växande millionerna.

I alla faser af menskligt lif frambringas samma verkningar. Dessa stora städers väldiga folkmängder äro alldeles skilda från allt naturens lifvande inflytande. Från år till år sätter deras stora flertal aldrig sin fot på modren jorden, plockar ej en vild blomma, hör icke bäckens brus, icke sädens risslande, icke löfvens prassel när den lätta brisen drager genom skogen. Från all naturens ljufva och välgörande inverkan äro de uteslutna. Dess ljud dränkas i gatubullret eller sorlet af folk i rummet bredvid eller våningen bredvid, dess utsigter skymmas af höga hus. Sol och måne stiga

och dala, och stjernbilderna vandra sitt högtidliga tåg öfver himlen, men dessa fängslade skaror se dem endast som man ser dem ur djupet af en grufva. Den hvita snön faller om vintern endast för att bli smutsig modd på stenläggningen, och när sommarens sol sjunker, utstrålar en hetta värre än middagens från massor af tegel och granit. Visligt nog hafva myndigheterna i Philadelphia låtit etikettera hvarje träd på de öppna platserna, ty hur skulle annars barn, som växa upp i dylika städer, kunna skilja träden från hvarandra, hur skola de ens kunna skilja gräs från klöfver?

Lifvet i stora städer är ej menniskans naturliga. "Under sådana omständigheter måste hon försämras, fysiskt, andligt, moraliskt." Men det onda är ej slut härmed. Det är blott dess ena sida. Detta de stora städernas onaturliga lif innebär ett lika onaturligt lif på landet. Liksom bölden eller tumören, som drager kroppens närande safter till sin giftiga hvirfvel, och utarmar kroppens öfriga delar, så utarmar hopandet af menskliga varelser i städerna menskligt lif på landet.

Menniskan är ett djur, som vill hålla sig i flock. Hon kan ej lefva af bröd allena. Om hon lider till kropp och själ af att trängas i alltför nära beröring med sina medmenniskor, så lider hon också af att söndras för långt ifrån dem. Naturens storhet och skönhet bleknar för menniskan, der hon ej träffar andra menniskor, dess oändliga omvexling blir enformig der ej andra menniskor finnas; menniskans fysiska beqvämligheter bli få och knappa, hennes ädlare krafter mattas, allt som ställer henne öfver djuren lider af bristen på den eggelse, som ligger i menniskas beröring med menniska. Hur öde är ej den isolerade jordbrukarens lif, den slöa vexling af sömn och arbete, hvartill dess mesta tid användes. Betänk, hvad som är än värre, den enformiga tillvaro, till hvilken hans maka dömes, dess brist på förströelse och uppmuntran, på smakens tillfredsställande, på känsla af harmoni och skönhet; dess ständiga släp och bekymmer, som gör qvinnor vissna och skrynkliga, när de skulle stå i sin blomstring. Till och med olägenheterna och missförhållandena i den fullpackade hyreskasernen äro icke värre än ett sådant lifs olägenheter och missförhållanden. Och dock, i samma mån städerna växa och osundt tränga menniskor tillsammans, tills de äro packade i lager, familj öfver

familj, så spridas de osundt på landet. Öfverallt, der denna koncentrationsprocess i städerna pågår, är tendensen att göra lifvet på landet knappt och hårdt, och att beröfva det de sällskapliga eggelser och sällskapliga behag, som äro så nödvändiga för menskliga varelser. Det gamla, friska sällskapliga lifvet i by och köping försvinner öfverallt. I England, Skottland och Irland är befolkningens glesnande i åkerbruksdistrikten lika uppenbart som dess koncentrering i städerna. Om ni kör längs vägarne i Irland kan kusken, ifall han är en gammal man, peka ut plats efter plats, der i hans barndom lågo folkrika byar, som om sommarqvällarne genljödo af barnens skratt och ungdomens glada lekar, men som nu stå alldeles öde och som enda tecken af mensklig verksamhet kunna visa eländiga herdars ensliga hyddor. I Skottland, der i städer som Glasgow menskliga varelser äro så sammanträngda, att två tredjedelar af familjerna bo i ett enda rum, och der, om ni en lördagsnatt går genom gatorna, ni, ifall ni någonsin sett eldsländare, skall tycka att dessa arma menniskor borde afundas dem; der finnas vida nejder, som fordom voro folkrika, men nu äro öfverlemnade åt boskap, vildhöns och rådjur; der finnas dalar, som fordom sände ut tusenden af stridbara män, men nu bebyggas blott af ett par skogvaktare. På samma sätt på andra sidan Tweed, medan London, Liverpool, Leeds, Manchester och Nottingham växt, är bylifvet i "glada England" så godt som utdödt. Två tredjedelar af hela befolkningen är hopad i städerna. Småbyar som de, genom hvilka enligt traditionen Shakespeare och hans kamrater stojade fram, äro borta, byängar der majstången stod och der pilen från långbågen flög i skottaflans prick äro lagda under plog eller omgifna af en stormansegendoms murar, medan här och der som minnesmärken både om en förgången tro och en försvunnen befolkning stå stora kyrkor eller deras ruiner, kyrkor som nu aldrig skulle kunna fyllas med mindre menigheterna fördes ut från staden på lusttåg.

Samma tendens kan man se inom våra äldre staters åkerbruksdistrikt, men det är i de nyare staterna den finner sitt fullaste uttryck — i inhägnader som mätas i qvadratmil, med halfvilda vallpojkar, hvilkas sociala lif inskränker sig till förströelsen "pil och gubbe" eller en periodisk fylla i en jernvägsstad; och i bonanzafarmerna, der om våren ögat

mattas utaf sjöar af böljande säd, innan det får hvila på ett enda hus, farmar der odlarne bo i baracker och inspektoren är den enda, som njuter lyxen af en hustru.

Att de nu verkande tendenserna drifva det moderna samhället mot en oundviklig katastrof är uppenbart, om ej af något annat så af befolkningens allt mer ökade koncentrering i storstäderna. För ett århundrade tillbaka inrymde New-york med förstäder vid pass 25,000 menniskor. Nu inrymmer det mer än 2,000,000. Samma ökning på ett nytt århundrade skulle ge en befolkning af 160,000,000. En sådan stad är omöjlig. Men hvad skola vi säga om de städer på tio och tjugo millioner, som, ifall de nu verkande tendenserne fortfara, redan födda barn skola få se?

Härvid skall jag dock icke dröja. Jag vill endast fästa uppmärksamheten på det faktum, att genom denna befolkningens koncentrering utarmas samhällslifvet på periferierna, lika väl som det förgiftas i medelpunkterna; att den är lika skadlig för jordbrukaren, som för invånaren i en af stadens gränder.

Denna onaturliga befolkningsfördelning liksom den onaturliga egendomsfördelning, som ger den ena menniskan hundra millioner och gör andra menniskor till tiggare, härrör af, att nya industriella krafter verka under sociala förhållanden, som ej lämpats för dem. Felet är först och främst att vi betrakta jorden som enskild egendom, vidare att vi försummat sociala åligganden, som de materiella framstegen påtvinga oss.

Om dessa orsaker aflägsnades, skulle en naturlig befolkningsfördelning uppstå, så att enhvar finge både andrum och grannskap.

Häri ligger den stora vinsten för jordbrukaren af den åtgärd jag föreslagit. I och med att de gemensamma rättigheterna till jorden återtoges skulle den hopträngda stadsbefolkningen glesna, den skingrade landtbefolkningen tätna. När ingen individ kunde draga fördel af jordvärdets stegring, när ingen behöfde frukta att hans barn skulle trängas ut från sina naturliga rättigheter, så skulle ingen vilja ha mer jord än han med fördel kunde bruka. I stället för att magra, halfodlade gårdar skiljas åt af stora obrukade sträckor skulle gårdarne komma att ligga nära intill hvarandra. Emigranter

skulle ej ströfva fram genom obrukade fält, och säd ej föras tusentals mil öfver halfplöjd jord.

Begagnandet af maskiner skulle ej öfverges; der odling i stor skala vore ekonomiskt gynnsam skulle den fortgå; men när monopolen brutits, lönerna stigit och förmögenheten bättre fördelats, skulle denna slags industri taga kooperativ form. Åkerbruket skulle upphöra att vara utsugande, och blifva intensivare, så att man erhölle mera ur jorden och återgåfve den dess lån. Det tätare bebyggandet skulle möjliggöra alla slags besparingar; arbetet skulle bli långt mera produktivt, och landtlifvet skulle få del af alla de beqvämligheter, nöjen och förströelser, som nu äro förbehållna de gynnade klasserna i större städer. Då jordmonopolet upphäfts, föreställer jag mig, att landtlifvet skulle ha benägenhet att återgå till den ursprungliga typen, byn omgifven af odlade fält med gemensam betesmark och skog. Men vare härmed hur som helst, den arbetande jordbrukaren skulle dock få sin fulla andel af de betydande besparingar och oerhörda vinster samhället kan erhålla genom att med ordnadt samarbete ersätta det giriga, hejdlösa roffandets anarki.

Att de massor, som nu tyna i våra städers hyreskaserner under omständigheter som framafla sjukdom och död, last och brott, skulle, hvar familj för sig, ha sin sunda bostad, lagd i sin trädgård; att den arbetande jordbrukaren skulle få sitt uppehälle med ett dagligt medeltal af två eller tre timmars arbete, snarare förströelse än släp; att hans hus skulle vara försedt med alla de beqvämligheter, som ännu anses som lyx; att det skulle förses med ljus och värme och kraft om så behöfdes och förenas med grannarnes genom telefon; att hans familj skulle ha tillträde till bibliotek och föreläsningar och vetenskapliga apparater och undervisning; att de skulle kunna besöka opera, teater eller koncerter när de hade lust, och emellanåt göra små turer till andra delar af landet eller till Europa; att, kort sagdt, ej blott den man som lyckas, den ende bland tusen, utan hvarje man med vanlig begåfning och omtanke skulle åtnjuta allt hvarmed en stigande civilisation kan höja och vidga menniskans lif, det tyckes i ljuset af bestående förhållanden vara den vildaste dröm, som någonsin runnit upp i en haschischätares hjerna. Och dock göra de krafter, som redan stå till menniskans förfogande, det lätt och utförbart.

I vår galna täflan att komma förbi hvarandra taga vi ju så litet af allt en frikostig natur bjuder oss. Betänk detta faktum: För flertalet af befolkningen i sådana land som England och äfven flerestädes i Förenta Staterna anses frukt som en lyxartikel. Och dock är vår moder jorden ej njugg på frukt. Ville vi ha det så, kunde hvarenda väg vara kantad med fruktträd.

TJUGOANDRA KAPITLET.

Afslutning.

Denna är, tror jag, hufvud- och grundtanken i vår tids stora sociala frågor: Oss har mera blifvit gifvet än åt något annat folk i någon annan tid; *derför* fordras mera af oss. Vi ha gjort och göra allt fortfarande oerhörda framsteg på materiella områden. Vi måste göra motsvarande framsteg på andliga områden. När civilisationen går framåt *fordrar* den mera utbildadt samvete, skarpare rättskänsla, varmare broderskap, mera vidgad, mera hög, mera sann allmänanda. Om detta sviker, måste civilisationen gå öfver i förstöring. Den kan ej hållas uppe på grundvalen af vildars etiska begrepp. Ty civilisationen knyter menniskorna allt fastare tillsammans och sträfvar beständigt att underordna individen under det hela och att gifva sociala förhållanden allt större vigt.

De sociala och politiska frågor, som möta oss, äro dunklare än de, som ej öfvertänkt dem, kunna inse; och dock ligger deras lösning helt enkelt i en lämplig anordning af sociala krafter. Menniskan beherskar den materiella naturen genom att lära känna dess lagar, och redan har hon i sådana förhållanden och krafter, som syntes mest otillgängliga, funnit de rikaste förrådshus, de mäktigaste tjenare. Ehuru vi knapt börjat att systematisera vårt vetande om den fysiska naturen, är det uppenbart att hon icke kommer att vägra oss något, blott vi söka erhålla det i öfverenstämmelse med hennes lagar.

Och den förmåga att lämpa medel efter ändamål, som satt menniskan i stånd att förvandla den en gång oöfverstigliga oceanen till sin landsväg, att förflytta sig med en snabb-

het, som lemnar svalan efter, att, när hon vill utbyta tankar, besegra afståndet, att af klippan göra värme och ljus och kraft och material till tusen syften, att våga stjernorna och undersöka solens sammansättning, att göra is vid eqvatorn och bjuda blomstren knoppas i nordens vinter, den förmågan skall äfven, blott hon vill nyttja den, sätta henne i stånd att öfvervinna sociala svårigheter och undvika sociala faror. Lagens herradöme är ej inskränkt till den fysiska naturen. Det omfattar likavisst det andliga och moraliska universum, och det sociala framåtskridandet, det sociala lifvet har lika bestämda lagar som tyngd och rörelse. Vilja vi göra vårt sociala lif sundt och lyckligt, så måste vi upptäcka dessa lagar och söka vinna våra syften i öfverensstämmelse med dem.

Jag ber ingen, som läser denna bok, att tillegna sig min uppfattning. Jag ber honom tänka sjelf.

Hvem helst som, med åsidosättande af fördom och egoism, ärligt och omsorgsfullt vill bilda sin mening om orsakerna till och botemedlen för de sociala missförhållanden, hvilka äro så uppenbara, han tar i och med detsamma det vigtigaste steg han kan till deras afhjelpande. Denna första pligt gäller oss alla individuelt, som medborgare och menniskor. Hvad annat vi kunna vara i stånd att uträtta, detta måste dock komma först. Ty "om den blinde leder den blinde falla båda i gropen".

Social reform vinnes ej med skrik och oväsen, med verop och anklagelser, med partibildningar eller revolutioner; utan genom att tanken vaknar och idéerna gå framåt. Förrän tanken är riktig, kan ej handlingen vara det; är tanken riktig, *blir* handlingen riktig. Den stora mängden af menniskor har alltid makten. Hvad som förtrycker mängden är dess egen okunnighet, dess egen kortsynta sjelfviskhet.

Nutidens stora arbete för hvar menniska, och för hvar förening af menniskor, som vilja förbättra sociala förhållanden, är uppfostrandets arbete, spridandet af idéer. Endast i den mån det underlättar detta kan något annat gagna. Och i detta arbete kan enhvar, som kan tänka, hjelpa till, först genom att sjelf skaffa sig klara tankar och sedan genom att söka väcka deras tankar, med hvilka han kommer i beröring.

Många äro de, hvilka äro för nedtryckta, för förslöade af

det hårda släpet och kampen för djurisk tillvaro, att kunna tänka för sig sjelfva. Derför faller pligten dess starkare på dem, som kunna det. Om de som tänka äro få, äro de just derigenom så mycket mäktigare. Må ingen tro, att han saknar inflytande. Hvar han må vara, hvart han må försättas, blifver den man, som tänker, ett ljus och en makt. Att menniskan på domedag skall aflägga räkenskap för hvart fåfängligt ord hon talar, kan synas som ett hårdt tal. Men hvad är tydligare, än att den teori om kraftens oförstörbarhet, som lär oss att hvarenda rörelse fortfar att verka och återverka, måste gälla lika väl för andens som materiens universum. Den, som blir genomträngd af en ädel tanke, han när en låga, från hvilken andra facklor tändas, och verkar på dem, med hvilka han kommer i beröring, de må vara få eller många. Hur långt denna verkan, vidare fortsatt, kan sträcka sig, är honom här ej förlänadt att skåda. Men vingårdens herre skall nog veta det.

Som jag sade på det första af dessa blad, civilisationens framåtskridande gör det nödvändigt att egna allt mera uppmärksamhet och intelligens åt offentliga angelägenheter. För denna orsaks skull är jag öfvertygad, att vi begå ett stort misstag genom att beröfva det ena könet röst i allmänna angelägenheter, och att vi på intet annat sätt kunna i så hög grad öka den uppmärksamhet, den intelligens och den hänförelse, som kunna utvecklas för de sociala frågornas lösning, som genom att emancipera qvinnorna. Om också på samhällets lägre stadier det ena könets intelligens är nog att handhafva de gemensamma intressena, så kräfva dock de långt mera invecklade, ömtåliga och vigtiga frågor, hvilka civilisationen ger offentlig betydelse, qvinnornas intelligens jemte männens, men vi få den icke, om vi ej gifva dem ett medintresse i offentliga angelägenheter. Och jag har kommit till den öfvertygelse, att mycket af den ouppmärksamhet, det lättsinne, den brist på samvetsgrannhet, som utvecklas beträffande offentliga angelägenheter af högsta vigt, beror af den omständigheten, att vi utestänga qvinnorna från att taga sin tillbörliga andel i dessa saker. Ingenting kan verkligt intressera män, som ej intresserar qvinnor. De finnas, som säga, att qvinnor äro mindre intelligenta än män; men hvem vill påstå, att de äro mindre inflytelserika?

Som jag redan sagt, är jag fast öfvertygad, att, om en stor social förbättring skall åstadkommas, måste man vädja mera till sympati än till egoism, mera till känslan af pligt än till begäret efter egen fördel. Afund är slägt med beundran, och det är den beundran de rika och mägtige väcka, som garanterar aristokratiernas beständighet. Der tiopenny-Jack med förakt blickar ned på niopenny-Joe, der har den sociala orättvisa, som gör mängden af menniskor till det privilegierade fåtalets vattendragare och vedhuggare sina starkaste bålverk. Det berättas om en viss florentinsk agitator att han, när han fått ett par nya stöflor, antog att allt slags missnöje hos folket vore stilladt. Hur ofta finna vi ej motstycken till denna berättelse i arbetarrörelserna, i yrkesföreningarnes sträfvanden. Detta är svagheten hos alla rörelser, som blott vädja till egoismen.

Och enär menniskan är så danad, att hon omöjligen kan bli lycklig utan att sträfva för andras lycka, så tyckes det ligga i tingens natur, att individer och klasser kunna ernå sin rättmätiga rätt endast genom att kämpa för andras rätt. Exempelvis: Om arbetare inom något fack bilda en yrkesförening, så vinna de, genom att underordna hvars och ens individuella intressen under allas gemensamma, förmåga att skaffa sig bättre vilkor af arbetsgifvarne. Men denna förmåga sträcker sig icke långt, när yrkesföreningens åtgärder mötas och hämmas af påtryckningen från alla arbetssökande utom föreningen. Ingen sådan förening af arbetare kan höja deras löner mycket öfver lönernas vanliga nivå. Att försöka göra det är som att vilja ösa en båt utan att ha drifvit nåten. Derföre är det, om arbetarne vilja åstadkomma något verkligt och varaktigt gagn för sig, ej nog att hvart yrke ser på alla yrkens gemensamma intresse, utan att skicklige arbetare sluta sig till de allmänna åtgärder, som förbättra oskicklige arbetares ställning. De som företrädesvis böra tagas i betraktande, de till hvilkas hjelp striden måste stå, om arbetet skall frigöras och social rättvisa vinnas, det är de som minst kunna hjelpa sig sjelfva och kämpa för sig sjelfva, de som ej hafva några fördelar i egendom eller skicklighet eller intelligens, de män och qvinnor, som stå allra lägst på den sociala skalan. Då vi tillförsäkra dem deras naturliga rättigheter, tillförsäkra vi i och med detsamma alla andra deras.

Derföre är det, som Mazzini sade, kring pligtens fana och ej kring egoismens menniskor måste samlas för att vinna menniskors rättigheter. Och häri kunna vi se hans djupa visdom, som bjöd menniskan älska sin nästa som sig sjelf.

I denna anda — och icke annorstädes — ligger makten att lösa sociala frågor och föra civilisationen framåt.

TILLÄGG.

ETT STYCKE JORD.

AF

FRANCIS G. SHAW.

I.

Scenen föreställer en allmänning.

Arbete gräfver upp jorden med en käpp för att sätta potatis. *Kapital* går förbi med en spade på axeln.

ARBETE.

Hör nu, *Kapital*, ska' ni begagna er spade i år?

KAPITAL.

Nej, jag tänker gå och fiska.

ARBETE.

Låt mig då få låna den?

KAPITAL.

Hvarför skulle jag det?

ARBETE.

För god grannsämjas skull. Ni behöfver den inte, och mig skulle den vara till stor nytta. Jag skulle kunna odla mer mark och kanske skörda femtio kappar mer, om jag hade den.

KAPITAL.

Det der är mycket ensidigt resonneradt. Ni skulle nöta ut den innan årets slut. Ni skulle få era femtio kappar extra,

och jag blef utan spade. Ni skulle få det mycket bättre än nu, och jag mycket sämre. Jag kan just inte se någon god grannsämja i det.

ARBETE.

Ja, men jag skulle lemna den tillbaka i lika godt skick som nu, eller också göra er en ny.

[Anmärkning. Detta är det nödvändiga underhållet eller ersättandet af kapital, som förbrukas genom nyttjande.]

KAPITAL.

Ja, det låter något bättre, men det blir inte rättvist ändå. Ni skulle få era femtio kappar till, som ni inte kunde ha fått utan min spade, medan jag inte skulle ha det bättre än nu. Nej tack ska' ni ha! Jag behåller min spade. Gå och gör er en sjelf. Det tog mig tio da'r att göra den här.

ARBETE.

Ja, men nu är det rätta årstiden att sätta, och jag har inte tid, jag skulle behöfva använda den just nu. Jag vet inte hvarför ni inte kan låta mig få ha den, likaväl som att den står och rostar, som den gör, när ni inte begagnar den.

KAPITAL.

Den kommer inte att rosta. Jag skall säga er hvad jag tänker göra med den. Gårdsegaren behöfver en spade lika väl som ni, och han erbjuder sig att ge mig en årsgammal qviga i utbyte mot denna. Nu går jag och gör upp saken och tar henne med mig, och så släpper jag ut henne på allmänningen, och om ett år har jag en ko och kanske en kalf med. Tror ni inte den blir betydligt mer värd än den nya spaden ni vill ge mig?

[Anmärkning. *Kapital* ämnar nu begagna sig af de naturens aktiva krafter, som visa sig i förökningsförmågan så väl som i jordens produktionsförmåga, och som bli tillgängliga genom arbete eller genom kapital, resultatet af arbete.]

ARBETE.

Ja, det blir hon nog. Det tänkte jag inte på. Ja, kan ni kursa bort er spade för qvigan, så har ni rätt att förtjena lika mycket på den ena som på den andra. Men hur mycket tror ni, ni vinner om ni gör bytet.

KAPITAL.

Jag tänker åtminstone så mycket som tio kappar af er potatis äro värda, när ni tagit upp den.

ARBETE.

Jag tar spaden och ger er en ny och tio kappar potatis. Är ni nöjd då?

KAPITAL.

Jag har fått lust för qvigan... och så kan ju er skörd slå fel.

ARBETE.

Det hoppas jag den inte gör, det har aldrig händt. Men det är lite risk, det medger jag, och derför ska' ni få tolf kappar i stället för tio. Hvad säger ni om det?

KAPITAL.

Afgjordt! Här är spaden, och jag går och ser om min båt. (Går).

[Anmärkning: Nu använder *Arbete* den förmögenhet, som *Kapital* genom föregående arbete samlat, och efter båda äro intresserade i skörden bli de kompanjoner. De tio kappar *Kapital* får kunna kallas ränta, till hvilken han är berättigad eftersom han kunde byta ut spaden mot något, som enligt sin natur skulle ge honom samma vinst, och de två andra kapparne äro riskpremie, om skörden skulle slå fel.]

Jordegaren (inkommer, lutar sig mot gärdesgården till sin egendom, som gränsar till allmänningen.)

Ohoj, *Arbete!* Hvarför står ni och knogar der på heden? Det är mycket bättre jord här innanför gärdesgården. Här kan ni få femti kappar potatis mer, mot samma arbete. Det vore mycket klokare om ni hyrde den här biten af mig; jag skulle inte ta mycket för den.

ARBETE.

Det är sant, att den der jorden är bättre, och jag skulle odla den om inte ni hägnat in den; men ni vet så väl som jag, att allmänningen är fri och att allt hvad jag kan draga upp der är mitt eget. Om jag planterade på andra sidan, skulle ni sätta mig i häkte för tjufveri eller vänta tills min skörd vore mogen och ta alltsamman ifrån mig. Lagen måtte vara gjord för er jordegare. Hvad hade ni för rättighet att hägna in den bästa jorden? Förr var alltsammans allmänning. Om ni odlade den skulle jag inte säga ett ord; det har ni lika god rätt till som jag och alla andra, men inte bättre, och jag kan inte se hvad ni har för rättighet att hålla mig derifrån, när ni inte vill odla den sjelf.

JORDEGAREN.

Jag odlade den några år och hägnade in den till skydd för boskapen; och plockade bort stenarne och dikade och fick bra skördar.

ARBETE.

Ersatte skördarne hvad ni lagt ut?

JORDEGAREN.

Det kan ni väl tänka er; jag hade väl inte varit så dum och gjort några förbättringar, om jag inte hade varit säker på det. Men nu har jag fått bättre jord, som jag vill plöja, och jag skulle ha lust att lemna er den här biten mot lagom hyra.

ARBETE.

Ja, ni har väl sugit musten ur den, kan jag tro. Hvad menar ni med en lagom hyra?

JORDEGAREN.

Låt mig se. Jorden är ännu betydligt bättre än på allmänningen och lättare att arbeta än när jag hägnade in den. Dikena finnas, och der äro inga stenar på marken; dessutom räcker gärdesgården tre år till, och ni är ju tvungen att hägna in er bit af allmänningen om ni skall få någon skörd. Det tål allt att tänka på. Det är stora fördelar.

ARBETE.

Ja, det är så. Nå! jag tänker det är billigt, om jag ger er en tredjedel af gärdesgårdens värde, låt oss säga tio kappar potatis och fem kappar till på grund af de andra förbättringarna.

JORDEGAREN.

Vill ni då hålla gärdesgården i samma skick som nu.

ARBETE.

Nej, femton kappar är det mesta jag kan ge.

JORDEGAREN.

Och hur mycket ger ni för sjelfva jorden.

ARBETE.

Ingenting. Jag betalar er för era förbättringar och det är ren vinst för er, ty dem har ni redan fått väl betalda genom de skördar ni tagit, som minskat jordens fruktbarhet. Jag är villig att betala för de fördelar jag får och ingenting annat. Vill ni inte ge mig jorden för femton kappar,

så stannar jag på allmänningen, jag reder mig nästan lika bra här. Men ni har inte sagt mig, hvad ni hade för rätt att hägna in den bästa jorden och kalla den er.

JORDEGAREN.

Den gaf kungen mig.

ARBETE.

Hvad hade kungen för rätt att ta folkets jord och ge er?

JORDEGAREN.

Sak samma om han hade rätt eller inte, han hade makt. Jorden är min och ni kan inte odla den utan min tillåtelse.

ARBETE.

Nåja, nu ska vi inte diskutera rättsfrågan. Vill ni låta mig få jordbiten för det pris om året jag bjudit.

JORDEGAREN.

Ja, det ska ni få. Det är ren inkomst för mig, men vore det inte för den förbaskade allmänningens skull, så skulle ni få betala mer.

II.

Ett år senare. Under tiden har Jordegaren lyckats genomdrifva en parlamentsakt, som ger honom rätt att hägna in allmänningen, och tagit den i besittning. Han har alltså hägnat in den hel och hållen. Icke mot boskap, men mot arbete.

ARBETE (kommer till Jordegaren.)

Bästa herre, eftersom allmänningen är inhägnad, har jag inte någon fri jord att arbeta på, och jag skulle mycket gerna vilja hyra samma bit af er för nästa år.

JORDEGAREN.

Hum! Du redde dig ganska bra der förra året, eller hur?

ARBETE.

Ja, herre. Jag kunde ge *Kapital* en ny spade och betala honom för att jag begagnat hans; och jag hade tillräckligt öfver för att kunna försörja min familj beqvämt sedan jag betalt er hyran.

JORDEGAREN.

Nå, tror du du får jorden för samma hyra i år?

ARBETE.

Jag hoppas ni låter mig få den på samma vilkor, herre. Om jag måste betala mer, kan jag inte ge *Kapital* så mycket för att få begagna hans spade, och min familj får lida brist på de beqvämligheter den är van vid.

JORDEGAREN.

Det angår mig inte. *Kapital* får nöja sig med en mindre vinst, och du får minska utgifterna för din familj. Nu fins det ingen allmänning för dig att odla och honom att beta sin qviga på. Ni få begge två rätta mun efter matsäcken och suga på ramarne, om ni inte har någon mat.

ARBETE.

Jag vet nog det, herre, jag hoppas bara att ni tänker på hur jag har det.

JORDEGAREN.

Jag skall tänka på mitt eget intresse. Jag skall sköta mitt gods strängt affärsmessigt. Du betalte mig femton kappar på grund af mina förbättringar förra året; vi kommo öfverens att det var billigt, eller hur?

ARBETE.

Ja, herre.

JORDEGAREN.

Nå, jag skall vara hygglig mot dig och låta dig slippa betala mer det här året, men du måste hålla gärdesgården i stånd.

ARBETE.

Det blir bra hårdt för mig, herre, och tar mycket från min familjs underhåll, men jag måste väl göra som ni säger, för det fins ju ingen annan råd.

JORDEGAREN.

Nå, hur mycket vill du ge för att du får begagna min jord. Förra året ville du inte ge någonting, och jag måste gå in på dina vilkor, efter du hade allmänningen att gå till. Men i år fins det ingen allmänning, så nu är det du, som får gå in på mina.

ARBETE.

Jag hoppas, herre, att det blir sådana vilkor, att jag kan lefva och låta min familj ha det beqvämt, och det blir besvärligt nog, med det extra arbete jag får på gärdesgården.

JORDEGAREN.

Beqvämt! Det vet jag inte och det ger jag tusan. Du skulle vara nöjd med lifvets nödtorft och inte komma här och tala om lyx. Men det är inte värdt spilla flera ord på saken. Hyran för jordbiten nästa år är femtio kappar i ett för allt.

ARBETE.

Men, herre...

JORDEGAREN.

Kom inte med några men. Det är hyran.

ARBETE.

Vi komma att svälta ihjel, herre, och då har ni ingen nytta af er jord. Ni måste ha någon som odlar den.

JORDEGAREN.

Det ligger någon sanning i det der, men, som sagdt, femtio kappar är hyran. Du vet att du måste ta jorden för det pris jag bestämmer, och du slår dig nog igenom. Går det inte, och jag ser att du verkligen ingenting har att lefva af, så tar jag kanske inte ut hela hyran, utan låter en del stå inne, som du får ersätta när du haft ett riktigt bra år, och så skall jag ge dig litet potatis som almosa, för att hålla dig vid lif och låta dig slippa komma på fattighuset (*afsides*), för der skulle jag få betala hela underhållet för dig och din familj.

HENRY GEORGE.

Amerikanen *Henry George*, författaren till föreliggande arbete, är ännu för den svenska allmänheten temligen okänd, men i hans eget hemland äfvensom i Storbritannien har näppeligen under de sista åren någon författare haft att påräkna en så stor och intresserad publik som han. Och detta kan man ej endast tillskrifva det vaknande intresset för de af honom behandlade frågorna; den ovanliga popularitet, han på så kort tid ernått, torde till stor del bero på hans lifliga och klara stil samt framför allt på den ärliga öfvertygelse, den varma medkänsla för de små inom samhället, som förnimmes bakom hvarje hans ord och tvingar äfven förfäktare af rakt motsatta åsigter till aktningsfull uppmärksamhet. Några korta antydningar om den yttre gången af hans lif torde ej sakna intresse för läsaren.

Henry George föddes i Filadelfia den 2 Sept. 1839. Han bevistade de offentliga skolorna till år 1853, då han tog anställning på ett kontor, arbetade sedan en tid som konstförvandt, hvarefter han gick till sjös. År 1858 återfinna vi honom i Kalifornien, der han åter arbetade som sättare till 1866, då han blef reporter och sedermera tidningsredaktör i San Francisco. Från 1876 till 1880 var han gasinspektor samt bibliotekarie vid offentliga biblioteket i San Francisco 1879—1880. I Augusti 1880 flyttade han till Newyork, der han sedan varit bosatt. Året 1881—82 tillbragte han i England och Irland, hvarest han höll föreläsningar. Bland hans arbeten märkas »Progress and Poverty», 1879 (under utgifning i svensk öfversättning); Irish Land Question, 1881 samt Social Problems, 1883.

Det är denna Georges sista bok, hvilken i originalet haft en utomordentlig spridning, som härmed i öfversättning föreläggges den svenska allmänheten, hvarigenom densamma är i tillfälle att klart och öfversigtligt göra bekantskap med hans radikala reformförslag, som väckt så mycken sympati och så mycken förbittring.

Pris: 2: 25.

